

Bodleian Libraries

UNIVERSITY OF OXFORD

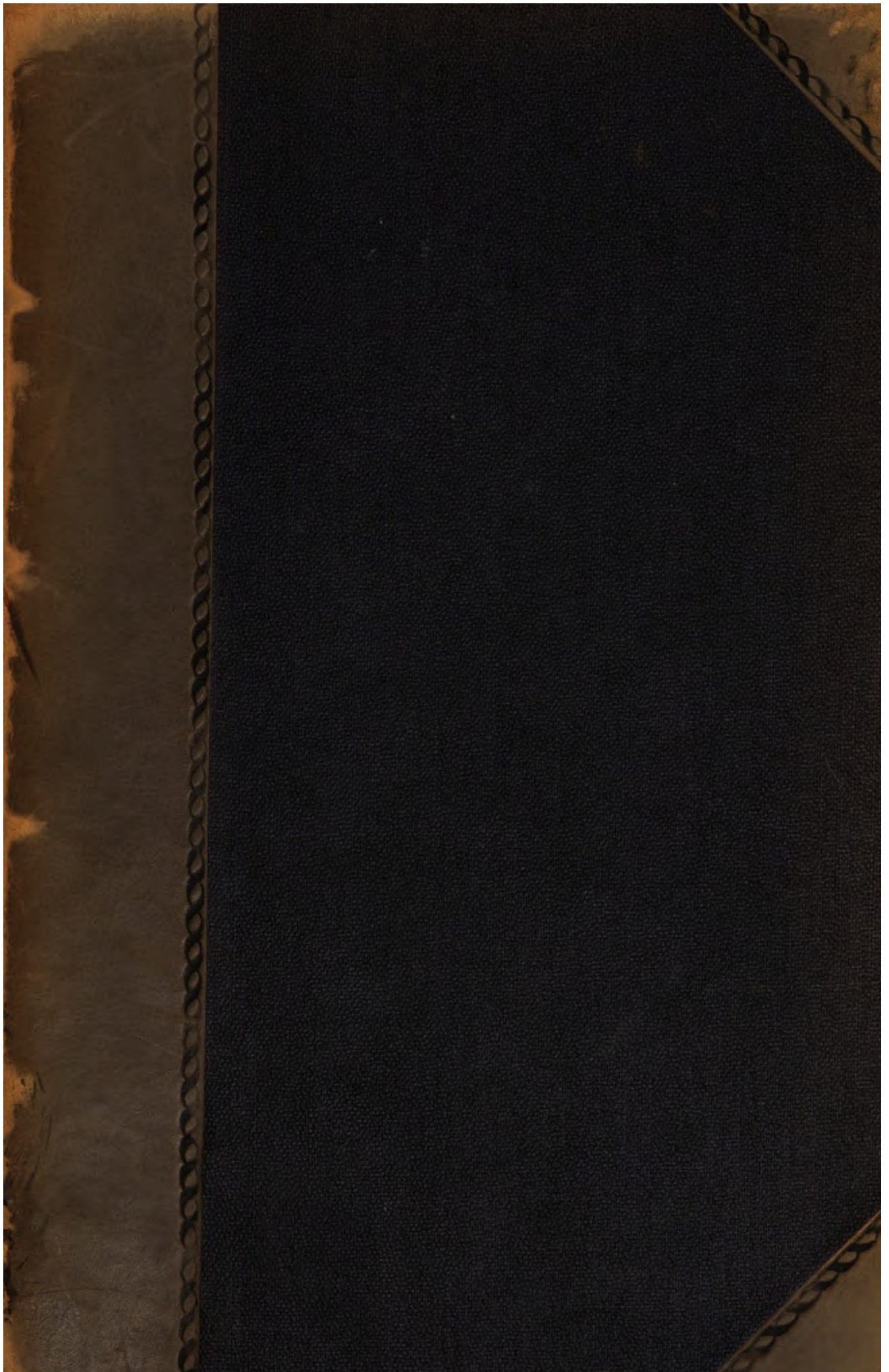
This book is part of the collection held by the Bodleian Libraries and scanned by Google, Inc. for the Google Books Library Project.

For more information see:

<http://www.bodleian.ox.ac.uk/dbooks>

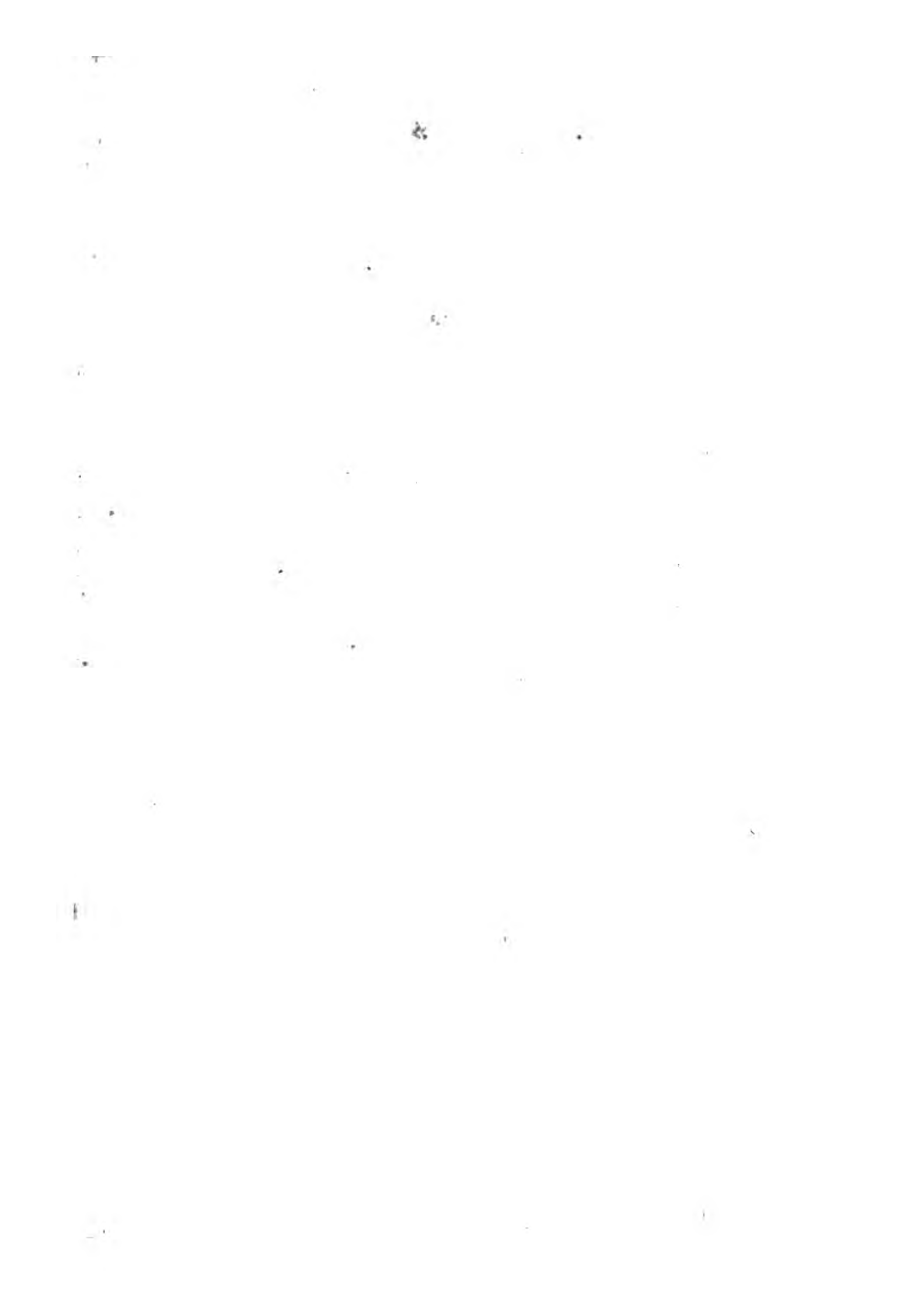

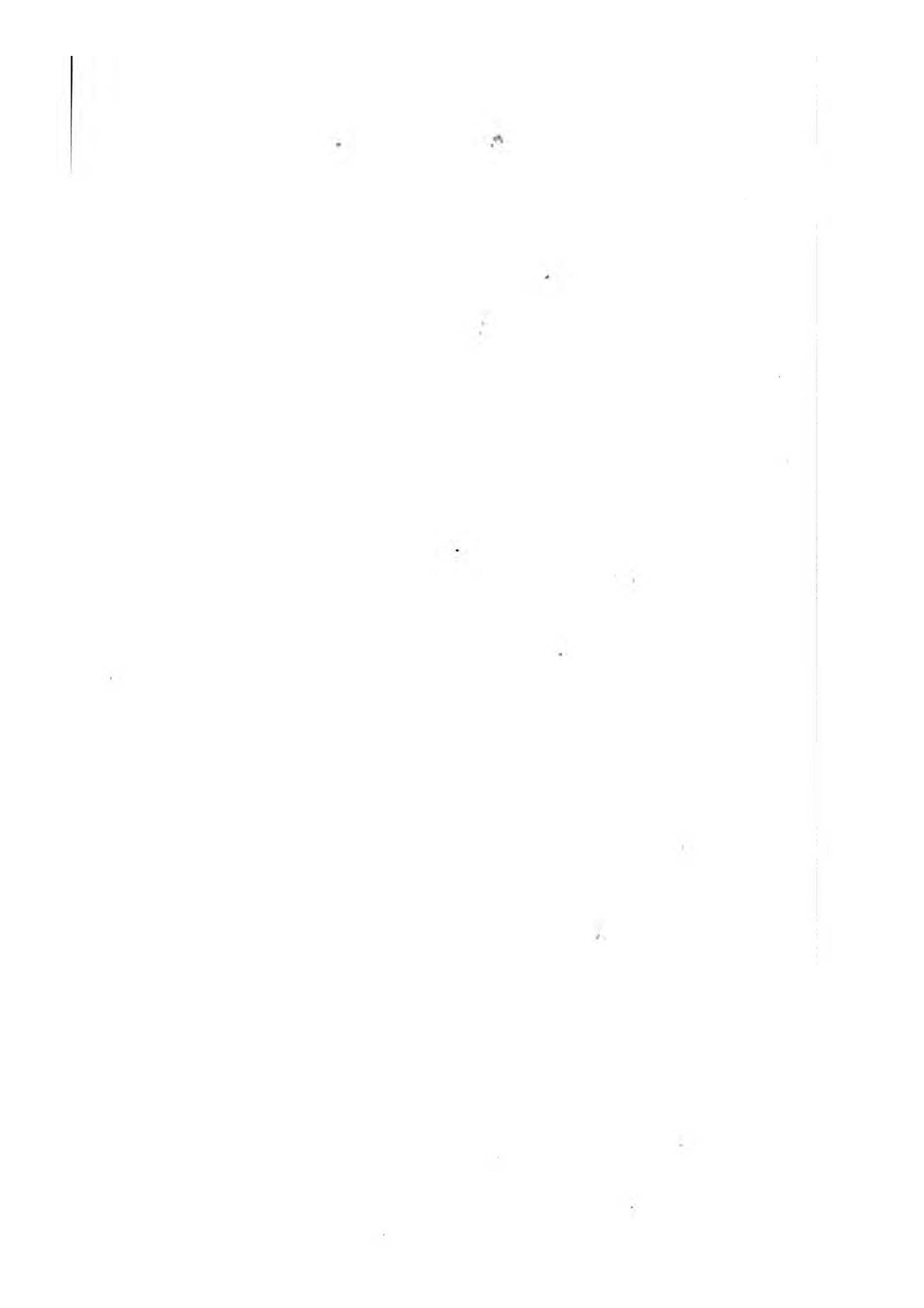
This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 2.0 UK: England & Wales (CC BY-NC-SA 2.0) licence.

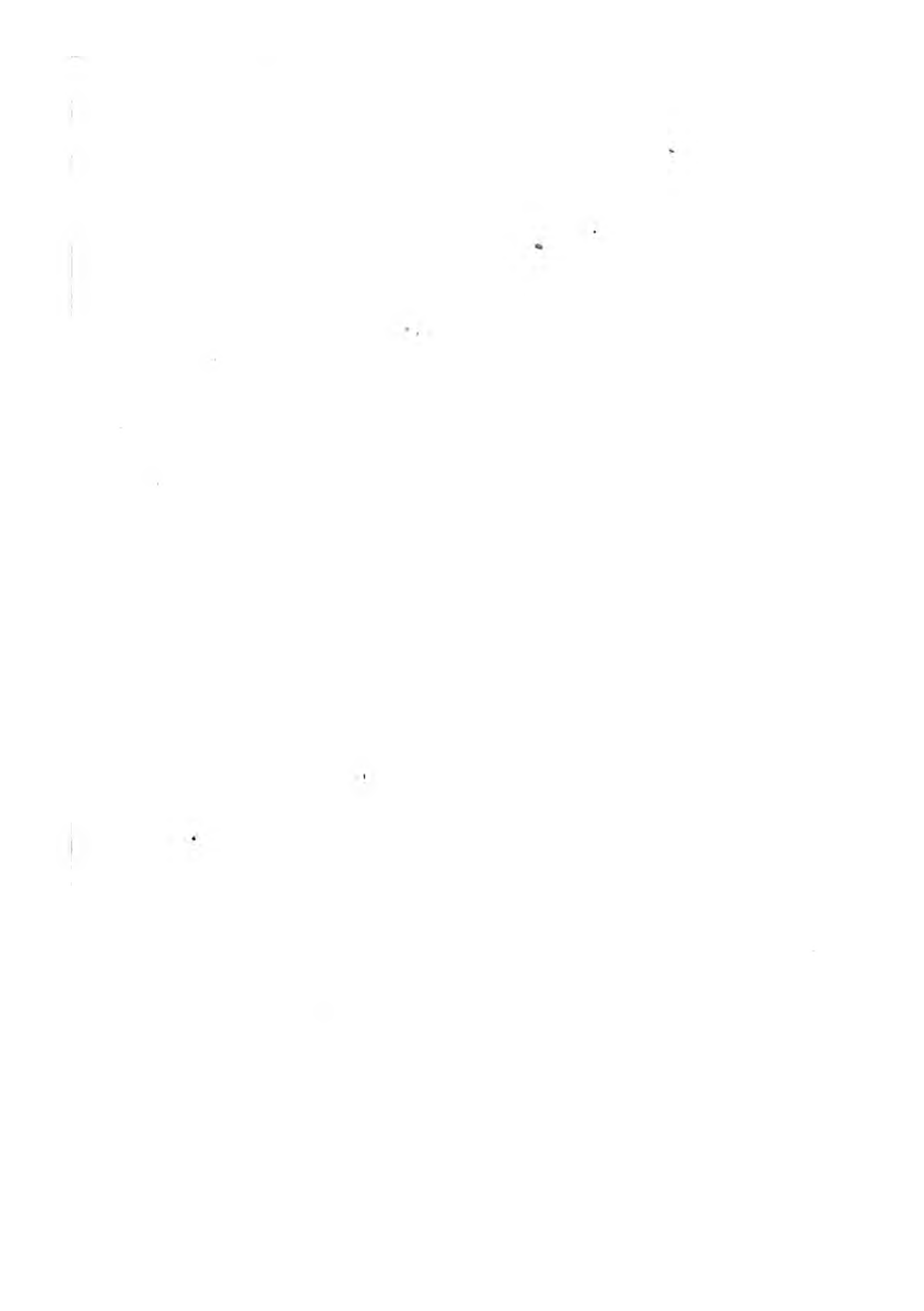

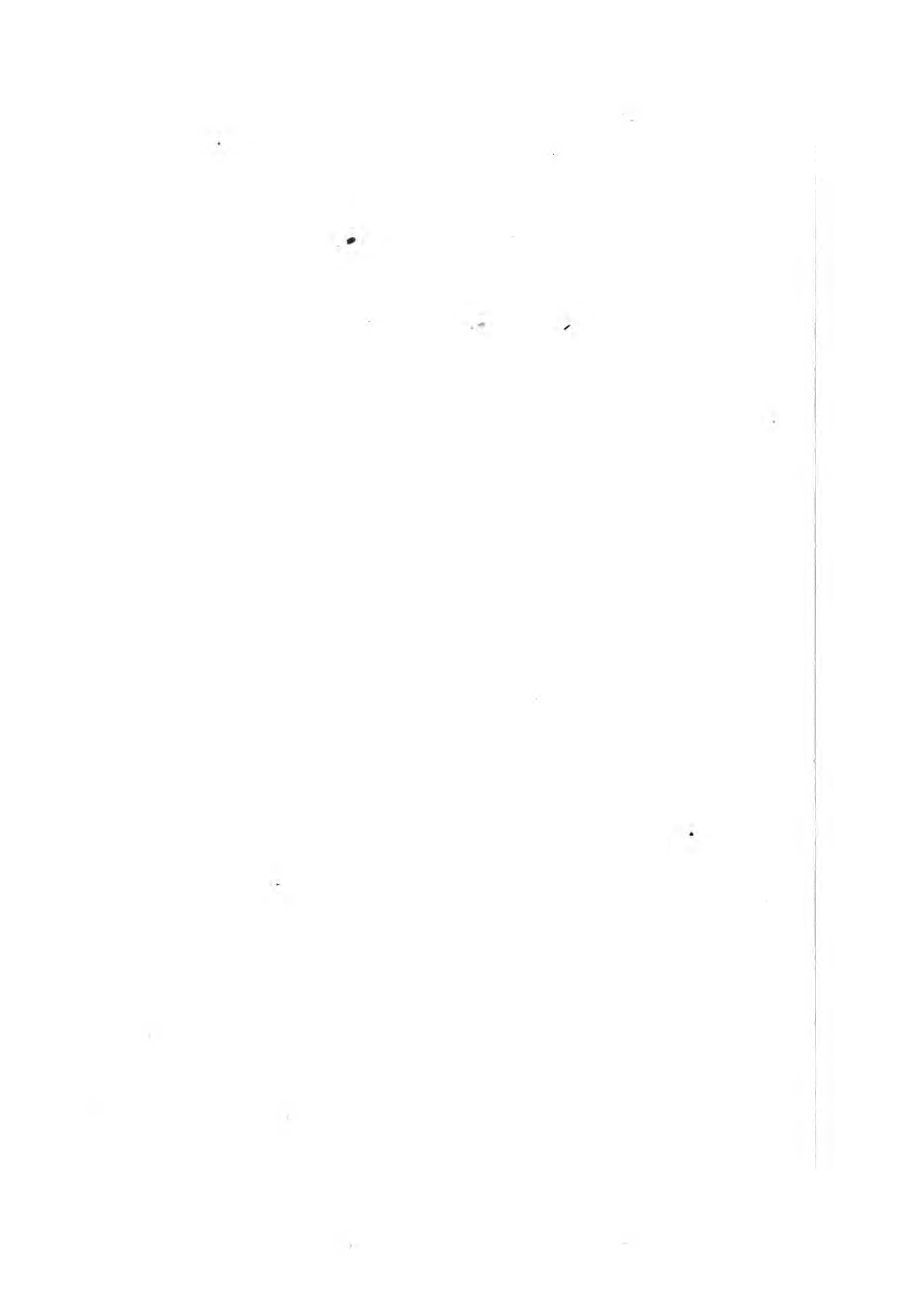
= 9 sub. 68.

14762 e. 8

COMMODIANI CARMINA

RECOGNOVIT

ERNESTVS LVDWIG

PARTICVLA PRIOR

INSTRVCTIONES

COMPLECTENS

LIPSIAE

IN AEDIBVS B. G. TEVBNERI

MDCCCLXXVIII

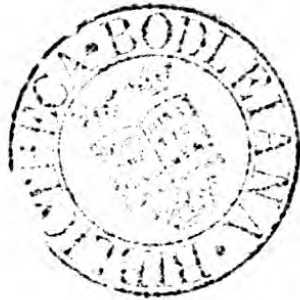
297. g. 104.

68.

LIPSIAE: TYPIS B. G. TEUBNERI.

CAROLO LEIMBACH

GOSLARIENSI

PRAEFATIO.

Edenti mihi nuperrime Commodiani Carmen Apologeticum amici nonnulli persuaserunt, ut Instructionum quoque nouam editionem pararem. Itaque cum iam coepissem opus apologeticum typis describere, a consilio editionis institutae sic discessi, ut libellum recognitum loco particulae secundae ponerem; inde autem factum est, ut ea, quae in prolegomenis de libro ms. et de editionibus aliisque subsidiis referre debebam, releganda omitterem in praefationem particulae prioris. Tum uero, quoniam ab initio mihi non fuerat in animo Instructiones recognoscere, cum praesidia certa ad editionem nouam adornandam praesto non essent, paucos locos ex recensione Francisci Oehlerii dedi, quae et a uerbis nostrae et a numero ascripto differt. Ea igitur, quae omissa quaeque mutata sunt, nunc addenda atque corrigenda proferantur. Ac primum quidem de Carmine Apologetico dicamus, cuius editionem principem J. B. Pitra, uir et elegantia ingenii et doctrinae copia insignis, anno 1852 in Spicilegii Solesmensis t. I Parisiis (apud Firmin Didot fratres) typis curauit imprimendam e codice in bibliotheca maxima Thomae Phillippsii Middlehillensis adseruato, quem (cf. prolegg. p. XVII) refert 'nuperrime allatum ex Italia, quasi e uetere libraria Bobiensi; scriptum qui-

dem', inquit, 'longobardico caractere, intermixtis tamen apicibus francicis; et iis passim inspersum mendis quibus scatent libri aevo Carolino antiquiores; sic uno tenore exaratum, ut uel in ea parte, quae carmina continet, nulla sit uerborum, nulla uersuum distinctio; . . . in quo inerant nonnulla DD. Augustini et Hieronymi opera: fol. I., Augustini de Vera religione etc. . . Deinde:

Incipit argumentum Augustini episcopi ad Aypium episcopum (fol. 182r^o). Sic inscripto hoc titulo, caetera desunt, pagina uacua; uerso autem folio, sine ulla aut auctoris aut operis inscriptione, abrupte incipiebat cum incondita et indistincta scribendi stribligine:

Quis poterit unum proprie Deum nosse coelorum nisi quem his tulerit ab errore nefando. Errabam ignarus spatians spe captus. . .'

Inde a uersu 974 ad finem membrana uetustate ac madore adeo corrosa est, 'ut interdum nil nisi euanidum exstet'. In appendice editionis (I p. 537 sqq.) Pitra addidit specimen criticum Duebneri lectionibus auctum. Sex autem annis post quam editio princeps prodiit, idem uir doctissimus in Spicileg. t. IV p. 227 sqq. Carminis Apologetici caput ultimum (inde a u. 1014 ad u. 1053) auxilio apographi, quod Thomas Phillipps folium ultimum codicis Mediomontani diligentissime scrutatus confecerat, restitutum iterum edidit. Exoptatum uero nuntium de reperto Commodiani nomine attulit, cuius uix fragmina e membrana primum recognoscenti emicare uidebantur. cf. Spicil. t. IV. praef. p. II. — Secuta est commentatio Adolphi Ebert, quae exstat in quinto uolumine actt. soc. litter. Reg. Saxon. (Lips. a. 1868) hac inscriptione: 'Tertullians Verhältniss zu Minucius Felix, nebst einem Anhang ueber Commodians

Carmen Apologeticum'; in ea dissertatione ille scriptor litterarum aevi Christiani Romanarum peritissimus suppellectilem multarum coniecturarum criticam suggestit. Neque minus laudandus est Carolus Leimbach, qui in programmate Schmalkaldensi (a. 1871) de Commodiani Carmine Apologetico scripto perobscuri poetae inlustravit rem metricam, grammaticam, criticam. Proxima est aetate recognitio Hermanni Roenschii a. 1872 edita neque critico solum adparatu adornata sed etiam commentario uberrimo atque luculentissimo; in ea recensenda Hilgenfeldus nonnulla coniectavit in 'Zeitschrift für wissenschaftl. Theologie a. 1872'. Tandem ea, quae ipse in Philologi t. XXXVI, 2 p. 285 ad 304 de u. 1—200 Carm. Apol. disserui, legentes uelim certiores facere me iam anno 1875 exeunte scripsisse. — Sed iam eos Instructionum locos percensendos esse puto, quos in editione Carm. Apol. nostra cum lectionibus huius nouae emendatis nondum collatos laudauit. Mutanda igitur sunt haec:

praef. p. VII ad u. 11: Legis narrata Instr. 2, 1, 21; p. VIII ad u. 37: exercite Instr. 2, 27, 1; p. IX ad u. 52: Instr. . . . 2, 15, 5; p. XI ad u. 71 sqq.: delendum est *incinefacta* Instr. 1, 41, 12; p. XIII ad u. 104: dele *fortunatum* Instr. 1, 2, 12; p. XXIII ad u. 393: lege Instr. 2, 4, 3; p. XXIV ad u. 421: dele Instr. 2, 1, 1; deinde lege: Instr. 2, 33, 3; p. XXXIII ad u. 784: lege Instr. 2, 39, 8; p. XXXV ad u. 859 lege: Instr. 2, 1, 16 (pro 1, 42, 16); p. XXXVII ad u. 919 lege: Instr. 2, 12, 14; deinde: Instr. 2, 1, 28; 2, 1, 21 (pro 1, 42, 28; 1, 42, 21); p. XXXIX ad u. 974 l.: Instr. 2, 1, 37; ad u. 977: Instr. 2, 1, 40; p. XL ad u. 997 l.: Instr. 2, 2, 4; ad u. 1004: Instr. 2, 4, 9, qui locus nunc aliter legitur; ad u. 1006: Instr. 2, 2, 15; 2, 29, 12; ad u.

1018: Instr. 2, 2, 16. 17. Deinde in indice uerborum haec corrigenda sunt: s. u. *abscondere* Instr. 2, 1; 1 (pro 1, 42, 1); s. u. *aeramen* Instr. 2, 10, 19; s. u. *Altissimus* Instr. 2, 8, 3; s. u. *finis* Instr. 2, 4, 3; s. u. *indisciplinatus* Instr. 2, 16, 21. 2, 35, 11; s. u. *iocundari* 2, 17, 6; s. u. *namque enim* 2, 8, 8; s. u. *a longe* dele: *abintus* (Instr. 2, 23, 2); s. u. *milia* lege Instr. 2, 39, 8; s. u. *stare* l. Instr. 2, 28, 10; s. u. *suppetium* l. Instr. 2, 2, 15; 2, 29, 12. Cum ex incommodis horum additamentorum legentes molestiam traxerint, nunc, ne occasione desim, illam commodorum compensatione lenibo. Adferam igitur, ut adparatum criticum augeam, lectiones, quas uiri doctissimi, cum editionem nostram in acta diurna referrent, recipiendas in textum commendauerunt. Atque Hilgenfeldus (cf. eiusd. Zeitschr. f. d. w. Theol. XX p. 565 sq.) u. 2 ingeniose quidem *Nisi quem Iesus (= is) tulerit* coniecit, sed, cum Commodianus 'Christi' nomine sexcenties usus 'Iesum' nunquam adpellauerit, eam lectionem dubito reponere; mihi nunc codicis scriptura *Nisi quem is tulerit* comprobatur, quam B. mihi suasit Dombart (cf. Jenaer Literaturzeitung 1877. N. 52. p. 797). Restituo cum eodem u. 36: *Cur similemus* (deleto nos); u. 381: *plurimis*; u. 431: *fas est credere*; u. 435: *satis una*; u. 496 *saeuire*; u. 526 *pro illo et pro nobis*; u. 561 *ast*; u. 913 *Nec se adinueniunt, in quo sint tempore, bruti*. Praeterea eodem loco haec proponuntur: u. 32 *discite, quapropter moriamur nati, prudentes*; u. 943 *exspectant quoniam resurrectionem quae futura*. Iudex autem uerissimus ac doctissimus, cum locos quosdam metri causa emendatos Instructionum ratione laudata impugnet, uelim attendat atque animaduertat hexametros Carminis Apologetici ualde esse numerosos ac minus claudicare, quam uersus acrosti-

chorum, quae carmina uena fluunt pauperiore; acrostichidis enim ratione poeta nimis coercitus fuit. — Deinde ea non sunt reicienda, quae in Zarnkii 'Litt. Centralbl.' (1877) N. 46 p. 1542 subministrata sunt: dico u. 257: *uentum est* (cf. Instr. 1, 18, 6); u. 794: *ulcus* (cf. Instr. 1, 26, 12); nondum placet coniectura u. 971 *pariter Deo cantant.* — Iamque J. Huemer in 'Zeitschr. f. d. oesterr. Gymn.' a. 1878 p. 29 sqq. mihi persuasit u. 97 *potentiae sese*; u. 164 *adhaesit*; u. 245 *ab Isaia propheta*, u. 885 *ab oriente* esse scribendum, neque u. 23 lectionem 'pinguis opibus' fuisse sollicitandam; itaque nunc placet: *si pinguis opibus sibi sit, si Caesare dignus.* Idem mauult u. 2: *nisi quem quis extulerit*; u. 11 *traditos* (cf. u. 81 dictos, u. 458 edictus) *legis*; u. 89 *post facta probetur*; u. 120 *capiebat*; u. 160 *perdere* (pro *icere*); u. 259 *Dominus ipse cuncta*; u. 689 *qui porcum caederat*; u. 755 *terrena* (uel *terrenia*) *sectantes*: u. 940 *mendacium ibi non est et nemini odium ullum*; u. 958 *exsurgunt et escae parantur*, quo loco nunc placet cum Ernesto Boesser (cf. Fleckeisen, Neue Jahrbuecher a. 1877 p. 792) ad codicis uerba *escae parati* redire. Adest denique Guilelmus Schmitz, qui in opusculis inscriptis 'Zur Lateinischen Sprach- und Literaturkunde' (p. 167—168) u. 437 pro *iurgiat* collatis formis Plautinis iurigare, obiurigare, purigare, expurigare, expurigatio, perpurigare, eleganter quidem sed praeter necessitatem h. l. *iurgiat* uocabulum Commodiano imperat. Haec ad uarias lectiones Carm. Apol. augendas uelim adnotentur; ad praefationis autem alteram partem, quae est de Instructionibus, transire non possum, nisi uiris doctissimis, qui mecum illi carmini operam dederunt, gratias egero quam maximas. Atque nunc quidem ego hoc Carmen Apologeticum ualere iubeo.

DE INSTRUCTIONIBUS.

Editionem Instructionum principem a. 1650 Nicolaus Rigaltius ex apographo uetusti codicis, quod ab Iacobo Sirmondo acceperat, Tulli Leucorum imprimendam curauit; illum codicem Stephanus Baluzius in adnotationibus ad Cypriani opera et ad Lactantii Librum de Mortibus Persecutorum prodidit fuisse bibliothecae Sancti Albini apud Andegauenses eumque librum se saepe ipsum uidisse. Meram editionem principem editiones, quae post Rigaltianam in lucem prodierunt, praebent omnes excepta tamen ea, quam Franciscus Oehler Lipsiae a. 1847 parauit. Sed a. 1709 H. L. Schurzfleischius Supplementa quaedam ad Commodianum (Vitenbergae Saxon.) edidit, quae continent 'curas posteriores, antea non editas in Commodianum Nicolai Rigaltii, quas editioni, quam Tulli Leucorum a. 1650 euulgauit, manu sua additas reliquit'; accesserunt praeterea aliquot Lacrozii et editoris emendationes. Neque praetereamus Dauisium, qui ad calcem Minucii Felicis (Cantabrig. 1712) Rigaltii quidem Commodianum repetiit, sed notis editoris illius suas addidit, in quibus nonnullos locos haud male explicauit atque emendauit. Sed neque ei uiri, quos modo laudauimus, neque Oehlerus aut apographum Sirmondi de nouo inspexit aut alium librum ms. ad Instructiones emendandas adhibuit. Commodianus uero noster, cum collatione ab Rigaltio publici iuris facta minime diligenter in editionem transcriptus esset, (id quod postea docebimus,) in periculo uersatus est, ne nimis a uera ll. mss. lectione abesset. Iam I. B. Pitra iterum laudandus in excursu ad Carm. Apol. dato (cf. Spicil. t. I p. 543) obseruationes criticas et post caput ultimum (cf. Spicileg. t. IV p. 224 sqq.) Car-

minis Apol. nouis curis recognitum excerptas ex duobus apographis, Leidensi et Parisino, lectiones euulgauit. Quibus usus Ludouicus Kaelberlah 'Curarum in Commodiani Instructiones specimen' (Halis Sax. a. 1877) scripsit, in quo aliquot locos neque eos infeliciter restituit. Equidem primum id egi, ut denuo libros mss., quotquot innotuerunt, in usum nouae recognitionis conferrem. Qua in re ex magna spe deturbatus sum; nam codicem, quem Montfaucon (bibl. t. I 487^a) 'ex Musaeo Laurentii Pignorii Patauini' attulit, uir illustrissimus A. Gloria, bibliothecae ciuitatis Patauinae praefectus, mihi rescripsit in bibliothecis publicis Patauinis adseruari nullum. Codicem autem Sancti Albini apud Andegauenses non inueniri Lemarchand, bibl. Andegau. praef., per humanissimas litteras me certiore fecit. Tertium librum ms., qui olim Meermannianus (No. 708) in bibliotheca locupletissima Thomae Phillipps Middlehillensis (No. 1825 insignitus) exstat, Haenelius (catal. p. 861) hoc titulo indicat: 'Commodiani Instructiones per litteras uersuum primas seu uersibus, qui dicuntur acrostichides cum quibusdam aenigmatibus, saec. XI, membranaceus'. Equidem tertiam repulsam tuli, cum is, qui nunc illam splendidissimam bibliothecam possidet, a me acerbissime maiores pecunias exacturus esset, quam quas pendere possem, ut auaritia hominis istius insolentis, qui litteras grandi pecunia uenditat, librum inspicere prohiberer. Descendi igitur ad apographa, quorum alterum, quod Pitram secutus A litt. insigniui, Lugduni Batauorum inter codices Isaaci Vossii est; contuli in meum usum Lugduni a. 1877 commoratus. Alterum (B), quod exstat apud Parisinos, Delisle qua est insignis liberalitate mihi misit, ut uarias lectiones exscriberem. De quibus subsidiis criticis,

cum in iis solis haec recensio constituta sit, non alienum esse arbitror accuratius dicere. *Liber Leidensis* (bibl. s. n. 39) chartaceus saeculi fere XVII ineuntis non sine diligentia perscriptus est; nam librarius correcturas multas codicis archetypi superlitas uel in margine repositas addidit, quae in B desunt; cf. moechus 1, 10, 6, moecha 1, 12, 6, uacho (Baccho) 1, 12, 10, periuro 1, 19, 3 etc.; deinde iis locis, quibus codicis describendi lectiones non agnouerat, proxima ductuum similitudine uerborum uel litterarum formam descripsit. Quin in medio uersu ipsum spatium uerbi, quod in exemplari opinor iam euanuerat, duobus uel tribus locis eadem lacuna indicauit. Iamque nostra de fide ac diligentia librarii sententia confirmatur scripturis quibusdam uersuum finalibus, quibus usus ille, quanquam margine minime coercitus erat, exemplaris describendi modum imitatus est. Speciminis loco pono haec:

	A	uera lectio
	auro	
1, 21, 1	in	in auro.
	semper	
1, 34, 19	uiuere	uiuere semper
	in ante	
2, 5, 7	delinquas	delinquas in ante
	ingruit	
2, 9, 1	hostis	ingruit hostis
	illis	
2, 9, 3	ab	ab illis
	ille	
2, 30, 14	requirit	ille requirit.

Sed is, qui librum descripsit, obscuro Commodiani sermone impeditus uidetur fuisse, quominus uerba exemplaris sui omnia recte intellexeret ac rescribe-

ret, ut apographo Parisino Leidensem plerumque postponerem. Litterae *i* et *e* in c. Leidensi saepissime inter se commutatae, cum mendorum genus idem in B deprehendatur, exemplari librarii tribuendae sunt, sed *a* nonnunquam pro *s* scriptum ipsius librarii peccato. Ac ne quid in describendo libro omisisse uidear, correcturae superlitae uel in margine adnotatae eadem manu scriptae sunt, quae carminum textum exaravit. — Alterum apographum, quod in edendis Instructionibus adhibui, est Parisinum (No. 8304 Mss. Latt. bibl. max.), saec. fere XVI confectum; quo libro, cum carmina Commodiani multo accuratius scripta quam A praeberet, duce ita usus sum, ut plerumque, nisi manifesta obstarent menda, altero libro repugnante lectiones huius codicis praeferrem. Atque exempla uersuum magna cum diligentia scriptorum habemus eosdem locos, quibus lacunae in A quoque indicatae reperiuntur; reperiuntur praeterea similes uel eadem scripturae uersuum finales, quae exemplaris describendi uidentur fuisse. cf.:

	B	uera lectio
	inante	
2, 5, 7	delinquas	delinquas inante
	illis	
2, 9, 3	ab	ab illis
	nas	
2, 26, 9	lucer	lucernae
	bis	
2, 29, 12	a uo	a uobis
	tor	
2, 30, 6	au	auctor

Lectiones autem Parisinas libro Leidensi praestare ex locis his celeriter occurrentibus cognosces:

	A	B	uera lectio
1, 5, 4	fecerat illi Pyrag- mon		fecerat <i>faber</i> illi Pyracmon
1, 17, 7	luxias	luxorias	luxurias
1, 21, 3	seuere		serena
1, 27	permoueris		permoreris (<i>acrostich.</i> <i>flagitante</i>)
1, 29, 2	adhaerue		adhaerere
1, 30, 5	per		semper
1, 35, 21	Sancta	Xancta	Xanta
1, 35, 22	solua		solus
1, 38, 1	recalca		recalces
1, 40, 5	surificia		sacrificia
1, 41, 19	nec opitulantes (<i>con-</i> <i>tra acrostich.</i>)		recapitulantes
2, 13, 1	serenunt		secernunt
2, 18, 17	demonstras	demonstris	demonstres

Praeterea cf. I 29, 4—8 uarr. lectiones.

Sequitur, ut pauca de correctionibus in B institutis dicam, quarum genera sunt duo. Nam cum scriptor primarius nonnullas lectiones, quas in archetypo superscriptas uel in marginem relegatas legerat, eodem modo rescripsit, ut exemplaris fidem seruaret, tum alter corrector multas scripturas emendauit, duo carmina priore manu in unum redacta in pristinum ordinem coegit, carmen (I, 18) omissum in extremo codice addidit; comprehendi alteram manum signo B² uel B a. m. Neque dubium est, quin librarius alter, qui carmen uere a Commodiano compositum attulerit, codicem aut denuo cum archetypo prioris scriptoris contulerit illudque carmen forte ad calcem reiectum inuenit, aut altero codice usus sit; itaque multum auctoritatis lectionibus secundis (B²) tribuendum est. Exempla haec subieci:

	A	B	B ²	uera lectio
1, 1, 8	uarios	uarios	uanos	uanos
1, 20, 3	defuncti	defuncti	defunctos	defunctos (<i>teste cod. St. Alb.</i>)
1, 20, 6	aranurae	aranura	aeramine	aeramine
1, 22, 1	hebetari	habetare	hebetari	hebetari
1, 26, 18	inruitum	inruitum	inritum	inritum
1, 35, 10	Cauete	Cauete	Kauete	Kapite
2, 2, 8	laetanti	laetanti	lactanti	lactanti
2, 2, 19	armantur	armantur	cremantur	cremantur
2, 3, 19	augure	augure	angore	angore
	septies	septies	septus	saeptus
2, 13, 9	Sydere	Sydere	Si fidere	Si fidere.

Restat, ut illam de apographo Sirmondi quaestionem instituamus, ex quo Rigaltius editionem principem dedit. Qua in causa Pitra, qui libros mss. nostros in lucem protulit, recte censuit, B codicem illud esse apographum. Sed aliae mihi adferendae uidentur causae, cum ea, quae ille uir doctissimus de notis Rigaltii aspersis et de lacunis editionis Rigaltianae dixit, non minus in B cadant quam in librum Leidensem; quem ne pro apographo Sirmondi habeamus carmine I, 18 et uu. 4—8 c. I, 29 prohibemur; cf. etiam quae in uarr. lectt. ad II, 15 diximus. At contra apographum Sirmondi cum B libro carmen illud de Ammudate (I, 18) praebet, tum uero Rigaltius uu. 4—8 c. I 29 eodem, quem B seruat, edidit ordine multasque lectiones recepit, quae in libro Parisino altera manu scriptae exstant. cf.:

	B ²	ed. Rig.
1, 1, 8	uanos	uanos
1, 20, 6	aeramine	aeramine

	B ²	ed. Rig.
1, 26, 8	inritum	inritum
2, 2, 16	flammat Amen (!!)	flammat Amen (!!)
2, 2, 18	cremantur	cremantur <i>alia</i> .

Neque in editione principe desideratur diuisio ea carminum II, 15 et 16, quam altera manus in B instituit. Praeterea autem illud notandum est, quod Rigaltii de Ammudatis nomine coniectura maximam partem iam eadem altera manu in fine c. 18 adnotata est; cf.:

B ²	Rigaltii adnot.
Ammudates ut Hor. <i>Tyridates</i> .	Terminatio Persicam
<i>Mithridates. Orondates</i>	uocem indicat, ut sunt
ud 2 F Lib. I*)	<i>Mithradates, Orondates,</i>
Rex Armenior.	<i>Tiridates, Meherdates</i>
Quid <i>Tyridatem</i> terreat unice	
securus	

Quae cum ita sint, non dubito, quin B sit liber Sirmondianus Rigaltii, quamuis nonnullae lectiones ab illo ex apographo prolatae aliquantulum ab eiusdem libri collatione nostra discedant; sed iis locis parum diligenter Rigaltium scripturam inspexisse uel indicasse adparet ex multis summae incuriae exemplis. Neque enim solum locis quibusdam ualde deprauatis nihil de apographi lectione adnotauit, sed compluribus legentes etiam celauit scripturam ueram, cum ex duabus lectionibus, dico genuinam ac superscriptam uel in marginem reiectam, manuscriptis alteram ex libro Sirmondi profectam indicaret, alteram quasi suo Marte coniectatam statueret. cf.:

*) h. e. Hor. *carm.* 1, 26, 5.

	Apogr. Sirm.	+ ed. Rig.	= B.
I 9, 1	abolla	saraballo	arabalo saraballo (<i>in marg.</i> abolla)
I 11, 18	aprmutia	Admeti	aprmutia Admeti
I 27, 10	post cineres	reserueris	ne serueris <i>uel</i> reserueris post cineres
II 10, 6	aula	arma	arma aula
II 12, 14	deduat	dedicat	dedicat, <i>in m.</i> de- duat
II 15, 2	tuba praesen- tem	tot propheta- rum	tot prophetarum tuba praesentem
II 16, 22	choros hi- stóricos	caros histrio- nes	caros histriones choros históricos
II 23, 12	noma ruit	mors ruit	<i>mors uenit</i> noma <i>ruit</i>

Quam ab causam scripturas apographi Sirmondi in uariis lectionibus non reposui, sed, ut error tolleretur, equidem grauiora iis locis, quibus nostra collatio contra Rigaltianam pugnabat, iterum iterumque inspexi*). — Sed iam ad aliam quaestionem trans-eamus, quae est de fontibus utriusque codicis. Ac primum quidem manifestum est A ex B libro altera m. correcto minime propagatum esse, cum lectiones Leidenses nimis recedant a secunda recensione alterius codicis. Neque A ex B nondum correcto descendit; nam in priore parte Leidensis copiosior est

*) Librum ms. Leidensem aliquot ll., ubi de ueritate lectionum a me exscriptarum dubitare coeperam, in meum usum uir illustrissimus *du Rieu* benigne iterum contulit.

lectionibus, quae aut uerae sunt aut uerarum serua-
uerunt uestigia proxima. cf.:

	B	A	uera lectio
	medis		medis
I 6, 17	erme	Ganymedis, <i>in m.</i>	erme Ganymedis
I 7, 19	frario	fraeno, <i>in m.</i>	frario freno
		moechus	
I 10, 6	marhus	marhus	moechus
I 12, 6	marha	marha, <i>in m.</i>	moecha moecha
I 12, 10	uacuo	uacuo, <i>in m.</i>	uacho Baccho
I 23, 14	tura in	tera in, <i>in m.</i>	tyranni tyranni
I 30, 20	a surio	asurio, <i>in m.</i>	usuram usuram
I 32, 7	^{??} aëuis eun- tur bachor aulica	censeun turba choraulica, <i>in m.</i> censeuntur ba- chor aulica	censeant turbam chorau- licam.

Deinde B¹ non ex A fluxisse concludere licet ex lec-
tionibus his:

	A	B
I 5, 4	fecerat illi Pyragmon	fecerat faber illi Py- racmon
I 24, 22	dabitis	dubiis
I 29, 4-9	Ingrate summo etc. Ipse greges pecorum etc.	Ingrate summo etc. Te qui nescientem protulit etc.
	Ipse pars tua etc.	Ipse pars tua
	Nec istis etc.	Ipse greges Nec istis

In hac discrepantia tamen AB¹ libros artissimo ad-
finitatis uinculo, cuius causam ex communi arche-
typo ducatur, conecti demonstratur non minus con-
centu tot tamque grauium locorum, quam errorum
communione et transscribendi ratione. Ac prioris

generis omissis exemplis ex altero haec in medio pono:

	A	B ¹	lectio restituta
1, 11, 11	amause		amauisse
1, 17, 16	uatici manti		uaticinanti
1, 34, 17	lesteus (<i>sic</i>)		bestius
1, 36, 13	in parua dictatione renascelati		
2, 7, 3	aurta strofa	‡u2a strofa (<i>sic</i>)	stropha uestra(s)
2, 23, 18	tuo die		die tuo
2, 24	de male		de malo
2, 39, 12	-digni tosi		dignitosi

Hoc loco referenda sunt aliquot uerba uel uerborum fragmina in utrumque apographum ita transscripta, ut agnoscamus imaginem uerborum archetypi male intellectorum depictam esse. cf.:

	A	B
1, 7, 8	Zelo <i>in m.</i> et <i>ιζο</i> (<i>sic</i>)	et <i>ιζο</i> (<i>sic</i>)
2, 2, 16	gent eris media par' tir. q seruans	gent ens (<i>uel</i> eris) media par tit q seruans

Mirum autem in modum inter se conspirant scripturae titulorum, quorum index in utroque codice praemittitur. cf. *Sylvanus* AB 1, 14. de diis deabusque AB 1, 16. credunt AB 1, 25. de crucis stultitia AB 1, 36. de Ammudate et deo magno 1, 18 deest in AB¹, sed uterque liber praebet spatium unius uersus, quod in B altera manu expletum est. Inscriptio 1, 26 sic legitur

in A:	in B:
Repugnantibus aduersus leg.	Repugnantibus aduersus leg ¹ em Christi Dei uiui ²
I 37 qui Iud.	qui Iud ¹ aeidiant fanatici ²

Praeterea uide quae ad II, 14. 15 de carminum descriptione diximus.

Sequuntur denique Commodianum. in utroque apographo eadem miscellanea, quae triginta fere uersus explentes sic leguntur:

appetit

‘Melan. est frigidus et siccus ut terra parum
et parum pōt
Et habet haec inuidus et tristis cupidus dextraque
etc....’

Itaque dubium non est, quin AB ex eodem codice parente propagati sint, quem fuisse Middlehillensem uerisimile est, nam aenigmata illa, quorum Haenelius mentionem facit, agnoscere mihi uideor in sententiis illis miscellaneis. Iam cum Baluzio teste I. Sirmondus apographum suum ex codice Sancti Albini Andegauensis transcripserit, concludere licet, librum ms. olim Andegau. nunc in bibliotheca Mediomontana adseruari. Haec habui quae de subsidiis criticis nouae editionis dicerem.

In plagula utriusque libro ms. praefixa haec leguntur: *Commodiani Instructiones per litteras uersuum primas* (A; in B haec uerba desunt). *Gennadius de Viris Illustribus* A *Gennadius de uiris illustribus uixit a. D. 490* B.

Commodianus dum inter seculares literas (A litteras B) etiam nostras legit, occasionem accepit fidei, factus itaque Christianus et uolens aliquid studiorum suorum muneris offerre Christo suae salutis auctori (auctori B) scripsit mediocri sermone quasi uersu aduersus Paganos. et quia patrum nostrorum attigerat litteras (B; patrum nostrorum literas A, parum nostrarum attigerat literarum A in marg.; parum nostrarum attigerat litterarum Gennad. ed. Migne t. LVIII p. 1068), magis illorum dogmata destruere potuit quam nostra

firmare. Unde et de diuinis reppromissionibus aduersus illos uili satis et crasso ut ita dixerim sensu disseruit, illis stuporem, nobis desperationem incutiens, Tertullianum et Lactantium et Papiam auctores secutus studentibus inculcauit (AB; secutus. Moralem sane doctrinam et maxime uoluntariae paupertatis amorem optime prosecutus, studentibus inculcauit. Gennad. ed. Mign. l. l.)

Gelasius II de libris apocryphis A,
in B haec uerba expuncta sunt, et altera manu haec adiecta:

Gelasius) episcopus Urbis Romae decreto de Apocryphis scripturis, in Concilio Ro. An. Dom. 494.*

opuscula Tertulliani apocrypha

opuscula Lactantii apocrypha

opuscula Africani apocrypha

opuscula Posthumiani et Galli apocrypha

opuscula Montani Priscillae et Maxim illae apocrypha

opuscula omnia Fausti Manichaei apocrypha

**Opuscula Commodiani apocrypha (in margine haec addita sunt: *non legitur apud Gratianum) —*

Sequitur index carminum prioris libri hic:

1. *Praefatio.* 2. *Indignatio Dei.* 3. *Cultura Daemonum.* 4. *Saturnus.* 5. *Iuppiter.* 6. *De fulmine ipsius Iouis (deest audite in AB).* 7. *De septizonio et stellis.* 8. *De sole et luna.* 9. *Mercurius.* 10. *Neptunus.* 11. *Apollo sortilegus falsus.* 12. *Liber pater Bacchus.* 13. *Inuictus.* 14. *Syluanus (AB).* 15. *Hercules.* 16. *de diis (AB) deabusque.* 17. *De simulacris eorum.* 18. A praebet lacunam unius uersus; in B inscriptionem *de Ammudate et deo magno* a primario librario omissam altera manus addidit. 19. *Nemesiacis uanis.* 20. *Ti-*

*) Cf. tertiam ad opera Gelasii appendicem: Concil. Rom. I c. 5 ('notitia librorum apocryphorum qui non recipiuntur') p. 163 ed. Migne.

tanes. 21. *Montesianis.* 22. *Hebetudo seculi* (AB). 23. *De ubique paratis.* 24. *Inter utrumque uiuentibus.* 25. *Qui timent et non credunt* (sic). 26. *Repugnantibus aduersus leg.* (sic AB). 27. *Stulte non permoreris Deo.* 28. *Iusti resurgunt.* 29. *Diuiti incredulo malo.* 30. *Diuites humiles estote.* 31. *Iudicibus.* 32. *Sibi placentibus.* 33. *Gentilibus.* 34. *Item gentilibus ignaris.* 35. *De ligno uitae et mortis.* 36. *De crucis stultitia* (sic AB). 37. *Qui Iud.* A. *Qui Iud¹aeidiant fanatici²* B. 38. *Iudaeis.* 39. *Item Iudaeis.* 40. *Iterum ipsis.* 41. *De Antichristi tempore;* finitur hac c. 41 inscriptione index libri I, cf. quae de librorum diuisione ad c. 42 adnotauimus. Incipit iam uterque codex fol. I^o Instructionum opus hac inscriptione: *Commodiani Instructiones per litteras (litteras A) uersuum primas.* Diuisione duorum librorum post carm. 41 in AB indicata cum Oehlero *Libri Duo. Liber Primus* reposui; neglexit Rigaltius hunc carminum ordinem.

1) *Praefatio.* u. 1. *Prima praefatio nostra* AB, *prima* edd. omiserunt. — u. 2. *seculi* AB. — u. 3. *fieri, quod discredunt* AB edd. *f. quoniam discr.* Pitra, Spicil. I p. 543. — u. 4. *Ego* A in marg. edd., *ergo* A in text., B. — u. 5 sq. Lacrozius et Dodwellus sic distingunt: *Fana prosequendo. Parentibus insciis ipsis, Abstuli* etc., cf. Schurzfl. Supplementa quaedam ad C. — u. 6. *abstuli me* edd., *abstulit me* AB; errauit Oehlerus, cum scriberet: 'Legere de Lege' dicit pro 'legere Legem' ut infra 1, 47, 1; nam 'de Lege' dictio uerbo 'abstuli' iungenda est. Ait poeta: 'scriptura sacra usus me abstuli legens'; de quo *de* praepositionis usu cf. indic. uerbb. — u. 6 sq. *legendo de Lege. Testificor Dominum; doleo. pro ciuica turba!* Rig.; *legendo (de Lege Testificor Dominum): 'Doleo pro c. t.'* Roenschius in commentar. Carm. Apol. p. 218. — u. 8. *pergit periens* L, *perdit periens* A

(sed in marg. *pergens*), B; *perdit pergens* Rig., Oehl., *perit pergens* Dauisius. — *uanos* B² edd., *uarios* A et B¹. — u. 9. *perdoctus* edd., *perdoctus* (in marg. *perdoctos*) A, *perdoctos*^u B.

2) *Indignatio Dei*. — u. 1. *Dominus* AB, edd., *Deus* Pitra Spicil. I p. 543. — *terrae* AB, edd., Rig. in recens. priore *terraeque* scripserat. — u. 4. *indignatio meá*: de *i* consona uocis 'indignatio' cf. bifarios 1, 24, 11, gazophylacio 2, 14, 12, uid. L. Muell. de re metr. p. 243. — u. 5. *Moysem* AB, *Mosen* edd., *Gens rudis ante Moysen [iam] sine lege morata* Pitra Spicil. I p. 543, sed t. IV p. 225 ad codicum lectionem atque ordinem rediit. — u. 6. *defunctos deos orabant* cod. Sti. Albini Andegau. teste Baluzio ad Cyprian. de Idol. Van. p. 567 (Paris. 1726); *moriētes deos or.* A, *morientes d. o.* B. — u. 10. *Omnipotentis* AB, *omnipotens* edd. — u. 12. *spe fortunata* L, *spem fortunatam* AB, *spe, fortunatum* edd.

3) *Cultura Daemonum*. — u. 1. *exornaret* AB, edd., *ornaret* Pitra Spicil. I p. 543. — u. 3. *dimissi* B edd., *demissi* A. — u. 4—6: *Tanta fuit forma feminarum, quae flecteret illos. || Ut coinquinati non possunt caelo redire, || Rebelles ex illo contra Deum uerba misere* L, ... *illos, Ut coinquinati non possent caelo redire. Rebelles* etc. edd.; u. 5. *possunt* B, *possent* (in marg. *possunt*) A edd. — *caelo redire*, de datiuo loci cf. praef. Carm. Apol. ad u. 670 et indic. uerbb. — u. 7. *misit in illis* B et in marg. A, *m. i. illos* A edd. — u. 10. *Et tingere lanas docuerunt et quaeque geruntur; quaeque* scripsi pro *quaecunque*, cf. Carm. Apol. uu. 742 et 796; *quaecunque* AB edd.; *quaeque* omisso et Pitra Spicil. I 543, idem *tingi* proposuit. — u. 13. *recipi* A edd., *recepti* B. — u. 14. *Unde modo uagi subuertunt corpora multa* cod. Sti. Albini teste Baluzio ad Cypr. opp. p. 571, AB.

4) *Saturnus*. — u. 1. *si deus, deus quando* AB, *si deus, quando* Rig., Oehl., *si deus quomodo* Dauis. — u. 4. *monstruosa* B, *monstruosā* A, *monstrosa* edd. — u. 6. *Nec erat diuinus, se deum esse dicebat* AB, *Nec diuinus erat, sed deum sese dicebat* edd. — u. 7. *Iuppiter* AB, *Iupiter* Rig. — post ~~sensit~~ (sic) B eadem m. *sorpsit* praebet, *sensit* A, sed in marg. *sorpsit*.

5) *Iuppiter* AB, *Iupiter* Rig. neglecta acrostichidos ratione. — u. 1. *Iuppiter* AB, *Iupiter* Rig. — u. 4. *fecerat faber illi Pyracmon* B, *fecerat illi Pyragmon* omisso *faber* A. — u. 5. *coelum* B. — u. 8. *autor* B.

6) *De fulmine ipsius Iouis audite*. Ex acrostichide *audite* addidi, quam uocem AB edd. omiserunt. — u. 2. *sic* B, *sis* A. — *censet* L, *censit* AB, *sensit* edd. — u. 3. *nunquid* AB; Oehlerus in adnotat. pro *cur* maluit: *cum . . . infantes, nunquid* sqq. — *eritis* cf. *erimus* 1, 35, 6, *eritis* 1, 38, 2. 2, 32, 11, *feceritis* 2, 39, 5. uid. Luc. Muell. de re m. p. 365. — u. 4. *agit* L, *capit* AB edd. — u. 5. *aetas* AB; codicem Parisinum iterum atque iterum inspexi, sed nihil de scriptura *actus* legi, quam Schurzfl. in supplem. ad h. l. ex apographo Sirmondi adfert. — *cessit* A, *cessat* (sic) B (non *cessat*, quod Schurzfl. testatur). — u. 7 sq. *Iouem tonitruare tu credis* || *Natum sic in terris, lacte caprino nutritum* A, *Natum sic etc. nutritus* B, *credis: natus hic . . . nutritur* edd. — u. 9. *deuorauisset* L, *deuorasset* AB edd. — u. 9 sq. Pitra Spicil. I p. 543 acrostichio turbato ita dederat: *Ergo si illum uorasset Saturnus in istis* || *Temporibus, quis [iam tunc] pluebat illo defuncto?* quem ordinem ipse postea uituperauit. — u. 11. *Praesertim mortali* omisso *si* AB; *p. si m.* edd. — u. 12. *et defecit in ipsis* AB edd., *et ibi defecit* Pitra Spicil. I p. 543. — u. 13. *prophe-*

tauit ante praenasci AB, *prophetauit praenasci* edd., *pr. patre renasci* Pitra Spicil. I p. 543. — u. 15. *historiae per uates* AB edd., *per uates historiae* Pitra l. l. — *confectae* B, *confectae* (in m. *confictae*) A, *confictae* edd. — u. 17. *factus Ganymedis amator ex secunda recensione* Rig., qui in ed. pr. *Alcmenes pro Ganymedis* scripserat; *Ganymedis* (in marg. ^{medis} _{erme}) A, ^{medis} B. — u. 18. *Viuis ipse modo simularet* (scil. _{erme} *amorem*), *si uiueret ille* L, forte melius: *uiris ipse cet.*; *uiuis* (AB, *uiuos* edd.) *ipse modo similiter amaret, si uiueret ille* AB edd. — u. 19. *coelestes* B. — u. 22. *maeruit coelum* B. — u. 26. *autoritate* B.

7) *De septizonio et stellis.* — u. 2. *Ex eo quid forte Iouem experitis orandum* L, forte i. e. ualde; *Ex eo quod* (que edd.) *Iouem experitis* (*expetitis* Dauis. Oehl.) *orandum* AB. — u. 3 sq. *Saturnus fertur ibi, sed stella non ille: effugit* || *Expulsus a Ioue. Aut Iouis in stella credatur?* L, *non ille* || *Effugit expulsus* AB; *sed stella, nam ille* || *Expulsus cett. deleto effugit* Rig., *sed stella; nam ille effugit* cett. Oehl. — u. 5. *qui* edd., *quoque* AB. — *solusque* AB, *solique* edd. — u. 6. *auem mortalem* AB, *Venerem almam* edd. — u. 7. *Ipsis in* (in deest in AB edd.) *sideribus aut Mars cum ista* (scil. *Venere; ipsa* AB edd.) *nominetur aduliscens?* respiciens u. 5 (aut *Iouis in stella credatur?*) correxi; *maritali; deus nominatur aduliscens* Rig., *maritali? deus nominatur aduliscens.* Oehl., *m., d. nominatur ulciscens* Pitra Spicil. I p. 543. — *deprehensus* (*depraeh.* A) B, *depressus* Oehl. in adn. — *Zelo* (in marg. *et ilo*) A, *et elo* B; *nominetur* AB. — u. 9. *Onⁿimium* (sic) (in marg. *omnium*) A, ^{o nimium} B². — *moechos* L, *marhos* AB, *Maios* Rig., *Magnos* Oehl.;

cf. 1, 10, 6 *moechus* A, *marhus* linea subscripta B;
marhus
 1, 11, 2 *marhia* AB; 1, 12, 16 *marha* (in m. *moecha*)
 A, *marha* B, quibus locis non dubium est, quin *moe-*
chus moecha legendum sit, quae lectiones cum scrip-
 turae similitudine defenduntur tum flagitantur lo-
 corum sententia. — u. 10. *totam mundi naturam* edd.,
tota m. naturam A, *tota m. natura* B. — u. 11. *In*
uulnera positi AB edd., *in uulnere p.* Pitra ad Carm.
 Apol. u. 334 dedit. — *sub fata* (in marg. *facta*) A
 edd., *sub facta* B, *sub fato* Oehl. in adn.; sed cf. indic.
^{o-nimium}²
 uerbb. s. u. *sub.* — u. 12. *obscoeni* A, *obscaeni* B¹
 (sic), uerba superscripta eadem manu expuncta sunt,
 cf. u. 9. — *curiosi* AB Rig., Oehlerus cum Dauisio
furiosi scripsit. — *impiae uitae* edd., *impii uitae* A,
impii uita B. — u. 13. *mortales* A edd., *mortalis* B.
 — *terribiles* edd., *terribilis* AB; *omnes* edd., *omnis* (in
 marg. *o nimis*) A, B; *fortes* edd., *fortis* AB. — u. 15.
bis sena B, *bissena* A. — u. 16. *tum* edd., *tam* AB.
 — u. 17. *Et denique uadunt in piscibus: tu quoque*
probabis? AB, *Et d. uadunt (euadunt Oehl.) in pisci-*
bus, coque probabis (h. e. non esse deos coquina ipsa
 probabit) edd., *. . uad. i. piscibus: tu coque pr.?* Pitra
 Spicil. IV p. 225. — u. 18. *Lex sine lege* (i. e. fa-
 tum) *fugat astra: quod uult esse, ualebit!* L, *L. s. l.*
fuga uestra quod u. e. ualebit AB edd.; olim malui:
L. s. l. fata uestra: cett. — u. 19. *freno* edd., *fraeno*
 (in marg. *frario*) A, *frario* B. — u. 20. *Ipsi quod*
uultis erit; AB, *I. q. u. eritis* edd. — u. 21. *quo modo*
 AB, *quod modo* edd.

8) *De Sole et Luna.* — u. 1. *nobis* AB, in marg.
uobis A. — u. 2. *Erratis: quae ego prius, putatis*
oranda L, *Erratis quod ego prius, put. or.* AB Rig.,
quod ut ego prius, p. o. Dauis. Oehl. — u. 5. *locauit*

edd., *locavitque* AB. — *saeclis* (h. e. temporibus, quae Sole et Luna constituuntur); *seclis* (in m. *stellis*) A, B; *stellis* edd. — u. 6. *antiquus* B, *antiquis* (in m. *antiquus*) A. — lacunam supplevit Oehl. sic: *Errorem antiquus* (sc. Moses) *quin cum uideret, notauit.* — u. 10. *Vos autem seducunt sacerdotes pauci pravi* L, *pravi* uersus uocabulum ultimum, quod in marginem redundauerat (cf. A et Instr. 1, 17, 1: deludunt uos pauci scelerati uates inanes), suo loco reposui; *sacerdotes pauci* B edd., *sacerdotes pauci* et in margine *pravi* A. — u. 11. *Numina* (A, *nomini* B) *qui dicunt aliquid morituro prodesse* AB, *Numinis quid* (qui Dau. Oehl.) *dicant aliquid morituri prodesse* Rig. — u. 12. *Accedite Legi et discite et dicite* u. L, uoce *discite* ex margine codicis A repetita. *Accedite legis et dicite* (in *legis* m. *discite*) *uerum* A, *Accedit ~~ueris~~ et dicite uerum* B, *Accedite, legite et discite* u. edd.

9) *Mercurius*. — u. 1. *fiat* B edd., *fuit* (in marg. *fiat*) A, *fit* Oehl. in adn. — *saraballo* Rigaltium secu-

tus ad codicum fidem restitui; *saraballo*, in m. "*abolla*"
arabalo

A, *saraballo* in m. *abolla*" B; *abolla* (i. e. chlamyde) Oehl.; *saraballum* h. l. signif. 'Turban', de qua notione cf. Kaulen, Handb. z. Vulg. p. 37. — u. 2. *galea, et ala pinnatus* L, *galea et palam* (AB) *pinnatus* A, *primatus*, quod a m. in *pinnatus* correctum est, B; *galeam aut* (et Oehl.) *pileum pinnatus* (*pennatus* Oehl.) edd. — u. 3. *cum*, quod deest in AB, Rigaltius interposuit. — u. 4. *properanti*: A in textu *pauperenti* et in m. *proper*... praebet; *pauperenti* B, *pauperculi* edd. — u. 5. *uos extunc* AB edd., *uos tunc* Oehl. in adn. — *parati* A edd., *parato* B, et in m. A. — u. 6. *quoniam* edd., *quo* AB. — u. 7. *tunc* AB, *nunc* edd.

10) *Neptunus*. — u. 2. *regit* AB, *gerit* edd. — u. 3. *Patet esse deum! Cumatile illi parate!* retinui codd. lectionem, nisi quod *cumatile* pro *cumatilem* scripsi, *Patet esse deum cumatilem illo paratu* edd. —

u. 5. *caementarius* edd., ^{ci}*coementarius* A, *cimentarius* B. — u. 6. *Non moechus et ipse?* cf. uarr. lectt. *moechus*

1, 7, 9; *non marhus et ipse* A, *non marhus e. i.* B; pro *moechus* Rig. *Maius* coni., *Magnus* Oehl., qui post 'ipse' non interpunxit. *Num Magnus et ipse Viuere* cett. olim Oehl. legerat. — *quid* Oehl., *quod* AB Rig. — *structuram gerebat* L, *structura g.* AB Rig., *structura merebat?* Oehl.

11) *Apollo sortilegus falsus*. — u. 1. *citharae deum: cytharae d.* AB, *citharoedum* edd. — u. 2. *moecha* L, cf. uarr. lectt. 1, 7, 9, *marhia* AB, *Maia* Rig., *Magna* Oehl. — u. 3. *structuram secutus* L, cf. opera maligna sequentes Carm. Apol. 182, antiqua sequatur ibid. 530, *azyma* sequitur 689, et indic. uerbb. s. u.

^{ura}'sequi'; *structuras secutus* A, *structura s.* B, *structor obsecutus* edd. — u. 7. *fallitur qui* Oehl. in adn., *falliturque* Rig. — u. 8. *uerberis* A in text., *uerbenis* A in m., B, *ueruecis* edd. — *scire bicorde* A. — u. 9. *enim* AB edd., *exin* Oehl. in adn. — u. 10. *Torruit* edd. ex correctura Rigaltii, qui in textu *terruit* (AB) edid. — u. 11 sqq. *Ille prior tum (tu AB) qui debuerat deam (deum AB edd.) amauisse (amause AB), Lasciuientemque Daphen (Daphnem AB) sic coepit amare Et amens (tamen AB edd.) insequitur, dum (tum A) uult uiolare puellam (AB) L.* Locus obscurus sic explicandus uidetur: ille, qui repulsa lata priusquam ad uirginem mortalem descenderet deam debebat amplecti, Daphnen sic (sc. repudiatus) et amare coepit et amens insecutus est etc.; *Illa prior,*

quae debuerat deum amauisse . . . puellam edd. librorum auctoritate nimis neglecta; *Illa purior, quae respuerat* Oehl. in adn. — u. 17. *gens* edd., *genus* AB. — *biuio triti* L, forte *uitio* (i. e. deorum) *triti*; *bizo tristi* A, *biyo tristi* B, *uictu tristi* Rig., *typho tristi* Oehl.; Pitra Spicil. IV p. 225 haec adnotauit: graecissat more Africano Commodianus ἀπὸ τοῦ βίου. — u. 18. *A primitia* cod. Sti. Albini apud Baluz. ad Cypr. Opp. pag. 568, Oehl.; *Admeti* et in marg. *Aprmutia* A, *aprmutia* et in m. *aduerti* B, *Admeti aduerti* *Admeti* Rig. Dau. — *pecora* deest in ed. Schurzfl. — *refertur* AB edd. praeter Oehl., qui *fertur* legit. — u. 22. *praesciisset* B, *praescisset* et in m. *praecessisset* A. *precessisset*

12) *Liber Pater Bacchus*. — u. 2. *Ioue et Proserpina* Dau. Oehl., et omis. AB Rig. — *Titanes* B, *Titanas* A edd. — u. 3. *Exspirauit* AB, *expirauit* edd. — pro enim Oehl. *exin* in adnot. proposuit. — u. 5. *fato* A edd., *flato* A in marg., B. — *redditus* AB edd., *redditur* Oehl. in adn. — u. 6. *percipit* edd., *praecipiet* A, *percipiet* B. — *hunc* Oehl. in adn., *hoc* AB edd. — *moecha* A in marg., *marha* AB, *Maia* edd. — u. 7. *partu* A, *partu* uel *parta* B, *partum* edd. — u. 9. *Dionysus* edd., *Dionysius* AB. — u. 10. *Baccho* L, *uacuo* in margin. *uacho* A, *uacuo* B edd. — u. 11. *Bacchantur et illi* AB edd., sed sub textu *ut illic* (in uacuo) Oehl. conii. — u. 11 sq. *aut heri calones mimi Eronisque tutores* L, *aut periculones Minermomisque sutoris* AB, *aut periculones Mimnermonisque sutores* Rig.; idem praeterea *Mimnermomerique sutores* ('qui ex Mimnermi et Homeri carminibus in alium sensum consutis et concinnatis risum captabant in theatris') coniecit; *aut periculosae Mimallonesque sorores* Oehl., qui cum edd. uersum 12 antecedentibus iun-

xit. — u. 14. pro *dicturos* mihi *placeret dicendo*. — *numen* A edd., *nomen* B. — u. 15. *rudes* AB, *uides* edd. — *sic* (h. e. proludendo, fingendo, fallendo) *mille* L, *simile* AB edd. — *uincentes* AB, *uiuentes* edd. — u. 16. *permutati* B, *permutati* in m. *moti* A, *permutati* edd. — u. 17. *debuere* L, *debere* AB, *dedere* edd.

13) *Inuictus*. — u. 1. *petra* edd., *patre* AB. — u. 2. *ergo terreno* L, Commodianus enim dicturus est: Si inuictus (Mithras) de petra natus deus habetur, non diuino neque caelesti uos dedistis, sed mortali ac terreno (cf. u. 6: 'terrenus utique fuit'): date uos ei, qui prior est. Iam si petra deum superauit, ad petrae creatorem procedendum est. Quod argumentum a lectione nostra non abhorreere supersedeo multis demonstrare; neque codicum scripturae aduersantur; cum *ergo retmo* in AB legatur; pro *retmo* A in m. *rogo* praebet; *ergo retro* edd.; pro *terreno* olim non displicuit *eremo*; — *uos dedistis: date priori!* L, *uos de istis* (sc. petris) *date priorem* AB edd. — u. 5. *unquam, non* B, et in m. A, edd., *numquam non* A in uersu; *esset utique, non* Rig. in adn. — u. 6. *monstiuora* AB, *monstruosa* edd.

14) *Siluanus*. — u. 1. *apparuit* AB. — u. 3. *quoniam* edd., *quoq* A, *quō* B. — *Nam* (= sed) *forte* edd., *non f.* AB. — u. 4. *uenalem* A edd., *uanalem* (uaenalem?) B. — *dominum* AB edd., *deum* Rig. coni. — *empseris* A edd., *impseris* B. — *illi* edd., *ille* AB; Rigalt. distinxit: *dominum, cum empseris illi* (sc. fistulam). *Aspice* cett. — u. 7. *quaere* edd., A (in m. *quaerere*), *quaerere* B. — Ut in seqq. *duat* (L) legamus, monemur cum glossatoris cuiusdam lectione 'donat', quae in A adseruatur, tum simili forma *deduat*, quae II 11, 14 in utriusque codicis correctura
donat docet
 exstat; *diat* A, *diat* B, *diat* Rig., *sciat* Vonckius Lectt. Latt. I p. 74, *dicit* Dauis., *docet* Oehl.

15) *Hercules*. — u. 3. *mens* Rig., *mons* AB, *gens* Oehl. — *indocilis quoque* AB edd., *indocilisque* A in marg. — u. 4. *absentis Tonantis* AB, *absenti Tonanti* edd. — u. 5. *uouerunt* A in marg., edd., *uoluerunt* AB. — *inepto ut deo* (sc. Herculi) AB, *inepti ut deo* edd.; Commodianus h. l. in enarranda historia errauit, cum homines diceret non Ioui absentis hostias uouisse, sed Herculi (inepto [AB] ut deo orando) Iouis (AB) hostias mactauisse absentis, qui auxilio non fuisset. — u. 6. *Laetandas aras* AB, *lactantes a.* edd., *litandas a.* Pitr. Spic. IV p. 225 coni. — u. 7. *pro rectis* (sc. aris) *de uetusto more colantur* (sc. arae) L, de dictione 'pro rectis colantur' cf. Carm. A 1008: quos pro magno colebant; *prorepsit* (in m. *rexit*) A, *prorexit* B, *colatur* AB, *prouenit...colatur* edd., *prouenit ut...colatur* Oehl. in adn.

16) *De dis deabusque*. — *diis* AB. In carmine hoc AB quidem post uersum quartum imperfecti uersus spatium inserta *I* littera indicant, sed cum argumenti nihil desideretur, manifestum est librarium quendam utroque et tituli et acrostichi loco *i* litteram redundantem intexuisse, ut sui temporis orthographiae rationem haberet. — u. 2. *genesis* AB, 'forte *geneseis*' Pitra Spicil. IV p. 225. — *uobis* B, *nobis* A. — u. 4. *utrimque* edd., *utrumque* AB; post hunc u. in AB unius uersus lacuna exstat, de qua iam supra dictum est. — u. 5. Inter *si* et *tribuunt* in AB spatium quattuor uel quinque litterarum interest. — *genesis* B edd., *geneses* (in m. *sis*) A, *geneseis* Pitr. l. l. — u. 8. *Aut* AB edd. praeter Oehl., qui *at* scripsit. — u. 9. *Furiam, iram caelestem* L, *Furiā ma c.* AB, *Fariam una caelestem* Rig., *Furiam unā Caelestem* Oehl., qui 'Caelestem' aliam deam adfert. — u. 10. *uirgines* (in m. *nis*) A edd., *uirginis* B. — *coniuges* B edd., *coniungere* A. — u. 11. *daemonia*

(*doemonia* A) *fana* AB spatio aliquot litterarum intercedente. — u. 13. *rationem*: *râoem* (sic) B. — u. 14. *in ultima terra* AB, *in ultimas terras* edd.

• 17) *De simulacris eorum*. — u. 2. deest aliqua uox uersui; forte *inanem* ex u. superscripto repetendum est. Pitra Spicil. I p. 543 *dum quaerunt* [*mercede*] *uitam* coniecit. — u. 3. *aliis* B edd., *aliis* (in m. as) A. — *ex se* Oehl., *esse* B edd. — pro *sub mysteria* Oehl. in comm. *sub mysterio* coni., sed cf. indic. uerbb. s. u. 'sub'. — *falsum* AB edd. praeter Dau., qui *sanctum* proposuit. — u. 4. *Indissimulantes* AB, *Inde simulantes* edd. — *concussi* AB, *concuti* edd. — *numine* A edd., *noie* B. — u. 5. *maiestatemque* AB edd., *maiestateque* Oehl. in comm. — u. 6. *dites moechos* L; locum restitui ex librorum AB scriptura *didemarios* coll. lectt. 'marhus marhia' pro moechus etc. scriptis. Rigaltius legit: *Dindymarios* omisso uocabulo *saepe*, quod Oehl. restituit; olim putabam legendum *diadematos* uel *diademarios*. — u. 7. *Luxu-*
ineunt
rias edd., *luxias* A, *luxorias* B. — *in eunt* B. — u. 8. *parca* AB, *spurca* edd. — *bipenne* A, *bipenne* corr. in *bipinne* B. — u. 9. *Cum doctrinam suam* (*doctrina sua* AB) *seruant*, *quid corpore* (*quod cruore* AB) *sanant?* (h. e. allidunt dorsa sua) L, *Cum doctrina sua seruant*, *quod cruore sanant* edd., in comm. Oehl. *C. doctrinae suae seruiunt*, *quod cruore s.?* coni. — u. 10. *Respicite*, *quoniam nonnullos numine cogunt* L, *Respicite* (A, *respuite* B) *quo* (AB, *quod* A in m.) *non illos nomine* (B, et in m. A; *numina* A) *cogunt* edd. — u. 11. *Ipsi* AB, *ipsis* edd. — u. 14. *supplicem* L, *supplice* AB, *simplicem* A in m., edd. — *ne* AB, *ni* edd. — u. 16. *ut* AB Oehl., *et* Rig. — *uaticinanti* A in m., edd., *uatici manti* AB. — *prodiit* (sc. res) *falsa*

L; de consecutione neglecta (prodiit, credatur) cf. indic. uerbb.; *prodit falsa* AB, *prodenti f.* edd., *f. prodenti* Rig. coni. — u. 17. *locuta* A in m., *locutus* in uersu; *locutus*^a B.

18) *De Ammudate et deo magno.* Hoc carmen, quod A omisit, in B ad calcem reiectum et altera manu perscriptum est; idque genuinum esse cum genere dicendi, quod sermoni ceterorum carminum tanquam lac lacti simile est, tum artis metricae ratione nobis comprobatur. Atque in retractandis his de natura deorum fabulis quid Commodiano magis dignum est illo carmine de Ammudate composito! Accedit, quod in indice *pr. m.* scripto et libro priori praemisso numerus articuli XVIII *pr. m.* indicatus est, cui librarius alter postea titulum ascripsit; unde fit, ut illo loco eius codicis, ex quo liber Parisinus transscriptus est, carmen exstiterit. Neglexerunt opinor librarii poema hoc Ammudatis, cum nomen ac naturam dei ignobilissimi ignorarent. Neque nostris temporibus quisquam est, qui certi aliquid professus sit de origine dei ignoti, patria, cultu. Sed ne locum praeteriisse uidear, dum uiri docti probabilius aliquid exquirant, ea referam, quae Carolus mecum Hamannus u. d. de Ammudate communicauit. 'De deo Ammudate cum uniuersa antiquitas nihil memoriae prodiderit, sane difficilis est quaestio, quis et qualis ille fuerit. Ne de etymo quidem uocabuli pro certo adfirmare licet, utrum a Semiticis linguis petendum sit an ab Indogermanicis. Mihi quidem uidetur Ammudates originem trahere e uoce עמֻדָה (*ámmūd*) id est columna, qua re antiquitus homines uti solebant ad diuinum numen significandum; columna enim denotat τὸ ἐστῶς καὶ μόνιμον τοῦ θεοῦ, ut ait Clemens Alexandrinus, Strom. I, 25,

et erat antiquissimis temporibus quoddam simulacrum dei solaris. Quod etymon si genuinum est, Ammudates quidam deus solis uel lucis fuit, uelut Baal, Hercules, Mithras.' Sed iam ad carmen redeamus, quod extra ordinem in extremo codice Parisino (fol. 35) legitur. — u. 7. *aut* edd., *ut* B². — u. 9. *seducit* edd., *seducunt* B². — *falsa* B², *false* edd. — *prophetans* B² (*prophetant* Pitra ex ms. dedit). — u. 11. *Erumpebat enim uenis* B², *Erumpebant enim uoces* edd. — *mutata* B² edd., *motata* Oehl. in comm. — u. 14. *quot* B², *quod* edd. — u. 16. *uiniuoraces* intellege sacerdotes dei. — u. 18. *gestabant* h. e. colebant. — *deperdere* L, *perdere* B² edd., *dementes perdere* Pitra Spicil. I p. 543. — *uultis* edd., *uoltis* B².

19) *Nemesiacis uanis*. — u. 1. *Virbium* L, *uirum*, in m. *uirium* A, *uirium* B, *uirum* edd.; hoc l. nomen proprium desiderari ex uerbis hisce 'colere talem aut Dianam dicere lignum' adparet; neque uero deae nemoris numen quodlibet coniungi potest, sed solus deus nemoris ac uenationis Dianae similis uel eiusdem deae sacerdos, quem esse *Virbium*, antiquissimum Regem Nemorensem ac sacerdotem Dianae in nemore Ariciensis cultae, codicum scriptura probatur. — u. 2. *Et* B edd., *aut* A. — *aut Dianam* A edd., *audianā* B, *aut diuam* Gothofredus in adn. ad Cod. Theodos. XIV 7, 2. — *lignum* A edd., *lignium* B. — u. 4. *Ex antro* L, *ex arte* A edd.; emendationis uestigia agnoscere mihi uideor in scriptura *ex ante* B; lectio restituta commendatur loco Maximi Taurinensis Serm. 32 (cf. Galland. bibl. IX 401) hoc: 'Cum *cellam* ingressus fueris, reperies in ea pallentes caespites mortuosque carbones — si ad agrum processeris, cernis aras ligneas et simulacra lapidea — cum maturius uigilaueris et uideris saucium uino

rusticum, aut *Dianaticus* aut aruspex est' etc. — *ficte* A edd., *fincte* B. — *quod* AB Oehl., *quid* cett. edd. — u. 5. *deum agit* L, *dum agit* AB edd. — *pascit* edd., *poscit* A, *p^ascit* B. — u. 6. *Incopriat* A edd., *incopiat* B. — u. 7. *adplicatque* Gothofr. l. l. — *simili collegio facto* B edd., *simili collegia facto* (? uel *facta*) A. — u. 8. *deam* (Nemesin scilicet) Gothofr. l. l. — *adornat* AB, *adornet* edd., cf. 1, 21, 5 ut saluant AB. — u. 9. *Iipse* AB edd., *Ipsa* Oehl. — u. 10. *libet* B edd., *liber* A. — pro *eum* Oehl. *deum* in adn. coni.; *eam* Gothofr. l. l. — u. 11. *asse* (= axe) L, *a se* AB edd., *ac se* Oehl. in comm. — u. 12. *afflatum* AB edd. — *numine* B in m., edd., *noⁱe* B, *noⁱmine* A. — u. 15. *uiges* edd. A (in m. *urges*), *uⁱges* B.

20) *Titanes*. — u. 1. *Titanias* (cf. *tacitas* u. 2) L, *Titanis* A, *titania*¹ B, *Tutanos* edd. — *dicitis* edd., *itis*² A (in m. *dictus*), *dictus*¹ B. — u. 2. *immites tacitas* (sc. *defunctas*, cf. u. 5: non loquuntur); *aut mutas* *immites*² *o*² *tacitas* A; *aut mutas tacitas*¹ B; *immites tacitos* Rig., *Ita Mutae Tacitae* („nam Lares Mutae Deae filii“) Dauis., *immotos tacitos* Oehl. — *aediculis* A, *aediculis* B, *aediculas* Rig., *aediculae* Oehl. — *facta* AB, *ficta* edd. — *Adoratis enim stulti malo leto defunctos* cod Sti. Albini teste Baluzio ad Cypr. opp. p. 567, edd., *laeto defuncti* A, *laeto defuncti* (corr. a m. in *defunctos*) B. — u. 6. *aeramine* edd., *aranu-aeramine*² *rae* A, *aranurae*¹ B. — u. 7. *eos* B edd., *Deos* A.

21) *Montesianis*. — u. 1. *Monteses deos dicitis* c. Sti. Albini, cf. Baluz. ad Lactant. de Mortib. Persec.

11, A Oehl., *montes et deos* B, *montes et d.* Rig., *montes esse d.* Oehl. in comm. — *dominentur* edd., *nominentur* A, *nominentur*^{d² φ²} B. — *in auro* edd., *in auro*^{g²} A, *in auro*^{g²} B, *in aruo* Sirmondus et Rig. ed. pr. — u. 2. *obscurati malo* AB¹ edd., *obsecratis* uel *oblectatis male* B² supr. lin. — *iuuantes* edd., *iurantes* AB. — u. 3. *serena* B edd., *seuere* A. — *maneret* AB, *manerent* edd. — u. 5. *saluant* AB, cf. 1, 19, 8 ut *adornat*; *saluent* edd. — u. 6. *regant* B edd., *rogant* A. — *si quid tu sani requiris* edd., *nisi quod tu sana decuris* A, *ni si* (*ni* deleuit altera m.) *quod tu sani decuris*^{i² s² requiris²} B. — u. 7. *iustitiam* A edd., *iusticiam* B. — *quaere* edd., *quare* A, *quare*^{e²} B. — *nam illa* L, *quam illa* AB, *illa* omissio *quam* edd. — u. 8. *portat* edd., *porta* A, *porta*^{t²} B. — *quidquid in uanis* B, *quicquid in uani* (*s* sub *u* emicante) A, *quod in uanis* Rig., *quod inanes* Dau. Oehl. — *gaudes* Dau., *gaudet* AB Rig. — *Christo*^{Christo²}

u. 11. *Christo* A, ~~*sumsto*~~^{Christo²} B, *cum Christo* edd.

22) *Hebetudo Saeculi*. — *seculi* AB, sed *saeculi* acrostichidis ratione postulatur. — u. 1. *hebetari* A edd., *habitare*^{e² i²} B. — u. 2. *Excurrit* edd., *excurret* AB. — u. 3. *balantum* edd., *ballatum* (i. m. *ballantem*) A, *ballatum*^{lantem¹ um²} B. — *manus* A, *mañus* B. — *cruore fuso manes elicit* Dauis. — u. 4. *bona crudelis* (i. e. tyrannus) ex libris mss. restitui, *uana credulus* edd., *bona crudelis* AB. — u. 5. *sunt consulti sensu actiuo*. — Oehlerus in comm. hanc adfert coniecturam: *Tot*

(sc. aruspices) *ducis aut regis ubi sunt consulti de uita*. — u. 6. *quo profuit illis?* cf. Carm. Ap. 304: si ualetudo fuerit mala, *quo tibi uita?*; quo AB, *quid* edd., *illis* A in m., *illi* AB. — u. 7. *discite* edd., *dicite* *discite* *leta* *discite* A, *dicite* B. — *simulacra* A edd., *simulacra* B. — u. 8. *enim* i. e. *autem*. — *in legem quaerite* B, *in currite* *legem quaerite* A, *in lege quaerite* edd. — u. 10. *daemones in mundo uagi* (sc. sunt) cod. Sti. Alb. apud Baluz. ad Cypr. opp. p. 571, *doemones* (*daemonas* edd.) *ati* *i. m. uagari* A edd., *daemones i. m. uagi* B. — u. 11 *mandata* A, *manda^{ta}* B. — *praemisit* B edd., *promisit* A. — u. 13. *curo* edd., *caro* A, *curo^u*¹B. — *paruo* edd., *paruit* A, *paruit^{uo}* B. — u. 14. *uos* B²: *orat* uel *orot* A, *eror^u* (uoce expuncta) B, *ciet* edd. — *consulite pro uobis* AB edd., *consulite uobis* Rig. et Sirmond. coni. — u. 15. *intrastis* edd., *intrasti* AB. — *condiscite* *um* Dau. Oehl., *condicite* AB Rig. — *rectam* edd., *rectam* A, *rectum* B.

23) *De ubique paratis*. — u. 1. *dicis* A edd., *dices* B. — u. 2. *communis* A, *comphunis* B; ea, quae Rig. de lect. Apogr. Sirm. *comis* adnotauit, ad hunc locum nihil pertinent, sed potius ad 1, 30, 15 referenda sunt. — u. 3. *ue* B. — u. 4. edd. post ‘*quaeris*’ sententiam finiunt. — u. 5. *Ipse tibi inimicus asciam impingere uerbo* L, *I. t. infligis* (in m. *hinnificis*) *incinere de uerbo* A, *I. t. hinnificis asciam in cinere de uerbo* B, *hymnificas* (*hymnifica* Oehl.) *etiam incinere* (in *cinere* Oehl.) *d. u.* edd. — u. 6. *uiue* A in m., Oehl., *uiuo* AB Rig. — u. 7. *te* A edd., *de* B. — u. 8.

tyranni A in m., *tera in* A in textu, *tura* (incerta u littera, forte *tira*) in B, *tua in* edd. — *residere* edd., *resedere* AB. — u. 9. *refugiscere* AB edd., forte: *refugire* uel *refugiscens*. — u. 10 edd. antecedentibus iunxerunt, undecimum autem u. sequenti. — u. 12.

modo A edd., *modus* B. — u. 14. *prodis sub* AB, *prodis dei sub* edd. — *tyranni* A in m., edd., *tyranne* AB. — u. 15. *fatis* A in m., B edd., *factis* A in t. — *cuias modo Lege inanis* B, h. e. *fatis aduersis*, cum legem neglexeris, senties te a Christo discessisse et 'loca maligna' sortitum esse; cf. articulum sequentem; *cuius modo Lege inanis* A, *cuius m. lege iuuaris* edd.; de dictione 'lege inanis' cf. 'iure peritus' Carm. Ap. 582 (et 'nudatus a Lege' 1, 24, 2).

24) *Inter utrumque uiuentibus*. — u. 1. *putas* L, *putaui* AB, *putans* edd. — u. 2. *praesenti* A, *praesedis* A in m., B Rig., *procedis* Dau. Oehl. — u. 4. *egistis* AB, *egisti* edd. — *istinc* B edd., *isthinc* A. — *defunctos* L, *defuncto* AB edd. — u. 5. *respicite* B, *respice tu* A, et supr. lin. B, edd. — *eras et* (expuncta uoce) *ecce uideris* B, *eris ecce u.* (omisso *et*) A, *Respice tu stulte. Non eras et ecce u.* edd. — u. 8. *te* edd., *te* A, *se* B. — u. 9. *Deo remittis* edd., *de ore mittis* AB. — u. 10. *in tenebris* AB, *in tenebras* edd. — u. 11. *decurris saepe bifarius* A supr. lin., Oehl., *d. s. bifarios* AB, *d. ad Pharisaeos* Rig. — u. 13. *exis* A edd., *ex sis* B. — *fana* AB edd., *fraena* in m. A. — u. 15. *qui a* B edd., *quia* (uel *quis*) a A. — *morte* A edd., *monte* B. — u. 16. *poenoe* A, *paenae* B. — u. 17. *si ait, tu putas esse maligno* L, *si* (in m. sic) *aut tu p. e. maligno* A, *si aut tu p. e. maligne* B, *sic, ut p. e., maligne* edd. — u. 18. *Nam ille, qui pro deo est, post funera recte uixit* L, *N. illi qui prodest*

per (post A in m.) *f. r. u.* AB, *N. illi prodest post f., r. qui uixit* edd. — u. 19. *loco* B edd., *loca* A. — *maligno* edd., cf. quae in Philolog. XXXVI t. 2 p. 286 sq. disserui; *maligni* AB. — u. 22. *Vos autem dubii* (L, *dubiis* B) *in uos* B, *V. a. dabit* i. u. A., *Vobis a. dubiis i. u.* (intus Oehl.) edd. — *paena* B. — u. 23. *tortoris* AB edd.; Rig. primum *tentatoris* scripserat, sed postea ad B rediit.

25) *Qui timent et non credunt.* — *credent* AB edd. in titulo; sed male nos habet futuri t. forma, quae neque carminis argumento postulatur neque acrostichide satis firmatur, cum illo uersus undeuicesimi loco ualde deprauato facillime *uentura* pro *euentura* restituatur. Atque in conspectu capitum praemisso *credunt* uterque codex suo loco praebet. — u. 1. *quandiu* AB. — *cognoscere* B, *agnoscere* edd. — u. 2. *uitas agrum* A edd., *uita sacrum* A in m., B. — *sterili semina* edd., *sterili semine* A, *serili semina* B. — u. 3. *sylua* A. — u. 4. *Tu dicis* A edd., *iudicis* A in m., B. — u. 5. *in aula* AB, *in aulam* edd. — u. 6. *messis* A edd., *messus* B. — u. 7. *Quodsi* AB, *Quid?* edd.; Oehl. sic distinxit: *Quid? Non te paenitet? Inde cett.* — u. 9. *adest* AB Rig., *abest* Oehl. — u. 10. *posterarum* A, *postere* B. — u. 11. *Te cui designabas? Crederis* L, h. e. utram legem amplexus es? *crederis* in L. secunda stare. *Te qui designabas crederis* AB, *Te quidem signabat crediturum* edd. — *tibi potentes* edd., *sibi prudentes* A, *sibi prudenter* B. — u. 13. *obstupe iam factus* (*fatus* B) in A sic scriptum est: *obstupe — iam — factus —*; de tmesi cf. Luc. Muell. d. r. m. p. 368. — *ora tu* AB, *iura te* edd. — u. 16. *posse et uiuere: inserui et.* — u. 17. *discredis* A edd., *discretis* B. — u. 18. *reus* A edd., *res* B. — u. 19. *Ventura canam* scripsi pro uulgata *euentura canam*,

ut inscriptionem (*credunt*) corrigerem; *euenter enim* AB.

26) *Repugnantibus aduersus Legem Christi Dei uiui*. — u. 1. *Respiciis* B edd., *respicis* A. — u. 7. *pro te reddunt* Rig. in adn. *terrebunt* coni. — u. 9. *istic* A edd. — *laetam* edd., *laetum* AB. — u. 10. *iniurias* B edd., *in inuias* A. — *diurnum* AB, *tuorum* edd. — u. 11. *infanda* B, *infandae* edd. — u. 13. *luis* AB, *leues* Rig., *leuis* Dau. Oehl. — u. 15. *desaewitur* A (*destruitur* ibid. in m.), *deseruitur* B, *deseritur* edd. — u. 16. *Breui* L, *breues* A, *breue* B, *uitiis* (!) edd.; de B et V litteris inter se commutatis cf. Schuchardt, *Vocalismus des Vulgaerlat.* I p. 131. III p. 67. — *langues* Oehl., *languis* AB Rig. — u. 17. *moralis* AB, *mortalis* edd.; *uitam uti uitreaâ uitâ mortales?* Oehl. in *inritum*² adn. — u. 18. *inritum* edd., *inruitum* A, *inruitum* B. — u. 19. *pro dolo* Dau. coni. *dolore*; *dolio* Oehl. ad I, 29, 18. — u. 20. *uolebant* edd., *uolebas* A, *uolebat* B. — *paruuli* edd. — u. 21. *Sunt* Oehl., *sed* AB Rig. — *senescere* edd., *ēē nescire* A, *ſ eē nescire* B. — *laetitias* L, *laetior* A', *laetios* B edd. praeter Oehl., qui *laetificos* scripsit. — *dies* B edd., *dies* A. — *perfruique ipsi parabant* edd., *perfrui quia ipso* (A, *ipse* B) *parabat* AB. — u. 23. *reponimus* edd., *rem primus* AB. — *mondo* A. — u. 24. *Gens! et* Oehl. — u. 25. *caram* *ueram* L, *ueram* edd., *coram* in m. *solam* A, *coram* B. — u. 27. *animum* B edd., *animas* A. — u. 28. *autor* AB. — u. 30. *dic* A edd., *dico* A in m., B. — u. 31. *clamauit* Pitra Spicil. I p. 543. — u. 33. *uiuit* edd., *uiuet* AB. — u. 34. *delicias* B edd., *deliciis* A. — *erit* A in m., B edd., *est* A. — *sub tartaro* Oehl. in adn. — u. 37. *uiuit* edd., *uiuet* AB. — u. 38. *reddat* edd., *reddas* AB.

27) *Stulte non permoreris Deo. — Permoueris* A. u. 1. *permoreris* B edd., *permoueris* A. — *actus* (h. e. iudicium Dei, cf. 1, 28, 2) AB, *Altum* edd. — u. 2. *defunctum* edd., *defunctam* (in m. *finito*) A, *definito* B. — u. 4. *clamant* edd., *clamat* AB. — *defuncto* AB, *definitos* edd. — u. 6. *ut* AB, *et* edd. — u. 8. *oblitos* edd., *obliuitor* AB. — u. 9. *non imperitus* A, *nō imperitans* corr. in *imperitus* B, *nobis imperitans* edd. — u. 10. *post cineres* A edd., *post cineres* B. — *illum* A in m., *illa* AB edd. — u. 11. *eruere* AB, *exuere* edd. — *per funera* B edd., *per f.* A. — *non sis* AB, *ut non sis* edd. — u. 14. *nosces* A. — *illum* in m. *illud* A. — u. 16. *es* addidi. — *tuorum* AB; ‘tua’ intellege animi carnisque coniunctionem, quarum partium illa (caro) sola reconditur; sed forte *duorum* legend.; *exemptus ab illa reconditur illa, tu horsum* edd. — u. 18. *nec poterint* AB, *non poterunt* edd. — *aequari* AB, *caecari* Oehl. — u. 19. *secreta* AB. — u. 20. *fragilia* A. — *moraris* Pitra Spicil. I p. 543. — u. 21. *reddit* AB, *reddet* edd.

28) *Iusti resurgunt.* — u. 1. *pro patientia* Dau. *maluit sapientia.* — u. 2. *curae* L, *quare* AB, *cura* edd. — u. 3. *gens* L, *mens* AB edd. — u. 4. *mente* AB, *morte* edd. — *pro moratur* Oehl. in comm. *uoratur.* — u. 5. *qui malefacta* AB, *quid per m.* edd. — u. 7. *excruciant* edd., *excruciauit* AB. — u. 12. *ponēs* A. — u. 13. *sis autus* B. — *aestu* A in m., B, *aestus* A, *aestum* edd.

29) *Diuiti incredulo malo.* — u. 1. *differes* AB edd., forte *differis* leg., cf. *attendis* u. 8, *discredis* u. 15, *reddis* u. 16, *adluitur* u. 17. — u. 2. *adhaerere* B edd., *adhaerue* A. — u. 3. *post ista* edd., *pro ista* AB. — *dices* AB, *dicis* edd., cf. u. 1. — u. 5. *nescien-*

tem Dauis. Oehl., *nesciente* B Rig., in A hic u. deest. — u. 6. *pars tua* (h. e. ita tecum uersatur, ut quasi pars uitae tuae uideatur esse) A, *para* uel *pars tua* B, *prata t.* edd. — *uineas* edd., *uias* A, *uinas* B. — u. 7. *greges* AB, *gregem* edd. — *possides* B edd., *possidet* A. — Versus 4 ad 8 turbato ordine sic in A leguntur:

*Ingrate summo, qui sic Deum iudicas esse,
Ipse greges pecorum et quicquid possidet ipse
Ipse pars tua gubernat uias ipse
Nec istis etc.*

u. 8. *attendisti* L, *attendis* A in m., edd., *attendistis* AB. — u. 10. *nos* edd., *non* uel *nos* A, *non* B. — *seclo* AB. — u. 11. *si credis* edd., *sic credis* A, *sic reddis* A in m., B. — *secreta* AB, *secreto* edd. — u. 13. *referas* B edd., *deferas* A. — *agone* A, *ago ne* B. — *perennes* edd., *perennis* AB. — u. 15. *tartaras* B. — u. 17. *abluitur* L, *adluitur* AB edd. — *spiritalis* B edd., *spiritualis* A. — u. 19. *tunc* AB, *nunc* edd. — *proclamans* B edd., *proclamas* A.

30) *Diuites humiles estote.* — u. 1. *bonum ostendere* AB, *b. te ost.* edd. — u. 2. *te* edd., *de* AB; *pro facis* Oehl. in comm. *faris* coni. — u. 5. *semper* B edd., *per* A. — u. 6. *diuum* L, *fifum* (in m. *diuam*) A, *fifam* uel *sifam* (*f* uel *s* in corr. scripto) B, *typhum* edd. — u. 6 sq. *ultro Subditos* Oehl., *ultro. Subditos* Rig. — u. 9. *extinxit* AB. — *pauper, ebriacus clamas* L, *pauper ebraica* (*ebraica i* in *a* corr. B) *clamor* AB, *Vixit. et Extinxi. Pauper EYPHKA clamat* Rig., *Vixit et exiuit p.: EYPHKA clamat* Oehl., *uixit et extinxit pauperes saeculi amore* Lacroz. Schurzfl.; sed forte leg.: *pauper Abrahae amor*, cum uerisimile uideatur esse poetam de Lazaro uerba facere in sinu Abraham posito. — u. 10. *carybdis* B. — u. 11. *Indicipulinati* L, * *Indisciplinati* AB edd. — *sic diuites*

AB, s. uos diu. edd. — u. 12. non edd., nam AB. — u. 13. *Exue te* edd., *exuite* A, *exuete* B. — *diuitis* L, *diuites* AB, *diues* edd. — u. 13. *reuersus* L, *peruersus* A (in m. *peruersis*), B. — u. 14. *quid* (*quod* A edd., *q* B) *nunc* (B, *nun* A) *operisti* (*opericti* AB) *si forte* (h. e. si flagitium aliquod operiendum fuerit) L, *quod nunc operasti si forte* edd., sed pro *si forte* Oehl. in *morte* scripsit. — u. 15. *comes* edd., *côes* AB, *communes* Pitra Spicil. IV p. 226. — u. 17. *aeque* edd., *atque* AB. — *benignam* edd., *benigna* AB. — u. 18. *sterilia* A. — *sub totis* (= in totum, omnino) AB, *subtutus* edd., *subtristis*, *subcautus*, *submissus* Oehl. in comm. — u. 19. *pacis* edd., *paces* AB. — u. 20. *Expectate* AB, *Et spectate* edd. — *benefactis usuram* A in m., *benefacitis a surio* AB, (*uestrum.*) *Benefacitis adsum* edd.

31) *Iudicibus*. — u. 2. *detractat* A edd., *detrectat* B. — u. 3. *bona* corr. in *dona* B. — *exenia* B. — *iudices* : *inde* edd., *inde* in AB deest. — u. 4. *missimumus sequitur*
tatur L, *mussequit* AB, *ius sequitur* edd. — *datorem* A supr. lin.; *dator est* A, *dator ē* B, *datores* edd. — u. 5. *Cum qua erit* L, *cum quaerit* AB, *Cumque erit* edd. — *victoria tollit iniquam* AB Oehl., *victoriam tollit iniqua* Rig. — u. 6. *pusillos* AB, *pusillus* edd. — u. 7. *tollat* AB, *tollit* edd. — *quod* A, *q* B, *quia* edd. — u. 9. *ergo prior mihi scriptura* A cod. uidebatur, quae postea in *ego* mutata est; *ego* B edd. — *iudex* Pitra Spic. IV p. 226, *pulex* AB, *duplex* edd.

32) *Sibi placentibus*. — u. 1. *prouenit* AB, *pro-uexit* edd. — u. 2. *Quid* A edd., *qđ* B. — u. 3. *blasphema* AB, *blasphemus* edd., *blasphemans* Oehl. in adn. — u. 5. *gradum* L, *gradu* AB, *gradus* edd. — *fortuna* edd., *furtu ne* AB. — u. 6. *non ulla* edd., *nonnulla* AB. — *dignoscis* AB, *dinoscis* edd. — u. 7.

censeant turbam choraulicam L, *censeun turba choraulica* (in m. *censeuntur bacchor aulica*) A, *aeviseuntur* (uel *oeuis.*) *bacchor aulica* B, *censeantur, bacchent aulica* edd. — u. 9. *donetur* A, *donaetur* B, *donatur* edd. — u. 12. *honor remanet* edd., *honorem manet* AB. — *rerum* B edd., *reum* A. — u. 13. *nunc* AB, *omiserunt* edd. — u. 14. *quae* edd., *q* AB. — u. 15. *reviuiscere* edd., *nec uisis sere* (uel *seu?*) AB. — *non potes* edd., *compositis* A, *compotis* B.

33) *Gentilibus.* — u. 1. *pastore* B edd., *postore* A. — *uacare* A (in m. *uagare*), B, *uagare* edd. — *exasperate seorsum* AB, *exasperata sursum* edd. — u. 5. *stabulis* (*stabilis* AB) *siluestri ad praesepia tauri* AB Oehl., *stabiles Siluestri ad praesepe pastoris* Rig., ut suam de aetate Commodiani opinionem firmaret; *stabiles uestra* (*stabula siluestris* Dodwell. probante Dauisio) *ad praesepia tauri* Sirmond. — u. 6. *tuti* edd., *toti* AB. — *regia* edd., *regi* AB. — *manentes* A Rig., *manentis* B Oehl. — u. 7. *sylua* AB. — u. 9. *uno* AB, *uni* edd. — *ubi* AB, *uti* edd. — *uiuere* B, *ueuere* A. — u. 10. *cum sit et* AB, *cum fiet* edd. — *resurrectio* A edd., *resurrectis* B.

34) *Item gentilibus ignaris.* — u. 1. *cervix* B, *cervis* A. — *labori* AB, *laboris* edd. — u. 2. *tunc*
tunc iuuat *tunc iuuat*
iuuat edd., *nunc iubar* A, *nunc iubat* B. — *satiari* edd., *satiare* AB. — *coliclis* (i. e. *coliculis*) in comm. *senguis*
 Oehl., qui praeterea *cauliclis* commendauit; *caliglis* AB, *siliquis* edd. — u. 3. *utilia* A, in quo libro saepe *a* pro *s* finali scribitur. — u. 4. *primum* edd., *pm* A, *pm* B. — u. 7. *bestia* A, *besteis* B, *bestia es* edd. — u. 8. *arma* AB edd., *antro* Dauis. — u. 9. *Idola, quae sequeris* Oehl. in comm., *Idola qui sequeris* AB edd. — u. 10. *perducunt poenali barathro* L; de dativo loci

cf. indic. uerbb. s. h. u. et praef. Carm. Apol. u. 670.
 — *perducunt poena liber atro* ([?]*atio* A) AB, *perdunt*
paene liberatos edd. — u. 11. *ulnis* edd., *et nies* A,
olnis B (u litt. in o correctā). — u. 13. *ludi* (intell.
 sunt) AB, *ludis* edd. — *ista*: L, *ista?* edd. — u. 15.
diuinus edd., *diuinis* AB. — u. 17. *bestius* edd., [?]*lestens*
 A, [?]*lestus* B. — *erras* Oehl., *errans* AB Rig. — u. 18.
per (^pB) *fata* AB, *uenis* B, *uehis* uel *uenis* A; *prae-*
fata uenient edd. — *secla* AB. — u. 19. *Rursus* edd.,
Nec te credis rursus A, [*Nec te credis*] *rursus* B un-
 cinis altera manu circumscriptis. — *ut incipias* AB,
et incipies edd. — *uiuere semper* edd., ^{semper}*uiuere* AB. —
 u. 21. ⁱ*sublectum* B.

35) *De ligno uitae et mortis*. — u. 2. *Belias* edd.,
bellias AB. — *seruatus* L, *seruatur* AB. — *tentator*
 edd. — *palmae* edd., *psalmae* AB. — u. 3. *Contulisset*
 AB, *contulit et* edd. — *boni seu mali* edd., *bonis seu*
malis AB. — u. 4. *natiuitatis* AB Dau. Oehl., *nati*
natiuitatis Rig. — *idemq* B, *idem quod* A, *indeque*
 edd. — u. 5. *exul factus* AB, *exul omisso factus* edd.
 — *pro ut* Oehl. *at* uel etiam *erat* in comm. maluit.
 — u. 6. *milibus* AB, *millibus* edd. — de *erimus* cf.
 praef. ad 1, 6, 3. — u. 8. *quaeramus* AB, *generamur*
 edd. — *uitam futuram* L, *uitae futurae* AB edd. —
 u. 9. *pendit* AB, *pendet* edd. — u. 10. *Kapite* L, *ca-*
pite Dau. Oehl.; acrostichidis lege K littera postula-
 tur, *cauete* AB, sed in libro Parisino altera manu
 linea ascripta est, qua *Kauete* scriptura efficitur; cf.
Katerua Sedul. hymn. abecedar. u. 37, et quae Are-
 ualus ibid. adnotauit; *Kaduca* autem in hymno abe-
 ced. ab A. Boucherie (Mélanges Latins et Bas-

Latins. Montpellier a. 1875, p. 19) edito ac *Kastris*, *Kanis* iisdem aliorum eiusmodi carminum locis legitur. — u. 15. *ille* Oehl., *illi* AB edd. — u. 18. *uiuere* *uere* edd., *uere* AB. — u. 19. *culturam* L, *cultura* AB, *culturas* edd. — *fata* AB edd. praeter Dau., qui *fana* coni. — u. 21. *Xanta* (i. e. *sancta*) edd., *Xancta* B, *Sancta* A. — *Dei* edd., *Dei* A, *deus* B. — *duat* L, *dicit* *docet* *docet* A, *dicit* B, *docet* edd.; cf. uarr. lectt. 1, 14, 7, quo loco eadem fere dictio his uerbis repetitur: ‘qui post mortem uiuere duat’. Equidem cur lectio ‘dicit’ uerbo ‘docet’ uel ‘docet’ u. ‘dicit’ explicetur non intellego. Sed adparet et *dicit* et *docet* glossemata esse lectionis genuinae *duat*, quae in *diat* ac deinde in *dicit* corrupta est. — u. 22. *solus* B edd., *solua* A. — u. 23. *Zabolicam* — *uitate* cod. Sti. Alb. teste Baluzio ad Lactant. de Mort. Persec. 16; neque dissentiunt AB.

36) *De crucistultitia*. — *crucis stultitia* AB edd. praeter Oehl., qui *crucistultia* acrostichidis ratione habita recte restituit. — u. 2. *uitam* edd., *uita* AB. — u. 3. *stultitiam facit* L, *stultitia fāc* AB, *stultitia facta est* edd. — *adulterae* edd., *adulteri* AB. — u. 4. *crucem* edd., *crucem* A, *gregem* B. — *diros* Dau. Oehl., *dirus* AB Rig. — u. 5. *nunc* AB Rig. Oehl., *non* Dau. — *credant* B edd., *credam* A. — *o stulti* B edd., *non st.* A, *pro st.* Roensch. — u. 6. *innocuum* A, *inmoiē* uel *imnoiē* B, *iunioē* edd. — *occisit* AB, *occidit* edd. — u. 7. *Enoch* edd., *nohel* AB. — *suboles* edd., *subolis* AB. — *Cainaea* edd., *chananaei* AB. — u. 8. *Sic genus iniquum* L, *Sic gchas* (gēnas?) *iniquum* A, *sic genas iniquum* B, s. *gens iniqua* edd. — *quod* L,

q AB, *quae* edd. — u. 9. *transmittat* AB, *transmittit* edd., *transmittis* ed. Schurzfl. — *animos* A, *aiôs* B. — u. 10. *uidere* AB, *uiuere* edd. — u. 11. *secunda* edd., *secundo* AB; post *secunda* edd. sententiam finiuerunt. — u. 12. *primam* L, *prima* AB, *primo* edd. — *praeuenit* h. e. *superauit* L, *reuenit* AB edd., *reuinxit* Dau.; Oehl. hunc uersum minore interpunctione adhibita sequenti iunxit. — u. 13. *praua luctatione uana scelerati* L, *parua dictatione renascelati* AB, *praeuaricationes uanas elati* edd.; pro *renascelati* Pitra Spicil. IV p. 227 coni. *recalciati* i. e. rebelles. — u. 15. *In cuius iudicium* AB, *Iudicium cuius* edd. — *cû* AB. — *uenerint* L, *uerit* AB, *uenerit* edd. — *dignoscant* B, *dignoscunt* A, *dignoscent* edd.

37) *Qui iudaeidiant fanatici.* — *iudaei diant* AB, sed in conspectu cod. B praemisso recte *Iudaeidiant* altera manu scriptum est. 'Iudaeidiare' est pro 'Iudaeizare', cf. uarr. lectt. exorcidiandi uerbi in Hartelii edit. Cypr. 436, 16; 448, 11; 441, 12. — u. 1. *nudus* AB (h. e. sine deo, profanus, cf. *nudatus* a Lege 1, 24, 2); *Iudaeus* edd. — u. 3. *erras* Dau., Oehl., *eras* AB Rig. — u. 4. *caecus caecum in fossa reducit* AB, *caecum caecus in fossam deducit* edd. — u. 6. *discedentes* AB, *discentes* edd. — *eunt* AB, *eant* edd. — *ut docti* AB, *doctique* edd. — u. 7. *At* edd., *aut* AB. — *alias uadis* L, *aliis suadis* AB, *ad eos uadis* edd. — u. 11. *possunt* B. — u. 13. *mirabilia* AB, *mirabile* edd. — u. 15. *tota deferre* AB, *nota referre* edd. — u. 16. *concludor agere congestus aratri* L, h. e. acrostichide *coercitus impediore* ne de hac re plura dicam, cf. 2, 29, 15: de breuiori titulo non tot inararem; *concludor agerem congestus aratrix* AB, *concludit agrum congestus aratri* edd. — u. 17. *omnipotes* A. — *illos* edd., *illo* AB. — *intelligere* AB. — u. 18. *A scelere tanto* edd., *a scelera tanta* AB. — *cruentus*

Rig. Oehl., *cruentos* Dau., *cruentis* AB. — u. 19. *sese* edd., *se* AB. — *Lege* edd., *legem* AB. — u. 20. *latrant nobis curae deserti* L, *latrant nobis cū re deserti* AB, *latitant nobiscum rege deserti* edd.

38) *Iudaeis*. — u. 1. *recalces* B edd., cf. Carm. Apol. 229, *recalca* uel *recalcae* A. — u. 2. *exheredes eritis* edd., *exere deseritis* AB. — u. 4. *aspicis* AB, *aspicitis* edd. — *Moyses* AB, *Moses* edd. — u. 5. *Legem secundam* edd., *lege secunda* AB. — u. 6. *quam* B Dau., *quod* Rig., *quid* Oehl. — *subsannatis reiecti* L, *subsannati* (*subsanati* B) *reiciti* AB, *subsannati reicitis* edd. — u. 7. *ideo digni* edd., *ideo ideo* [*Id deo* B] *indigni* AB.

39) *Item Iudaeis*. — u. 1. *Liam* edd., *iam* AB. — u. 2. *tam* edd., *iam* AB. — *infirmis* edd., *infimis* AB. — u. 3. *seruiuit* edd., *seruium* A, *seruiunt* B. — *dilecta* edd., *delicto* AB. — u. 5. *plene* AB Rig., *plane* Oehl. — u. 6. *similantes* edd., *simulans* AB. — *alienae* edd., *aliene* AB. — u. 8. *terraeque* AB, *terrae* edd. — *cultorem* edd., *cultore* AB. — u. 9 sq. *Et Abel pastorem, priusquam fuit mactatus a fratre* || *In fratris saevitu immaculatus offertor* L, *Et A. pastore priscus qui fuit immaculatus* (*immaculatū* B) *offertor* || *In fr.*

cuto
euito (*euito* B) *qui fuit mactatus a fratre* AB, *E. A. pastorem, qui fuit immaculatus* || *In fr. exitio offertor mactatus a fr.* edd.; *in fratris crisi* (= iudicio) Pitra Spicil. IV p. 227 coni. Librarius archetypi mihi uidetur ex priore parte uersus noni in alteram u. sequentis aberrauisse atque uerba extrema u. noni genuini uersui decimo mutilato ascripsisse; uersus enim nonus, qui nunc in AB legitur, modum iustum u. hexametri excedit neque aptum sensum praebet.

40) *Iterum ipsis*. — u. 1. *nisi uester* edd., *nisi ū* A, *nisi vī* (sic) B. — u. 2. *tot* edd., *te* AB. — u. 3.

sabbata edd., *sabbatha* AB. — *uestra* edd., *vuraí* AB. — *spernit et* edd., *spernite* AB. — *tricesimas* edd., cf. Carm. Ap. 688, *tricensimas* AB. — u. 4. *Resecuit* B, *rescuuz* (sic) A, *respuit* edd. — u. 5. *sacrificia* B edd., *surificia* A. — *faceretis* edd., *faceret* AB. — u. 7. *Iniqua* B edd., *Inique* A. — *qui* edd., *quis* AB. — *uestrum* AB, *omiserunt* edd. — u. 8. *perque* edd., *pars* AB. — *clamauit dilectis* L, *clamaui deletis* AB, *saluari dilectos* edd. — u. 9. *credistis* AB, *credit* edd. — u. 11. *uos* B edd., *nos* A. — *subsanatis* AB.

41) *De Antechristi tempore.* — *antechristi* B, cf. uarr. lectt. u. 6, *antichristi* A edd. — u. 1. *Esaias* A edd., *Isaias* B, *Esdras* Lacrozius, Schurzfl. — u. 2. *quo* B, *q̄* A. — u. 4. *dixi sed* edd., *dixisset* AB. — *neglegendo* edd., *nege* (*nerge?*) *legendo* A, *nege* (uel *rege*) *legendo* B, *inde legendo* (sc. apud Esdram) Lacrozius. — u. 5. *mondus* B. — u. 6. *Et* AB, *In* edd.; firmatur et uoc. et inscriptionis lectione *antechristi* (B) et uerbo sequenti *deuicerit* (AB), quod *in* praepositioni iungi nequit. Reicienda igitur est Dauisii illa coniectura: *In tres imperantes ipse deuicerit orbem.* — *deuicerit* AB, *diuiserit* edd. — *orbi* (uerbo imperantes iungendum) L, *orbem* AB edd., *In tres imperantes sese diuiserit orbis* Ebert, de Carm. Apol. p. 419 (adn. 117). — u. 7. *Nero de* edd., *Herode* AB. — u. 8.

Helias edd., *Hesaias* AB. — *dilectos* B edd., *disertos* A. — u. 9. *res quassat fine regis et artatio, tota* etc. L, *res quas affine regis et artatio tota* (tola A) AB, *res quas Africae regio et Arctoa natio, tota* edd. — u. 11. *Helyas* AB. — *Nero* edd., *uero* AB. — *in igne facta* L, *incinefacta* edd., sed male uox mire composita uocabulo 'fauilla' additur; *in ciue facta* B, *in cuius facta* A. — u. 13. *Hierusalem* B. — u. 14. *dicet* edd., *dic* AB. — u. 15. *conlaudant* B edd., *con-*

claudant A. — u. 16. *eius* edd., *cuius* AB. — *pseudo-propheta* edd., *speudo propheta* AB. — u. 17. *credant* edd., *credat* AB. — *loquitur* AB, *loquetur* edd. — u. 18. *euadat* B edd., *eradat* uel *euadat* A. — u. 19. *recapitulantes* B edd., *nec opitulantes* A.

Post uersum uicesimum duabus lineis in AB liber primus describitur ab indice titulorum libri secundi, qui hoc ordine leguntur: 1. *De populo absconso sancto omnipotentis (omnipotentia AB) Christi Dei uiui*. Errauit librarius Leidensis (A), cum duas inscriptiones daret: *De populo absconso sancto* et altero uersu: *Omnipotentia Dei uiui*; sed carminis XLII uersus in utroque codice continui scripti sunt. — 2. *De saeculi* (cf. acrost., *seculi* AB) *istius fine*. — 3. *De resurrectione prima*. — 4. *De die iudicii*. — 5. *Catecuminis*. — 6. *Fidelibus*. — 7. *Fideles caue te malum*. — 8. *Paenitentibus*. — 9. *Qui apostatauerunt Deo*. — 10. *De infantibus*. — 11. *Desertores*. — 12. *Militibus Christi*. — 13. *De refugis* (cf. acrost., *refugiis* AB). — 14. *De lolii semine*. — 15. *Dissimulatore*. — 16. *Saecularia (sec. AB) in totum fugiendum*, inscriptiones carminis 15 et 16 in unam redegit uterque librarius (AB¹). — 17. *Christianum talem esse*. — 18. *Matronis ecclesiae Dei uiui*. — 19. *Iterum ipsis*. — 20. *In ecclesia omni populo Dei*. — 21. *Marturium (Martyrium AB, sed cf. uarr. lectt. 2, 20) uolenti*. Reliqui tituli desunt in A, et in B altera manu scripti sunt. — 22. *Bellum cottidianum*. — 23. *De zelo concupiscenciae*. — 24. *Qui de malo donant*. — 25. *De pace subdola*. — 26. *Lectoribus*. — 27. *Ministris*. — 28. *Pastoribus Dei*. — 29. *Maioribus natis dico*. — 30. *Infirmum sic uisita*. — 31. *Pauperibus sanis*. — 32. *Filios non lugendos*. — 33. *De pompa funeris*. — 34. *Clericis*. — 35. *De fabulis et*

silentio. — 36. *Ebriosis.* — 37. *Pastori.* — 38. *Oranti.* — 39. *Nomen Gazaei (gasei AB).* — Retinui codicum diuisionem; Oehlerus uero carmen quadragesimum tertium ('de saeculi istius fine') statuit primum libri secundi, cum in cod. St. Albini teste Baluzio ad Lactant. de mort. Persec. c. 16, p. 36 (ed. Bauldri) hic fuisset ordo. Aliam Ebertus diuisionem maluit, qui librum primum post carmen quadragesimum quintum finiuit, de qua re cf. eiusd. dissertat. de Commod. Carm. Apol. p. 415 et histor. litterar. p. 87. Rigaltius reliquique editores diuisione in duos libros neglecta capitum numerum et ordinem continuauerunt.

II, 1. *De populo absconso sancto omnipotentis Christi Dei uiui.* — u. 1. *Desideretur* Rig., *desiderat* AB, *desideratur* Oehl. — u. 3. *tribuum* Dau., *tribum* AB Rig. Oehl. — *agant* AB, *agens* edd. — u. 4. *O. . . .* In AB uersus quintus ('Praecepitque' etc.) nullo spatio intermisso tertium sequitur. — u. 5. *Christus* AB, deest apud edd. — u. 7. *apertius indico* Dau. Oehl., *aptius iudico* B Rig., *aptius indico* uel *iudico* A. — u. 8. *ob relictæ* A. — *tribuum* edd., *tribum* AB. — u. 9. *Abistis* Oehl. in comm., *Abisti* id., *Ab istis* AB edd. — *tribuum* A edd., *tribum* B. — *martyres (martyrea A) essent* AB, *ut martyres ess.* edd. — u. 10. *infert* AB, *inferret* edd.; de consec. temp. uide indices. — u. 12. *consurgeret* edd., *consurgere* AB. — *ad illam plebem* AB, *ad plebem* edd. — *qui* edd., *q* AB. — u. 13. *obscaeni* B. — u. 15. *rueret* edd., *ruerit* AB. — *manus pacem temere aliquando* L, *ad pacem manus aliquando* (aliquando, omissa linea, quae in A superscripta est, B) *temere* AB, *ad p. m. aliq.* edd. — u. 15. *istae* edd., *isti* AB. — *complentur* edd., *compleatur* AB. — u. 17. *scelere* B edd., *sectae* A. —

u. 20. *conuenient* edd., *conueniunt*^e AB. — *Christi* edd.,
castris^{???} *crasti*
Christi A, *castus* B. — u. 21. *Legis* edd., *leges* AB.
— u. 22. *Christus descendit* AB, *descendit Christus* edd.
— u. 24. *milia* AB. — *facti* edd., *iacti* AB. — u. 25.
dolores edd., *deleris* A, *doleris* B. — u. 26. *sentiunt*
aut ulcera nata L, cf. 1, 26, 12: *ulceribus corpus*
uexatur, et *Carm. Apol. 794*: *cedet dolor omnis a*
corpore, cedet et ulcus; cf. *quae p. IX de hac lec-*
tione recipienda dixi; *sentiunt ut* (*aut* edd.) *ubera*
nato (*tubera naso* edd.) AB. — u. 27. *pausantes* edd.,
pausantes AB. — u. 29. *patribus iustis* L, forte: *a*
Domino patribus istis uel *iustis* legend.; *patribus istis*
AB, *partibus dextris* edd. — u. 30. *traiectis* edd., *tra-*
iectas AB. — u. 31. *Dominus* edd., *dominis* AB. —
producit AB, *procedit* edd. — u. 33. *quid* edd., *quod*
AB. — *quod* edd., *q̄t* AB. — u. 36. *Hi* Oehl., *Hic*
AB Rig. — *matrem defendere captam* edd., *matre def-*
endere capta AB. — u. 37. *iniquus* edd., *unguis* uel
inignis B. — *illam* edd., *illum* AB. — *ut audit* edd.,
et audet A, *ut audet* B. — u. 38. *refugit* L, *se fugit*
AB, *fugit* edd. — u. 40. *milites illi* Dau. Oehl., *mili-*
tes Eli AB, *milite caeli* Rig.; *milites*; *Eli* || *Ipse cum*
infando comprehenditur Pitra Spicil. IV p. 228. —
u. 43. *seruire* B edd., *saeuire* A. — u. 44. *antiquae*
edd., *antiqua* AB. — u. 46. *cruciabat* B. — *credendos*
(h. e. tradendos, conseruandos) AB, *credentes* edd. —
u. 47. *quod* (*quo* edd.) *tolluntur scandala mondo* AB.

II, 2. *De saeculi istius fine.* — In carminum or-
dine, quem Oehl. statuit, hic articulus libri secundi
est primus, de qua diuisione cf. ea, quae ad c. II, 1
diximus. — u. 3. *et pro ut* B. — *tremescat* AB, *tre-*
miscat edd. — u. 4. *ut* AB edd., *uti* Kaelb. — u. 7.

^u*plulatur* B. — u. 8. *Lactanti* B² edd., *Laetanti* AB¹. — *quid* edd., *quod* AB. — u. 10. *delinquet* Kaelb., *relinquet* id., *delingit* AB, *delinget* edd. — u. 11. *flebit* Oehl., *fleuit* B Rig., *fleui* A. — u. 12. *erit* edd., *erat* AB. — *liquescant* edd., *laguen[?] eant* AB. — u. 13. *fulmine* B, *flumine* A, *flumina* edd. — *coeunt* edd., *cogunt* AB. — u. 14. ^u*et quacunq*ue B. — *occupetur* AB Dau. Oehl., *occupatur* Rig. — u. 15. post *suppetium* Pitra Spicil. I p. 543 *tunc* inseruit cl. u. 1006 Carm. Apol. — *nauticae puppes* AB, *nautica puppis* edd. — u. 16. *Flamma tamen gentes Medi Parthique feruent* ex B codicis duplici scriptura restitui; eandem lect. Kaelb. *et uocula* post *gentes* addita coniecerat. *Flamma tamen gent eris media par' tir' q seruans* A, *Flammat Amen gentes Medi Parthique feruent* B² *Flamma tamen gent ens (uel eris) media partit q seruans¹* *Flammat Amen gentes et Medi Parthique feruent* edd. — u. 17. *mile* AB. — *feruunt corpora sanctis* Kaelb., ^{en²}*ferunt* A, *ferunt¹*B; *corpora sanctis* AB, *ferunt operta Ioannis* edd., *ferunt coperta Sancti* Rig. in adn. — u. 19. *ipsa* AB Rig., *ipso* Oehl. — *cremantur* B² edd., *armantur* AB¹.

II, 3. *De resurrectione prima.* — *resurrectione* B. — u. 1. *descendit* AB, *descendet* edd. — *Et quid* L, *Et quod* AB, *Est quod* edd. — u. 3. *Resurgimus* AB, *resurgemus* edd. — u. 4. *erint* B, *erunt* A Rig., *erimus* ^{more uel morte} Dau. Oehl. — *more uiuentes* AB, *morte u.* edd. — ^{uineum} u. 6. *uincunt* B edd., *uincunt* A. — u. 7. *mala* Kaelb., cf. 'mala passi' u. 8; *maria* AB, *martyria* edd. —

uiuunt B edd., *uinu*^um A. — u. 12. *Inibi* edd., *intus* A, *inibi*[?] B. — *pluuia* edd., *pluuia*m AB. — *frigus* B ^{aratore} edd., *friget* A. — u. 15. *auctore* Rig. Kaelb., *augure* AB, *creatore* (apogr. Sirm. [?] teste Schurzfl.) Oehl. — *parata* L, *parat* AB, *paret* Rig., *patet* Oehl.; Kaelb. uersu 16 uncis incluso uoc. 'parat' cum accus. 'radicem' coniungit. — u. 17. *cum* L, *in* AB edd. — u. 18. *urbem* AB, *urbe* edd. — u. 19. *angore* B² edd., *augure* B, *augure* uel *angure* A. — *saepus*: *septus* B² edd., *septies* AB¹. — u. 21. *praestat* Kaelb., *perstat* AB, *perdet* edd.

II, 4. *De die iudicii*. — u. 2. *donabitur* (= dabitur) AB Rig., *dominabitur* Dau. Oehl. — u. 3. *genitum* AB, *gemitum* edd. — *uirum* Kaelb., *uerum* AB edd., *dirum* Oehl. in adn. — *in ultima fine* B edd., *in ultimo f.* A. — u. 4 sq. *In terra gentes et tunc increduli cuncti* || (5) *Euitant tamen sanctorum* etc. Kaelb., *Inter agentes ut tunc* (AB) *increduli* (A, *incredule* B) *cuncti* (A, *cuncte* B) *uitat* || (5) *Si tamen sanctorum* etc. AB, *Iter agentes* (*In terra agentes* Rig. in adn.) *et tunc increduli cuncti*, *Euitante t. s.* edd. — u. 6. *conuertit* AB, *conuertitur* edd. — u. 8. *mari* AB, *mare* edd. — *uincitur* edd., *uincet*^{tur} AB. — u. 9. *astra* edd., *ista* ^{astra} *astra* A, *ista* B. — *et ista terra mutatur* AB, *et ista mutantur* (omisso 'terra') Rig., *uel ipsa mutantur* Dau. Oehl. — u. 10. *alia delendum uidetur* Ludouico Kaelb. — *caeli terraeque* edd., *coeli terra* AB. — u. 11. *merunt* L, cf. praef. Carm. Apol. ad u. 55; *ueuerunt* A, *mereunt* B edd. — *mittuntur* edd., *mittunt* AB. — u. 12. *Interioribus* edd., *in terribus* AB.

II, 5. *Catecuminis*. — u. 3. *si qua* edd., *signa* AB. — u. 5. *tiro*: *tyro* edd., *lyro* uel *Cyro* A, *tyro* B. —

u. 7. *bonis* edd., *bonus* AB. — *caue ut non* AB edd.,
caue non Dau. — *delinquas inante* Rig., *delinquas* A,
*in ante*²
*delinquas*¹ B, *d. ut inante* Dau., *d. ut ante* Oehl. —
 u. 8. *genitale* (i. e. peccatum insitum) *solum leuatur*
 Kaelb., *genitali sola tenantur* AB, *genitale solox*
 (i. e. sordes genitalis peccati) *lauatur* Rig., *genitali*
scelera leuantur Dau., *genitalia sola leu.* Oehl., *genitali*
stola leuatur Pitra Spic. IV p. 228. — u. 9. *Catecu-*
minus, cf. acrostich.: *caticuminus* AB. — *poena nota-*
tur edd., *pene notant* A, *peno notant* B. — u. 10. *In*
signis (*insignis* uel *insignia* AB) *ille* (*illa* AB) *uiuat*
 edd., *Ille uiuat* (deletis uu. *in signis*) Kaelb. — *sine*
damno. Memoraris, L, *sine damno memoraria* A, *s.*
damna memoraris B, *sine damna memorare* Kaelb.
 Edd. uersum ac sententiam post u. 'damno' finiunt
 Rigaltio auctore, qui neque lectionis *memoraris* ne-
 que alius uocabuli post 'damna' scripti mentionem
 fecit.

II, 6. *Fidelibus*. — u. 1. *admoneo, fratres de odio*
tollant (h. e. ut fratres odio eximant neu odio per-
 sequantur) Oehl., *admoneo, fratres ne* (*de* AB) *o. t.*
 Rig. in adnot., *adm. fr., de o. t.* Dau. Kaelb. — u. 3.
destruitur Oehl., id. in comm. *despuitur* coni.; *distrui-*
tur AB Rig. — u. 5. *iniqua* B. — u. 6. *lotus cauere,*
debes similiter ut tu. In AB haec leguntur: *lotus* (A,
¹
lotus B) *delet* (A, *debet* B) *carere debis similiter ut tu;*
 omissa uoce *lotus* edd. praebent: *debet carere dolis;*
similiter et tu; Kaelb.: *lotus cauere debet, s. et tu.* —
 u. 7. *peccas qui... protendis* AB edd., *peccat, quisquis*
protendit Pitra Spicil. I p. 543. — u. 8. *prisce sec-*
tans AB, *prisca sectans* Rig., *pristina* s. Lacroz.,
 Schurzfl., Pitra Spic. I p. 543, *praescie* s. Oehl., *pri-*

scum persectans Kaelb. — u. 9. *lotus* edd., *uotus* AB. — *semel es lotus aqua: num poteris cett.* Pitra l. 1. et praef. p. XXI.

II, 7. *Fideles caute malum.* — u. 1. *siluarum bestiae* edd., *bylarim lestei* A, *hylarim* uel *sylar. lestei* B. — *cibis* L, sed forte leg. *silphiis* uel *sil(i)quis* — *siluis* AB edd. — u. 2. *Ita incantant, uestrae* (*Icta incanta inctura* AB) *quibus sunt* (*es* AB) *traditae mentes* (*tradita mentis* AB) L, *Ipsis incanta, iactura quibus est tradita, mentis* Rig. disrupto per tmesin uocabulo 'incantamentis'. 'Clariorne altera esset tmesis? *Instra [incauta tinctura quibus est tradita] mentis* id est: falluntur uolucres...instratis ramusculis qui uisco tinguntur.' Pitra Spicil. IV p. 228. *Ipsis incautae natura q. est tr. mentis* Oehl. — u. 3. *Decipiuntque strophae uestras* (sc. mentes) *ut escam sequentes* L, *Decipiuntque strofa* (A, *strofa* B) *ut esca sequentes* AB, *D. quaestuosa (aurea* Oehl.) *ut esca, sequentes* Rig., qui in comm. haec coni.: *decipiuntque antra, ut, esca, sequ.* 'Antra fossae obiectae uirgultis et fraudibus, subruendis bestiis sequendis uenatores.' — u. 7. *sui quoque* AB, *Suique* edd. — u. 8. *delinquet* AB, *delinquit* edd. — u. 9. *ligatus* edd., *ligatur* AB. — *de suo* edd., *decus* AB. — *deiectus* edd., *dilectus* AB. — u. 10. *priuatus* edd., *priuatus* A, *probatus* B. — *perdet* AB, *perdit* edd. — u. 11. *moniti* edd., *non isto moniti* A, *moniti non isto* B. — u. 12. *charitatem* AB. — u. 13. *Et escam* AB Oehl., *Escam* Rig. — *mors* B edd., *mos* A. — *longe uitate* edd., *longe uitae* AB. — u. 14. *quae* edd., *qui* A, *q* B. — *sunt* AB, *funt* edd.

— u. 15. *cupire* AB, *cupere* edd. — *martyrium* Rig., *martyrii* AB Dau. Oehl., sed cf. Kaelb. diss. p. 13. — u. 16. *refraenare* AB edd. — *reddere debes* edd., *redde delēs* AB. — u. 17. *factum* B. — u. 18. *Mens* Dau. Oehl., *mons* AB Rig. — *fuerit* edd., *fuerit*^s AB. — *intellige* AB edd. — *te*, quod in AB supra lineam scriptum est, deleuit Kaelb.

II, 8. *Paenitentibus*. — u. 4. *confusio* (i. e. pudor)
confessio
recte restituit Kaelb., *confusio* AB, *confessio* edd. — *culpa* B edd., *culpa* A. — *perinde* AB Rig., *proinde* Oehl. — u. 5. *In reatu* edd., *In freatu* spatio intermisso A, *In reatu* (uel *freatu*) B. — *disce* edd., *discede*
disce
A, *sedde* B, *debes* Kaelb. — *manifesto* L, *manifesta* AB, *manifeste* edd. — u. 6. *Alti medicamen* Kaelb., *sabam*
altum medicumque AB, *herbam* (*Altum* Oehl.) *medicumque* edd. — u. 7. *tum* Oehl., *tamen* AB Rig. — u. 9. *Terrorem qui ingentem sensi ipse ruinae* L, *terroremque linqvendā sensisse* (AB) *ruinam* (A, *minam* B); *terroremque linqvendum. sensi ipse* (*lipientem sensisse* Oehl.) *ruinam* edd. — u. 10. *uulneratus* Pitra Spic. I praef. p. XVIII. — u. 11. *comamque* edd., *comam* AB. — u. 12. *uolutarique saccis* edd., *uolutare qui* (A, *q* B) *satis* AB. — u. 13. *subuenies* AB, *subueniet* edd.

II, 9. *Qui apostatauerunt Deo*. — *apostauerunt* A Rig. — u. 1. *geritur, inrigat hostis*, cf. *transfluuiat hostis* u. 10, *duellum hostis inundans* 2, 10, 1; *geritur imminet ingruit*
inrigat hostis AB, *geritur aut ingruit hostis* edd. — u. 2. *m. tropaea*, *intell. erunt*. — u. 3. *infelix* A edd.,

illis

~~infelix~~ *infrelit* B. — *ab* AB. — u. 4. *amittit et* AB, *amittit* edd. — *qui* edd., *cui* AB. — *pro ueris* Kaelb., *p uerit* AB, *pro ueritate* edd. — u. 6. *debuerat quam* AB; edit. Rig. et Schurzfl. uitiose *deberat quam* praebet, quod Oehl. mutauit in *deberet qui*. — u. 7. *seruitium poterat* Kaelb., *seruitiumque pateat* AB, *seruitiumque petat* edd. — u. 8. *proeliando* Rig., *praedi-
praeliando*
cando Oehl., *praedicando* AB. — *terra* Oehl., *rege* Rig., *rege*
terra AB. — u. 9. *At* B edd., *Ac* A. — *manus dederis incolumes* (*incolumem* AB) h. e. 'si sine pugna te dederis' Kaelb., *manus dederis, incolumis* edd. — u. 10. *te* L, *tu* AB edd., *tu te* Kaelb. — u. 11. *si nec, ne cessa: si necne ne cessa* edd., *si nec necesse* AB. — u. 14. *res infamis* edd., *rex infamis* A, *rex infamis*[?] (uel *infamia*[?]) B. — u. 17. *periuuit* Roensch., *peribit* AB edd. — u. 18. *Deum si non sequitur, inops aut profanus ab hoste!* (supple 'factus') L, *De si n* (uel *u*) *si qu et inops* cett. AB, *Domini si quis inops* ctt. edd., qui h. u. sequenti iunxerunt; *Dei designatur inops* Kaelb. puncto in fine uersus posito. — u. 19. *Eramen sonans* acrostichide postulatur. *Eram bouans* A, *eram sonans* B. — uel ut Oehl., *uelut* Rig. — u. 20. *debent aut* edd., *debet ut* AB. — *tales* edd., *tali* AB.

II, 10. *De infantibus*. — u. 1. *duellum* edd., *de bellum* AB. — *subito* AB edd., *desubito* Kaelb. — u. 2. *fugerent* edd., *fugeret* AB. — u. 3. *non* B, *o* A. — u. 4. *excuso* edd., *excusso* AB. — u. 6. *aluo* L,
arma
quod sumpsi ex *aluum* Kaelb., *aula* AB, *arma* edd.; forte *alma* leg. — u. 7. *nascanturque* edd., *nascuntur* A, *nascunturque* B. — u. 8. *fugient* L, *fugiens* AB,

fugiant edd. — *semperque* A edd., *semper qui* B. — u. 9. *ferinam uitam uiuentes* (*iubentem* Oehl.) L, *ferina uita uiuentem* (*uiuentes* Kaelb.) AB Rig. — u. 10. *alium* AB, *aliud* edd. — u. 12. in codd. ne initialis quidem littera uers. 12 est, quem Oehl. sic fere supplendum censuit: *Si non fuerunt quid sit bellum experti*.

II, 11. *Desertores*. — u. 1. *dicuntur* edd., *dicunt* AB. — u. 2. *parte* AB Rig., *partes* apud Schurzfl. in supplem. coniectatum est. — *recedit* edd., *recedat* AB Rig. ed. pr. — u. 3. *tamen* B, *temen* A. — *utroque* AB, *utrique* edd. — *iudicia* A, *indicia* B. — *decernuntur* AB edd., *decernunt* Kaelb. — u. 4. *Ecce* edd., *Eēē* AB. — *sicut* AB Rig., *sicuti* Oehl. — *parent* Kaelb., *paret* AB, *paretur* edd. — u. 7. *cuius* & *et* AB, *cuius sunt et* edd. — *nostra* edd., *nrā* B, *nrō* A. — u. 8. *repositis* AB edd., *repositus* uel *repotitus* Oehl. in comm. — *delinquas* edd., *delinques* AB. — u. 9. *spelaea* edd., *spelunca* Kaelb., *spelunca* AB. — u. 10. *Sit* edd., *si* AB. — *propeccare* L (forte: *porro peccare*), *pro peccare* AB, *peccare* edd.

II, 12. *Militibus Christi*. — u. 1. *fraeno* AB. — u. 2. *ergo*: *dimitte* AB, *ergo dimittere* edd. — u. 6. *Illa* Oehl., *Ille* B Rig. — *expecta* B edd., *experta* A. — *fruenda* B edd., *finenda* A. — u. 7. *omnino omitte* L, *omnino mitte* AB edd., *omnes omitte* Kaelb. — u. 8. *proposito* AB Oehl., *praeposito* Rig. — *quotidie* AB. — *signa reuise* edd., *signare uisa* A, *signa reuisa* B. — u. 10. *agonias sume propinquas* L, cf. *agoniam* cod. Med. Carm. Apol. 209, quod mutare non debebam; *agonis* A, *agonia* B, *summe propinquas* AB, *agonia* (*agoni* Oehl.) *sume propinqua* Rig. — u. 12. *optato* AB edd., *ad latus* Kaelb. — *propter* AB, *praeter* Rig. in adn. — *dimicaturam* (i. e. *dimicationem*) AB Rig.

in posterioribus curis mss., ubi praeterea *dimicatum* (= dimicationem) proposuit; idem *dimicaturum* ediderat; *adest optato: propter sp. dimicaturum* || Ille Oehl.

— u. 13. *Ille* edd., *illa* AB. — *parat*^{dona} ille A. — u. 14. *suscipit et* edd., *suscipiet et* AB. — *satellem* AB edd., 'fortasse *satellitem*' Oehl. in adn. — *deduat* recte restituit Kaelb., cf. uarr. lectt. I, 14, 7; *dedicat* (in m. *deduat*) AB, *dedicat* edd. — *sese* Kaelb., *esse* AB edd.

— u. 15. *in Belian* edd., *in dictis* AB.

II, 13. *De refugis* edd., *refugiis* AB; uterque liber post u. 8 lacunam unius uersus *I* littera initiali inscripta indicat, sed in continuatione sermonis nihil desideratur. — u. 1. *merito* h. e. a Christo. — *secernunt* B edd., *serenunt* A. — u. 2. *protegente* L, *protegenti* AB, *progeniti* edd. — u. 3. *Cainaea* edd., *Cainina* Rig. in adn., *Cananaea* AB. — u. 7. *uiarum* edd., *uariarum* AB. — u. 8. *tales* B edd., *talert* A. — u. 9. *Si fidere* B² in m., *Sydere* AB¹, *Si uiuere* Rig., *Si uidere* Rig. in adn., Oehl. — *respui* AB¹ Oehl., *respici* B² in m., Rig.

II, 14. *De lolii semine*. — u. 1. *qui* edd., *quae* AB. — u. 2. *messis* edd., *mensis* AB. — u. 3. *enatum* edd., *est natum* AB. — *miserat* AB edd., *emiserat* Kaelb. — *Deus* L, *Dominus* AB edd. — u. 4. *separat* edd., *et separat* *ee parat* AB. — u. 9. *qui* edd., *quae* AB. — u. 6. *utique* edd., *uti* AB. — *ueram* B, *nouam* A. — u. 7. *nam* edd., *nam* A., *qua* B. — u. 8. *quoniam: quō* AB. — u. 9. *Erratis* A edd., *eratis* B. — *steriles* edd., *sterilis* AB. — u. 12. *gazophylacio*, cf. 1, 2, 4:

indignatio; ^{paratis} *gazophylacio* A, ^{paratis} *gaso phylacio* B, *gazo paratis* edd. — u. 13. *Et sic* edd., *sic* AB. — *paratis* L, *portatis* AB, *putatis* edd.

II, 15. *Dissimulatori.* — *dissimulatori saecularia in totum fugienda* AB. Neque lemmata solum articc. 15 et 16 in unum coierunt, sed etiam uersus eorundem carminum in utroque libro continui leguntur. Sed in B altera manus post 'dissimulatori' inscriptionem incidit et eadem nota u. tertium decimum (*Immities*) a sequenti (*Si quid.*) disiunxit. — u. 1. *lata* edd., *lata* AB. — u. 2. *tuba praesentem* AB Oehl. Kaelb., *tot prophetarum* AB supr. lin., Rig. — *caelesti* edd., *caeleste* A, *coeleste* B. — *clamante* AB Oehl. Kaelb., *clamantem* Rig. — u. 3. *declamauiisset* Kaelb., *declamasse* AB, *declamasset* edd. — *in nubem* Rig. Kaelb., *iuubem* AB, *in orbem* Dau. Oehl. — u. 5. *profatorum* AB sensu passiuo; *prophetarum* edd. — *uel minis* L, *uel munia* (*munis*?) AB, *uolumina* edd. — *uox* AB, *lex* edd. — *Dei* L, *dni* AB, *Domni* Rig., *Domini* Oehl. — u. 6. *malitiam* L, *militia* AB, *malitias* edd. — *eque* AB. — u. 9. *inquis* edd., *iniquis* B. — u. 10. *causa* B edd., *cāa* A. — *fideris* AB, *uideris* edd. — u. 12. *Rectos* AB. — *bonos* AB, *bono* edd.

II, 16. *Saecularia in totum fugienda.* — u. 1. *expectant* AB. — u. 2. *laxant* edd., *lux ante* AB¹, *laxantes* B². — u. 3. *doceo* AB, cf. 2, 22, 15: non sum ego doctor, sed Lex docet ipsa clamando; olim conieceram *taceo*; *doleo* edd. — u. 4. *caterua* edd., *cateruam* AB. — *spectacula* edd., *ex^{spec} rectacula* A, *exrectacula* B. — u. 5. *comparatur* L, *comparatus* AB, *circo operatur* edd.; olim malui *compar paratur*. — u. 6. *persuades* edd., *persuadis* AB. — *quodcumque* edd.,

quocunque AB. — u. 7. *prolis* primo casu, *prolis*^{es} AB, *proles* edd. — u. 8. *num* edd., *non* AB. — *uis* B edd.,

uia A. — *queis* edd., *cui*^{??} AB. — u. 9. *Unc-*
tus Dau. Oehl. Kaelb., cf. 2, 30, 15; *unus* AB Rig.
— u. 11. *I* littera initiali inserta lacunam indicant
AB. — u. 13. *pro leui* L, *probe* A, *prole* B, *proba*
edd. — u. 15. *fidis muneris quo doctores* edd., *fides*
muneris quod doctoris AB. — u. 17. *dicentem si ute-*
ris L, *dicentem sicut teneris* AB Rig., *dicente, sicut*
ten. Dau. Oehl. — u. 19. ~~*Uiuere*~~ *si* A. — u. 22. *cho-*
ros histrionicos L, cf. Carm. Apol. 870, ubi nunc cum

Roenschio *in ista histrionica* scribere malim; *choros*
histriones

historicos AB, *caros histriones* Rig., *choros, histriones*
Oehl. — u. 23. *talis abolere uani reuerentiam* L, (forte
tali Zabulum uanire amentia); *tali subolem* (AB) *uanni*
(A, *uanire* B) *curentia* AB, *tali subolem garrere amen-*
tia edd. — u. 24. *Dum* AB Dau. Oehl., *Eum uita*

fr. p.[?] Rig. — u. 25. *iubet* edd., *uiuet* AB. — *iusta*
iusta
edd., *iuxta* AB.

II, 17. *Christianum talem esse.* — u. 1. *gemitum:*
gemitu edd., *gemitum* AB. — u. 2. *Hic* edd., *Is* A,
his is B. — *ut quid* A Rig., *et nunc* *quid* B, *ecquid*
dei missam
Oehl. — u. 3. *Summi demissam* L, *sumi demissa* AB,
summi Dei missam edd. — u. 4. *protoplasto* AB,
protoplastum edd. — *procedere restitui*, cf. 2, 19, 7:
quaeris *procedere* Dei sancta; *prodere* edd., *procedere*

AB; olim malui: *demissam*. || *In protoplasto uides poe-*
eris
nam procedere Legis. — u. 6. ergo iam exterus: ergo
exterus
iam exteris AB, *eris iam exterus* edd. — u. 9. *cur*
cur illos
illos edd., *cur illos* AB. — *persequimur* AB, *prosequi-*
mur edd. — u. 11. uestra: *urā* A, *urā* B, *uestrum*
 edd. — u. 12. *te facis musicis* AB (*te facis* = con-
 fers te, cf. Roensch. Ital. p. 366), *te fucis inficis* edd.
 — u. 13. *immo* B edd., *imo* A. — *clamat* AB edd.,
 sed forte: *clamat*, *clamat* leg. — u. 15. *te Christus*
re Christum *te Christum*
 edd., *te Christus* A, *te Christum* B. — u. 17. *labora*,
suda
suda edd., *laboras luda* AB. — u. 19. *ad martyres i*
 L, *ad martyrisi* AB, *ad martyriza* (i. e. 'adsiste
 martyri, procede ad m.') edd., *Refrigerare* (omisso *si*)
cupis, *admartyrizare* Pitr. I p. 543. — u. 20. futuro-
ram in,
 rum transitu: *futurorum transitu* AB, *futuram in*
transitu edd.

II, 18. *Matronis ecclesiae Dei uiui*. — u. 1. *du-*
ces L, *Dġ ces* A, *dċ ces* B, *domnas* edd., *matrona uis*
esse Christiana ut saeculi domna (*domnas* Pitra I p.
 543) Schurzfl. — u. 2. *circundas* A. — *serica* edd.,
sirica AB. — u. 4. *cuncta de Zabuli pompa* cod. Sti.
 Alb. teste Baluzio ad Lact. de Mort. Persec. 16 p. 36
 (ed. Bauldri) AB edd. — u. 5. *ornaris* AB Rig. Oehl.,
cincinnos *stibium*
ornas Dau. — *incuus* AB. — u. 7. *stibium* edd., *stiuuium*
 AB. — u. 9. *corda* B edd., *corde* A. — u. 11. *casto*
claros *castos*
atque pudico edd., *castos* A, *claros* B, *atque pudicos* AB.
 — u. 12. *lege* Oehl., *leges* AB Rig. — u. 13. *femina*
marito probata AB, *feminae m. probatae* edd. — u. 15.

Induere edd., *induite* AB. — *oportet* AB, *ut obstent* L, uerb. obstandi accusatiuo iungitur etiam 2, 20, 11 (obstas pacem); sed fortasse *ut poscent* scribendum erat; *ut ostent* AB; *quas optat frigus et aestus* edd. —

u. 16. *pudica proberis* edd., *pudic^ao praeberis* A, *pudic^{ca}o proberis* B. — u. 17. *demonstres* L, *demonstras* A, *demonstris* B. — u. 18. *clarissima quondam* edd., *clarissimo quodam* AB. — u. 19. *exanimata* edd., *exami-*

nata AB. — *iacens* edd., *iace* AB. — *uiduar erecta* ^{rum} *cultibus*

AB. — u. 20. *p̄ meruit* B. — *comtibus* edd., *comitibus* AB. — u. 21. *fugite* cf. 1, 33, 7. — u. 22. *lupana* AB, *lupanaris* Oehl., *lupanas* Rig., qui ad nouatum uerbum 'lupana' haec adnotauit: '(feminas) lupanas *λυκαιναι*. lupas. glossae *πορνη* lupanaria, meretrix. *πορνειον* lupanarium'. Sed cum uox 'lupana' ea interpretatione minime fulciatur, locum Cypriani de hab. uirg. c. 12 in medium proferam, quem Hartelius (p. 196) sic edidit: 'fugiant castae uirgines et pudicae incestarum cultus, habitus impudicarum, *lupanarum* insignia ornamenta meretricum'. Hoc loco similitudine dictionum ac collocatione uerborum 'lupanarum' esse gen. plur. nominis fem. 'lupana' mihi quidem comprobatur; cf. *incestarum* cultus — habitus *impudicarum*; *lupanarum* insignia — ornamenta *metricum*. Inde fit, ut 'lupanarum' uoc. a uerbo 'lupana' sit deriuanda. Ergo Commodiani loco uox *lupana* retinenda est, siue (*cultura*) *lupana*? signo quaestionis posito legitur, siue (*feminas*) *lupanas*. — u. 23. *faeminae* AB.

II, 19. *Item ipsis*. — u. 1. *qui uis* B. — u. 2. *te ornari* edd., *rogare* AB. — u. 3. *caeliloquax: cae-*

liloquus edd., *caeliloquax*^{us} AB. — *autem* (pro *item*) A. — *autor* B. — u. 4. *enim prauitatem* edd., *enim enim prauitatem* AB. — *sequentes* edd., *sequentur*^{es} AB. — u. 5. *exaltatae* B edd., *exaltate* A. — *ceciderunt* restitui, cf. Cypr. de hab. uirg. 13 (p. 197 ed. H.): ‘*exaltatae ceciderunt corruptae turpitudinem foeditatemque meruerunt*’. *ceciderunt* AB, *iacebunt* edd. — u. 9. *faeminas* q AB. — *taliter* edd., *totaliter* B. — u. 10. *Kapillos* L acrostichide flagitante, cf. 1, 35, 10, *Calixiuo* pillos AB edd. — *de nigrore linitis* L, *lugro relinitis* A, *lmigro relinitis* B, *fuligine relinitis* edd.; de nigroris medicamine cf. Cypr. de hab. u. 14 (p. 197): ‘*illi et oculos circumducto nigrore fucare. . . et mutare adulterinis coloribus crinem. . . docuerunt*’; de opere et eleemos. c. 15 (p. 384): ‘*pauperem non uident oculi superfuso nigrore, tenebris et nocte contacti*’; praeterea uid. de lapsis c. 30 (p. 256); *lixiuo* (A) scriptura deprauata est a librario ex interpretis cuiusdam adnotatione de stiuio (uel stibio, cf. 2, 18, 7), quae lectio mihi quoque in mentem uenerat. — u. 11. *Lunatis* L, cf. Cypr. de hab. u. 13; *leuatis* edd., *Zonatis* A, *Lonatis* (Z in L correcto) uel *Louatis* (in m. Z ascripto) B; *Louatis* uel *Lobatis* Pitra haud male Spic. IV p. 229 coni. — *granulatim* edd., *gratulatim* AB. — *depictas* AB, *depicta* edd. — u. 12. *malam medicatis* L, *mala med.* AB, *malas m.* edd. — u. 13. *inaures* Oehl., cf. Es. 3, 18: *auferet Dominus. . . et anulos et in aures*; *in aures* AB Rig. — u. 14. *colum* AB. — *monilibus* edd., *naturalis* AB, cf. Cypr. de hab. u. c. 13 (p. 197): *Christum induere non possunt auro et margaritis et monilibus adornatae*

cett. — *gemmis* edd., *geuus* B. — u. 16. *uestem* L, *ueste* AB, *uestes* edd. — *aut totam Zabuli pompam* edd., *aut tota Zabuli pompa* cod. Sti. Alb., cf. Baluz. ad Lactant. de Mort. Pers. c. 16 (p. 16 ed. Bauldri) AB. — u. 19. *purgas* A edd., *purgat* B. — *sequendo* edd., *sequenda* AB. — u. 21. AB edd. lacunam non praebent, sed cum argumento ac sententia tum abecedaria serie (cf. I, 35) uersus desideratur, de qua re in Iahnii annall. t. 97 (a. 1868) p. 435 Lucianus Mueller disputauit, qui sic fere supplendum esse uersum censet: *XPI seruitio uos toto addicite corde.* — u. 22. *placete* edd., *placere* AB. — u. 23. Zelantes: *Telantes* A, *Telantes* (in m. z) B. — *fauore* B, *feruore* A edd. — *odorem* AB edd., *adorem* Luc. Mueller l. l.

II, 20. *In ecclesia omni populo dei.* — u. 1. *iustu* B. — u. 5. *obiurgate, ouantes* (AB) *efficite* (B, *afficite* uel *eff.* A) *lucta* L (*luxu* AB); *obiurgatis: o uenter effercite luxu* edd. — u. 6. *Laborat* edd., *labora* AB. — u. 7. *fartus opibus* edd., *factus* A, *fartus* B; *opidus* AB. — *resistis* AB, *te sistis* edd. — u. 9. *pendit* AB, *pendet* edd. — *ecclesiā* B. — u. 10. *abstinere* AB, *abstineri* edd. — *uides fr̄m* AB. — u. 11. *obstas* (uel *obstos* A) AB, de accusatiuo cf. 2, 18, 15; *optas* edd. — *pacē* A, *pac ē* B; *obstas in castris pacem* h. e.: in uestris castris seditionem ac discordias concitas, dum frater cum hoste pugnat. — u. 12. *fiant ea* L, *sciunt ea* AB, *sis ante* edd. — *salua* A, *saluus* B edd.

Nec metuis

— u. 13. *Nec intuis Dominum: Haec intuis dūm* AB, *Nec metuis Dominum* edd. — *praeconio* edd., *praeconia* AB. — *clamante* AB, *clamantem* edd. — u. 14. *iubet* edd., *lubet* AB. — u. 15. *diurna* L; poeta cum multis efferat uerbis misericordiam (cf. semper omnibus

omnino diebus), adicit bene 'prandia diurna'; *lurna*
^{lobbe}
 B, *lurna* A, *Tobia* Rig. in textu, *Tobo* in adn. — Sed
 illud Iobba non Commodiani esse, sed glossatoris
 alicuius recte iam Oehlerus adnotavit, cum *lurco* con-
 iceret. — *cum pauperis* AB, *c. paupere* edd. — *sum-*
sit A. — u. 18. *proponit* AB edd., *praeponit* Oehl. in
 comm. — u. 19. *distento* edd., *dissecto* A, *dissentio* B.
 — *declamas* AB, *declamat* edd., qui hoc uerb. seqq.
 iunxerunt. — *inopiam fratris iuxta tabescet!* L; inse-
 quitur minis poetae eum, qui ad diuitem se adplicat
 pauperisque querimonias aspernatur; *inopiam fîs iuxta*
tabescens AB, *inopia frater iuxta tabescens* edd. —
 u. 21. *quid* edd., *quod* AB. — *si non ante uocauit* L,
 h. e. inuita pauperem die dominica, si ceteris diebus
 ad te adire non potuerit; *si ũ* (A, 'u B) *ante uocauit*
 AB, *si* (se addidit Oehl.) *non ante locauit* edd. —
 u. 22. *Ex sua sede turba* L, i. e. arcesse de taberna
 pauperem cunctanter subsequentem, qui ab initio
 quidem, cum nunquam diuitem epulis accubuerit, in-
^{Excute}
 uitus a uulgari consuetudine deducitur. *Ex suo se*
de turba AB, *Excita de turba* edd. — u. 23. *In ta-*
bulis AB, 'in tabulis Noui Testamenti' Rig., qui in
 adn. *in tabulis* praebet, sed *in talibus* in textu repo-
 suit, quae lectio in edd. omnes fluxit. — *de Christo*
^{Christo}
 edd., *de uro* AB.

II, 21. *Marturium uolenti*. — *marturium* AB, cf.
 u. 1 'marturium fili' et quinti uersus litteram ini-
 tialem (*Uince*); praeterea cf. Schuchardt. l. l. II 252
 sqq.; *martyrium* edd. — *uolenti* edd., cf. u. 10 (*Vin-*
cius); *dolenti* AB. — u. 1. *marturium* AB, *marty-*
rium edd. — u. 2 sq. Verborum structura neglecta

Commodianus acrostichide coercitus articulum tertium coordinavit, quem membris antecedentibus subordinatis iungere debebat; *ipse*; || *Rectumque* L, *ipse magis* || *rectum qui* AB, *ipse aut* || *Rectam qui* edd.; *magis* uocabulum a librario ex marginali glossatoris alicuius adnotatione in finem uersus secundi repetitum esse ex lineola adparet in utroque codice superscripta. — u. 3. *delegit* Dau. Oehl., *diligit* AB Rig. — *uitam* AB Rig., *uiam* Dau. Oehl. — u. 4 sq. *felicibus: opta* L, *felicibus apta* AB edd., qui post hunc uersum sententiam finiunt. — u. 5. *uincere* B, *uince* A edd. — u. 7. *et nos* edd., *per nos* (uel *uos*) A, † *et nos* B. — u. 8. *martyrea* A. — u. 9. *quidam* A. — *errant* B edd., *erant* A. — *sāguine* A. — u. 10. *Vincimus: Vincimimus* A, *uinci minus* B, *uicimus* edd. — *q* AB. — *manente* B edd., *menente* A. — u. 11. *adeo* Oehl., *ideo* AB Rig. — u. 12. *paenas* B. — *adactas* B edd., *adactus* A. — u. 13. *Eiula euaque* L, *Eiula euoqz* A, *eila euoque* B, *eiulatuque* edd. — *zelando...pertunde* AB Rig., *celando...pertundit* Oehl. — u. 14. *uinceris* B, *uiceris* A edd.

II, 22. *Bellum cottidianum.* — *cottidianum* AB. — u. 1. *quaeris* B edd., *quaerit* A. — *quiescunt* AB, *quiescant* edd. — u. 2. *in fine* AB Rig., *infinite* Oehl., *sine fine* id. in comm. — u. 3. *compugna* L, *cum pugna* AB, *pugna* edd. — *illa* L, *illo* AB edd. — u. 5. *copioso* edd., *cupioso* AB. — *illum* AB Rig., *illud* Dau. Oehl., sed mutandi causa non est, siue poeta uulgari sermone usus *uinus* pro *uinum* scripsit, siue *illum* formam pronominis generis neutrius pro *illud*. — u. 6. *retine te lingua: munde Deum adora* L, *retinete linguam unde dūm adoras* AB, *retine linguam, unde Dominum adoras* edd. — u. 7. com-

furorem
 pescere furiam: *compescere furiam* AB, *compesce furorem* Rig., id. secundis curis teste Schurzfl. *compesce refuriam*; Oehl. *compesce nefarium* in textu, *nefarium* (scil. linguam) in comm. scripsit. — u. 8. *oppressus* AB, *oppressos* edd. — *deprimere* edd., *depremere* AB. — u. 9. *Tortorem* AB, *tutorem* edd. — *adcommoda* B edd., *ad commoda* A. — u. 15. *rectum* AB, tenet locum aduerbii; *recto* edd. — *prae zelo* edd., *per seculo* AB. — u. 11. *comem*: *côe* AB. — u. 13. *nullo* AB, *nulli* edd. — u. 14. *perit* AB, *periit* edd., *pereat* Oehl. in comm. — u. 16. *uana* AB, *uane* edd. — *qui* edd., *quae* AB.

II, 23. *De zelo concupiscenciae*. — *concupiscentiae* AB edd.; ut *concupiscenciae* restitueretur ipsa acrostichidis ratio postulabat. — u. 1. *proximi* edd., *proxime* AB. — *abactus* AB, *ab intus* edd. — u. 3. *latrantem* AB, *laborantem* edd.; forte *latrando* i. e. latrans. — u. 6. *omnino* L, *omnia* AB edd. — u. 7. *damnans* AB, *damnas* edd.; Oehl. post 'damnas' interpunctionem maiorem posuit, sed participio 'damnans' restituto uersus septimus (sensu concessiuo) sententiae octauae u. coniungendus est. — u. 10. In AB uersus undecimus (*Unde Deus* cett.) ne initiali (C.) quidem littera inscripta u. nonum sequitur. — u. 12. *postea momar* (i. e. stultus, cf. momerium 2, *mors uenit*

18, 18) *ruit* L, *postea noma ruit* AB, *post te mors ruit* Rig., *postquam hora r.* Oehl. — u. 13. *conanda* AB, *condenda* edd. — u. 14. *cum Dominus* Dau. Oehl., *cum Domino* Rig., *eum dno* AB. — *uictum diurnum* L, *uuza* A, *uicta* B, *diurna* AB, *uita diurna* Rig., *uitam diurnam* Dau. Oehl. — u. 16. *cur* AB, *cor* edd. — *agis* B, *ages* A edd. — u. 17. *Neque enim dico aut te intimo uictum* L (cf. *uictor* u. 16); *nec enim*

dico ut te AB, *intimo tuitas* A, *intimo t iuitas* B, *nec e. d. ut te in trivio tinnites* edd.; *te delere uult* Dau.

— u. 18. ^{tuo}*die uigilas* A, ^{tuo}*die uigilias* B. — *maeret* L, *meret* AB, *haeret* edd.

II, 24. *Qui de malo donant. malè* A, *male* B. — u. 1. *uulnere* edd., *uulnera* AB. — *nequam* L, *nequor* AB, *uecors* edd. — u. 2. *cotidie* AB Rig. — (*discredis* || *Dominum uidere?*) *Doceris!* L, *doceris* A, [?]*doceris* B, *de caelis?* edd. — u. 5. *erumpnis* AB, *erumpes* edd. — *locum* edd., *locus* AB. — u. 7. *faenerasti* B, *foenerasti* A. — *malum malum* (= *pessimum*) AB, *malum malo* edd.; de comparatione, quae iterata positiui forma efficitur (cf. *malus malus* Gruter. 777, 6, *bonis bonis* ibid. 284, 6, *merenti merenti* etc.) uide Roensch. Ital. p. 280. — u. 10. *donas tu* AB, *donasti* edd. — *ingratis* edd., *ingratus* AB. — *nactus* L, *narctus* AB, *nactus* edd. — u. 13. *precio* AB. — ~~*merces*~~ *mercis* B. — u. 15. *inlidis* AB (cf. 2, 1, 39), *inludis* edd. — *alienum* L, *alium* AB edd.

II, 25. *De pace subdola.* — u. 1. *dispositum* B edd., *depositum* A. — *pacem* AB, *pax est* edd. — u. 2. *premit* edd., *praemis* AB; edd. post 'premit' non distinxerunt. — u. 3. *populo* AB, *populi* edd.; forte *praecipitem populum* Pitra Spicil. I praef. p. XXI. — *schisma* edd., *scisma* AB. — post *misistis* sententiam finiuerunt edd. — u. 5. *cohaerentem* edd., *coercentem* A, *coerentem* B. — u. 7. *nobis* B edd., [?]*uobis* A. — u. 8. *ruistis* AB, *ruitis* edd. — u. 9. *in absconsum* AB, *in absconso* edd. — *quin* L, *q̄t* AB, *quod* edd. — *ipsud* AB, *ipsa* edd. — u. 9 sq. *ipsud.* || *De uobis* L, *ipsa* || *De u.* edd. — u. 10. *sese* L, *se* AB edd. — u. 11. *malo* AB, *male* edd. — *nutriti* L, *nutriui* AB, *muniti* edd.

II, 26. *Lectoribus*. — u. 1. *tantum* AB edd., 'for-
tasse *tandem* reponendum' Oehl. in comm. — u. 5.
iuxta AB, *iusta* edd. — pro *malorum* Dau. (*iusta*)
malis coni. — u. 6. *humiles* AB, *similes* edd. — u. 7.
pro *agrestina* Oehl. in comm. *agrestia* proposuit. —
benefactis edd., *benefactus* A, *benefactus* A. — u. 8.
pro *feritis* in adnot. Rig. *feretur* legitur; de producta
paenultima *feritis* cf. *eritis* 1, 6, 3. — u. 9. *flores*
edd., *flore* AB. — *lucernae* edd., *lucer^{nas}* AB.

II, 27. *Ministris*. — u. 3. *ludere* edd., *lugere* AB.
— u. 5. *susum* edd., cf. 2, 35, 14; *Et rursum* A,
*sursum*²
*et usum*¹ B. — u. 6. *Tota* AB, *tuta* edd. — *illae sa-*
cra L, *illaesa sacra* A, *illosa sacra* B, *sacra* edd. —
u. 7. *inde uersis* L, *in diuersis* AB, *in aduersis* Dau.
Oehl. — *date* AB, *dare* edd. — u. 9. *Christi* B,
Christo A edd. — *probati* AB Rig., *parati* Oehl.

II, 28. *Pastoribus Dei*. — u. 3. *remittat* AB Rig.,
remittet Oehl. — u. 5. *faciant* AB, *faciat* edd. — *quae*
edd., *qui* AB. — u. 9. *ue* B. — *miseræ* edd., *miseri*
AB. — *forte* AB, *fronte* edd. — *uacillat* edd., *uecillat*
AB. — u. 10. *pene* AB. — u. 11. post 'autem' se
addidit Roensch. — u. 12. *exhilarantur* edd., *exala-*
ratur AB. — u. 13. *spes et est* AB, *spes est* edd.

II, 29. *Maioribus natis dico*. — u. 2. *semper* AB,
saepe edd. — *monitum* L, *monitur* AB, *monetur* edd.
— *detractant* AB, cf. 1, 28, 11; 31, 2; *detractant* edd.
— u. 3. *solo* AB, *solum* edd. — u. 4. *pausent* A,
pausent B, *paueant* edd. — *praecordia* edd., *praecor-*
dias AB. — *tanta oratorum* L, *tantogtorem* A, *tan-*
tor. || *torem* B, *tentatorem* edd. — u. 5. *ueritas* B edd.,

ueritus A. — u. 6. *praedixi quidem* edd., *praedix̄ qdem* AB. — u. 7. *Blandiēdo* L, *blandiendum* AB, *blandiēns dum* edd. — *aevi seductor* L, *euehe ductor* A, *euche* (uel *euehe*) *ductor* B, *eheu, seductor* edd. — u. 8. *nescitis* A. — *laqueo iuste* L, *languēo iustae* A, *laqueo iustae* B, (*nescistis*) *laqueos instare, r.* edd.; forte: *nescistis laqueum stare* (= esse), *r.* — u. 9. *sorbitis* AB, cf. *sorbo, sorpsit* 1, 4, 7; *sorbetis* edd. — *auarum animum saeculi* L, *auarand̄ sed̄* (AB) *seculi* (A, *saeculi* B), *amara, sed est saeculi* edd. — u. 12. *repetit* AB, *petit* edd. — *suppetium* A edd., *suppetitium* B. — ^{bis} *uo* B. — u. 13. *horescunt* A. — u. 14. AB praebent unam *S* litteram in marg. uoce *des[init]* ascripta. — u. 15. *uut* A, *uub̄* B, *in uobis* L, *uobis* enim in AB saepe compendio scribitur *ut* (A) *ub̄* (B). — *inararem* (i. e. scriberem, cf. 1, 37, 16) AB edd., sed in comm. Oehl. *enarrarem* proposuit. — u. 16. *dicentes* AB, *docent* edd. — *ostenditis* AB, *tenditis* edd. — *pene* AB. — *terrae p. fundamenta* (i. e. gehennam) *paratis* AB, *t. p. f. intratis* edd.

II, 30. *Infirmum sic uisita.* — u. 3. *per nummum* edd., cf. u. 8; *per primum* A, *primum* B. — u. 4. *concciderat* L, *considerat* AB, *concciderit* edd. — u. 6. *mercem det* L (cf. Carm. Apol. 919), *mercedem* AB edd. — *tibi pro illo, sed* L, *tibi, p. i. s.* edd. — *autor* A, *au* B. — u. 7. *pigeret* edd. (cf. Sirac. 7, 39: non te pigeat uisitare infirmum, Vulg.); *pergeret* AB. — *abosum* edd., *abusum* AB. — u. 8. *numos* AB. — *ei* AB, *et* edd. — *resumere* B edd., *resume* A. — u. 9. *foret* AB, *soror* edd. — *lecto* edd., *laeto* A. — *decumbet* B, *decumbat* A. — u. 10. *uitualia* B. — u. 14. *satagit: non* (AB) *uerbus* (A, *uerbis* B); *satagite non uerbis*; edd. — *sed esum* AB, *esum* edd. — *ille re-*

ille
 quirit: *requirit* AB, *requirit* edd. — u. 15. *et* L, *sed* AB edd.

II, 31. *Pauperibus sanis.* — u. 1. *diuitiae* edd., *diuitias* AB. — *adsunt* AB, *adsint* edd. — u. 2. *ars* B edd., *ais* (= *aes*?) A, cf. u. 11. — *communica* (i. e. *communica*) AB; cf. *alleuiare*, *confortiare*, *humiliare* alia uerba eodem modo deriuata; *communica* edd. — u. 4. *diuiti* AB, *diuite* edd. — u. 5. *magis* AB, *magni* edd. — u. 6. *non dedit* AB, *odit* edd. — u. 8. *nosti*, *deriget* (h. e. *rigorem lenit*) edd., *nostu d̄ignit* AB. — u. 10. *nihil* AB, *nil* edd. — *inuenissem* L, *inuenisse* AB, *inuenisti* edd. — u. 11. *regatur* AB edd., ‘forsitan leg. *degatur*’ Oehl. in adn. — u. 13. *procurrere* edd., *procure* AB. — u. 14. *gazo* B edd., *gaza* A. — u. 15. *praetulit* edd., *protulit* AB.

II, 32. *Filios non lugendos.* — u. 1. *et* delet Oehl. in adn. — *dolium* edd., *dolum* AB. — *relinquat* B edd., *relinquunt* A. — u. 3. *non pompa: ū pompa* AB, *nec pompa* edd. — *dolere* L, *dolores* A, *dolore* B, *dolete* edd. — u. 5. *Deum* AB, *Dominum* edd. — u. 6. *martyres* AB, *martyras* edd. — *feceris, sic* AB, *feceris filios sic* edd. — *deflebis* edd., *deflebas* AB. — u. 7. *infrene* A, *infraenē* B, *infraenem* edd. — u. 8. *diducis* AB, *deducis* edd. — u. 10. *Lugere* AB, *luge* edd. — *nolite* AB, *noli* edd. — u. 11. *quod* Rig. Oehl., *quid* Dau., *q̄t* AB. — *quā gentes* AB. — *eritis* (cf. praef. ad 1, 6, 3) AB, *estis: Rig., estis?* Dau. Oehl. — u. 12 sq.

Germine zabolico: qua gratia (*gratis* A, *grati* B) *false petistis?* (*petisti* AB)

Exstinctos (*ext.* AB) *clamatis, ut faciatis turbam pronatam* (i. e. *pronam*) L, *turbe pronate* cod. Sti. Alb., *turbæ pronatae* AB. Hos

uersus transpositis hemistichiis posterioribus Rigaltius sic edidit:

*Germine zabolico facitis ut turbae pronatae;
Extinctos clamatis. qua gratia? (gratia, Dau. Oehl.)
false, peristi?*

(*peristi* D. O.). *Quam gratiam false petisti. Exstinctos clamatis, ut faciunt turbae (gentilium) pro natis* Pitr. Spic. IV p. 230. — u. 14. *dolore* edd., *dolorem* AB. — u. 17. *deuotus* edd., *deuotos* AB.

II, 33. *De pompa funeris.* — u. 1. *solicitus* AB. — u. 2. *Erras* AB edd., *error* Oehl. in comm. — *et in* AB, *et omis.* edd. — u. 6. *Prouerbio nosti, quae* L, *Prouerbio nosti q* AB, *Prouerbia nosti:* (omisso *quae*) edd.; forte e scriptura *Prouerbia* nomen feminae cuiusdam eruendum est. — u. 7. *Addo illi similes efera mente uiuentes* AB, *Adeo illi similes et fera mente* u. edd., qui post *uiuentes* non distinxerunt. — u. 8. *faelicemque* B. — u. 10. *Num prouides* L, *Non improuidis* AB, *Non prouides* edd. — *quonam* edd., *quoniam* AB. — *merearis* B edd., *mercaris* A. — *ire defunctus* edd., *ne defunctos* AB. — u. 11. *Ecce: Eēē* AB. — u. 12. *paenam* B. — *qd* B. — *pompa* edd., *poena* A, *paena* B. — u. 14. *uigore* AB, *Ueiove* Rig., *nitore* Oehl.

II, 34. *Clericis.* — u. 1. *Congruit* edd. praeter Schurzfl., qui ex Rigaltii adnotatione *congruent* repetiit; *congruet* AB. — *faelicissimo* B. — u. 2. *ut* L, *et* ^{sabbata} ^{sabata} AB edd. — *sumpta* Rig. in adn., *sumpta* A, *sumpta* B, *sub acta* Rig. in textu, Oehl. — u. 4. *Respui?* *ne (respues de* AB) *forte qua (quō* AB) *memorentur (memorente* AB) Oehl., *Respicite fonte quo memorentur* Rig., *Respicite quoniam m.* idem in ed. pr. ediderat. — u. 5. *immodico* Rig. ed. pr. — *sumpto* AB, cf.

sumpta diuina u. 2; *sumptu* edd. — *Christo* AB, *Deo* Oehl. ('ex auctoritate apogr. Sirm.' [!]). — u. 8. *Sic esse multos* L, *Sic e multos* AB, *Sic multos* edd. — *urgunt* B, *urgum* A, *urget* edd.

II, 35. *De fabulosis et silentio*. — *De fabulis et silentio* B. — u. 1. *cuicumque* edd., *cum cumque* AB. — u. 2. *ruis* A. — *abutere* A. — u. 3. *fabula* A. — u. 4. *diurno* edd., *diuino* AB. — u. 6. *illas* edd., *illos* AB. — u. 8. *obsera* edd., *ob se* AB. — u. 9. *diuitias* (AB) *faciunt* (*satiunt* AB) *aut pecunias fronte* (*frontem* AB) L, *faciunt fronte* h. e. ostentant; *diuitibus faciunt pecuniae frontem* edd. — u. 11. *initient* Rig., *iniciant* AB, *initent* Oehl. — u. 12. *ceu mundinas facitis artas* L, *seu n. facitis artem* AB, *facitis ceu n., artent* Rig.; idem in comm. seruato uerborum ordine: *c. n. facitis artent*; *Et, de domo Dei faciant c. n., artant* Dau., *facitis c. n., ardent* Oehl.; idem pro *ardent* coni. *feruent*. — u. 13. *sibi* L, *forte sic; siue* AB, *sane* edd. — *Deus* L, *Dominus* A edd., *dñs* B. — *Adesto* AB; *deest* hoc uocab. ap. edd. — u. 14. *susum* B, *sursum* A edd. — *praecepit* edd., *praecedat* AB. — u. 16. *lympide* AB. — *respondis* AB, *respondes* edd. — *quae promittas* L, *quoque promittat* AB, *quoque promissis* edd. — u. 18. *at* L, *ut* AB, *et* edd. — *tute* AB. — *fabulis* AB, *fabulas* edd. — *uertis* edd., *uerbis* AB. — u. 19. *subrides* A edd., *subridis* B. — *detrahis* edd., *detrahes* AB. — *formae* edd., *formo* AB. — u. 20. *Indisciplinata* AB, *indiscipline* edd. — u. 21. *fecit* A edd., *fēcit* B. — *nec audiat* (*audeat* Oehl.) *neque cernat* edd., *nec neque ornat* A, *nec neque ocernat* B.

II, 36. *Ebriosis*. — u. 1. *probo* L, *puo* A, *puo* B, *pono* edd. — pro *sed* forte melius est leg. — *bel-*

lua maior Rig. in comm., *belluam malo* id. in text., *bellua malor* AB, *belluâ maior*, || *Bibendo* Oehl. — u. 2. *superbis* edd., *supernis* AB. — *inferior amente* L, *interior a mente* AB edd., *inferior mente* Pitra Spic. I p. 543. — u. 3. *Regentes* (sc. ebriosi) L, *Regentis* AB edd. — *tenent* B, *tentent* A, *tenens* edd. — *apud, stulte, Cyclopas* edd., *apud stulte* AB, *helo- pas* A, *helo- pas* B; olim malui: *apud stultiloquaces*. — u. 4. *histrionicis* L (cf. 2, 16, 22), *his torruis* A, *his toruis* B, *historiis* edd., *his scoriis* Pitra Spicil. I p. 543. — u. 5. *optimum* Oehl. in adn. — *sapire* L, *sapere* AB edd. — u. 6. *quod, quid* B edd., *quâ* A. — u. 7. *paupero* L, *paupdo* A, *pauperdo* B, *pauperdo* edd.

II, 37. *Pastori*. — u. 1. *quod: quâ* A, *quâ quâ* B. — u. 2. forte *pastor* post *adsidue* excidit. — u. 3. tamen: *tn* A. — *immisce* A, *immisce* B, *inuisse* edd. — *repascat* edd., *repascant* AB. — u. 5. *uel maxe* A. — u. 7. *illos* B, *illo* A edd. — ~~uelint~~ *uoluit* B.

II, 38. *Oranti*. — u. 2. *de latibuli nequitia* AB, *de latibulis nequitiae* edd. — u. 4. *quin quod* edd., *q* (A, *qui* B) *quid* AB. — *detur* A edd., *datur* B. — u. 6. *orationem* AB, *orationes* edd.

II, 39. *Nomen Gazaei*. — *Gasei* AB. — u. 2. *Tenente* edd., *te mente* AB; 'Vel principium pro dominatione noue posuit Commodianus, uel legendum *Tenente principatum*' Dau. — u. 4. *causa* B, *câa* A. — u. 7. *quos* edd., *quod* AB. — *ussit* edd., *iussit* AB. — u. 8. *millibus* B. — *completis* edd. (cf. Carm. Apol. 784), *completo* AB. — u. 10. *Comburentur enim* edd.,

Comburent n. A, *comburrunt enim* B. — u. 12. *dignitosi* L, *digni tosi* AB; tamen B, *tn* A; *Digniores stemmate* edd. — u. 14. *Dei rursum uiuentes* (sc. erunt) *in aeuo* edd., *Dei in aeuo rursum uiuentes* AB. — u. 18. *Nullificantes Deum* edd., *Nulli freantes* (*nulli*

fuantes uel *ferantes* B) *Deo* A. — u. 19. *loquendo* edd., *loquex* ē A, *loques* ē B. — u. 20. *In bustis* edd., *imbustis* AB. — *tumulis* edd., *tumulus* AB. — u. 21. *Demergunt inferno* AB, *demerguntur inferno* edd. — *poenam* L, *poena* A, *paena* B, *poenas* edd. — u. 24. *merces* edd., *mercis* AB.

Commodianus cognominatur *Gazaeus* siue Gaza oppido oriundus siue gazo praefectus; neque, cum litteris uersuum primis sursum relectis nomina COMMODIANUS MENDICUS CHRISTI componantur, displicet Commodianus aerarii custos, in quod dona fidelium ab illo mendicata redibant. Atque uerisimile est, id quod Hermannus Roensch docuit, in hac artificiosa uerborum compositione poetam suum ipsius nomen *mendico* atque *Gazaeo* iunxisse propter opportunitam deriuationem a uerbo 'commodi' factam: Commodianus igitur is est, qui commoda ('Darlehen') pauperibus i. e. Deo debita congerit; cf. Prou. 19, 17: *δανείζει θεῷ ὁ ἐλεῶν πτωχόν, qui pauperum misere- tur, Deo faenerat* Cypr. testim. III, 1 (p. 109, 20 ed. H.).

Scribebam Isenaci mense Martio a. 1878.

E. L.

COMMODIANI INSTRUCTIONUM
PER LITTERAS VERSUUM PRIMAS
LIBRI DUO.

LIBER PRIMUS.

I.

PRAEFATIO.

Prima praefatio nostra uiam erranti demonstrat,
Respectumque bonum, cum uenerit saeculi meta,
Aeternum fieri, quod discredunt inscia corda.
Ego similiter erraui tempore multo
Fana prosequendo parentibus insciis ipsis. 5
Abstuli me tandem inde legendo de Lege
(**T**estificor Dominum): Doleo pro ciuica turba!
Inschia quod pergit periens deos quaerere uanos!
Ob ea perdoctus ignaros instruo uerum.

1, 2: Sap. 3, 6; 3 Esdr. 6, 5. — 7: Matth. 15, 32.

II.

INDIGNATIO DEI.

In Lege praecepit Dominus caeli terrae marisque
Nolite, inquit, adorare deos inanes
De manibus uestris factos ex ligno uel auro,
Indignatio mea ne uos disperdat ob ista.
Gens ante Moysem rudis, sine lege morata 5
Nesciensque Deum, defunctos deos orabant,
Ad quorum effigies faciebant idola uana.
Translatis Iudaeis Dominus de terra Aegypti
Imposuit Legem postmodum et ista praecepit
Omnipotenti sibi soli deseruire, non illis. 10

De resurrectione quoque docetur in ipsa
Et spe fortunata rursum in aeuo uiuendi,
Idola si uana relinquuntur neque colantur.

III.

CULTURA DAEMONUM.

Cum Deus omnipotens exornaret mundi naturam,
Uisitari uoluit terram ab angelis istam,
Legitima cuius spreuerunt illi dimissi.
Tanta fuit forma feminarum, quae flecteret illos.
Ut coinquinati non possunt caelo redire 5
Rebelles ex illo contra Deum uerba misere.
Altissimus inde sententiam misit in illis;

2, 2—4: Exod. 20, 3—5. — 11 sq.: Es. 26, 19.

3, 2 sqq.: Genes. 6, 2.

De semine quorum Gigantes nati feruntur.
Ab ipsis in terra artes prolatae fuerunt,
Et tingere lanas docuerunt et quaeque geruntur. 10
Mortales et illis mortuis simulacra ponebant.
Omnipotens autem, quod essent de semine prauo,
Non censuit illos recipi defunctos e morte.
Unde modo uagi subuertunt corpora multa;
Maxime quos hodie colitis deos et oratis. 15

IV.

SATURNUS.

Saturnusque senex si deus, deus quando senescit?
Aut si deus erat, cur natos ille uorabat
Terroribus actus? Sed quia deus non erat ille,
Uiscera natorum rabie monstruosa sumebat
Rex fuit in terris, in monte natus Olympo, 5
Nec erat diuinus, se deum esse dicebat.
Uenit inops animi, lapidem pro filio sorpsit:
Sic deus euasit; dicitur modo Iuppiter ille.

V.

IUPPITER.

Iuppiter hic natus in insula Creta Saturno
Ut fuit adultus, patrem de regno priuauit,
Proinde nobilium uxores sororesque delusit.
Praeterea sceptrum fecerat faber illi Pyracmon.
Initio caelum, terram Deus et mare fecit; 5
Terribilis autem iste medio tempore natus
Ex antro processit iuuenis furtimque nutritus:
Respice, quod rerum auctor est Deus, non Iouis ille.

VI.

DE FULMINE IPSIUS IOVIS AUDITE.

D icitis o stulti: Iouis tonat, fulminat ipse.
E t si paruulitas sic censet, cur annis ducentis

F uistis infantes? nunquid et semper eritis?
U ersa in maturum infantia non agit aeuum
L usus; puerilis aetas cessit, sic et corda recedant; 5
M oribus uirilibus consilia uestra debentur.
I nsipiens ergo Iouem tonitruare tu credis
N atum sic in terris lacte caprino nutritum;
E rgo si illum deuorauisset Saturnus,

I n istis temporibus quis pluebat illo defuncto? 10
P raesertim mortali patre deus nasci credatur!
S aturnus in terris senuit et defecit in ipsis.
I llum non aliquis prophetauit ante praenasci,
U el, si tonat ipse, Lex ab ipso lata fuisset;
S educunt historiae per uates confectae. 15

I lle autem in Creta regnauit et ibi defecit.
O mnipotens uobis factus Ganymedis amator
V iuis ipse modo simularet, si uiueret ille.
I mpuros oratis et dicitis esse caelestes
S emine mortali natos de Gigantibus illis. 20

A uditis et legitis natum in terra fuisse:
U nde bene meruit corruptor ascendere caelum?
D icitur et fulmen Cyclopas illi fecisse,
I mmortalis enim habuit a mortalibus arma.
T ot reum criminibus, parricidam quoque suorum, 25
E x auctoritate uestra contulistis in altum.

VII.

DE SEPTIZONIO ET STELLIS.

De circulo zonae fallit uos imperitia uestra,
Ex eo quid forte Iouem experitis orandum?

Saturnus fertur ibi, sed stella non ille: effugit
Expulsus a Ioue. Aut Iouis in stella credatur?
Poli qui sidera tractauit solusque sator, 5
Troianis qui bellum fecit, auem mortalem amauit,
Ipsis in sideribus aut Mars cum ista deprehensus
Zelo maritali deus nominetur aduliscens?
O nimium stulti, qui putatis moechos ab astris
Nascentes regere aut totam mundi naturam. 10
In uulnera positi et ipsi sub fata uiuentes
Obsceni, curiosi, bellatores, impiae uitae,

Et filios totidem mortales illi fecere;
Terribiles omnes, stulti, septizonio fortes!

Si stellas colitis, colite et bis sena sigilla 15
Tum, arietem, taurum, geminos, ferumque leonem;
Et denique uadunt in piscibus: tu quoque probabis?
Lex sine lege fugat astra: quod uult esse ualebit!
Lasciua uult esse, sine freno uiuere quaerit.
Ipsi quod uultis erit, et deos et deas oratis. 20
Sic ego colui, dum erraui, quo modo culpo.

VIII.

DE SOLE ET LUNA.

De Sole et Luna, licet sint praesentanea nobis,
Erratis: quae ego prius, putatis oranda.

Sunt quidem in astris, sed non sua sponte currunt:
Omnipotens illos, cum conderet omnia primum,
Locauit ibidem cum saeculis quarta dierum. 5
Errorem antiquus quin cum

Et quidem in Lege iussit, ne quis illos adoret.
Tot deos oratis, qui nihil de uita promittunt,

Lex quorum in terra non est, nec ipsi praedicti;
Uos autem seducunt sacerdotes pauci prauī, 10
Numina qui dicunt aliquid morituro prodesse.
Accedite Legi et discite et dicite uerum.

IX.

MERCURIUS.

Mercurius uester fiat cum saraballo depictus
Et galea et ala pinnatus et cetera nudus.
Rem uideo miram, deum saccello uolare:
Currite properanti cum gremio quo uolat ille,
Ut sacculum effundat, uos extunc estote parati. 5
Respicite pictum, quoniam uobis sic ab alto
Iactabit nummos; uos tunc saltate securi?
Uane non insanis, colere deos pictos in axe?
Si uiuere nescis, cum bestiis perge morari.

X.

NEPTUNUS.

Neptunum facitis deum ex Saturno pronatum,
Et tridentem regit, ut pisces suffigere possit.
Patet esse deum! cumatile illi parate!
Troianis non ipse cum Apolline muros eduxit?
Unde deus factus inops caementarius ille? 5
Non Cyclopem genuit monstrum? Non moechus et ipse
Uiuere non poterat de suo? quid structuram gerebat?
Sic genuit generatus qui fuit iam mortuus olim.

XI.

APOLLO SORTILEGUS FALSUS.

A pollinem facitis citharae deum atque diuinum.
P rimum de moecha natus in insula Delo,
O blata mercede postmodum structuram secutus
L aomedonti regi Troianorum muros eduxit,
L ocauitque sese, quem deum seducti putatis, 5
O ssibus cuius amor Cassandrae flagrauit,

S ubdole quem lusit uirgo, fallitur qui diuinus;
O fficio uerberis potuit scire bicordem.
R epudiatus enim discessit inde diuinus.
T orruit hunc uirgo specie, quam ille deberet. 10
I lle prior qui tum debuerat deam amauisse,
L asciuentemque Daphnen sic coepit amare
E t amens insequitur, dum uult uiolare puellam:
G ratis amat stultus, nec potuit consequi cursu.
U el, si Deus erat, occurreret illi per auras: 15
S ub tectis illa prior uenit, remansitque diuinus.

F allit uos gens hominum, nam biuio triti fuerunt.
A primitia quoque pecora pauisse refertur.
L usibus impositis dum mitteret discum in altum,
S ublapsus non potuit retinere, prostrauit amicum: 20
U ltimus ille dies fuit Hyacinthi sodalis.
S i diuinus erat, mortem praesciisset amici.

XII.

LIBER PATER BACCHUS.

Liberum patrem certe bis genitum dicitis ipsi.
In India natus ex Ioue et Proserpina primum,
Belligerans contra Titanes profuso cruore
Exspirauit enim sicut ex mortalibus unus.
Rursus fato suo redditus in altero uentre; 5

Percipit hunc Semele iterum Iouis altera moecha,
Abscisso cuius utero prope partu defunctae,
Tollitur et datur Niso nutriendus alumnus.
Ex eo bis natus Dionysus ille uocatur,
Religio cuius in Baccho falsa curatur. 10

Bacchantur et illi, qualia nunc ipsi uidentur,
Aut heri calones, mimi Eronisque tutores
Conspirant in malo, proludunt ficto furore,
Ceteros ut fallant dicturos numen adesse.
Hinc manifeste uides homines sic mille uincentes, 15
Uino permutati, primus quod expresserat ille:
Sub ludicro suo honorem illi debuere.

XIII.

INVICTUS.

Inuictus de petra natus si deus habetur,
Nunc ergo terreno uos dedistis: date priori!
Vicit petra deum, quaerendus est petrae creator.
Insuper et furem adhuc depingitis esse,
Cum, si deus esset unquam, non furto uiuebat. 5
Terrenus utique fuit et monstriuora natura,
Uertebatque boues alienos semper in antris,
Sicut et Cacus Vulcani filius ille.

XIV.

SILVANUS.

Silvanus unde deus iterum adparuit esse?
Inde forte placet, eo quod bene fistula cantat?
Largitur quoniam lignum? Nam forte non esset.
Venalem emisti dominum: cum empseris, illi,
Aspice, deficit lignum! quid illi debetur? 5
Non te pudet, stulte, tales adorare tabellas?
Unum quaere Deum, qui post mortem uiuere duat!
Secede ab istis, qui sunt biothanati facti.

XV.

HERCULES.

Hercules quod monstrum Auentini montis elisit,
Euandri qui solitus erat armenta furari,
Rustica mens hominum, indocilis quoque, pro laude
Cum gratias agere uellent, absentis Tonantis
Uouerunt hostias inepto ut deo orando. 5
Laetandas aras in memoriam sibi fecerunt.
Ex eo pro rectis de uetusto more colantur.
Sed deus hic non est, licet fuit fortis in armis.

XVI.

DE DIS DEABUSQUE.

Dicitis esse deos, qui sunt manifeste cruenti,
Et dicitis fata genesis ascribere uobis?

Dicite nunc ergo, quibus primum sacra ferantur:
Inter utrimque uias mors immatura uagatur.
Si tribuunt fata genesis, cur deum oratis?

D eciperis, uane, qui Manes quaeris orare,
E t qui fabricantur dominos tibi nuncupas esse.
A ut feminas quoque nescio quas deas oratis,
B ellonam et Nemesin deas, Furiam, iram caelestem,
U irgines et Uenerem, cui coniuges uestrae delumbant. 10
S unt alia praeterea daemonia fanis,
Q uae nec numerantur adhuc et in collo feruntur,
U t nec ipsi sibi possint rationem reddere. Pestes
E xportari magis in ultima terra deberent.

XVII.

DE SIMULACRIS EORUM.

D eludunt uos pauci scelerati uates inanes:
E xtricare suam dum quaerunt uitam,

S ubornant aliis ex se sub mysteria falsum.
I ndissimulantes concussi numine quodam
M aiestatemque canunt et se sub figura fatigant. 5
V idistis saepe dites moechos, quali fragore
L uxurias ineunt, dum furias fingere quaerunt,
A ut cum dorsa sua allidunt parca bipenne:
C um doctrinam suam seruant, quid corpore sanant?
R espicite, quoniam nonnullos numine cogunt, 10
I psi qui se primum componunt integra mente;
S ed stipem ut tollant ingenia talia quaerunt.

E x eo uidete, quoniam sunt omnia ficta.
O bumbrant populum supplicem perituri ne credant.
R es semel in uano de uetustate processit, 15
U t uaticinanti credatur prodiit falsa,
M aiestas autem illorum nulla locuta est.

XVIII.

DE AMMUDATE ET DEO MAGNO.

Diximus iam multa de superstitione nefanda
Et tamen exsequimur, ne quid praeterisse dicamur.

Ammudatemque suum cultores more colebant;
Magnus erat illis, quando fuit aurum in aede,
Mittebant capita sub numine quasi praesenti. 5
Uentum est ad summum, ut Caesar tolleret aurum,
Defecit numen: aut fugit aut transit in ignem.
Auctor huius sceleris constat, qui formabat eundem.
Tot uiros et magnos seducit falsa prophetans,
Et modo reticuit qui solebat esse diuinus. 10

Erumpebat enim uenis quasi mente mutata,
Tanquam illi deus ligni loqueretur in aurem.

Dicite nunc ipsi, si non sint numina falsa?
Ex eo prodigio quot perdidit ille propheta?
Oblitus est iste prophetare, qui ante solebat. 15

Monstra adeo ista ficta sunt per uiniuoraces,
Audacia quorum damnabilis numina fingit.
Gestabant enim, et aruit tale sigillum:
Nam et ipse silet, nec ullus de illo prophetat
Omnino; sed uos ipsos deperdere uultis. 20

XIX.

NEMESIACIS VANIS.

Non ignominium est Virbium seduci prudentem
Et colere talem aut Dianam dicere lignum?
Mane ebrio, crudo, periuro creditis uiro,
Ex antro qui fecte loquitur quod illi uidetur.
Seuere deum agit, sibi uiscera pascit, 5
Incopriat ciues unus detestabilis omnes
Adplicuitque sibi simili collegio facto,
Cum quibus historiam fingit, ut deum adornat.
Ipse sibi nescit diuinare, ceteris audet.
Succollat quando libet eum, et quando deponit, 10

Vertitur asse rotans cum ligno bifurci,
Ac si putes illum adflatum numine ligni.
Non deos uos colitis, quos ipsi false prophetant:
Ipsos sacerdotes colitis in uano timentes.
Sed in corde uiges, fuge iam sacraria mortis.

XX.

TITANES.

Titanas uobis, Titanias dicitis esse:
Immites, tacitas sub culmine uestro rogatis.
Tot lares aediculis, simulacra facta Titano!
Adoratis enim stulti malo leto defunctos,
Non legem ipsorum legentes. Non ipsi loquuntur, 5
Et deos audetis aeramine dicere fusos?
Solueritis eos magis in uascula uobis.

XXI.

MONTESIANIS.

Monteses deos dicitis: dominantur in auro
Obscurati malo aliena mente iuuantes.
Nam si purus animus et mens serena maneret,
Tu tibi de illis ipsi disputare deberes.
Excordaris homo, si putas, ut ipsi te saluant. 5
Seu regant seu minuant; si quid tu sani requiris,
Iustitiam Legis quaere magis, nam illa salutis
Auxilium portat et fieri dicit aeternum.
Nam quidquid in uanis sequeris, per tempora gaudes,
In breui laetaris et postmodum plangis in imis:10
Subtrahe te illis, si uis resurgere Christo.

XXII.

HEBETUDO SAECULI.

Heu doleo, ciues, sic uos hebetari de mundo!
Excurrit alius ad sortes, aues aspicit alter,
Balantum cruore fuso, manus inspicit alter
Et cupit audire responsa bona crudelis.
Tot duces et reges, ubi sunt consulti de uita, 5
Uel portenta sua scisse quo profuit illis?
Discite quaeso bonum, ciues, simulacra cauete:
Omnipotentis enim in Legem quaerite cuncti.

Sic ipsi complacuit Domino dominorum in altis,
Ad probationem nostram daemones in mundo uagi.10
Et tamen ex alia parte mandata praemisit,
Caelestes fieri qui relinquunt aras eorum.
Unde non hoc curo disputare paruo libello:
Lex docet in medio uos: Consulite pro uobis!
In duas intrastis uias: condiscite rectam.

XXIII.

DE UBIQUE PARATIS.

Dum uentri seruis, innocentem esse te dicis,
Et quasi communis facis te ubique paratum.

Uae tibi, stulte homo, mortem circumspicis ipse,
Barbaro de more sine lege uiuere quaeris,
Iipse tibi inimicus asciam impingere uerbo! 5
Qui simplicem fingis, simpliciter uiue cum isto.
Uiuere te credis, dum uentrem cupis implere,
Exiguus tua in domo residere praue

Paratus ad epulas et refugiscere praecepta.
Aut quia discredis Deum iudicare defunctos; 10
Rectorem caeli facis te inepte pro illo.
Aspicis ad uentrem, quasi tu sis prouidus illi.
Tu modo profanus, modo sanctus esse uideris.
In supplicem prodis sub aspectu tyranni.
Senties in fatis, cuias modo Lege inanis. 15

XXIV.

INTER UTRUMQUE UIUENTIBUS.

Inter utrumque putas dubiè uiuendo cauere,
Nudatus a Lege, decrepitus luxu praesenti.
Tot uane prospicis, quid quaeris iniqua?
Et quidquid egistis, istinc remanere defunctos 5
Respicite. Stulte, non eras, ecce uideris;

Unde processisti nescis nec unde nutriris:
Tu Deum excelsum fugis tuae uitae benignum
Rectoremque tuum, qui te magis uiuere uellet;
Uertis te in faciem et dorsum Deo remittis,
Mergis te in tenebris, dum putas te in luce morari. 10

Quid in synagoga decurris saepe bifarius?
Ut tibi misericors fiat quem denegas ultro?
Exis inde foris, iterum tu fana requiris.

Uis inter utrumque uiuere, sed inde peribis.
Insuper et dicis: Quis est, qui a morte redemit? 15
Ut credamus ei, quoniam ibi poenae aguntur.
Eia! non, si ait, tu putas esse maligno?
Nam ille, qui pro Deo est, post funera recte uixit.
Tu tamen mox moriens duceris in loco maligno,
In Christo credentes autem in loco benigno, 20
Blanditurque quibus haeret amoenitas illa.
Uos autem dubii in uos sine corpore poena!
Suscitat in fratrem tortoris ordo clamare.

XXV.

QUI TIMENT ET NON CREDUNT.

Quamdiu, stulte homo, Christum cognoscere non uis?
Uitas agrum pinguem et sterili semina iactas?
In silua manere quaeris, ubi latro moratur?

Tu dicis: Et ego Dei sum, et foras oberras?
Ingredere iam nunc toties inuitatus in aula: 5
Matura iam messis, tempus totidemque paratum,
Ecce modo mete. Quodsi non te paenitet, inde
Nunc, si non habes, collige, uindemia uina.
Tempus adest uitae credendi tempore mortis.

Est Dei Lex prima fundamentum posteræ Legis: 10
Te cui designabas? Crederis in Lege secunda;

Nec minae ex ipso, sed ex ipsa tibi potentes:
Obstupe iam factus ora tu credere Christo,
Nam Testamentum Vetus de illo proclamat.

Credere enim opus est tantum in ipso defuncto 15
Resurgere posse et uiuere tempore toto.
Ergo si quis ea discredis esse futura,
Dummodo uincetur reus in morte secunda,
Uentura canam paucis in isto libello; 20
Nam cognosci potest, ubi sit spes antependa.
Tamen uos adhortor quantocius credere Christo.

XXVI.

**REPUGNANTIBUS ADVERSUS LEGEM
 CHRISTI DEI VIVI.**

Respis infelix bonum disciplinae caelestis
Et ruis in mortem, dum uis sine freno uagari.
Perdunt te luxuria et breuia gaudia mundi,
Unde sub inferno cruciaberis tempore toto.
Gaudia sunt uana, quibus oblectaris inepte. 5
Non illa te reddunt hominem fuisse defunctum.
Anni te non possunt iam triginta reddere doctum?
Nescius si primum errasti, respice canum.
Tu putas nunc uitam isti perfrui laetam
Iniurias inter? ibi sunt damna diurnum, 10
Bella uel infanda, fraudes, cum sanguine furta,
Ulceribus corpus uexatur, gemiturque, ploratur,
Seu luis inuadit, aut longo morbo teneris,

Aut natis orbaris, aut perdita coniuge defles:
Desaeuitur totum. Heu ruunt dignitates ab alto 15
Breui, pauperie dupliciter certe si langues!
Et dicis uitam, ubi uitrea uita moralis?
Respice iam tandem hoc tempus inritum esse:
Sed in futuro tibi spes est sine dolo uiuendi.
Uiuere uolebant, utique paruoli rapti 20
Sunt: uita priuati iuuenes senescere forte

Laetitia diu perfruique ipsi parabant,
Et tamen inuiti reponimus omnia mundo?
Gens et ego fui peruersa mente moratus
Et uitam istius saeculi caram esse putabam 25
Mortemque similiter sicut uos iudicabam adesse,

Cum semel exisset, animum periisse defunctum.
Haec autem sic non sunt, sed conditor orbis et auctor
Requisiuit enim fratrem a fratre peremptum.
Impie dic, inquit, ubinam frater? Ille negauit.³⁰
Sanguis enim fratris ad me proclamauit in altum.
Torqueris, uideo, ubi nil sentire putabas,
Ille autem uiuit et loca dextera tenet,

Delicias fruitur, quas tu perdidisti, nefande,
Et cum reuocasti saeculum, et ille praegressus 35
Immortalis erit; nam tu sub tartara planges.

Viuuit certe Deus, qui defunctos uiuere fecit,
Innocuisque bonis ut reddat praemia digna,
Vesanis autem et impiis tartara saeua.
Incipe sentire iudicia Dei, seducte! 40

XXVII.

STULTE NON PERMORERIS DEO.

Stulte, non permoreris nec mortuus effugis actus,
Tu licet disponas nihil te sentire defunctum.
Vinceris insipiens: uiuit Deus conditor orbis,
Legitima cuius clamant ualere defuncto.
Tu autem dum praeceptis sine Deo uiuere quaeris,⁵
Exstinctum in fati iudicas ut fatale credis.

26, 29 sqq.: Genes. 4, 9. 10.

LUDWIG, Comm.

Non ita disposuit, ut tu putas, Deus aeternus,
Obliuitos esse mortuos de gesto priore.
Nunc non imperitus fecit receptacula mortis,
Post cineres autem nostros uidebimus illum 10
Eruere, stulte, qui putas, per funera non sis,
Rectorem dominumque tuum nil posse fecisti.
Mors autem in uacuum non est, si corde retractes.
Optandum noscas, nam sero senties illum:
Rector eras carnis, non te certe caro regebat; 15
Exemptus es ab illa: reconditur illa tuorum;
Recte mortalis homo separatur a carne.
Idcirco nec poterint oculi mortales aequari:
Sic habet abyssus noster de Dei secreto.
Da nunc ergo Deo, fragilis dum moreris, honorem, 20
Et crede, quod Christus uiuum te de mortuo reddit.
Omnipotenti laudes in ecclesia reddere debes.

XXVIII.

IUSTI RESURGUNT.

Iustitia et bonitas, pax et patientia uera
Uiuere post fata faciunt, et cura de actu:
Subdola gens autem, noxia, perfida, praua
Tollit se in partes et fera mente moratur.
Impie nunc audi, qui malefacta lucraris, 5
Respice terrenos iudices, in corpore qui nunc
Excruciant poenis diros: aut ferro parantur
Supplicia meritis aut longo carcere flere.
Ultime tu speras Deum inridere caelestem
Rectoremque poli, per quem sunt omnia facta? 10
Grassaris, insanis, detractas nunc et Dei nomen?
Unde non effugies, poenas per factaque ponet.
Nunc uolo sis cautus, ne uenias ignis in aestu.
Trade te iam Christo, ut te benefacta sequantur.

XXIX.

DIVITI INCREDULO MALO.

Differes diues nimium tua cuncta uidendo
Insatiabiliter, quibus adhuc adhaerere quaeris.
Viuere post ista, dices, non spero defunctus.
Ingrate summo Deo, qui sic Deum iudicas esse,
Te qui nescientem protulit, deinde nutriuit; 5
Ipse pars tua, gubernat uineas ipse,

Ipse greges pecorum et quidquid possides ipse,
Nec istis attendisti aut tu regis omnia forte.
Caelum hoc et terram et maria salsa qui fecit
Reddere decreuit nos ipsos in aureo saeclo, 10
Et modo si credis, uiuitur in Dei secreta.
Disce Deum, stulte, qui uult te immortalem adesse,
Ut gratias illi referas in agone perennes.
Lex docet ipsius, sed quia uagari tu quaeris,
Omnia discredis, et inde in tartaros ibis: 15

Mox animam reddis, duceris quo te paenitet esse,
Abluitur ibi poena spiritalis aeterna,
Lugia sunt semper, nec permoreris in illa,
Omnipotentem Deum iam tunc ibi sero proclamans.

XXX.

DIVITES HUMILES ESTOTE.

Disce moriture bonum ostendere cunctis.
In medio populi quid te facis alterum esse?
Vadis ubi nescis, et inscius inde recedis;
Impie tractas, cum ipso corpore sitis
Tu semper diuitias, nimium te tollis in altum 5
Et diuum ducis, nec respicis pauperes ultro
Subditos nunc uobis, nec parentes pascitis ipsos.

Heu miseri! fugiant longius mediocres a uobis.
Uixit et exstinxit pauper, ebriacus clamas.
Mox furiis ageris, cum pereas ipse, Charybdis. 10
Indisciplinati sic diuites estis:
Legem datis istis, non uobis paratis ipsis.
Exue te diuitis tantis malis Deo reuersus,
Subueniat utique tibi, quid nunc operisti si forte.

Estote comes minimis, dum tempus habetis, 15
Sicut ulmus amat uitem, sic ipsi pusillos.
Terribilem legem malis, bonis aequae benignam
Obserua nunc sterilis, sub totis in prosperis esto:
Tollite corda fraudis, diuites, et sumite pacis.
Exspectate malum uestrum benefactis ac sacris! 20

XXXI.

IUDICIBUS.

Intuite dicta Salomonis, iudices omnes,
Uno uerbo suo qualiter uos ille detractat.
Dona quam et xenia corrumpunt iudices: [inde,]
Inde mussitatur: datorem semper amatis.
Cum qua erit causa, uictoria tollit iniquam. 5
Innocens sic ego sum, nec uos incuso pusillos,
Blaspheum tollat Salomon quod aperte.
Uobis autem Deus est uenter et praemia iura.
Suggerit hoc Paulus apostolus, non ergo iudex.

XXXII.

SIBI PLACENTIBUS.

Si locus aut tempus fauet aut persona prouenit,
Iudex esto nouus. Quid nunc extolleris inde?
Blaspheuma, indocilis! de cuius praestantia uiuis,
In fragilitate tanta non respicis unquam.

Per gradum et lucra auidus fortunae praesumis, 5
Lex tibi non ulla est, nec te in prosperitate dignoscis.
Auro licet censeant turbam choraulicam semper,
Cruciarium Domini si non adorasti, peristi.
Et locus et tempus et persona tibi donetur
Nunc, si tamen credis: sin autem pro eo timebis, 10
Tempera te Christo et ceruicem illi depone:
Isti honor remanet et tota fiducia rerum.
Blanditur quando tibi tempus nunc, cautior esto.
Ultima fatorum non prouidens, quae te oportet,
Sine Christo reuiuiscere non potes unquam. 15

XXXIII.

GENTILIBUS.

Gens sine pastore ferox iam noli uagare.
Et ego, qui moneo, idem fui nescius errans.
Nunc ideo Domini figuram sumite uestri,
Tollite corda fera et exasperate seorsum:
Intrate stabulis siluestri ad praesaepia tauri, 5
Latronibus tuti sub regia tecta manentes.
In silua lupi sunt, ideo refugite sub antro,
Bellaris, insanis nec respicis, ubi moraris.
Uno crede Deo, ubi mortuus uiuere possis.
Surgas et in regno, cum sit et resurrectio iustis. 10

XXXIV.

ITEM GENTILIBUS IGNARIS.

Indomita ceruix respuit iugum ferre labori,
Tunc iuuat in campis crassis satiari coliclis,
Et tamen inuita domatur utilis equa
Minuiturque ferox esse primum dedomata.

Gens, homo, tu frater, noli pecus esse ferinum, 5
Erue te tandem et tecum ipse retracta:
Non utique pecus nec bestia, sed homo natus,
Tu te ipse doma sapiens et intra sub arma.
Idola, quae sequeris, nihil nisi uanitas aeuī.
Leuia uos corda perducunt poenali barathro. 10
Ibi aurum, uestes, argentum ulnis refertur,
Bellatur ibi, dein cantatur pro psalmis amor:
Uitam esse putas, ubi ludi, aut prospicis ista:
Sortiris, ignare, extincta, aurea quaeris.

Inde non effugies pestem, licet ipse diuinus. 15
Gratiam, quam misit Dominus in terra legendam,
Non requiris eam, sed sic quasi bestius erras.
Aurea per fata uenis tibi saecula, si credis,
Rursus ut incipias immortale uiuere semper.
Illud quoque datur scire, quod ante fuisti: 20
Subiectum te praebe Deo, qui cuncta gubernat.

XXXV.

DE LIGNO VITAE ET MORTIS.

Adam protolapsus ut Dei praecepta uitaret,
Belias seruatus fuit de inuidia palmae,
Contulisset nobis seu boni seu mali quod egit
Dux natiuitatis, (morimur idemque per illum,)

Ex diuino ipse, at recedens exul factus a uerbo. 5
Finitis sex milibus annis immortales erimus.
Gustato pomi ligno mors intrauit in orbem:
Hoc ligno mortis quaeramus uitam futuram.
In ligno pendit uita ferens poma, praecepta:
Kapite nunc uitalia poma credentes. 10
Lex a ligno data est homini primitiuo timenda,
Mors unde prouenit neglecta Lege primordi:

Nunc extende manum et sume de ligno uitali.
Optima Lex Domini sequens de ligno processit;
Per dita Lex prima; gustat unde licet ille, 15
Qui Deos adorat uetitos, mala gaudia uitae.
Respuite gustum; sufficet scire quod esset.
Si uiuere uultis, reddite uos Legi secundae,
Templorum culturam, daemonum fata uitate.
Vertite uos Christo, et eritis Deo sodales. 20
Xanta Dei lex est, quae mortuos uiuere duat.
Ymnum sibi solus Dominus proferre praecepit,
Zabolicam legem omnes omnino uitate.

XXXVI.

DE CRUCISTULTITIA.

De duplici ligno dixi, mors unde processit,
Et iterum inde procedere uitam frequenter.

Crux autem stultitiam facit adulterae genti.
Rex aeternitatis per crucem diros adumbrat,
Ut sibi nunc credant, o stulti morte uiuentes 5
Cain innocuum occisit nequam repertus:
Inde Enoch suboles Cainaea nati feruntur.
Sic genus iniquum increuit mundo, quod nunquam
Transmittat animos in Deum: credere crucem
Uenit in horrorem, et dicunt se uiuere recte. 10
Lex in ligno fuit prima, et inde secunda
Terribilem Legem primam cum pace praeuenit.
In praua luctatione uana scelerati ruerunt:
Traiectum clauis Dominum cognoscere nolunt,
In cuius iudicium cum uenerint, ibi dignoscent. 15
Abel genus autem credit modo Christo benigno.

XXXVII.

QUI IUDAEIDIANT FANATICI.

Quid? medius nudus, medius uis esse profanus?
Unde non effugies iudicium Christi defunctus.
Ipse caecus erras et ad caecos intras, inepte;

Idcirco caecus caecum in fossa reducit.
Uadis ubi nescis, et inscius inde recedis. 5
Discedentes ad doctos eunt, ut docti recedant,
At tu alias uadis, unde nihil discere possis:
Exis pro foribus, inde et ad idola uadis.
Interroga primum, quid sit in Lege praeceptum,
Dicant illi tibi, si iussum est deos adorare. 10
Ignorantur enim propter quod maxime possunt:
At illi quoniam rei sunt, ex ipso delicto
Nihil de praeceptis Dei nisi mirabilia narrant.
Tunc tamen in fossam secum uos caeci deducunt.

Funera sunt, nimium de illis tota referre, 15
Aut quia concludor agere congestus aratri.
Noluit Omnipotens illos intellegere Regem;
Ascelere tanto refugit ipse cruentus.
Tradidit sese nobis superaddita Lege,
Inde modo latrant nobis curae deserti. 20
Ceterum in illis si spem esse putatis,
In totum erratis, si Deum et fana colatis.

XXXVIII.
IUDAEIS.

Improbi semper et dura ceruice recalces,
Uinci uos non uultis, sic exheredes eritis.
Dixit Esaias incrassato corde uos esse.
Aspicis Legem, quam Moyses allisit iratus;
Et idem Dominus dedit illi Legem secundam, 5
In illa spem posuit, quam uos subsannatis reiecti.
Sed ideo digni non eritis regno caelesti.

XXXIX.
ITEM IUDAEIS.

Inspice Liam typum Synagogae fuisse,
Tam infirmis oculis, quam Iacob in signo recepit;
Et tamen seruiuit rursum pro minore dilecta.
Mysterium uerum et typum Ecclesiae nostrae.

Intuite plene dictum Rebeccae de caelo: 5
Unde simulantes alienae Christo credatis.
Deinde Thamar partum geminorum adite,
Ad Cain intendite, primum terraeque cultorem,
Et Abel pastorem, priusquam fuit mactatus a fratre
In fratris saeuitu offertor immaculatus. 10
Sic ergo percipite iuniores Christo probatos.

XL.
ITERUM IPSIS.

Incredulus populus non est nisi uester, iniqui,
Tot locis et totiens reprobatus lege clamantum.
Et sabbata uestra spernit et tricesimas Altus
Resecuit omnino uniuersas uestras de Lege,
Ut ne sacrificia faceretis illi praecepta, 5
Mittere qui dixit lapidem in scandalo uestro,

38, 1: Act. 7, 51. — 3: Es. 6, 10.
 40, 6: Rom. 9, 33. Es. 8, 14.

I niqua si qui uestrum non crediderint morte perisse,
P erque alias leges clamauit dilectis: inde
S uspensam in ligno uitam; nec illi credistis.
I pse Deus uita est, pependit ipse pro nobis, 10
S ed uos indurato corde subsannatis eundem.

XLI.

DE ANTECHRISTI TEMPORE.

D ixit Esaias: Hic homo qui commouet orbem
E t reges totidem, sub quo fiet terra deserta.

A udite, quoniam propheta de illo praedixit;
N ihil ego composite dixi, sed neglegendo.
T um scilicet mundus finitur, cum ille parebit, 5
E t tres imperantes ipse deuicerit orbi:
C um fuerit autem Nero de inferno leuatus,
H elias ueniet prius signare dilectos.
R es quassat fine regis et artatio, tota
I n septem annis tremebit undique terra: 10
S ed medium tempus Helias, medium Nero tenebit.
T unc Babylon meretrix in igne facta fauilla;
I nde ad Ierusalem perget, uictorque Latinus

T unc dicet: Ego sum Christus, quem semper oratis,
E t quidem conlaudant illum primitiui decepti, 15
M ulta signa facit quoniam eius pseudopropheta.
P raesertim ut credant illi loquitur imago,
O mnipotens tribuit, ut talis euadat.
R ecapitulantes scripturas ex eo Iudaei
E xclamant pariter ad Excelsum sese deceptos. 20

COMMODIANI INSTRUCTIONUM
PER LITTERAS VERSUUM PRIMAS

LIBER SECUNDUS.

I 42 O.

I.

42 R.

DE POPULO ABSCONSO SANCTO OMNIPOTENTIS
CHRISTI DEI VIVI.

D esideretur absconsus ultimus sanctus,
E t quidem ignotus a nobis ubi moretur.

P er nouem tribuum agens et dimidiam nobis

O

P raecepitque Christus per Legem uiuere priscam: 5

U iuamus nunc omnes, nouella traditio legis,

L ex ut ipsa docet, apertius indico uobis.

O brelictæ duae tribuum et dimidia: quare

A bistis dimidia tribuum? martyres essent,

B ellum cum infert electis suis in orbem: 10

S eu certe sanctorum chorus prophetarum

C onsurget ad illam plebem, qui frenum imponeret illis,

O bsceni quos equi trucidarunt calce remissa,

N ec rueret manus pacem temere aliquando.

S emotae sunt istae tribuum, et mysteria Christi 15

O mnia per istas complentur saeculo toto.

Sunt autem de scelere duorum fratrum enatae,
Auspicio quorum facinus secutae fuere.
Non immerito tales dispersi sunt ipsi cruenti;
Conuenient iterum propter mysteria Christi. 20
Tunc autem properant compleri Legis narrata.
Omnipotens Christus descendit ad suos electos,

Obscurati nobis qui fuerunt tempore tanto,
Milia tot facti; illa est gens uera caelestis.
Non natus ante patrem moritur ibi, neque dolores 25
In suis corporibus sentiunt aut ulcera nata.
Pausantes in lecto suo mature recedunt,
Omnia complentes Legis, ideoque tutantur.
Transire iubentur ad Dominum patribus iustis,
Exsiccat fluuium quibus sicut ante traiectis, 30
Nec minus et Dominus ipse producit cum illis,
Transiit ad nostra, ueniunt cum rege caelesti.
In quorum itinere quid dicam quod Deus educet?
Subsidunt montes ante illos et fontes erumpunt:

Caelestem populum gaudet creatura uidere. 35
Hi tamen festinant matrem defendere captam.
Rex autem iniquus, qui obtinet illam, ut audit,
In partem boreae refugit et colligit omnes.
Sed cum se inlidet exercitu Dei tyrannus,
Terrore caelesti prosternuntur milites illi, 40
Ipse cum infando comprehenditur pseudopropheta.

Decreto Domini traduntur uiui gehennae,
Ex eo primores et duces seruire iubentur.
Intrabunt tunc sancti ad antiquae ubera matris.

V t autem et illi refrigerent, quos male ille suasit, 45
 I n uariis poenis cruciabit sibi credendos.
 V entum est ad finem, quo tolluntur scandala mundo,
 I ncipit Dominus iudicium dare per ignem.

H 1 O.

II.

43 R.

DE SAECULI ISTIUS FINE.

D at tuba caelo signum sublato leone,
 E t fiunt subito tenebrae cum caeli fragore.

S ummittit oculos Dominus, ut terra tremescat,
 A cclamat ut et audiant omnes in orbem:
 E cce diu tacui sufferens tanto tempore uestra! 5
 C onclamant pariter plangentes sero gementes,
 U lulatur, ploratur, nec spatium datur iniquis:
 L actanti quid faciet mater, cum ipsa crematur?
 I n flamma ignis Dominus iudicabit iniquos:

I ustos autem non tanget ignis, sed immo delinquet. 10
 S ub uno morantur, sed pars in sententia flebit.
 T antus erit ardor, ut lapides ipsi liquescant,
 I n fulmine coeunt uenti, furit ira caelestis,
 U t, quacumque fugit, impius occupetur ab igne;
 S uppetium nullum erit, nec nauticae puppes: 15

F lamma tamen gentes Medi Parthique feruent
 I n annis mille, ut feruunt corpora sanctis.
 N am inde post annos mille gehennae traduntur,
 E t fabrica cuius erant cum ipsa cremantur.

1, 45. 46: Apoc. 20, 10.

2, 5: Ps. 49, 21. Es. 42, 14. — 9: Es. 66, 16. 2. Thess. 1, 8.

II 2 O.

III.

44 R.

DE RESURRECTIONE PRIMA.

De caelo descendit ciuitas in anastasi prima.
Et quid referamus de fabrica tanta caelesti?

Resurgimus illi, qui fuimus illi deuoti:
Et incorrupti erint iam tunc sine mora uiuentes,
Sed nec dolor ullus nec gemitus erit in illa. 5
Uenturi sunt illi quoque, sub Antichristo qui uincunt
Robusta mala, et ipsi toto tempore uiuunt
Recipiuntque bona, quoniam mala passi fuere,
Et generant ipsi per annos mille nubentes.
Comparantur ibi tota uectigalia terrae, 10
Terra quia nimium fundit sine fine nouata.
Inibi non pluuia, non frigus in aurea castra,
Obsidiae nullae, sicut nunc, neque rapinae.
Nec lucernae lumen desiderat ciuitas illa:
Ex auctore suo lucet, nec non ibi parata 15

Per duodecim milia stadia lata, longa, sic alta:
Radicem cum terra, sed caput cum caelo peraequat;
In urbe pro foribus autem sol et luna lucebit.
Malus in angore saeptus propter iustos alendos.
Ab annis autem mille Deus omnia praestat. 20

II 3 O.

IV.

45 R.

DE DIE IUDICII.

De die iudicii propter incredulos addo:
Emissus iterum Dei donabitur ignis,

3, 16: Apoc. 21, 16.

D at genitum terra uirum tunc in ultima fine.
I n terra gentes et tunc increduli cuncti
E uitant tamen sanctorum castra suorum. 5

I n una flamma conuertit tota natura,
U ritur ab imis terra montesque liquescunt,
D e mari nil remanet, uincitur ab igne potente,
I nterit hoc caelum et astra et ista terra mutatur.
C omponitur alia nouitas caeli terraeque perennis. 10
I nde qui merunt mittuntur in morte secunda,
I nterioribus autem habitaculis iusti locantur.

H 4 O.

V.

46 R.

CATECUMINIS.

C redentes in Christo derelictis idolis omnes
A dmoneo paucis propter salutaria uestra.
T emporibus primis per errorem si qua gerebas,
E rogatus enim Christo tu cuncta relinque,
C umque Deum nosti, esto bonus tiro, probatus, 5
U irgineusque pudor tecum uersetur in agno.
M ens bonis inuigilet: caue ut non delinquas inante;
I n baptismo tibi genitale solum leuatur.
N am si quis peccans catecuminus poena notatur,
I n signis ille uiuat, sed non sine damno. Memoraris, 10
S umma tibi: grauia peccata deuota tu semper.

II 5 O.

VI.

47 R.

FIDELIBUS.

Fideles admoneo, fratres de odio tollant:
Impia martyribus odia reputantur in ignem;
Destruitur martyr, cuius est confessio talis,
Expiari malum nec sanguine fuso docetur.
Lex iniquo datur, ut possit sese frenare. 5
Inde lotus debet cauere, debes similiter ut tu.
Bis Deo peccas, qui lites fratri protendis.
Unde non effugies peccatum prisce sectans.
Semel es lotus, nunquid poteris denuo mergi?

II 6 O.

VII.

48 R.

FIDELES CAVETE MALUM.

Falluntur uolucres et siluarum bestiae cibus:
Ita incantant, uestrae quibus sunt traditae mentes,
Decipiuntque strophae uestras, ut escam sequentes,
Et uitare malum nesciunt nec lege tenentur.
Lex homini data est et doctrina uitae legenda, 5
Ex qua recordatur, ut possit uiuere caute
Sui quoque locum, mortis et deroget ea quae sunt.

Condemnat se ipsum grauius qui regi delinquet,
Aut ferro ligatus aut de suo gradu deiectus
Vel uita priuatus perdit, quod frui deberet: 10
Exemplo moniti grauius peccare nolite,
Translati lauacro magis caritatem habete,
Et escam muscipuli, ubi mors est, longe uitate.

6, 4: Hebr. 10, 4. — 5: I Tim. 1, 9. Iac. 3, 2.

Multa sunt martyria, quae sunt sine sanguine fuso.
Alienum non cupire, uelle martyrium habere, 15
Linguam refrenare, humilem te reddere debes,
Uim ultro non facere nec factam reddere contra:
Mens patiens fueris, intellege te martyrem esse.

II 7 O.

VIII.

49 R.

PAENITENTIBUS.

Paenitens es factus: noctibus diebusque precare,
Attamen a matre noli discedere longe,
Et tibi misericors poterit Altissimus esse.
Non fiet in uacuum confusio culpae; perinde
In reatu tuo disce manifeste deflere. 5
Tu si uulnus habes, Alti medicamen require,
Et tum in poenis poteris tua damna lenire.
Namque fatebor enim unum me ex uobis adesse
Terrorem qui ingentem sensi ipse ruinae.
Idcirco commoneo uulneratos cautius ire, 10
Barbam comamque foedare in puluere terrae
Uolutarique saccis et petere summo de Rege:
Subuenies tibi, ne pereas forte de plebe.

II 8 O.

IX.

50 R.

QUI APOSTATAVERUNT DEO.

Quando bellum autem geritur, inrigat hostis,
Uincere qui poterit aut latere, magna tropaea,
Infelix autem erit, qui fuerit captus ab illis.

A mittit et patriam et regem qui digne pro ueris
P ugnare, pro patria qui noluit neque pro uita. 5
O bisse debuerat quam ire sub barbaro rege,
S eruitium poterat qui hostibus sine lege deferre.
T u si proeliando moreris pro terra, uicisti,
A t si manus dederis incolumes, Lege peristi.
T ransfluuiat hostis, te sub latebra conde, 10
A ut si intrare potest, si nec, ne cessa,
V ndique te redde tutum, tuos quoque, uicisti!
E t uigilanter age, ne quis incurrat in illa.
R es infamis erit, si quis se propalat hosti,
U incere qui nescit et occurrit tradere sese, 15
N ec sibi nec patriae laudem remisit ineptus;
T unc uiuere noluit, cum ipsa uita periuit.
D eum si non sequitur, inops aut profanus ab hoste.
E ramen sonans facti uel ut aspides surdi
O rare satis debent aut se condere tales. 20

II 9 O.

X.

51 R.

DE INFANTIBUS.

D uellum hostis subito uenit inundans,
E t prius quam fugerent, paruulos occupauit inertes.
I mproperandum eis non est, licet capti uidentur,
N ec quidem excuso: ob delicta forte parentum
F uere promeriti, ideo Deus tradidit illos. 5
A ttamen adultos hortor, in aluo recurrant
N ascanturque quasi denuo suae matri de uentre.
T erribilem legem fugient semperque cruentam,
I mpiam, indocilem, ferinam uitam uiuentem;
B ellum enim alium cum fuerit forte gerendum, 10
U incere qui poterit, aut certe iam scire cauere,
S

9, 19: I Cor. 13, 1. Ps. 57, 5. — 10, 6. 7: Io. 3, 3. 4.

II 10 O.

XI.

52 R.

DESERTORES.

Desertores enim genere non uno dicuntur:
Est alius nequam, alius in parte recedit,
Sed tamen utroque iudicia uera decernuntur.
Ecce militatur Christo, sicut Caesari parent.
Refugium Regis pete, si delictor fuisti; 5
Tu illum implora, prostratus illi fatere:
Omnia concedet, cuius et omnia nostra.
Repositis castris ulterius caue delinquas.
Errare noli diu miles per spelaea ferarum.
Sit tibi propeccare desistere gestum immensum. 10

II 11 O.

XII.

53 R.

MILITIBUS CHRISTI.

Militiae nomen cum dederis, freno teneris.
Incipe tunc ergo: dimitte pristina gesta,
Luxurias uita, quoniam labor imminet armis;
Imperio Regis omni uirtute parendum,
Tempora postrema si uis pertingere laeta. 5
Illa bonus miles semper exspecta fruenda,
Blandire noli tibi, desidias omnino omitte;
Ut tuo proposito cottidie praesto sis, ante
Sollicitus esto, matutinus signa reuise.

Cum uideris bellum, agonias sume propinquas; 10
Haec gloria Regis, militem uidere paratum.
Rex adest, optato propter spem dimicaturam.
Ille parat dona, ille pro uictoria laetus
Suscipit et proprium satellem deduat esse.
Tu tibi praeterea in Belian parcere noli, 15
Impiger esto magis, ut reddat famam pro morte.

II 12 O.

XIII.

54 R.

DE REFUGIS.

Damnatorum animae merito se ipsae secernunt.
Ex hoc protegente iterum ad sua recurrunt.

Radix Cainaea maledictum semen erumpit
Et in seruili gente sub barbaro rege refugit,
Flamma quos aeterna torquebit die decreto. 5
Ult uagus errare sine disciplina profugus,
Grassari per fauces uiarum lege solutus:
Isti ergo tales, quos nulla poena coegit,
Si fidere nolunt, ab idolis respui debent.

II 13 O.

XIV.

55 R.

DE LOLII SEMINE.

De semine lolii, qui stant in Ecclesia mixti.
Expletis temporibus messis separatur a fructu

Lolium enatum, quod non miserat Deus.
Omne lolium agricola collectum separat illud.
Lex ager nobis est, qui fecerit bonum in illa, 5
Ipsa utique nobis praestat requiem ueram
Ipse Dominator; nam lolium igne crematur.

Si ergo putatis, quoniam sub uno morantur,
Erratis: steriles Christianos uos esse designo.
Maledicta fuit arbor sine fructu ficulna 10
In uerbo Domini, et statim exaruit illa.
Non operas facitis, non donum gazophylacio:
Et sic promereri Dominum paratis inanes?

II 14 O.

XV.

56 R.

DISSIMULATORI.

Dissimulas Legem tanto praeconio latam,
In tuba praesentem caelesti uoce clamante.
Si propheta tantum declamauisset in nubem,
Sufficeret utique Domini uox missa per illum.
In tot profatorum uel minis uox Dei proclamat; 5
Malitiam nullus dimittit: ita aequae de corde
Uis bona uidere et fraudibus uiuere quaeris.
Lex ipsa cur ergo processit tanto labore?
Abuteris Domini mandata et te filium inquis;
Tu si talis eris, sine causa uideris, inquam. 10
Omnipotens mites quaerit sibi filios esse,
Rectos, corde bonos, deuotos legi diuinae,
Immites autem iam scitis ubi demersit.

II 15 O.

XVI.

57 R.

SAECULARIA IN TOTUM FUGIENDA.

Si quidam doctores, dum exspectant munera uestra
Aut timent personas, laxant singula uobis,
Et ego non doceo, sed cogor dicere uerum.
Cum caterua Mali pergis ad spectacula uana,
Ubi Satanas fragoribus comparatur. 5
Licere persuades tibi, quodcumque placebit.
Altissimi prolis cum filiis Zabuli mixta
Respicere num uis, queis renuntiasti, priora?
In ipsis uersaris iterum, quid proderit Unctus?
Aut si pro languore datum quod stulte profanus 10

I
Nolite diligere mundum neque ambitum eius:

Tanta Dei uox est, et tibi pro leui uidetur.
Obseruas mandatum hominis, et Dei deuitas;
Tu fidis muneri, quo doctores ora procludunt, 15
Ut taceant neque dicant tibi iussa diuina.
Me uera dicentem si uteris, prospice Summum:

Filius cuius eras, illi te adsigna clientem.
Uiuere si quaeris gentiliter homo fidelis,
Gaudia te mundi remouent a gratia Christi; 20
Indisciplinate quod leue licere praesumis,
Et choros histrionicos et cantica musica quaeris,
Nec talis abolere uani reuerentiam curas.
Dum uita frunisci putas, improuidus erras.
Altissimus iubet, et iusta praecepta deuitas. 25

II 16 O.

XVII.

58 R.

CHRISTIANUM TALEM ESSE.

Cum Dominus dicat, in gemitum edere panem:
Hic ut quid nunc agis, qui cupis uiuere laetus?
Rescindere quaeris sententiam Summi demissam
In protoplasto: uis frenum procedere Legis.
Si Deus omnipotens cum sudore uiuere iussit, 5
Tu qui iocundaris, eris iam exterus illi.
Indignatum ait Dominum scriptura Iudaeis:
Ab esca relecti surrexerunt ludere fili.
Nunc ergo cur illos sequimur sponte prosectos?
Unde perierunt illi, nos cauere debemus. 10
Maxima pars uestra luxuriis dedita paret.

17, 1: Genes. 3, 19. Tob. 2, 5. — 8: 1. Cor. 10, 7.
 (Exod. 32, 6).

Transgrederis legem, cum te facis musicis; in te
Apostolus clamat, immo Deus per illum:
Licentia uestra uos, inquit, in ipsa deperdunt.
Esto ergo talis, qualem uult esse te Christus; 15
Mitis et in illo hilaris, nam saeculo tristis

Excurrere, labora, suda, cum tristitia pugna.
Spes cum labore uenit, et uictoriae palma donatur.
Si refrigerare cupis, ad martyres i,
Exspecta requiem futurorum transitu mortis. 20

II 17 O.

XVIII.

59 R.

MATRONIS ECCLESIAE DEI VIVI.

Matronas uis esse, Christiana, ut saeculi duces:
Auro te circumdas aut serica ueste, pudica,
Terrorem Legis ex auribus uento remittis,
Res uanas adfectas, cuncta de Zabuli pompa,
Ornaris ad speculum cincinnos fronte reflexos, 5
Necnon et inducis malis medicamina falsa
In oculis puris stibium peruerso decore,
Seu crines tingis, ut sint toto tempore nigri.

Est Deus inspector, penetrat qui singula corda:
Ceterum pudicis ista necessaria non sunt. 10
Casto atque pudico sensu pertundite pectus;
Lex Dei testatur tales abscedere lege.
Ex corde qui credit femina marito probata
Sufficiat esse non cultibus sed bona mente.
Induere uestes quas oportet, frigus ut obstent 15
Aut nimium solis, tantum ut pudica proberis,
Et in plebe Dei facultatis dona demonstres.

17, 14: Rom. 1, 24 (?).

18, 9: Hierem. 17, 10. Ps. 7, 10. Act. 1, 24.

Das tibi momerium. Clarissima quondam
Exanimata iacens precibus uiduarum erecta
In dando promeruit, non contibus, inde leuari. 20

Vos matronae bonae uanitatis fugite decorem:
In feminas congruit cultura lupana?
Vincite malignum, pudicae feminae Christi,
In dando diuitias uestras ostendite totas.

II 18 O.

XIX.

60 R.

ITEM IPSIS.

Audi uocem, quae uis Christiana manere,
Beatus Paulus qualiter te ornari praecepit,
Caeliloquax item Esaias doctor et auctor;
Detestatur enim prauitatem mundi sequentes:
Exaltatae, inquit, ceciderunt filiae Sion. 5
Fas in Deo non est Christianam coli fidelem.
Gentili more quaeris procedere Dei sancta?
Has Dei praecones damnant in Lege clamantes
Iniustas esse feminas, quae se taliter ornant.
Kapillos inficitis, oculos de nigrore linitis, 10
Lunatis comulas granulatum fronte depictas,
Malam medicatis quodam superducto rubore,
Necnon et inaures grauissimo pondere pendent,
Obruitis collum monilibus, gemmis et auro,
Palmas Deo dignas praesagio malo ligatis. 15
Quid memorem uestem aut totam Zabuli pompam?
Respuitis Legem, cum uultis mundo placere,
Saltatis in domibus, pro psalmis cantatis amores.
Tu licet sis casta, non te purgas sinistra sequendo:
Uos ideo tales Christus cum gentibus aequat. 20

19, 2: 1. Tim. 2, 9. Tit. 2, 3. — 5: Es. 3, 16.

X
Y mnificato choro placitoque Christo placete,
Z elantes fauore Christo offerete odorem.

II 19 O.

XX.

61 R.

IN ECCLESIA OMNI POPULO DEI.

Iustus ego non sum, fratres, de cloaca leuatus,
Nec me supertollo, sed doleo uestri, qui cerno

Ex tanto populo nullum in agone coronari.
Certe si non ipse pugnat, uel suggerat illis.
Cladem obiurgate, ouantes efficite lucta! 5
Laborat frater aduersante mundo sub armis,
Et fartus opibus nec pugnas nec pugnanti resistis?
Sulte non intendis unum bellare pro multis?
In talem pendit Ecclesia tota, si uincat.
Abstinere uides fratrem et pugnare cum hoste. 10

Obstas tu in castris pacem, foras ille repugnat:
Misericors esto, ut fiant ea omnia salua.
Nec intuis Dominum praeconio tanto clamante,
Inimicis etiam qui iubet alimenta praebere?

Prandia ab eo prospice diurna, qui semper 15
Omnibus omnino diebus cum pauperis sumpsit.
Pascere tu quaeris, stulte, qui te denuo pascat.
Uis ille mihi paret, qui componi proponit?
Laute cibatum distento uentre declamas.
Oppressus inopiam fratris iuxta tabesces! 20

De die Dominica quid dicis? si non ante uacauit,
Ex sua sede turba pauperem, quem ad prandium ducas.
In tabulis spes est uestra de Christo refecto.

20, 14: Prou. 25, 21. Rom. 12, 20. — 23: Matth. 25, 35.

MARTURIUM VOLENTI.

Marturium, fili, quoniam desideras, audi.
Abel qualis erat, esto, aut qualis Isaac ipse.
Rectumque delegit Stephanus sibi uitam in iter.
Tu quidem quod optas, res est felicibus: opta
Uincere prius Malum benefactis recte uiuendo. 5
Rex ille tuus cum uiderit, esto securus.
Ipsius est tempus et nos in utrumque gerentes;
Ut si bellum abest, in pace martyres ibunt.
Multi quidem errant dicentes: Sanguine nostro

Vincimus Iniquum; quo manente uincere nolunt. 10
Obsidiando perit et adeo sentit Iniquus;
Legitimus autem non sentit poenas adactas;
Eiula euaque zelando pectus pugnis pertunde.
Nunc si benefactis uinceris, martyr in illo:
Tu ergo qui quaeris martyrium tollere Verbo, 15
In pace te uesti bonis et esto securus.

BELLUM COTTIDIANUM.

Belligerare quaeris, stulte: quasi bella quiescunt!
Ex protoplasto die pugnatur in fine uobis.
Libido praecipitat: bellum est, compugna cum illa.
Luxuria suadet: abutere, bellum uicisti.
Uino copioso parce, ne per illum aberres, 5
Maledicti retinete lingua: munde Deum adora

C ompescere furiam; pacificum redde te cunctis,
O ppressus miseriis deprimere caue minores,
T ortorem adcommoda tantum et noli nocere,
T ramite uos rectum ducite sincero prae zelo. 10
I n tuis diuitiis comem te redde pusillis,
D e labore tuo dona, nudum uesti, sic uinces.
I nsidias nullo facias qui Deo deseruis:
A spice principium unde perit inuidus hostis.
N on sum ego doctor, sed Lex docet ipsa clamando: 15
U erba geris tanta uana, qui sub uno momento
M artyrium quaeris otiosus tollere Christo.

II 22 O.

XXIII.

64 R.

DE ZELO CONCUPISCENCIAE.

D um cupis, inde peris; dum ardes proximi zelo,
E xstinguis te ipsum; quando te incendis abactus,

Z elaris alium, inuide, de malo latrantem,
E t te parem concupis fieri pecuniae tantae.
L ex sic non aspicit: dum illum incumbere quaeris, 5
O mnino suspensus uiuis in ardore lucrorum;

C umque reus tibi sis ipsum te iudice damnans,
O culorum acies nunquam satiatur auara.
N unc ergo si redeas et cogites, uana cupido est.
C 10
U nde Deus clamat: Stulte hac nocte uocaris!
P ostea momar ruit: cuius erunt ista talenta?
I n suprema aedis iniusta lucra conanda,
S uggeret cum Dominus unicuique uictum diurnum,
C ongestet alius: tu bene uiuere quaere. 15
E t Dei cur conscius agis super omnia uictor?
N eque enim dico aut te intimo uictum,

23, 11: Luc. 12, 20.

Cum pro die tuo uigilas sine fraude uiuendo.
In esca perit auis aut maeret improuida uisco.
Arbitrare tibi simpliciter ualde cauendum. 20
Excedant alii finem, tu prospice semper.

II 23 O.

XXIV.

65 R.

QUI DE MALO DONANT.

Quid te bonum fingis alieno uulnere, nequam?
Unde tu largiris, alter cottidie plorat.
Ista tu discredis Dominum uidere? Doceris!

Dona iniquorum non probat Altissimus, inquit.
Erumpis miseris, dum fueris locum adeptus. 5

Munera dat alter, ut alterum reddat inanem,
Aut si faenerasti duplicem centesima nummum,
Largiri uis, ut te quasi malum malum depurges.
Omnipotens tales operas omnino recusat.

Donas tu de lacrimis: candidatus ille ingratis 10
Oppressus usuris deplorat factus egenus.
Nanctus praeterea tempus captatoribus hostis
Ad praesens populus: pretio tu sanctus iniquus
Necnon et de lucro mercis uis te piare;
Te ipsum inlidis, non alienum, inique. 15

II 24 O.

XXV.

66 R.

DE PACE SUBDOLA.

Dispositum tempus uenit nostris: pacem in orbe
Et ruina simul blandiente saeculo premit.

Praecipitis populo, quem in schisma misistis:
Aut facite legem ciuitatis aut exite de illa.
Conspicitis stipulam cohaerentem in oculis nostris, 5
Et uestris in oculis non uultis cernere trabem.

Subdola pax nobis uenit, persecutio flagrat.
Uulnera non parent, et sic sine caede ruistis;
Bellum in absconsum geritur, sub pace quin ipsud.
De uobis uix unus caute sese gessit. 10
Omalo nutriti et in occisione praedicti!
Laudatis pacem subdolam et uobis iniquam.
Alterius facti milites, non Christi, peristis.

II 25 O.

XXVI.

67 R.

LECTORIBUS.

Lectores moneo quosdam cognoscere tantum,
Et dare materiam ceteris exemplo uiuendi,
Certamen fugere lites totidemque uitare,
Terrorem premere, nec unquam esse superbos.
Obsequia iuxta malorum quoque deferte; 5
Reddite uos Christo humiles, filioli, magistro;
Inter agrestina benefactis lilia sitis.
Beati facti estis, cum feritis edicta.
Uos flores in plebe, uos estis Christi lucernae,
Seruare quod estis et memorare potestatis. 10

25, 5. 6: Matth. 7, 3. Luc. 6, 41.

26, 9: Ps. 131, 17.

II 26 O.

XXVII.

68 R.

MINISTRIS.

Mysterium Christi, Zacones, exercite caste,
Idcirco ministri facite praecepta magistri.
Nolite ludere personam iudicis aequi,
Integrate locum uestrum per omnia docti,
Susum intendentes, semper Deo summo deuoti. 5
Tota Deo reddite illae sacra ministeria arae,
Rebus inde uersis exemplum date parati.
Incline caput uestrum pastoribus ipsi:
Sic fiet, ut Christo possitis esse probati.

II 27 O.

XXVIII.

69 R.

PASTORIBUS DEI.

Pastor si confessus fuerit, geminauit agonem.
Apostolus autem tales iubet esse magistros:
Sit patiens rector, sciat, ubi frena remittat;
Terreat in primis, et postea melle perungat,
Obseruetque prius, ut faciant ipse quae dicit. 5
Reditur in culpa pastor saecularia seruans,
In faciem cuius sis ausus dicere quicquam.
Bullit in inferno rumoribus ipsa gehenna:
Uae miserae plebi, dubia quae forte uacillat!
Si talis aderit pastor, paene perdita stat, 10

Deuotus autem continet recte gubernans.
Exhilarantur examina regibus aptis.
In talibus spes et est et uiuit Ecclesia tota.

MAIORIBUS NATIS DICO.

Me solum exposcit tempus uobis dicere uerum.
Ab uno semper monitum, quod multi detractant.
In me solo uolo odia conuertere uestra,
Omnium ut pausent praecordia tanta oratorum.
Respicite dictum, quod ueritas odia tollat. 5
Iam praedixi quidem de pace subdola quanta!
Blandiendo uobis subrepsit aeuī seductor.
Uos quia nescistis, laqueo iuste ruistis.
Sorbitis omnino auarum animum saeculi ipsum.

Non gratis agit, pro quo interceditis, ullus; 10
Ab igne qui refugit, agit in uoragine, uestro.
Tunc repetit suppetium miser denudatus a uobis:
Ipsi iam horrescunt iudices peculantia uestra.
S

De breuiori titulo non in uobis inararem. 15
Inspicitis dicentes, quibus uos ostenditis ultro;
Cum ipsis et epulas capitis et pascitis ipsos.
Ob ea iam terrae paene fundamenta paratis.

INFIRMUM SIC VISITA.

Infirmus si fuerit frater, — de paupere dico, —
Nolite uacui talem uisitare iacentem.
Fac sub Deo bonum, obsequia redde per nummum.
Inde reualescit, uel si conciderat ille.
Refoueat homo pauper, qui non habet unde 5
Mercem det tibi pro illo, sed conditor orbis et auctor.
Uel si pigeret ire ad pauperem semper abosum,
Mitte nummos ei, unde se resumere possit.

S imiliterque foret, si paupera lecto decumbet:
I ncipiant uestrae matronae uictualia ferre. 10
C lamat ipse Deus: frange tuum panem egeno!

V erbis opus non est uisitare sed benefactis.
I niqum est, frater inopia uictus aegrotat.
S atagit non uerbus, sed esum potumque ille requirit:
I nspicite tales sed certe debilitatos, 15
T ransigere sese qui non possunt; date subinde.
A Domino uobis spondeo dari quadruplum.

II 30 O.

XXXI.

72 R.

PAUPERIBUS SANIS.

P auperies sana quid, nisi diuitiae adsunt?
A rs certe si fuerit, iam et tu communia fratri.
U num praesta tibi, ne superbus esse dicaris.
P olliceor, quoniam securior diuiti uiuis.
E xcipe doctrinam magis Salomonis in aures. 5
R esponsorem in alto non dedit Deus pauperem esse:
I dcirco te subde et honorem redde potenti.
B landus enim sermo, prouerbium nosti, deriget,
U incitur officio etsi fuerit ira uetusta.
S i lingua taceat, nihil melius inuenissem. 10

S ane si non fuerit ars, unde uita regatur,
A ut operam praebe aut cursum iussu potentis;
N on pudeat neque pigeat procurrere sanum.
I n gazo praeterea de labore mittere debes,
S icut singularis illa, quam praetulit Unctus. 15

30, 11: Es. 58, 7.

31, 8: Prou. 15, 1. 25, 15.

II 31 O.

XXXII.

73 R.

FILIOS NON LUGENDOS.

Filiorum casus licet et dolium cordis relinquat,

In nigris exire tamen nec plangere fas est.

Lex prudenter ait animo, non pompa dolere,

In Salomoniano libro, septimana finita.

Oblita Deum de resurrectione promissa,

5

Si martyres feceris, sic uoce deflebis?

Non pudet infrenem gentiliter plangere natos?

Os laceras, tundis pectus, uestimenta diducis,

Nec metuis Dominum! cuius optas regnum uidere.

Lugere quod fas est, nolite tamen errare pro illis. 10

Uos ideo tales, quod minus quam gentes eritis

Germine zabolico: qua gratia false petistis?

Exstinctos clamatis, ut faciatis turbam pronatam.

Nec dolore duxit pater filium mactandum ad aram.

Dolore nec uates filium luxit defunctum: 15

Omnipotentis enim nec flens deducebat alumnum,

Sed Deo deuotus festinanter funus agebat.

II 32 O.

XXXIII.

74 R.

DE POMPA FUNERIS.

De funeris pompa sollicitus esse qui quaeris,

Erras Dei seruus, adhuc et in morte placere,

Pro! exanimum corpus ornari funestum.

Ouanitas uera, cupere defunctis honorem!

Mens mundo detenta nec in morte Christo deuota! 5

Prouerbio nosti, quae per forum efferri uolebat.

Addo illi similes effera mente uiuentes.

32, 3: Sirac. 38, 16. — 4: Sirac. 22, 13.

LUDWIG, Comm.

4

F austum felicemque diem in exitu uultis habere,
U t coeat populus, laudem cum luctu uidere.
N um prouides, quonam merearis ire defunctus? 10
E cce prosequuntur illi, tu iam forte cremaris
R edactus in poenam: quid proderit pompa defuncto?
I ncusatus eris qui ob ista collegia quaeris.
S ub uigore cupis uiuere: te decipis ipsum.

II 33 O.

XXXIV.

75 R.

CLERICIS.

C ongruit in Pascha, die felicissimo nostro,
L aetentur ut illi, qui postulant sumpta diuina:
E rogetur eis quod sufficit, uinum et esca.
R espuis? ne forte qua memorentur ista pro uobis:
I n modico sumpto deficitis Christo donare. 5
C um ipsi non facitis, quo modo suadere potestis
I ustitiam Legis talibus? uel semel in anno.
S ic esse multos urgunt blasphemia saepe de uobis.

II 34 O.

XXXV.

76 R.

DE FABULOSIS ET SILENTIO.

D um leue uidetur cuicumque neque uitatur,
E t quasi facile ruit, dum abuteris illud,

F abulae subueniunt, quo uenisti fundere preces
A ut pulsare domum stomachi pro delicto diurno.
B uccina praeconum clamat lectore legente, 5
U t pateant aures, et tu magis obstruis illas;
L uxaris labia, quibus ingemiscere debes.
O bsera malis pectus uel in pectore solue.
S ed quia diuitias faciunt aut pecunias fronte,
I nde perit omnis, quando sibi maxime fidunt. 10
S ic feminae quoque coeunt, quasi initient balneo;

Et de domo Dei ceu mundinas facitis artas.
Terruit ibi Deus domum orationis. Adesto,

Sacerdos Domini cum „Susum corda“ praecepit.
In prece fienda ut fiant silentia uestra, 15
Limpide respondis nec temperas quae promittas.
Exorat ille Altissimum pro plebe deuota,
Ne pereat aliquis, at tu te in fabulis uertis,
Tu subrides ibi aut detrahis proximi famaе,
Indisciplinata loqueris, quasi sit Deus absens, 20
Omnia qui fecit, nec [audiat] neque cernat.

II 35 O.

XXXVI.

77 R.

EBRIOSIS.

Ebrioso modum non probo: sed belua maior
Bibendo superbis, inferior amente recedis.
Regentes imperium tenent apud, stulte, Cyclopas,
Inde in histrionicis. Dum mortuus, non bibo, dicis;
Optima mihi bibere et corda sapire. 5
Subministra magis, quod amplius quaeris abuti,
Infimo paupero, et eritis ambo refecti.
Si facias ista, exstinguis tibi gehennam.

II 36 O.

XXXVII.

78 R.

PASTORI.

Pascere qui quaeris et quod potuisti parasti,
Adsidue pascendo recte fecisti:
Sed tamen immisce pauperem, qui te non repascat,
Tunc erit mensa tua per unum Deum probata.
Omnipotens tales uel maxime pasci praecepit. 5
Respice, cum pascis, infirmos, et faeneras Alto.
In illos uos Dominus uoluit probatos adesse.

35, 12: Io. 2, 16.

37, 6: Prouerb. 19, 17.

II 37 O.

XXXVIII.

79 R.

ORANTI.

O rantem si cupias exaudiri de caelo,
R umpe de latibulis nequitiae uincla,
A ut si benefactis ores miseratus egenis,
N e dubites, quin quod petieris detur oranti.
T u sane si nudus benefactis Deum adores, 5
I n totum ne facias sic orationem inepte.

II 38 O.

XXXIX.

80 R.

NOMEN GAZAEL.

T incolae caelorum futuri cum Deo Christo
S enente principium, uidente cuncta de caelo,
I mplicitas, bonitas habitet in corpore uestro.
I rasci nolite sine causa fratri deuoto,
R ecipietis enim quidquid feceritis ab illo. 5
H oc placuit Christo resurgere mortuos imo
C um suis corporibus, et quos ignis ussit in aeuo,

S ex milibus annis completis mundo finito.
U ertitur interea caelum tenore mutato:
C omburuntur enim impii tunc igne diuino, 10
I ra Dei summi ardet creatura gemendo.
D ignitosi tamen et generati praeclaro
N obilesque uiri sub Antichristo deuicto
M ex praecepto Dei rursum uiuentes in aeuo, 15
 ille quidem annis ut seruiant sanctis et Alto

Sub iugo seruili, ut portent uictualia collo,
Ut iterum autem iudicentur regno finito.
Aullificantes Deum completo millesimo anno
Ignis peribunt cum montibus ipsi loquendo.
Din bustis et tumulis omnis caro redditur acto: 20
Mergunt in inferno, trahunt poenam in aeuo.
Mostenduntur illis et legunt gesta de caelo:
Omemoria prisca debito et merita digno,
Merces in perpetuo secundum facta tyranno.
Omnia non possum comprehendere paruo libello. 25
Curiositas docti inueniet nomen in isto.

39, 19: Luc. 23, 30.

I.
INDEX SCRIPTORUM.

Testamentum uetus.

Genesis	3, 19	2, 17, 1	Sapientia Salomonis		
	4, 9.10	1, 26, 29 sqq.		3, 6	1, 1, 2
	6, 2	1, 3, 2 sqq.	Siracides		
Exodos	20, 3—5	1, 2, 2—4		7, 39	2, 30
	32, 6	2, 17, 8		20, 29(31)	1, 31, 1—3
Deuteronomium				22, 13	2, 32, 4
	4, 19	1, 8, 7		34, 23	2, 24, 4
	17, 13	1, 8, 7		38, 16—18	2, 32, 3
	28, 66	1, 40, 9 sqq.	Esaias	3, 16	2, 19, 5
Tobias	2, 5	2, 17, 1		6, 10	1, 38, 3
Psalmi	7, 10	2, 18, 9		8, 14	1, 40, 6
	49, 21	2, 2, 5		14, 16.17	1, 41, 1. 2
	57, 5	2, 9, 19		26, 19	1, 2, 11 sqq.
	131, 17	2, 26, 9		42, 14	2, 2, 5
Prouerbia				45, 20(21)	1, 22, 14
	14, 20	2, 30, 7		58, 17	2, 30, 11
	15, 1	2, 31, 8		66, 16	2, 2, 9
	19, 17	2, 37, 6	Hieremias		
	25, 15	2, 31, 8		17, 10	2, 18, 9
	25, 21	2, 20, 14	3 Esdra	6, 5	1, 1, 2

Testamentum nouum.

Mattheus			Lucas	6, 41	2, 25, 5
	7, 3	2, 25, 5		12, 20	2, 23, 11
	15, 4	1, 37, 34		23, 30	2, 4, 13
	15, 32	1, 1, 7	Iohannes		
	21, 19	2, 15, 10		2, 16	2, 35, 12
	25, 35	2, 20, 23		3, 3. 4	2, 10, 6. 7

Acta apost.			ad Tim. I.		
1, 24	2, 18, 9		2, 9	2, 19, 2	
7, 51	1, 38, 1		ad Titum		
ad Rom.			1, 7	2, 28, 3	
1, 24	2, 17, 14 (?)		2, 3	2, 19, 2	
9, 13	1, 40, 6		ad Hebr.		
12, 20	2, 20, 14		10, 4	2, 6, 4	
13, 14	1, 33, 3		ep. Iac. 3, 2	2, 6, 5	
ad Cor. I.			ep. Ioh. I.		
1, 18	1, 36, 3		2, 15	2, 16, 12	
10, 7	2, 17, 8		Apoc. 2, 11	1, 25, 18	
13, 1	2, 9, 19		19, 20	2, 1, 41. 42	
ad Gal. 4, 19	1, 33, 3		20, 10	2, 1, 45. 46	
ad Phil. 3, 19	1, 31, 8		20, 13	2, 4, 3	
ad Thess. II.			20, 14	1, 25, 18	
1, 8	2, 2, 9		21, 1	2, 4, 9. 10	
ad Tim. I.			21, 16	2, 3, 16	
1, 9	2, 6, 5				

II.

INDEX NOMINUM.

Abel 1, 36, 16.	1, 39, 9.	2, 21, 2.	Cain 1, 36, 6.	7. 1, 39, 8.	radix
Adam protolapsus 1, 35, 1.			Cainaeta* 2, 13, 3.		
Aegyptus: terra Aegypti 1, 2, 8.			Cassandra 1, 11, 6.		
Ammudates 1, 18.	1, 18, 3.		Charybdis 1, 30, 10.		
Antichristus 1, 41.	2, 3, 6.		Christus 1, 21, 11.	1, 25, 1.	
2, 39, 13.			13. 21. saepe.		
Apollo 1, 10, 4.	1, 11, 1.		Commodianus mendicus Christi		
Auentinus mons 1, 15, 1.			Gazaeus 2, 39.		
Babylon 1, 41, 12.			Creta 1, 5, 1.	1, 6, 16.	
Bacchus 1, 12.	1, 12, 10.		Cyclops 1, 10, 6.	Cyclopes 1,	
Belias 1, 35, 2.	2, 12, 15*.		6, 23.	2, 36, 3*.	
Bellona 1, 16, 9.			Daphne 1, 11, 12.		
Cacus 1, 13, 8.			Delos 1, 11, 2.		
Caesar 1, 18, 6.	2, 11, 4.		Diana 1, 19, 2.		
			Dionysus 1, 12, 9.		

- Enoch* 1, 36, 7.
 Eros* 1, 12, 12.
 Esaias 1, 38, 3. 1, 41, 1. 2, 19, 3.
 Furia 1, 16, 9.
 Ganymedes 1, 6, 17.
 Gigantes 1, 3, 8. 1, 6, 20.
 Helias 1, 41, 8. 11.
 Hercules 1, 15. 1, 15, 1.
 Hyacinthus 1, 11, 21.
 Iacob 1, 39, 2.
 Ierusalem 1, 41, 13.
 India 1, 12, 2.
 Isaac 2, 21, 2.
 Iudaei 1, 2, 8. 1, 38. 39. 40.
 1, 41, 20.
 Iuppiter 1, 4, 8. 1, 5. 1, 5, 1.
 (Iouis 1, 5, 8. 1, 6, 1.) 1, 6.
 1, 7, 4. 1, 12, 2. 1, 12, 6.
 Laomedon 1, 11, 4.
 Lia* 1, 39, 1.
 Liber 1, 12. 1, 12, 1.
 Mars 1, 7, 7.
 Medi 2, 2, 16*.
 Mercurius 1, 9. 1, 9, 1.
 (Mithras) inuictus 1, 13. 1, 13, 1.
 Montes 1, 21, 1.
 Montesiani 1, 21.
 Moyses 1, 2, 5. 1, 38, 4.
 (Musae?) Virgines) 1, 16, 10.
 Nemesiaci 1, 19.
 Nemesis 1, 16, 19.
 Neptunus 1, 10. 1, 10, 1.
 Nero 1, 41, 7*. 11. (uictor Latinus 1, 41, 13).
 Olympus 1, 4, 5.
 Parthi 2, 2, 16*.
 Paulus apostolus 1, 31, 9. beatus P. 2, 19, 2.
 Proserpina 1, 12, 2.
 Pyracmon 1, 5, 4.
 Rebecca 1, 39, 5.
 Salomon 1, 31, 1. 7. 2, 31, 5.
 (2, 32, 4).
 Satanus 2, 16, 5.
 Saturnus 1, 6, 9. 1, 7, 3. 1, 10, 1.
 Semele 1, 12, 6.
 Siluanus 1, 14. 1, 14, 1.
 Sion 2, 19, 5.
 Stephanus 2, 21, 3.
 Thamar 1, 39, 7.
 Titanes 1, 12, 3. 1, 20. 1, 20, 1. 3.
 Titaniae 1, 20, 1*.
 Troiani 1, 7, 6. 1, 10, 4. 1, 11, 4.
 Venus (*nomine non indicato* 1, 7, 7). 1, 16, 10.
 Virbius 1, 19, 1*.
 Vulcanus 1, 13, 8.

III.

INDEX VERBORUM.

- a** *abl. instr. additum*: impius occupetur ab igne 2, 2, 14.
 ab esca refecti 2, 17, 8. ab igne peribunt 2, 39, 19.
aberrare 2, 22, 5.
abluere: abluitur ibi poena spiritatis aeterna 1, 29, 17.
abosus* (*passive*) 2, 30, 7.
abscedere* lege 2, 18, 12.
abscondere: de populo absconso 2, 1. 2, 1, 1. in absconsum.
abuti (= *non uti*) 2, 22, 4.
abuti c. acc. abuteris Domini mandata 2, 15, 5. abuteris illud 2, 35, 2. quod quaeris abuti 2, 36, 6.
abyssus 1, 27, 19.
accommodare: tutorem accommoda (*te*) 2, 22, 9.
acies: oculorum acies nunquam satiatur auara 2, 38, 8.
actus i. e. iudicium (Dei) 1, 27, 1. curae de actu 1, 28, 2.
adesse (= *esse*) 1, 26, 26. 1, 29, 12. 2, 8, 8. 2, 37, 7.
adfectare: res uanas adfectas 2, 18, 4.
adhaerere 1, 29, 2.
adhortor uos credere 1, 25, 21.
adiectiva: *uide declin.*
adornat (*fingit*) Deum 1, 19, 8.
- adparet** (*person.*) Siluanus unde Deus adparuit esse 1, 14, 1.
adsignare: illi te adsigna clientem 2, 16, 17.
aduliscens 1, 7, 8.
adultus 1, 5, 2. 2, 10, 6.
aediculae 1, 20, 3.
aequare: non poterint oculi mortales aequari 1, 27, 18. uos tales Christus cum gentibus aequat (*h. e. eodem loco habebit cum ethnicis*) 2, 19, 20.
aeternum fieri (= *resurgere*) 1, 1, 3.
aeuum: in aeuo uiuere 1, 2, 12. 2, 39, 14.
agere: deum* agit 1, 19, 5. furiis ageris Charybdis 1, 30, 10. agis super omnia 2, 23, 16.
agon 1, 29, 13. cerno nullum in agone coronari 2, 10, 3.
agonia: agonias* sume propinquas 2, 12, 10.
agrestina lilia 2, 36, 7.
alienus: aliena mente 1, 21, 2. te bonum fingis alieno uulnere 2, 24, 1.
alius, neutr. sing. alium 2, 10, 10.
allidunt dorsa sua parca bipenne 1, 17, 8. legem quam Moyses allisit iratus 1, 38, 4.

- Altus** 1, 40, 3. 2, 37, 6. 2, 39, 15.
Altissimus 1, 3, 7. 2, 8, 3.
 2, 16, 7. 25. 2, 24, 4. 2, 35, 17.
alumnus nutriendus 1, 12, 8.
 a omnipotentis 2, 32, 16.
aluus, in aluo* recurrere 2,
 10, 6.
amator 1, 6, 7.
ambitus (mundi) 2, 16, 12.
amor cantatur pro psalmis
 1, 34, 13. pro psalmis can-
 tatis amores 2, 19, 18.
anastasis prima 2, 3, 1.
angor, in angore saeptus*
 2, 3, 19.
animos in Deum transmittere
 1, 36, 10. animo non pom-
 pa dolere 2, 32, 3.
anni non possunt reddere doc-
 tum 1, 26, 7.
aperte: blasphemium tollat
 Salomon quod aperte 1, 31, 7.
apostatare: qui apostatauerunt
 Deo 2, 9.
aptus: regibus aptis 2, 28, 12.
aras laetandas 1, 15, 6.
aratrum: concludor agere con-
 gestus aratri* *h. e.* acrosti-
 chide coercitus impediore ne
 plura exponam 1, 37, 16.
ardor: uiuis ardore lucrorum
 2, 23, 6.
aries stellarum sigillum 1, 7, 16.
ars unde uita regatur 2, 31, 11.
artatio: res quassat* regis et
 a. 1, 41, 9.
aruit tale sigillum 1, 18, 18.
ascendere caelum 1, 6, 22.
aspicere: lex sic non aspicit
 2, 23, 5.
aspides surdi 2, 9, 19.
assis: asse* rotans 1, 19, 11.
auctor: Esaias doctor et a.
 2, 19, 3. conditor orbis et a.
 2, 30, 6.
audacia damnabilis 1, 18, 17.
auferre se: abstuli me inde
 1, 1, 6.
auris: tanquam illi deus lo-
 queretur in aurem 1, 18, 12.
 excipe doctrinam Salomonis
 in aures 2, 31, 5. aures pa-
 teant 2, 35, 6. aures ob-
 struere 2, 35, 6.
aut si — si nec 2, 9, 11.
axis: deos pictos in axe 1, 9, 8.
B et V litterae in acrostichide
 inter se commutatae (Breui)
 1, 26, 16.
bacchari 1, 12, 11.
balare: balantum cruore fuso
 1, 22, 3.
balneo initiare 2, 35, 11.
baptismus 2, 5, 8.
barathrum: perducunt uos
 poenali barathro* 1, 34, 10.
beatus Paulus 2, 19, 2.
bellatores 1, 7, 12.
belligerare 1, 12, 3. 2, 22, 1.
bellari 1, 33, 8.
bellum uicisti 2, 22, 4. bella
 quiescunt 2, 21, 1. b. cotti-
 dianum 2, 22.
belua maior (ebrioso) 2, 36, 1.
benefactum: uince malum
 benefactis 2, 21, 5. nudus
 benefactis 2, 38, 5. uisitare
 benefactis (non uerbis) 2,
 30, 12.
bestius 1, 34, 17.
bicors (*i. e.* uaferr, fallax) 1, 11, 8.
bifarius 1, 24, 11.
bifurci lignum 1, 19, 11.
biothanati 1, 14, 8.
bipennis, bipenneparca 1, 17, 8.
biuium: biuium* triti* 1, 11, 17.

- brenis:** in breui laetaris 1, 21, 10.
blandire 2, 12, 7, *sed depon.*
 blandiri 1, 32, 13.
blasphemare 1, 32, 3.
blasphemia 1, 31, 7. 2, 34, 8.
bonum disciplinae caelestis
 1, 26, 1.
boreas: in partem boreae re-
 fugit 2, 1, 38.
buccina praeconum 2, 35, 5.
bullit in inferno rumoribus
 ipsa gehenna 2, 28, 8.
caecus erras et ad caecos in-
 tras 1, 37, 3. c. caecum in
 fossa reducit 1, 37, 4. in
 fossam secum uos caeci de-
 ducunt 1, 37, 14.
caeliloquax 2, 19, 3.
caementarius 1, 10, 5.
calce remissa 2, 1, 13.
calones 1, 12, 12*.
campi crassi 1, 34, 2.
candidatus 2, 24, 10.
canere: canunt maiestatem
 1, 17, 5.
cantare: bene fistula cantat
 1, 14, 2.
cantica musica 2, 16, 22.
canum respicere 1, 26, 18.
capere epulas 2, 29, 17.
caprinus: lacte caprino nutrir
 1, 6, 8.
captator 2, 14, 12.
caput inclinate uestrum pa-
 storibus 2, 27, 8.
caro: omnis c. redditur acto
 2, 39, 20.
caste mysterium exercite 2,
 27, 1.
casto atque pudico sensu 2,
 18, 11.
castra aurea 2, 3, 12.
catecuminus 2, 5. 2, 5, 9.
caterua mali 2, 16, 4.
cauere: caute malum 2, 7.
 simulacra caute 1, 22, 7.
 caue deprimere 2, 22, 8.
 caue ut non delinquas 2, 5, 7.
caute se gessit 2, 25, 10.
censuit illos recipi 1, 3, 13.
centesima: faenerasti duplicem
 c. nummum 2, 24, 7.
ceruix: ceruicem (Christo) de-
 pone 1, 32, 11. dura ceruice
 recalces 1, 38, 1. ceruix in-
 domita respuit iniquum
 ferre 1, 34, 1.
choraulica turba 1, 32, 7.
chorus sanctorum propheta-
 rum 2, 1, 11. choros histro-
 nicos* 2, 16, 22. ymnificato
 choro Christo placete 2, 19, 22.
Christiani 2, 14, 9. Christia-
 num talem esse 2, 17. Christia-
 niana 2, 18, 1. 19, 1. 2, 19, 6.
cibatum laute distento uentre
 declamas 2, 20, 19.
cincinnos fronte reflexos 2, 18, 5.
cinis: post cineres 1, 27, 10.
circumdare: auro te circum-
 das aut serica ueste 2, 18, 2.
circumspicis mortem 1, 23, 3.
citharae deus 1, 11, 1.
ciuica turba 1, 1, 7.
ciuitas de caelo descendit 2,
 3, 1.
coinquinare 1, 3, 5.
coire: coeat populus laudem
 cum luctu uidere 2, 33, 9.
coliculus: coliclis* satiari 1,
 34, 2.
collum: portare uictualia collo
 2, 39, 16. in collo daemonia
 feruntur 1, 16, 12.
commonere c. *inf.*, commoneo
 uulneratos cautius ire 2, 8, 10.

- homo qui commouet orbem
1, 41, 1.
- comparare:** Satanus fragoribus comparatur 2, 16, 5.
- comparatio:** malus malus = *pessimus* 2, 24, 8. breuiori *abl.* 2, 29, 15.
- complere:** mysteria Christi omnia complentur* 2, 1, 16. properant complere Legis narrata 2, 1, 21. omnia complentes Legis 2, 1, 28.
- componere:** componitur alia nouitas caeli 2, 4, 10. componi (*sepeliri*) 2, 20, 18.
- composite:** nihil ego composite dixi 1, 41, 4.
- compugnare** 2, 22, 3*.
- comtus** 2, 18, 20*.
- comulas lunare*** 2, 19, 11.
- conari:** lucra conanda 2, 23, 13.
- concupiscencia:** de zelo concupiscenciae 2, 23.
- condiscere** 1, 22, 15.
- conditor orbis** 1, 27, 3. c. orbis et auctor 1, 26, 28. 2, 30, 6.
- conferre:** reum contulisti in Altum 1, 6, 26.
- confessio:** 2, 6, 3.
- confusio** (= *pudor*) 2, 8, 4.
- congestare** lucra conanda 2, 23, 15.
- congestus aratri*** 1, 37, 16.
- congruere:** congruit in Pascha 2, 34, 1. in feminas congruit cultura lupana? 2, 18, 21.
- coniunctiuus pro acc. c. inf.:** putas non sis 1, 27, 11.
- consecutio temp.:** iussit ne quis illos adoret 1, 8, 7. prodiit ... credatur 1, 17, 16. sufficiet scire quod esset 1, 35, 17.
- conspirant** in malo 1, 12, 13.
- consuli depon.:** consulti sunt 1, 22, 5. *sed act.* consulite pro uobis 1, 22, 14.
- contra** reddere uim factam 2, 7, 17.
- conuertere:** in me uolo odia c. 2, 29, 3. *intr.* 2, 4, 6.
- cor:** corda inscia 1, 1, 3. in-crassato corde esse 1, 38, 3. indurato corde subsannatis eundem 1, 40, 11. dolium* cordis 2, 32, 1. ex corde crescere 2, 18, 13. corde uigere 1, 19, 15. corde retractare 1, 27, 13. tollite corda fraudis et sumite pacis 1, 30, 19. corda sapire 2, 36, 5. susum corda 2, 35, 14.
- corpora** subuertere 1, 3, 14.
- corruptor** 1, 6, 22.
- cottidie** 1, 24, 2.
- creator** petrae 1, 13, 3.
- credis** fatale 1, 27, 6. in Christo credentes 1, 24, 20. 2, 5, 1. Iouis in stella credatur 1, 7, 4. credis *ut* incipias 1, 24, 19.
- cruciarium** 1, 32, 8.
- crucistultitia** (*sic*) 1, 36.
- crudus** 1, 17, 3.
- crux:** c. stultitiam facit ad-ulterae genti 1, 36, 3. credere crucem uenit in horrorem 1, 36, 10. per crucem adumbrare 1, 36, 4.
- cuias** 1, 23, 5.
- cultor** terrae 1, 39, 8.
- cultura** daemonum 1, 3. c. = cultus *Kleiderputz* 2, 18, 22.
- cupire** 2, 7, 15.
- cura:** latrant curae* 1, 37, 20.
- curare:** religio curatur 1, 12, 10. hoc curo disputare 1, 22, 13. curas abolere* 2, 16, 23.
- curiositas** 2, 39, 26.

- currere:** (sol et luna) non sua sponte currunt 1, 8, 3.
- daemones** uagi 1, 22, 10. daemorum fata 1, 35, 19.
- daemonia**, quae in collo feruntur 1, 16, 12.
- damna** lenire 2, 8, 6.
- damnabilis** audacia 1, 18, 17.
- dare coni. pr.** duat* 1, 14, 7, 35, 21. dat genitum terra 2, 4, 3.
- da honorem deo 2, 27, 20.
- c. inf.:* responsorem non dedit Deus pauperem esse 2, 31, 6. illud datur scire 1, 34, 20. (qui) post mortem uiuere duat 1, 14, 7. quae mortuos uiuere duat 1, 35, 21.
- datiuus loci:** uos perducunt poenali barathro* 1, 34, 10. uertite uos Christo 1, 35, 20. transire ad Dominum patribus iustis* 2, 1, 29. te facis musicis 2, 17, 12.
- datiui insolentiores:** regi delinquet 2, 7, 8. Deo peccas 2, 6, 8. crux stultitiam facit adulterae genti 1, 36, 3. lactanti quid faciet mater 2, 2, 8. nascantur quasi de nouo suae matri de uentre 2, 10, 7. martyrium Christo tollere 2, 22, 17. latrant nobis curae* 1, 37, 20.
- de:** de suo uiuere 1, 10, 7. de cloaca leuatur 2, 20, 1. donas tu de lacrimis 2, 24, 10. sume de ligno uitali 1, 35, 13. lex de ligno processit 1, 35, 14. de ablatiuo instrumenti adpositum: de lege 1, 1, 6. de labore 2, 31, 14. de inuidia 1, 35, 12. de corde 2, 15, 6. de caelo 2, 39, 22.
- de mundo hebetari 1, 21, 1. de manibus factos deos 1, 2, 3. de lucro mercis uis te piare 2, 24, 14. oculos de nigrore linitis 2, 19, 10 etc.
- decernere:** iudicia uera decernuntur 2, 11, 3.
- declamare** (=clamare) 2, 20, 19.
- declinat. substantiuorum:** abysus *masc.* 1, 27, 19, *cf. Neue* I 652; agonias *acc. pl.* 2, 12, 10; (aspis,) aspides surdi 2, 9, 19; (bipennis *abl.*) bipenne 1, 17, 7, *cf. N.* I 213; *acc.* Cyclopas 1, 6, 23. 2, 36, 3*; (deus *abl. plur.*) dis 1, 16, *sed cf. praef.;* dies *masc.* 1, 11, 21. 2, 13, 5. 2, 22, 2. 2, 23, 18. 2, 34, 1. 2, 33, 8, *fem.* quarta dierum 1, 8, 5. de die dominica 2, 20, 21; (Eros,) Eronis 1, 12, 12* *cf. N.* I 342; filii *nom. pl.* 2, 17, 8; finis *fem.* 2, 4, 3; (gazum *abl.*) gazo 2, 31, 14, *cf. N.* I 437; genesis *acc. pl.* 1, 16, 2. 5; Iouis *nominat.* 1, 5, 8. 1, 6, 1. 1, 7, 4, *cf. N.* I 189; Iouis *nomin.* 2, 16, 7, *cf. N.* I 181; (merces *acc.*) mercem 2, 30, 6* (*sed mercede* 1, 11, 3) *cf. N.* I 142; obsidiae 2, 3, 13; operae = opera 2, 24, 8. 2, 14, 12, *cf. R. It.* 317; prolis *nomin.* 2, 6, 17, *cf. N.* I 180; (requies) requiem 2, 17, 20; (satelles) satellem 2, 12, 14; suppetium 2, 2, 15. 2, 29, 12, *cf. Carm. Apol.* 1006; Titanas 1, 20, 1, (Titanus) Titano 1, 20, 3; uinus *masc.* 2, 22, 5, *sed cf. praef. —*
- declinat. adiect.:** balantum *gen. pl.* 1, 22, 3; clamantum

- gen. pl.* 1, 40, 2; (*breuior abl.*) *breuiori* 2, 29, 15; (*dexter*) *dextera* 1, 26, 33; (*diues abl.*) *diuiti* 2, 31, 4; *exanimus* 2, 33, 3; *exterus* 2, 17, 6; (*infrenis*) *infrenem* 2, 32, 7, *cf. N. II* 94; *pauper fem.* *paupera* 2, 30, 9, *dat.* *paupero* 2, 36, 7*, *dat. pl.* *pauperis* 2, 20, 16, *sed pauperem* 2, 30, 6, *pauperibus* 2, 31, *cf. N. II* 14; (*silvester gen.*) *siluestri* 1, 33, 5, *cf. N. II* 92. — *declin. pronominum:* (*alius neutr.*) *aliud* 2, 10, 10, *cf. R. Ital. p.* 275; (*ille neutr.*) *illum* 2, 22, 5*; (*gen. fem.*) *illae* 2, 26, 6*, *cf. N. II* 210; (*ipse neutr.*) *ipsud* 2, 25, 9, *cf. R. Ital. p.* 276; (*nullus dat.*) *nullo* 2, 2, 13, *cf. N. II* 255; (*qui dat.*) *queis* 2, 16, 8*; (*unus dat.*) *uno* 1, 33, 9, *cf. N. II* 255; (*uterque dat.*) *utroque* 2, 11, 3, *cf. N. II* 256.
- decrepitus** *luxu* 1, 24, 2.
- decumbere** *lecto* 2, 30, 9.
- dedere:** *coni. praes.* *deduat* 2, 12, 14.
- dedomare:** *dedomata* 1, 34, 4.
- deferre:** *seruitium hostibus def.* 2, 7, 9.
- deficere** (= *mori*) 1, 6, 12 et 16; (= *euanescere*) 1, 18, 17 — *illi deficit lignum* 1, 14, 5; *c. inf.* *Deficitis Christo donare* 2, 34, 5.
- deiectus:** *de suo gradu d.* 2, 7, 9.
- deliciae** 1, 26, 34.
- delictor** 2, 11, 5.
- delictum diurnum*** 2, 35, 4.
- delumbare:** *cui coniuges uestrae delumbant* 1, 16, 10.
- demergere** (*intr.*) 2, 39, 21.
- denegare** 1, 24, 12.
- denudare:** *miser denudatus a uobis* 2, 29, 12.
- depingere** *c. inf.* *furem depingitis esse* 1, 13, 3.
- deplorare** 2, 24, 11.
- deponere:** *ceruicem (Christo) depone* 1, 32, 11.
- deprimere** *caue minores* 2, 22, 8.
- depurgare** (= *purgare*) 2, 24, 8.
- derelictis idolis** 2, 5, 1.
- derigere:** *blandus sermo deriget, i. e. efficit, ut ira deferuescat* 2, 31, 8.
- derogare:** (*ut*) *mortis deroget ea, quae sunt*, 2, 7, 7.
- desertores** 2, 11. *d. genere non uno dicuntur* 2, 11, 1.
- deseruire:** 1, 2, 10; *Deo deseruis* 2, 22, 13.
- desidias omitte** 2, 12, 7.
- detestabilis** 1, 19, 6.
- detinere:** *mens mundo detenta* 2, 33, 5.
- detractas Dei nomen** 1, 28, 11. *qualiter uos ille detractat* 1, 31, 2.
- detraxis proximi fama*** 2, 35, 19.
- deuitare** (= *uitare*) 2, 5, 11. *mandatum Dei deuitas* 2, 16, 14. *iusta praecepta deuitas* 2, 16, 25.
- deuotus** 2, 28, 11. *plebs deuota* 2, 35, 17. *fratri deuoto* 2, 39, 4. *Deo deuotus* 2, 32, 18. 2, 37, 5. *Christo deuota* 2, 33, 5. *deuotos legi diuinae* 2, 15, 12.
- deus:** *dei inanes* 1, 2, 1. 2, 2. *d. uani** 1, 1, 8.
- dexter:** *dextera* 1, 26, 33.

- di-** = *z*: iudaeidiant 1, 37.
- dicere**: dicitur *c. acc. c. inf.* 1, 6, 23. dico *orat. direct. insertum* 1, 29, 3.
- diducere** uestimenta 2, 32, 8.
- dies** *fem.* 2, 20, 21. 1, 8, 5. *masc.* 1, 11, 21. 2, 13, 5. 23, 18. 33, 8.
- dies iudicii** 2, 4. 2, 4, 1.
- dignitates** ruunt ab alto 1, 26, 15.
- dignitosus** 2, 39, 12.
- dignoscere** 1, 36, 15. 32, 6.
- dimicatura** (= *dimicatio*) 2, 12, 12.
- disciplina**: bonum disciplinae caelestis 1, 26, 1.
- discum** mittere 1, 11, 9. *d.* sublapsus non potuit retinere 1, 11, 20.
- discredere** (*non credere*) 1, 1, 3. 23, 10. 25, 17. 29, 15; 2, 24, 3.
- disperdere** 1, 2, 4.
- disponere**: dispositum tempus uenit nostris 2, 25, 1.
- dissimulator** 2, 15.
- distento** uentre 2, 20, 19.
- diues**, *abl.* diuiti 2, 31, 4.
- diurnus**: delictum diurnum* 2, 35, 4. prandia diurna* 2, 20, 15. suggeret Dominus uictum* diurnum 2, 23, 14. diurnum (*adu.*) 1, 26, 10.
- docere**: docetur in medio 1, 22, 14. docetur de resurrectione 1, 2, 11.
- doctor**: non ego sum *d.* 2, 22, 15. doctores 2, 16, 1. Esaias *d. et auctor* 2, 19, 3.
- doleo** pro ciuica turba 1, 1, 7. doleo uestri 2, 20, 2.
- dolium*** cordis (= *cordolium*) 2, 32, 1.
- dominari** in auro* 1, 21, 1.
- dominator** 2, 14, 7.
- dominicus**: de die dominica 2, 20, 21.
- dominum** uenalem emisti 1, 14, 4.
- domus** orationis 2, 35, 13. *d.* stomachi (= *pectus*) 2, 35, 4.
- dona** iniquorum non probat Altissimus 2, 24, 4.
- donare** = *dare* 1, 32, 9. emissus donabitur ignis 2, 4, 2. uictoriae palma donatur 2, 17, 18.
- dorsum** deo remittis 1, 24, 9. dorsa sua allidunt parca bipenne 1, 17, 8.
- ducere** aliquem ad prandium 2, 20, 22.
- duellum*** hostis uenit inundans 2, 10, 1.
- dum** während *c. con.* 1, 11, 19. 1, 27, 20.
- dupliciter** 1, 26, 14.
- e** = *ae*: eramem, *in acrost.*, 2, 9, 19.
- ebriosus** 2, 36. 2, 36, 1.
- ecclesia** 1, 39, 4. 2, 14, 1. 2, 20. 2, 28, 15.
- edere** panem in gemitum 2, 17, 1.
- edictum**: feritis edicta 2, 26, 8.
- educere**: eduxit muros 1, 10, 4. 11, 4. (= *proficere*) 2, 1, 33.
- effera** mente uiuentes 2, 33, 7.
- effferri** per forum 2, 33, 6.
- effigies**: ad quorum effigies faciebant idola uana 1, 2, 7.
- eiulare**: eiula euaque* 2, 21, 13.
- electi**: Christus descendit ad suos electos 2, 1, 22.
- elidere**: monstrum Auentini montis elisit 1, 15, 1.
- emere**: empseris 1, 14, 4. *sed* emisti *ibid.* 1, 14, 4.

- emissus Dei ignis** 2, 4, 2.
enasci: de scelere duorum fratrum enatae 2, 1, 17.
eo per abundantiam adiectum: inde eo quod 1, 14, 2.
epulas capitis 2, 29, 17.
errare: uult uagus e. 2, 13, 6.
 e. noli per spelaea ferarum 2, 11, 9. de sole et luna erratis 1, 8, 2. errasti nescius 1, 26, 8. quasi bestius erras 1, 34, 17. caecus erras 1, 37, 3. improvidus erras 2, 16, 24. nescius errans 1, 32, 2. *praeterea uide* 1, 1, 1 et 4; 1, 7, 21.
equi obsceni 2, 1, 13.
erogare 2, 5, 4.
eruere: erue te tandem 1, 34, 6.
erumpere: fontes erumpunt 2, 1, 34. erumpebat uenis 1, 18, 11. erumpis miseris (*h. e. tanquam latro ex latetris in miseris*) 2, 24, 5.
esca muscipuli 2, 7, 13. in esca perit auis 2, 23, 19.
esum potumque requirit 2, 30, 14.
et = *etiam* 2, 31, 1. 2. *saepe*.
exaltatae ceciderunt filiae Sion 2, 19, 5.
examen: exhilarantur* examina regibus aptis 2, 28, 12.
exanimus corpus ornari funestum 2, 33, 3.
exasperare 1, 33, 4.
excedant alii finem 2, 23, 21.
Excelsus (Deus) 1, 41, 20.
excordaris (passiue) 1, 21, 5.
excruciare* 1, 28, 7.
excurrit alius ad sortes 1, 22, 2.
exemplum date 2, 27, 7.
exercere: mysterium Christi exercite caste 2, 27, 1.
exheredes eritis 1, 38, 2.
exhilarantur* 2, 28, 12.
exiguus ärmlich 1, 23, 8.
exire: exis pro foribus 1, 37, 8. in nigris (= *lugubri uestitu*) exire 2, 32, 2. = *mori* 1, 26, 27.
exitus: faustum felicemque diem in exitu habere uolebat 2, 33, 8.
exorat ille Altissimum pro plebe deuota 2, 35, 17.
exornare mundi naturam 1, 3, 1.
experire: experitis 1, 7, 2.
expiari malum nec sanguine fuso docetur 2, 6, 4.
expletis temporibus messis 2, 14, 2.
exportari pestes in ultima terra docetur 2, 6, 4.
exposcit me tempus dicere uerum 2, 29, 1.
exsiccat fluuium 2, 1, 30.
exspirare 1, 12, 4.
extinguere: (*intr.*) 1, 30, 9; extinctos clamatis 2, 32, 13. sortiris exstincta 1, 34, 14. exstinguis tibi gehennam 2, 36, 8.
extende manum et sume de ligno uitali 1, 35, 13.
exterus 2, 17, 6.
extolleris 1, 32, 2.
extricare (expedire) 1, 17, 2.
extunc 1, 19, 5.
fabrica caelestis 2, 3, 2.
fabulae subueniunt 2, 35, 3. tu te in fabulis uertis* 2, 35, 18.
fabulosus 2, 35.
facere: diuitias faciunt 2, 35, 9. orationem f. 2, 38, 6. facite (= *obseruate*) legem ciuitatis 2, 35, 4; facite praecepta

- 2, 27, 2. — Neptunum facit deum ex Saturno pronatum 1, 10, 1. Apollinem f. citharae deum 1, 11, 1. defunctos uiuere fecit 1, 26, 37. rectorem nil posse fecisti 1, 27, 12. iustitia et bonitas uiuere faciunt 1, 28, 2. te facis Altum esse 1, 30, 2. facis te paratum 1, 23, 2. se facere (= *se conferre*): te facis musicis 2, 17, 12.
- facies**: in faciem dicere quicquam 2, 28, 7.
- facultas**: Dei facultatis dona demonstres 2, 18, 17.
- faenerare**: faenerasti duplicem centesima nummum 2, 24, 7. faeneras 2, 37, 6.
- falluntur uolucres cibis*** 2, 7, 1.
- fana** prosequi 1, 1, 5. f. colere 1, 37, 22.
- *fanatici iudaeidiant** 1, 37.
- fari passiuè**: aurea fata saecula 1, 34, 18.
- fatale** credis 1, 27, 6.
- fatum**: daemonum fata 1, 35, 19. factorum ultima 1, 32, 14. dicitis fata genesis ascribere uobis 1, 16, 2. fata tribuunt genesis 1, 16, 5. fato suo redditus 1, 12, 5. sub fata uiuentes 1, 7, 11.
- fauces uiarum*** 2, 13, 7.
- fauore*** zelantes 2, 19, 23.
- faustum felicemque diem uultis habere** 2, 33, 8.
- femina marito probata** 2, 18, 13.
- ferinus**: pecus ferinum 1, 34, 5. ferina uita 2, 10, 9.
- ferre**: 2 *pl. ind. pr.* feritis 2, 26, 7.
- feruere**: flammagentes feruent (*futur.*) 2, 2, 16. feruunt* corpora sanctis 2, 2, 17.
- ferrum**: ferro ligatus 2, 7, 9.
- festinanter** funus agebat 2, 32, 18.
- festinare**: festinant matrem defendere captam 2, 1, 36.
- ficte** loquitur 1, 19, 4.
- ficulna arbor** 2, 14, 4.
- fidelis** (*Christianus*) 2, 6, 2, 6, 1, 2, 7, 2, 16, 19.
- fleri**: in prece fienda ut fiant silentia uestra 2, 35, 15. fiunt tenebrae cum caeli fragore 2, 2, 2. fiat depictus 1, 9, 1. fiet terra deserta 1, 41, 2.
- figura**: se sub f. (= *ficte, simulate*) fatigant 1, 17, 5. figuram Domini sumite uestri 1, 33, 3 (*i. e. induite Christum*).
- filioli** 2, 36, 6.
- ingere**: te bonum ingis alieno uulnere* 2, 24, 1.
- finire**: mundus finitur 1, 41, 5. mundo finito 2, 39, 8. regno finito 2, 39, 17.
- finis fem.** 2, 4, 3.
- fistula** Bene cantat 1, 14, 2.
- flagrare**: ossibus (*Apollinis*) amor Cassandrae flagrauit 1, 11, 6. persecutio flagrat 2, 25, 7.
- flos**: uos flores* in plebe 2, 26, 9.
- foedare** barbam comamque 2, 8, 11.
- fontes** erumpunt 2, 1, 34.
- foras** 2, 20, 11. f. oberras 1, 25, 4.
- fores**: exis pro foribus 1, 37, 8. pro foribus sol et luna lucebit 2, 3, 18.
- forte** = *ualde* 1, 7, 2.
- forum**: per f. efferri 2, 33, 6.
- fragilis** (*dum*) moreris 1, 27, 20.

- fragilitas** 1, 32, 4.
fragor: quali fragore luxurias ineunt 1, 17, 7. fiunt tenebrae cum caeli fragore 2, 2, 2. Satanas fragoribus comparatur 2, 16, 5.
frangere: frange tuum panem egeno 2, 30, 11.
fraudibus uiuere 2, 15, 7. sine fraude uiuere 2, 23, 18.
frenare: sese fr. 2, 6, 5.
frenum procedere* Legis 2, 17, 4. sine freno uagari 1, 26, 13. sine freno uiuere 1, 7, 19. frenum imponere 2, 1, 12. frena remittere 2, 28, 3. freno teneris 2, 12, 1.
frui *c. acc.*: quod frui deberet 2, 7, 10. delicias* fruitur 1, 26, 34.
frunisci 2, 16, 24.
fugire: fugite 2, 18, 21.
fulmen: in fulmine coeunt uenti 2, 2, 13.
fulminare 1, 6, 1.
fundamenta terrae (= *gehenna*) 2, 29, 18.
fundere: terra fundit sine fine nouata 2, 3, 11. preces f. 2, 35, 3.
funus: festinanter funus agebat 2, 32, 18. funeris pompa 2, 33, 2, 33, 1. — funera sunt nimium de illis tota deferre 1, 37, 15.
furari 1, 15, 2.
furias fingere 1, 17, 7. furiis ageris Charybdis 1, 30, 10.
furit ira caelestis 2, 2, 13.
futurum I c. f. II con.: cum parebit et deuicerit 1, 41, 6.
galea 1, 9, 2.
gaudere *c. inf.*: gaudet creatura uidere 2, 1, 35.
gaudium: breuia gaudia mundi 1, 26, 3. 2, 16, 20. mala gaudia uitae 1, 35, 16.
gazophylacium 2, 14, 12, *sed cf. uarr. lectt.*
(gazum) in gazo 2, 31, 14.
gehenna 2, 1, 42. 2, 2, 18. 2, 28, 8. exstinguis tibi gehennam 2, 36, 8.
gemini stellarum sigillum 1, 7, 16.
gemitus: in gemitum edere panem 2, 17, 1.
genesis 1, 16, 2. 1, 16, 5.
genitus: dat genitum terra 2, 4, 3.
gens uera caelestis 2, 1, 24. gens subdola 1, 28, 3. adultera* gens 1, 36, 3. *Heide*: g. et ego fui 1, 26, 24. g., homo, noli pecus esse ferinum 1, 34, 5. gentes gemitine zabolico 2, 32, 12.
gentiles 1, 33, 34.
gentili more quaeris procedere Dei sancta 2, 19, 17.
gentiliter plangere natos 2, 32, 7. uiuere g. 2, 16, 19.
gerere structuram 1, 10, 7. uerba geris tanta uana 2, 22, 16. *se gerere*: uix unus caute se gessit 2, 25, 10.
germen zabolicum 2, 32, 12.
gerundium pro participio praesentis positum: bibendo 2, 36, 2. blandiendo* 2, 29, 7. clamando 2, 22, 15. gemendo 2, 39, 11. legendo 1, 1, 6. negligendo* 1, 41, 4. pascendo 2, 37, 2. proeliando 2, 9, 8. proseguendo 1, 1, 5. uidendo 1, 24, 1. 1, 29, 1.

- uiuendo 2, 21, 5. 2, 23, 18.
zelando 2, 21, 13.
- gestum**: sit tibi propeccare
desistere g. immensum 2,
11, 10.
- gloria**: Haec gloria regis mi-
litem uidere paratum 2, 12, 11.
- gradus**: de suo gradu deiectus
2, 7, 9.
- granulatum*** 2, 19, 11.
- grassari**: grassaris, insanis 1,
28, 11. 2, 13, 7.
- gratia**: gratiam requiris 1, 34,
17. gratias referre perennes
1, 29, 13. qua gratia* (*i. e.*
qua de causa) 2, 32, 12.
- gratis**: non gr. agit pro quo
interceditis ullus 2, 29, 10.
- grauia** peccata 2, 5, 11.
- grauiter** peccare nolite 2, 7, 11.
- gustato** pomi ligno mors in-
trauit in orbem 1, 35, 7.
- gustum** respuite 1, 35, 17.
- habitaculum**: interioribus ha-
bitaculis Christi locantur 2,
4, 12.
- hebetare** 1, 22, 1.
- hebetudo** saeculi 1, 22.
- hilaris in aliquo**: esto mitis et
in illo hilaris 2, 17, 16.
- historiae** confectae 1, 6, 15.
- histrionicus**: choros histroni-
cos* 2, 16, 22. in histroni-
cis* imperium tenent 2, 36, 4.
- honorem** da Deo 1, 17, 20. h.
redde potenti 2, 31, 7. cu-
pere defunctis honorem 2,
33, 4.
- horrescunt** iudices peculantia
uestra 2, 29, 13.
- horror**: credere crucem uenit
in horrorem 1, 36, 10.
- humilis**: reddite uos Christo
humiles magistro 2, 26, 6.
- iacens** (= *aegrotans*) 2, 30, 2.
- idola** uana 1, 2, 7, 13. ad idola
uadis 1, 37, 8.
- ignarus** (= *nesciens*) 1, 1, 9.
- ignis** diuinus 2, 39, 10.
- ignominium** 1, 19, 1.
- ille**, *neutr.* illum 2, 22, 5, *sed*
cf. uarr. lectt. illae gen. s.
fem. 2, 26, 6, cf. Neue II 210.*
- imago** loquitur 1, 41, 17.
- immaculatus** 1, 39, 10.
- immatura** mors uagatur inter
uias 1, 16, 4.
- imminere**: labor imminet ar-
mis 2, 12, 3.
- immortale** (*adu.*) uiuere 1,
34, 19.
- imperium** tenere 2, 36, 3.
- impingere*** sibi asciam 1, 23, 4.
- imponere** legem 1, 2, 9. lu-
sibus impositis 1, 11, 19.
- improperare** 2, 10, 3.
- improuidus** erras 2, 16, 24.
- imus**: in imis plangis 1, 21, 10.
uritur ab imis terra 2, 4, 7.
resurgere mortuos imo 2, 39, 6.
- in c. abl. pro in c. acc.**: sen-
tentiam misit in illos 1, 3, 7.
in piscibus uadunt 1, 7, 17.
pestes in ultima terra ex-
portari deberent 1, 16, 14.
inuitatus in aula 1, 25, 5.
res in uano processit 1, 17, 5.
uertebat boues in antris 1,
13, 7. in synagoga decurris
1, 24, 11. duceris in loco
maligno* 1, 24, 14. duceris
in loco benigno 1, 24, 20.
mergis te in tenebris 1, 24,
10. in Christo credentes 1,
24, 20. uenias in aestu 1,

- 28, 13. quam misit in terra 1, 34, 16. caecus caecum in fossa reducit 1, 37, 4. in lecto suo recedunt 2, 1, 27. in fulmine coeunt uenti 2, 2, 13. in una flamma conuertit tota natura 2, 4, 6. mittuntur in morte secunda 2, 4, 11. sententiam demissum in protoplasto* 2, 17, 4. in me uolo conuertere odia uestra 2, 29, 3. in gazo mittere 2, 31, 14. ne quis incurrat in illa 2, 9, 13. in parte recedit 2, 11, 2. in seruili gente refugit 2, 13, 4. demergunt in inferno 2, 39, 21. inducis in oculis puris stibium 2, 18, 7. redditur in culpa 2, 28, 6.
- in c. acc. pro in c. abl.:** in legem quaerite 1, 22, 8. permoreris in illa (lugia) 1, 24, 18. uiuitur in Dei secreta 1, 29, 11. in gemitum edere panem 2, 17, 1. in talem pendit ecclesia 2, 20, 9. bellum in absconsum geritur 2, 25, 9. ex protoplasto die in fine 2, 22, 2. in aurea castra 2, 3, 12. in orbem 2, 2, 4.
- in ablat. instrum. adiectum:** in esca perit auis 2, 23, 19. in uariis poenis cruciabit sibi credendos 2, 1, 46. in tuba 2, 15, 2. in dando 2, 18, 20. 24. in flamma Dominus iudicabit iniquos 2, 2, 9. maledicta fuit arbor ficulna in uerbo Domini 2, 14, 11.
- inanis lege** 1, 23, 15.
- inanes deos** 1, 2, 2. uates in. 1, 17, 1.
- inante** 2, 5, 7.
- inarare:** de breuiori titulo non inararem 2, 29, 15.
- inaures grauissimo pondere** 2, 19, 13.
- incantare*** 2, 7, 2.
- incolae caelorum** 2, 39, 1.
- inclinate caput uestrum pastoribus** 2, 27, 8.
- incolumis:** si manus dederis incolumes (*si sine pugna te dederis*) 2, 9, 9.
- incopriare** 1, 19, 6.
- incorruptus** 2, 3, 4.
- incrassato corde esse** 1, 38, 3.
- incredulus** (*ungläubig*) 1, 29, 1, 40, 1. 2, 4, 1. 2, 4, 4.
- increscere:** genus iniquum increuit mundo 1, 36, 8.
- incumbere:** quaeris illum incumbere 2, 23, 5.
- inde eo quod** 1, 14, 2.
- indicatiuus in sermone obliquo positus:** uidistis quali fragore ineunt 1, 17, 6. intuite, qualiter ille detractat 1, 31, 2. de cuius praestantia uiuis non respicis 1, 32, 4. immites scitis ubi demersit 2, 15, 13. nec respicis ubi moraris 1, 33, 8. audi uocem qualiter Paulus praecepit 2, 19, 2. aspice principium unde perit hostis 2, 22, 14.
- indignatio** 1, 2, 4.
- indignatum ait Dominum scriptura Iudaeis** 2, 17, 7.
- indisciplinate praesumis** 2, 16, 21.
- indisciplinatus:** indisciplinata loqueris 2, 35, 20.
- indisciplinatus*** 1, 30, 11.

- indissimulantes** 1, 17, 4.
indocilis 1, 32, 3.
inducere: inducis malis medicamina falsa 2, 18, 6.
induere* uestes quas oportet 2, 18, 15.
indurato corde subsannatis 1, 40, 11.
infandus pseudopropheta 2, 1, 41.
infantia uersa in maturum aeuum 1, 6, 4.
infernum: *sub inferno* cruciaberis 1, 26, 4. *in inferno* 2, 28, 8. 39, 21. *de inferno* leuatus 1, 41, 7.
infimus pauper* 2, 36, 7.
infinitiuus omissio accusatiuo subiecti: patet esse deum 1, 10, 3. potuit scire bicordem 1, 11, 8. depingitis furem esse 1, 13, 4. fieri dicit aeternum 1, 21, 8. lex ait dolere 2, 32, 3. putas uitam perfrui 1, 26, 9. Cum Dominus dicat edere panem 2, 17, 1. sentire putabas 1, 26, 32. speras inridere 1, 28, 9. uita frunisci putas 2, 16, 24. mittere dixit lapidem 1, 40, 6.
infinitiuus praesentis pro inf. futuri: speras inridere 1, 28, 9. spero uiuere 1, 29, 3. a Domino spondeo dari quadruplum 2, 30, 17. *saepe*.
infirmum uisitare 2, 30. infirmus frater 2, 30, 1.
infrenis 2, 32, 7.
inibi* 2, 3, 12.
Iniquus (= *Diabolus*) 2, 21, 10. 11.
inire: luxurias ineunt 1, 17, 7.
initiare balneo 2, 35, 11.
inlidere: se inlidet exercitu Dei tyrannus 2, 1, 39. te ipsum inlidis 2, 24, 15.
inopia uictus frater aegrotat 2, 30, 13.
inops animi 1, 4, 7.
inquis = *dicis* 2, 15, 9.
inrigat hostis 2, 9, 1.
inritum tempus 1, 26, 18.
insanire: grassaris, insanis, detractas Dei nomen 1, 28, 11; *c. inf.*: non insanis colere deos 1, 9, 8.
insatiabiliter 1, 29, 2.
inscius recedis 1, 30, 3. turba inscia 1, 1, 8. parentibus insciis 1, 1, 5. inscia corda 1, 1, 3.
insipiens 1, 6, 7. 1, 27, 3.
inspector: Est Deus i. 2, 18, 9.
instruo ignaros uerum 1, 1, 9.
integrare locum 2, 27, 4.
intendere 2, 20, 8. susum intendentes 2, 27, 5. ad Cain intendite 1, 39, 8.
inter post nomen positum: iniurias inter 1, 26, 10.
intimare: te intimo uictum* 2, 23, 17.
intrare: intra sub arma 1, 34, 8. intrabunt sancti ad ubera matris 2, 1, 44. intras ad caecos 1, 37, 3. in duas uias intrastis 1, 22, 15. mors intrauit in orbem 1, 35, 7.
intuere: intuite 1, 30, 1. 1, 39, 5. intuis 2, 20, 13.
inuigilare: mens bonis* inuigilet 2, 5, 7.
iocundari: iocundaris 2, 17, 6.
ipse, neutr. ipsud 2, 25, 9.
ira caelestis furit 2, 2, 13.
isti (adu.) 1, 26, 9.
iudaeidiare 1, 37.

- index:** terrenos iudices 1, 28, 6. nolite ludere personam iudicis aequi 2, 27, 3.
- iudicium:** in i. uenire* 1, 36, 15. non effugies i. Christi 1, 37, 2. i. dare per ignem 2, 1, 48. iudicia uera decernuntur 2, 11, 3.
- iussa diuina** 2, 16, 16.
- iuxta post nomen positum** 2, 20, 20.
- Kapere*** in acrostich. pro capere (cf. uarr. lectt.) 1, 35, 10.
- Kapillos*** in acrost. pro capillos 2, 19, 10.
- labia luxaris** 2, 35, 7.
- laborat frater sub armis** 2, 20, 6.
- laceras os** 2, 32, 8.
- lacrima:** donas tu de lacrimis 2, 24, 10.
- lactanti quid faciet mater?** 2, 2, 8.
- lacte caprino nutritum** 1, 6, 8.
- laetandas aras in memoriam sibi fecerunt** 1, 15, 6.
- laetitia perfrui** 1, 26, 22.
- languere** 1, 26, 14.
- lapis:** lapidem pro filio sorpsit 1, 4, 7. lapides liquescant 2, 2, 12.
- laqueo ruistis** 2, 29, 8.
- lasciuens** 1, 11, 12.
- latibuli nequitia** 2, 38, 2.
- latrant curae* deserti** 1, 37, 20.
- lauacrum:** translati lauacro caritatem habete 2, 7, 12.
- laus:** laudes omnipotenti reddere 1, 27, 22. laudem cum luctu uidere 2, 33, 9. nec sibi nec patriae laudem remisit 2, 9, 16.
- laute cibatum declamas** 2, 20, 19.
- laxare:** doctores laxant singula uobis 2, 16, 2.
- lectores** 2, 26, 1.
- legitimus** (*qui secund. legem uiuit*) non sentit poenas adactas 2, 21, 12. legitima (= τὰ νόμιμα, cf. Exod. 30, 28; Levitic. 6, 18. 23, 41. 20, 23 Vulg.) 1, 3, 3. 1, 27, 4*.
- lenire:** damna l. 2, 8, 7.
- leo** (*stellarum sigillum*) 1, 7, 16.
- letum:** malo leto defunctos 1, 20, 4.
- leuare:** de inferno leuatus 1, 41, 7. de cloaca leuatus 2, 20, 1. leuari (= surgere) 2, 18, 20.
- lex saepe;** L. prima 1, 36, 11. 12. 1, 25, 10. 15; l. secunda 1, 36, 11. 1, 38, 5. 1, 35, 18; postera l. 1, 25, 10; l. sequens (= secunda) 1, 35, 14; l. primordi 1, 35, 12; l. terribilis 2, 10, 8. — lege inanis 1, 23, 15. a lege nudatus (= sine lege) 1, 24, 2. legis narrata 2, 1, 21. omnia legis 2, 1, 28.
- libido praecipitat** 2, 22, 3.
- licet c. indic.:** l. fuit fortis in armis 1, 15, 8. licet capti uidentur 2, 10, 3. c. coni.: l. sint praesentanea 1, 8, 1. l. disponas 1, 27, 2. l. sis casta 2, 19, 19. l. censeant* 1, 32, 7.
- lignum:** de ligno uitae et mortis 1, 35. hoc ligno quae ramus uitam* futuram 1, 35, 8. in ligno pendit uita 1, 35, 9. lex a ligno data est 1, 35, 11. sume de ligno

- uitali 1, 35, 13. optima lex
 de ligno processit 1, 35, 14.
 gustato pomi ligno 1, 35, 7.
 de ligno duplici dixi 1, 36, 1.
 lex in ligno fuit primo 1,
 36, 11. suspensam in ligno
 uitam 1, 40, 9.
- lilium**: inter agrestina bene-
 factis lilia sitis 2, 26, 7.
- limpide** respondis 2, 35, 16.
- linire**: oculos de nigrore lini-
 tis 2, 19, 10.
- linguam** refrenare 2, 7, 16.
- liquescere**: lapides liquescant
 2, 2, 12. montes liquescunt
 2, 4, 7.
- lites** fratri protendis 2, 6, 7.
 lites uitare 2, 26, 3.
- locare**: interioribus* habita-
 culis iusti locantur 2, 4, 12.
- locus**: in loco maligno* 1, 24,
 19. in l. benigno 1, 24, 20.
 loca dextera 1, 26, 35.
- lolium**: de lolii semine 2, 14.
 separatur a fructu lolium 2,
 14, 3. omne lolium agricola
 collectum separat 2, 14, 4.
 l. igne crematur 2, 14, 7.
- lotus** (*i. e. baptizatus*) 2, 6, 6. 9*.
- lucerna**: lucernae lumen 2, 3,
 14. uos Christi lucernae*
 2, 26, 9.
- lucrari**: male facta lucraris
 1, 28, 5.
- lucrum**: uinis ardore lucrorum
 2, 23, 6. lucra conanda con-
 gestare 2, 23, 13. de lucro
 mercis uis te piare 2, 24, 14.
- lucta** (-ae): ouantes efficite
 lucta* 2, 20, 5.
- luctatio** 1, 36, 13.
- ludere**: subdole quem (*Apol-
 linem*) lusit uirgo 1, 11, 7.
- lugere** 2, 32, 10; *transit.*: fi-
 lios non lugendos 2, 32.
 uates filium luxit defunctum
 2, 32, 15.
- lugium**, lugia 1, 29, 18.
- luis** primo casu 1, 26, 13.
- lunare*** comulas 2, 19, 11.
- lupana**: cultura *l. h. e. cultura
 meretricum* 2, 18, 22; *sed cf.
 uarr. lectt.*
- lusus**: lusibus impositis 1, 11, 19.
- luxari**: luxaris labia 2, 35, 7.
- luxuria**: luxurias ineunt 1, 17,
 7. luxurias uita 2, 12, 3.
 luxuriis dedita 2, 17, 11.
- maiestas** locuta est 1, 17, 17.
- mala** (*ae*): malam medicatis
 2, 19, 14. inducis malis me-
 dicamina falsa 2, 18, 6.
- maledicta** fuit arbor ficulna
 2, 14, 10.
- malignus** 2, 18, 23; (= *dia-
 bolus*) 1, 24, 19.
- malitia** 2, 15, 6.
- malus** (= *diabolus*) 2, 3, 19;
 caterua mali 2, 16, 4; malus
 malus (= *pessimus*) 2, 24, 8.
- mandatum**: obseruas m. homi-
 nis et Dei deuitas 2, 16, 14.
- mare**: maria salsa 1, 29, 9.
- maritalis**: zelo maritali de-
 prehensus 1, 7, 8.
- marturium** (= *martyrium*) 2,
 21. marturium desiderare
 2, 21, 1.
- martyr** 2, 32, 6. 2, 7, 8. m.
 destruitur 2, 6, 3. impia
 martyribus odia reputantur
 in ignem 2, 6, 2.
- martyrium**: m. tollere 2, 21,
 15. 22, 17. martyria, quae
 fiunt sine sanguine fuso 2,
 7, 14; *uide* marturium.

- materiam** dare ceteris exemplo uiuendi 2, 26, 2.
- matrona**: matronis ecclesiae Dei uiui 2, 18, 19. matronas uis esse saeculi duces* 2, 18, 1. matronae bonae uanitatis fugite decorem 2, 18, 21. incipiant matronae uicualia ferre 2, 30, 10.
- maturus**: matura iam messis 1, 25, 6.
- medicamen**: inducis malis medicamina falsa 2, 18, 6.
- medicare**: malam medicatis 2, 19, 14.
- medius** (*halb*): medius rudis, medius uis esse profanus 1, 37, 1. medium tempus Helias, medium Nero tenebit 1, 41, 11. — in medio (= *aperte*): Lex docet in m. 1, 22, 14.
- mel**: melle perungere 2, 28, 4.
- memoria**: laetandas aras in memoriam sibi fecerunt 1, 15, 6.
- mens**: m.* patiens 2, 7, 8. m. mundo detenta 2, 33, 5. gens fera mente moratur 1, 28, 5. efferata mente uiuentes 2, 33, 7. mens* rustica 1, 15, 3. (qui) se componunt integra mente 1, 17, 11. mente aliena obscurati 1, 21, 2. mente peruersa moratus 1, 26, 24.
- mensa** erit probata 2, 37, 4.
- merces**, *acc.* mercem* 2, 30, 6 (*sed* mercede 1, 11, 3).
- merere**, *3. pl. ind. pr.* merunt* 2, 4, 11. meritus *sensu act.* 1, 28, 8. m. *c. inf.* meruit ascendere caelum 1, 6, 22.
- meretrix** Babylon 1, 41, 12.
- mergere**: mergis te in tenebris 1, 24, 10. mergi (= *baptizari*) 2, 6, 9.
- messis**: matura iam m. 1, 25, 6.
- meta** saeculi 1, 1, 2.
- merx**: de lucro mercis uis te piare 2, 24, 14.
- militare**: militatur Christo 2, 11, 4.
- militiae** nomen cum dederis, freno teneris 2, 12, 1.
- milia**: m. stadia 2, 3, 16. finitis sex milibus annis 1, 35, 6. sex milibus annis completis 2, 39, 8.
- mille** (= *sexcenti*) 1, 12, 15*.
- ministerium**: sacra reddite ministeria arae 2, 27, 6.
- minuere**: equa minuitur ferox esse 1, 34, 4, *cf. Carm. Apol.* quem uincor describere 873.
- misericors** 2, 8, 3.
- mittere**: uerba contra Deum misere 1, 3, 6. uox missa 2, 15, 4. sententiam misit in illis 1, 3, 7. — mittere lapidem in scandalo 1, 40, 6. mittuntur in morte secunda 2, 4, 11. in gazo de labore mittere debes 2, 31, 14. (quem) in schisma misistis 2, 25, 3. mittebant capita sub numine quasi praesenti 1, 18, 5.
- modo** (*jetzt*) 1, 3, 4. 1, 4, 8. 1, 25, 7. 1, 29, 11. 1, 36, 16.
- momar** 2, 23, 11*.
- momerium** (*dedecus*) 2, 18, 18.
- monere**: lectores moneo cognoscere 2, 26, 1.
- monile**: obruitis collum monilibus* 2, 19, 14.
- mons**: subsidunt montes 2, 1, 34. montes liquescunt 2, 4, 7.
- monstriuora** natura 1, 13, 6.

- monstruosus:** rabie monstruosa 1, 4, 4.
- morari:** gens sine lege morata 1, 2, 5. perge morari 1, 9, 9. in luce morari 1, 24, 10. (ubi) latro moratur 1, 25, 3. peruersa mente moratus 1, 26, 24. fragilis (dum) moreris 1, 27, 20. ignotus ubi moretur 2, 1, 2. gens fera mente moratur 1, 28, 4. nec respicis ubi moraris 1, 33, 8. sub uno morantur 2, 2, 11. 2, 14, 8.
- mors:** mortis receptacula 1, 27, 9. mors immatura uagatur inter uias 1, 16, 4. in morte placere 2, 33, 2. circumspicis mortem 1, 23, 3. ruis in mortem 1, 26, 2. (qui) a morte redemit 1, 24, 15; morssecunda: dummodouinctetur in morte secunda 1, 25, 18. mittuntur in morte secunda 2, 4, 11.
- mos:** moribus uirilibus 1, 6, 6. de uetusto more 1, 15, 7. barbaro more sine lege uiuere 1, 23, 4.
- mundus:** mundinatura (= *mundus*) 1, 3, 1. totam mundi naturam 1, 7, 10. mundus finitur 1, 41, 5. mundo finito 2, 39, 8. nolite diligere mundum neque ambitum eius 2, 16, 12.
- munus:** muneri, quo doctores ora procludunt 2, 16, 15.
- muros educere** 1, 10, 4. 1, 11, 4.
- muscipuli esca** 2, 7, 13.
- musicus:** cantamusica 2, 16, 22.
- mussitatur*** 1, 31, 4.
- mysterium:** mysteria Christi omnia complentur* 2, 1, 16. m. Christi* 2, 1, 20. mysterium Christi exercite caste 2, 27, 1.
- nam** (= *sed*) 2, 2, 18. 2, 17, 16.
- narrata Legis** 2, 1, 21.
- nascor:** nascantur suae matri de uentre 2, 10, 7. de semine nati 1, 3, 8. de moecha natus 1, 11, 2. de petra* n. 1, 31, 1. de gigantibus natos 1, 6, 20. natus ex Ioue 1, 12, 2. natus Saturno 1, 5, 1.
- natiuitas:** dux natiuitatis 1, 35, 4.
- natura:** monstriuora n. 1, 13, 6.
- nauticae puppes** 2, 2, 15.
- nequam** 1, 36, 6. 2, 24, 1*.
- nequitia latibuli** 2, 38, 2.
- nescius errasti** 1, 26, 8. n. errans 1, 33, 2.
- niger:** in nigris (= *lugubri uestitu*) exire 2, 32, 2.
- nigror:** oculos de nigrore linitis 2, 19, 10*.
- nouare** 2, 3, 11.
- nomen:** militiae n. cum dederis, freno teneris 2, 12, 1.
- nouellus:** nouella traditio legis 2, 1, 6.
- nouitas:** componitur alia n. caeli perennis 2, 4, 10.
- nubentes** (*uiri*) 2, 3, 9.
- nudatus a Lege** (*sine lege*) 1, 24, 2.
- nudus benefactis** 2, 38, 5.
- nullificare*** 2, 39, 18.
- nullus, dat.** nullo 2, 22, 13.
- nuncupare:** qui fabricantur dominos tibi nuncupas esse 1, 16, 7.
- nundinae:** de domo Dei ceu nundinas facitis 2, 35, 12.
- nutrire:** nutriendus alumnus

- 1, 12, 8. nescis unde nutriris
1, 24, 6. malo nutriti* 2, 25, 11.
- oberrare:** foras oberras 1, 25, 4.
oblectaris gaudiis 1, 26, 5.
obliuisci: obliuitus* *pass.* 1, 27, 8, *sed transit.* oblita 2, 32, 5.
obrelictæ duæ tribuum 2, 1, 8.
obruitis collum monilibus 2, 19, 14.
obscurati aliena mente 1, 21, 12*. **obscurati nobis (qui) fuerunt tempore tanto** 2, 1, 23.
obsequium: obsequia malorum deferte 2, 26, 5. obsequia redde per nummum 2, 30, 3.
obserare: obsera* malis pectus 2, 35, 8.
obseruare: terribilem legem obserua 1, 30, 17. obseruas mandatum hominis 2, 16, 14.
obsidiae 2, 3, 13.
obsidiando 2, 21, 11.
obstare *aliquid*: obstas in castris pacem 2, 20, 11. uestes (ut) aestus obstant* et nimium solis 2, 18, 15.
obstruere aures 2, 35, 6.
obstupe . . factus *in tmesi* 1, 25, 13.
obumbrant populum supplicem 1, 17, 14.
occidere: occisit 1, 36, 6.
occisio: in occisione praedicti 2, 25, 11.
oculos de nigrore linitis 2, 19, 10. oculorum acies nunquam * **satiatur auara** 2, 23, 18.
occurrit tradere sese 2, 9, 15.
odium: fratres de odio tollant 2, 6, 1. impia odia 2, 6, 2. in me uolo odia conuertere uestra 2, 29, 3. ueritas odia tollat 2, 29, 5.
- odor:** Christo offerte odorem 2, 19, 23.
offertor 1, 39, 10.
offerre: Christo offerte odorem 2, 19, 23.
omnipotens 1, 2, 10. 3, 12. 6, 17. 8, 4. *saepissime.*
opera (= opus) 2, 14, 12. 2, 24, 9.
operire, *pf.* operisti* 1, 30, 14.
oratio directa pro obliqua: torqueris uideo 1, 26, 32. iniquum est, frater inopia uictus aegrotat 2, 30, 13.
orationem facere 2, 38, 6.
ordo tortoris 1, 24, 13.
ornaris ad speculum cincinnos fronte reflexos 2, 18, 5.
os laceras 2, 32, 8. doctores ora procludunt 2, 16, 15.
ossibus (Apollinis) amor Casandrae flagrauit 1, 11, 6.
ouantes efficite lucta 2, 20, 5.
- pacificum te redde cunctis** 2, 22, 7.
paenitere (*paeniteo*): paenitentibus 2, 8. paenitens es 2, 8, 1.
palma: palmas Deo dignas praesagio malo ligatis 2, 19, 15. — inuidiae palmae* 1, 35, 2. uictoriae palma donatur 2, 17, 18.
par: te parem concupis fieri tantae pecuniae 2, 23, 4.
parabant* ipsi perfrui 1, 26, 22.
pars: subdola gens tollit se in partes 1, 28, 4. in partem boreae refugit 2, 1, 38.
paruoli inertes 2, 10, 2. p. rapti 1, 26, 20.
paruulitas 1, 6, 2.
pascere: sibi uiscere pascit 1, 19, 5. parentes pascitis ipsos 1, 30, 7. pascere tu

- quaeris qui te denuo pascat 2, 20, 17. adsidue pascendo recte fecisti 2, 37, 2. *praeterea* cf. 2, 29, 17. 2, 37, 1. 5. 6.
- pascha**: congruit in p., die felicissimo nostro 2, 34, 1.
- pastor**: pastoribus Dei 2, 28. pastor saecularia seruans 2, 28, 6.
- patiens** rector 2, 28, 3.
- pauper**: pauperibus sanis 2, 31. pauperem semper abosum 2, 30, 6. *fem.* paupera 2, 30, 9. *dat. sing.* paupero* (infimo) 2, 36, 7. *abl. pl.* pauperis 2, 20, 16.
- pauperies** sana 2, 31, 1.
- pausare**: omnium ut pausent praecordia* 2, 29, 4. pausantes* 2, 1, 27.
- pax** nobis uenit 2, 25, 7. in pace martyres ibunt 2, 21, 8. p. subdola 2, 25, 7. de pace subdola 2, 25. 2, 29, 6. laudatis pacem subdolam 2, 25, 12.
- peccare**: Deo peccas 2, 6, 7.
- peccata** grauia 2, 5, 11.
- pectus** pugnibus pertundere 2, 21, 13.
- peculantia** = *peculatus* 2, 29, 13.
- pecunias** facere 2, 35, 9.
- pecus** ferinum 1, 34, 5.
- pendere**: in talem pendit ecclesia 2, 20, 9.
- penetrare**: (Deus) penetrat singula corda 2, 18, 9.
- per legem** uiuere 2, 1, 5. iudicium per ignem dare 2, 1, 48. putas per funera non sis 1, 27, 11.
- peraequare**: caput cum caelo peraequat 2, 3, 17.
- perdere**: perditus *participii sensu, non adiectiuu*: perdita coniuge 1, 26, 14. perdita lex prima 1, 35, 15.
- perdoctus** 1, 1, 9.
- perennis**: gratias referre perennes* 1, 29, 13.
- perfrui** uitam 1, 26, 9. laetitia* 1, 26, 22.
- pergere**: ad Ierusalem perget 1, 41, 13. 'pergis ad spectacula uana 2, 16, 4.
- periurus** 1, 19, 3.
- permorari** 1, 29, 18.
- permori** 1, 27. 1, 27, 1.
- persecutio** flagrat 2, 25, 7.
- personam** iudicis ludere 2, 27, 3.
- pertingere** tempora postrema 2, 12, 5.
- pertundere** pectus pugnibus 2, 21, 13. pertundite pectus 2, 18, 11.
- perungere** melle 2, 28, 4.
- peruerso** decore 2, 18, 7.
- petra** 1, 13, 1*. 1, 13, 3.
- piare**: de lucro mercis uis te piare 2, 24, 14.
- pinguem** agrum uitas 1, 25, 2.
- pinnatus** (ala*) 1, 9, 2.
- pisces** (*stellarum sigillum*) 1, 7, 17. p. suffigere 1, 10, 2.
- placere**: sibi placentibus 1, 32.
- plangere**: plangis in imis 1, 21, 10. planges sub tartara 1, 26, 36. gentiliter plangere natos 2, 32, 7.
- plebs** deuota 2, 35, 17.
- plene**: intuite pl. dictum 1, 39, 5.
- plorare** 2, 24, 2.
- pluere** *personal.*: quis pluebat 1, 6, 10.
- poena**: poenas ponere 1, 28, 11. abluitur poena spiritalis aeterna 1, 29, 17. poenas ad-

- actas legitimus non sentit 2, 21, 12. redigere in poenam 2, 33, 12. trahere poenam 2, 39, 21.
- poenalis**: uos perducunt poenali* barathro* 1, 34, 10.
- polliceor** quoniam securior uiuis 2, 31, 4.
- polus**: rectorem poli inridere 1, 28, 10. (qui) sidera poli tractauit 1, 7, 5.
- pompa**: Zabuli p. 2, 18, 4. 19, 16. p. funeris 2, 33. 2, 33, 1. animo non pompa dolere* 2, 32, 3.
- pomum**: uitalia poma 1, 35, 10.
- ponere**: in uulnera positi (*i. e. qui uulnerari possunt*) 1, 7, 11.
- portare** (= *ferre*): auxilium p. 1, 21, 8.
- portentum** 1, 22, 6.
- postmodum** 1, 2, 9. 11, 3. 21, 10.
- praecipere**: ymnum proferre praecepit 1, 35, 22. praecepit te ornari 2, 19, 2. tales pasci praecepit 2, 37, 5. praecepit per legem uiuere 2, 1, 5.
- praeco**: Dei praecones 2, 19, 8. buccina praeconum 2, 35, 5.
- praeconium**: Legem tanto praeconio latam 2, 15, 1. praeconio tanto clamante 2, 20, 13.
- praecordia*** 2, 29, 4.
- praedicere**: in occisione praedicti 2, 25, 11.
- praenasci** 1, 6, 13. ex Saturno pronatus 1, 10, 1.
- praescire**: praesciisset* mortem 1, 11, 22.
- praesens**: ad pr. 2, 24, 13.
- praesentaneus** 1, 8, 1.
- praestare**: unum praesta tibi, ne superbus esse dicaris 2, 31, 3.
- praesto**: ut tuo populo praesto sis 2, 12, 8.
- praesumere**: lucra praesumis 1, 32, 5.
- prandium**: (*quem*) ad pr. ducas 2, 20, 22. prandia ab eo prospice, qui *cett.* 2, 20, 15. prandia sumpsit 2, 20, 16.
- prauitatem** mundi sequentes 2, 19, 4.
- premere**: pacem in orbe et ruina premit 2, 25, 2. terrorem premere 2, 26, 4.
- prex**: fundere preces 2, 35, 3. in prece fienda 2, 35, 15.
- primitia**: a pr.* 1, 11, 18.
- primitiuus**: (= *primus*) homo pr. 1, 35, 11. primitiui decepti 1, 41, 15, *cf.* 1, 41, 15.
- primordi** lex 1, 35, 12.
- primores** et duces 2, 1, 43.
- principium** (= *principatus*) 2, 39, 2.
- prisce** 2, 6, 8.
- priuare** *de*: patrem de regno priuauit 1, 5, 2.
- pro**: pro foribus 1, 37, 8. 2, 3, 18.
- probatio** 1, 22, 10.
- proclamare**: sanguis proclamauit in altum 1, 26, 31. Testamentum Vetus proclamauit de illo 1, 25, 14. Deum proclamans 1, 29, 19.
- procedere**: processit res in uano de uetustate 1, 17, 15. mors unde processit et... inde procedere uitam 1, 36, 1. frenum procedere* Legis 2, 17, 4. procedere Dei sancta 2, 19, 7. — lex de ligno processit 1, 35, 14.

- procludere:** doctores ora procludunt 2, 16, 15.
- prodire:** in supplicem prodit 1, 23, 14.
- producere,** *intrans.* producit cum illis 2, 1, 31.
- profanus** 1, 37, 1. *pr.* ab hoste 2, 9, 18.
- profari:** profatus *pass.* 2, 15, 5.
- proferre** artes 1, 3, 9. qui se protulit 1, 29, 5. ymnum proferre 1, 35, 22.
- profundere:** profuso cruore 1, 12, 3.
- prolis primo casu** 2, 16, 7.
- procludere:** procludunt ficto furore 1, 12, 13.
- promerere:** in dando promeruit leuari 2, 18, 20. promereri Dominum paratis 2, 14, 13. fuere promeriti (*depon.*) 2, 10, 5.
- pronatus** (= *pronus*) 2, 32, 12*.
- Pronomina:** *queis** 2, 16, 8. *illum neutr. sing.* 2, 22, 5, *sed cf. praef. illae* dat. sing. fem.* 2, 26, 6, *cf. praef. ipsud neutr. sg.* 2, 25, 9. *alium neutr. sg.* 2, 10, 10. *uno dat.* 1, 33, 9. *utroque dat.* 2, 11, 3. *nullo dat.* 2, 22, 13.
- propalat** se hosti 2, 9, 14.
- propeccare** 2, 11, 10.
- properare:** properant compleri Legis narrata 2, 1, 21.
- prophetare** 1, 6, 13. 1, 18, 9. 1, 19, 13. *saepe.*
- prosectus** (= *recutitus, curtus*) 2, 17, 9.
- prosequi:** fana *p.* 1, 1, 5.
- prosperitas** 1, 32, 6.
- prospicere:** prandia ab eo prospice, qui *cett.* 2, 20, 15. prospice Summum 2, 16, 17. *absol.* tu prospice semper 2, 23, 21.
- prosternere:** prostratus illi fatere 2, 11, 6.
- protendere:** lites fratri protendis 2, 6, 7.
- protoplastus** 2, 17, 4. *pr.* dies 2, 22, 2.
- prouenire:** mors prouenit 1, 35, 12.
- psalmus** 1, 34, 13. *pro psalmis cantatis amores* 2, 19, 18.
- pseudopropheta** 1, 41, 16. 2, 1, 41.
- puget:** non *p.* infrenem gentiliter plangere natos? 2, 32, 7.
- pudicus:** pudica 2, 18, 2. 16, 23. pudicae feminae Christi 2, 18, 23.
- pudor:** uirgineus pudor tecum uersetur in agno 2, 5, 6.
- puluis:** barbam comamque foedare in puluere terrae 2, 8, 11.
- puppis:** nauticae puppes 2, 2, 15.
- pusillus** 1, 30, 16. 2, 22, 11.
- putare c. con:** putas non sis 1, 27, 11. — *putatis quoniam sub uno morantur* 2, 14, 8.
- quaerere** deos 1, 1, 8. *quaere iustitiam Legis* 1, 21, 7. *quaeramus uitam* futuram* 1, 35, 8. *choros histrionicos et cantica musica quaeris* 2, 16, 22. — *c. inf.:* uiuere quaerit 1, 7, 19. *manes quaeris orare* 1, 16, 6. *sine lege uiuere quaeris* 1, 23, 4. *sine Deo uiuere quaeris* 1, 27, 5. *furias fingere quaerunt* 1, 17, 7. *extricare suam quaerunt uitam* 1, 17, 2. *in*

- silua manere quaeris** 1, 25, 3.
uagari tu quaeris 1, 29, 14.
fraudibus uiuere quaeris 2, 15, 7. **mites sibi quaerit filios esse** 2, 15, 11. **quaeris procedere Dei sancta** 2, 19, 7. **pascere tu quaeris** 2, 20, 17. **rescindere quaeris sententiam Dei** 2, 17, 3. **quaeris martyrium tollere** 2, 21, 15. 2, 22, 17. **belligerare quaeris** 2, 22, 1. **illum incumbere quaeris** 2, 23, 5. **bene uiuere quaere** 2, 23, 15. **de pompa funeris sollicitus esse qui quaeris** 2, 33, 1. **pascere qui quaeris** 2, 37, 1.
- quam:** **obisse debuerat quam ire sub rege** 2, 9, 6.
- quantocius** 1, 25, 21.
- quasi c. indic.:** **quasi bella quiescunt** 2, 22, 1. **c. coni. saepe.**
- quassare:** **res quassat* fine regis et artatio** 1, 41, 9.
- qui, dat. pl. queis*** 2, 16, 8.
- quisque (= quicumque)** 1, 3, 10*.
- quod pro acc. c. inf.:** **crede quod Christus te unum reddit** 1, 27, 21.
- quoniam pro acc. c. inf.:** **respicite q.* cogunt** 1, 17, 10. **uidete q. sunt omnia ficta** 1, 17, 13. **credamus q. ibi poenae aguntur** 1, 24, 16. **audite q. propheta praedixit** 1, 41, 3. **putatis q. sub uno morantur** 2, 14, 8. **polliceor q. uiuis** 2, 31, 4.
- rabies monstruosa** 1, 4, 4.
- reatus:** **in reatu* tuo disce deflere** 2, 8, 5.
- rebellis** 1, 3, 6.
- recalces pl.:** **dura cernice recalces*** 1, 38, 1.
- recapitulantes scripturas Iudaei exclamant** 1, 41, 19.
- receptacula mortis** 1, 27, 9.
- rector:** **rectorem caeli facis te** 1, 23, 11. **rectorem poli inridere** 1, 28, 9. **rectorem dominumque tuum nil posse fecisti** 1, 27, 12. **rector eras carnis** 1, 27, 15.
- rectum (adu.)** 2, 22, 10.
- reddere:** **redditus fato suo** 1, 12, 5. **reddis animam** 1, 29, 16. **reddite uos Legi secundae** 1, 35, 18. **reddite uos Christo humiles** 2, 26, 6. **redditur in culpa pastor saecularia seruans** 2, 28, 6. **tota reddite sacra ministeria** 2, 27, 6. — **te redde tutum** 2, 9, 12. **te redde pacificum cunctis** 2, 22, 7. **comem te redde pusillis** 2, 22, 11. — **uim factam reddere contra** 2, 7, 16.
- redigere:** **redactus in poenam** 2, 33, 12.
- redire caelo** 1, 3, 5.
- refouere (= curare, colere, cf. Hartel. indic. Cypr. s. u. fouere)** **refouetur homo pauper** 2, 30, 5.
- refrenare linguam** 2, 7, 16.
- refrigerare** 2, 17, 19. 2, 1, 45.
- refuga** 1, 13, 1.
- refugire:** **refugite** 1, 33, 7.
- refugiscere praecepta** 1, 23, 9.
- refugium Regis pete** 2, 11, 5.
- regere:** **regit tridentem** 1, 10, 2.
- religio curatur** 1, 12, 10.
- remittere:** **remittis dorsum Deo** 1, 24, 9. **nec sibi nec patriae laudem remisit** 2, 9,

16. terrorem Legis ex auri-
bus uento remittis 2, 18, 3.
frena remittere 2, 28, 3.
calce remissa 2, 1, 13.
- remouere**: gaudia te remouent
a gratia Christi 2, 16, 20.
- renunciare** 2, 16, 8.
- repascere** 2, 37, 3.
- reponere**: reponimus* omnia
mundo 1, 26, 23. repositis
castris ulterius caue delin-
quas 2, 11, 8.
- repugnare** (= *pugn.*) 2, 20, 11.
- reputare**: impia martyribus
odia reputantur in ignem
2, 6, 2.
- requiris fana** 1, 24, 13.
- res infamis erit, si quis se
propalat hosti** 2, 9, 14.
- rescindere quaeris sententiam
Dei** 2, 17, 3.
- respectus** (= *respectio ἐπι-
σκοπή*) bonus 1, 1, 2.
- respicere**: respicite remanere
defunctos 1, 24, 4. respicite
*quoniam** iactabit 1, 9, 6.
- responsa uana** 1, 22, 4.
- responsor** 2, 31, 6.
- respuere**: respuis bonum di-
sciplinae caelestis 1, 26, 1.
indomita ceruix respuit iu-
gum ferre 1, 34, 1. respuite
gustum 1, 35, 17. respuit
uniuersas uestras (dies) 1,
40, 4. respuitis Legem 2,
19, 17.
- resumere se** 2, 30, 8.
- resurgere** Christo 1, 21, 11.
r. in ipso defuncto 1, 25, 6.
resurgimus illi 2, 3, 3. pla-
cuit Christo resurgere mor-
tuos imo 2, 39, 6.
- resurrectio prima** 2, 3. de re-
surrectione promissa 2, 32, 5.
- retinere**: retinet lingua 2, 22, 6.
- retractare**: tecum ipse re-
tracta 1, 34, 6. si retractes
corde 1, 27, 13.
- reualescere** 2, 30, 4.
- rex aeternitatis** 1, 36, 4.
- robusta mala*** 2, 3, 7.
- rotans** (= *se rotans*) 1, 19, 11.
- rubor**: malas medicatis super-
ducto rubore 2, 19, 12.
- rudis** (*heidnisch*) 1, 2, 5.
- ruere**: ruis in mortem 1, 26, 2.
ruunt dignitates ab alto 1,
26, 15.
- ruina**: pacem in orbe et ruina
premit* 2, 25, 2.
- rumor**: bullit in inferno ru-
moribus ipsa gehenna 2, 28, 8.
- sabbata uestra spernit** 1, 40, 3.
- sacculus** 1, 9, 3.
- sacculum effundere** 1, 9, 5.
- saccus**: uolutari saccis* 2, 8, 12.
- sacraria mortis** 1, 19, 15.
- saeculum**: saeculi meta 1, 1, 2.
saeculi hebetudo 1, 22. aurea
saecla 1, 34, 18. blandiente
saeculo 2, 25, 2.
- saecularis**: saecularia in to-
tum fugienda 2, 16.
- saepire**: in angore saeptus*
2, 3, 19.
- saecutus*** (*us*) 1, 39, 10.
- salutaris**: propter salutaria
uestra 2, 5, 2.
- sanguis proclamauit in altum**
1, 26, 31.
- sapire** (*cf. refugire*) 2, 36, 5*.
- saraballum** 1, 9, 1.
- satagit non uerbus*** 2, 30, 14.
- satelles, acc. satellem** 2, 12, 14.
- sator** 1, 7, 5.
- scandalum**: mittere dixit la-
pidem in scandalo uestro 1,

- 40, 6. tolluntur scandala mundo 2, 1, 47.
- schisma**: populo, quem in s. misistis 2, 25, 3.
- sed immo** 2, 2, 10.
- seducere**: seducunt historiae per uates confectae 1, 6, 15. uosseducuntsacerdotespauci 1, 8, 10. tot uiros seducit falsa prophetans 1, 17, 9. Virbium seduci prudentem 1, 19, 2. seducte (*uocat.*) 1, 26, 40. seducti 1, 11, 5.
- seductor**: uobis subrepsit aeni* seductor* 2, 29, 7.
- semen lolii** 2, 14. 2, 14, 1.
- semouere**: semotae sunt istae* tribuum 2, 1, 15.
- sententiam misit in illis** 1, 3, 7. s. demissam in protoplasto 2, 17, 3.
- separatur mortalis homo a carne** 1, 27, 17.
- septimana finita** 2, 32, 4.
- septizonium** 1, 7. 1, 7, 14.
- sequi**: structuram secutus 1, 11, 3. idola quae* sequeris 1, 34, 9. facinus secutae fuere 2, 1, 18. escam* sequentes 2, 7, 3. prauitatem mundi sequentes 2, 19, 4. sinistra sequendo 2, 19, 19. quidquid sequeris 1, 21, 9.
- sericus**: te circumdas serica ueste 2, 18, 2.
- sermo blandus deriget*** 2, 31, 8.
- seruator** 1, 35, 2.
- seruire**: seruis uentri 1, 23, 1.
- seruitium hostibus deferre** 2, 9, 7.
- seu** — **seu c. coni.**: seu regant seu minuant 1, 21, 6. seu — aut *c. indic.* 1, 26, 13.
- si (ob) c. coni.**: dicite si non sint numina falsa 1, 17, 13.
- sic saepe legitur in fine carminum**: Sic deus euasit 1, 4, 8. Sic ego colui 1, 8, 21. Sic genuit generatus qui fuit 1, 10, 8. *cett.*
- sigillum aruit** 1, 18, 18.
- signare dilectos*** 1, 41, 8.
- signum**: inspice Liam, quam Iacob in signo (*matrimoniae*) recepit 1, 39, 2. multa signa facit 1, 41, 16. matutinus signa reuise* 2, 12, 9. in signis ille uiuat 2, 5, 10.
- silentia uestra fiant** 2, 35, 15.
- silua (i. e. mundus, res saeculares)**: in s. manere quaeris 1, 25, 3. — 1, 33, 7.
- silvester, gen. siluestri** 1, 33, 5.
- simulacra illis ponebant** 1, 3, 11.
- sinister**: non te purgas sinistra sequendo 2, 19, 19.
- sitire**: sitis diuitias 1, 30, 4.
- sodalis**: eritis Deo sodales 1, 35, 20.
- sorbere**: lapidem sorpsit 1, 4, 7. sorbitis (*indic. pr.*) 2, 29, 9.
- sors**: excurrit alius ad sortes 1, 22, 2.
- sortilegus falsus** 1, 11.
- sortiri**: sortiris exstincta 1, 34, 14.
- spatium datur iniquis** 2, 2, 7.
- spectacula uana** 2, 16, 14.
- spelaeum**: spelaea* ferarum 2, 11, 9.
- spernere legitima** 1, 3, 3.
- spes fortunata** 1, 2, 12. in illa (*lege*) spem posuit 1, 38, 5. ubi sit spes anteponeuda 1, 25, 20.
- spiritalis poena** 1, 29, 17.

- stare** (= *esse*) 2, 14, 1. 2, 28, 10.
sterilis: sterili agro semina iactas 1, 25, 2. steriles Christianos uos esse designo 2, 14, 9.
stibium 2, 18, 7.
stips: stipem tollant 1, 17, 12.
stipula: conspicitis stipulam cohaerentem in oculis nostris 2, 25, 5.
stomachi domus 2, 35, 4.
strophæ (= *dolus*): strophæ decipiunt uestras mentes 2, 7, 3.
structuram* gerere 1, 10, 7.
stultitia: crux stultitiam* facit adulteræ genti 1, 35, 3.
suadere *c. acc.*: quos male ille suasit 2, 1, 45.
sub *c. acc. pro abl.*: s. fata uiuentes 1, 7, 11. s. tartara planges 1, 26, 36. s. tecta manentes 1, 33, 6. s. mysteria 1, 17, 3. *sed c. abl.*: s. uno morantur 2, 2, 11. 2, 14, 8. laborat frater s. armis 2, 20, 6.
sub *c. abl. pro acc.*: s. tectis uenit 1, 11, 16. mittebant capita s. numine quasi praesenti 1, 18, 5. refugite sub antro 1, 33, 7. s. barbaro rege refugit 2, 13, 4. te s. latebra conde 2, 9, 10. *sed* intra s. arma 1, 34, 8. — *praeterea haec notanda sunt*: s. ludicro 1, 12, 17. s. inferno 1, 26, 4. s. uigore uiuere 2, 33, 14. s. Antichristo 2, 3, 6. s. uno momento 2, 22, 16. s. Deo 2, 30, 3. s. Antichristo deuicto 2, 39, 13. s. quo fiet terra deserta 1, 41, 2.
subdere: te subde et honorem redde potenti 2, 31, 7.
subdole quem (Apollinem) lussit uirgo 1, 11, 7.
subdulus: subdola gens* 1, 28, 3. s. pax 2, 25. 2, 25, 7. 12. 2, 29, 6.
subinde 2, 30, 16.
sublabi: sublapsus discum non potuit retinere 1, 11, 20.
suboles Cainaea* 1, 36, 7.
subornare: subornant aliis submysteria falsum 1, 17, 3.
subsannare: (spe) quam uos subsannatis* 1, 38, 7. indurato corde subsannatis eundem 1, 40, 11.
subsidere: subsidunt montes 2, 1, 34.
subueniunt fabulae 2, 35, 3.
subuertere corpora 1, 3, 14.
succollare 1, 19, 10.
sudor: cum sudore uiuere iussit 2, 17, 5.
sufferre: sufferens tanto tempore uestra 2, 2, 5.
sufficere *c. inf.*: femina marito probata sufficiat esse non cultibus sed bona mente 2, 18, 14.
suffigere pisces 1, 10, 2.
suggerere: suggeret Dominus uictum* diurnum 2, 32, 14.
summittere: summittit oculos Dominus 2, 2, 3.
sumptum: sumpta diuina 2, 34, 2. in modico sumpto 2, 34, 5.
supperaddita Lege 1, 37, 19.
superbire 2, 36, 2*.
superducere: superducto rubore 2, 19, 14.
superstitio nefanda 1, 18, 1.
supertollere: me supertollo 2, 20, 2.

- suppetium** 2, 2, 15. 2, 29, 12.
supplex: in supplicem prodīs
 1, 23, 14.
supplicium: ferro parantur
 supplicia meritis 1, 28, 8.
surdus: aspides surdi 2, 9, 19.
surgere *c. inf.*: surrexerunt
 ludere 2, 17, 8.
suspensam in ligno uitam 1,
 40, 9.
susum intendere 2, 27, 5. s.
 corda 2, 35, 14.
synagoga 1, 39, 1.
- tabellas** adorare 1, 14, 6.
tabescere 2, 20, 20.
tabula: in tabulis spes est
 uestra de Christo refecto 2,
 20, 23.
taurus (*stellarum sigillum*) 1,
 7, 16.
temperare: tempera te Christo
 1, 32, 11.
templorum culturam uitate 1,
 35, 19.
tempus: t. inritum 1, 26, 18.
 per tempora gaudes (*opp.*
aeuum) 1, 21, 9.
tenere: tenet loca dextera 1,
 26, 33. mēdium tempus He-
 lias, medium Nero tenebit
 1, 41, 11. lege tenentur 2,
 7, 4. teneris longo morbo
 1, 26, 13. principium (= *prin-*
cipatum) tenere 2, 39, 2.
tenorem mutare 2, 39, 9.
terrenus 1, 13, 2*. 1, 13, 6.
 respice iudices terrenos 1,
 28, 6.
terrae fundamenta (= *gehenna*)
 paratis 2, 29, 18.
terror: terroribus actus 1, 4, 3.
 terrore caelesti prosternun-
 tur 2, 1, 40. terrorem pre-
 mere 2, 26, 4.
Testamentum Vetus 1, 25, 14.
testificor Dominum 1, 1, 7.
ti = ci: concupiscencia 2, 23.
timebis pro eo 1, 32, 10.
tingere lanas 1, 3, 10. t. cri-
 nes 2, 18, 8.
tiro 2, 5, 5.
tmesis: obstupe iam factus 1,
 25, 13.
tollere: tollite corda fraudis
 1, 30, 19. uictoria tollit in-
 iquam (causam) 1, 31, 5. (quod)
 blasphemium tollat Salomon
 aperte 1, 31, 7. tollite corda
 fera 1, 33, 4. tolluntur scan-
 dala mundo 2, 1, 47. sub-
 lato leone 2, 2, 1. fratres
 de odio tollant 2, 6, 1. ueri-
 tas odia tollat 2, 29, 5. —
 subdola gens tollit se in
 partes 1, 28, 4. nimium te
 tollis in altum 1, 30, 5. —
 martyrium tollere (= *subire*)
 2, 21, 15. 2, 22, 16.
tonans (Iuppiter) 1, 15, 4.
tonitruare 1, 6, 7.
torquere: flamma quos aeterna
 torquebit 2, 13, 5.
torrere: torruit* hunc uirgo
 specie 1, 11, 10.
tortor: ordo tortoris 1, 24, 23.
 tortorem accommoda (te) 2,
 22, 9.
totidem (= *itidem*) 1, 7, 13.
 1, 41, 2. 2, 26, 3.
totus (= *omnis*): tota 1, 37, 15.
 tota uectigalia 2, 3, 10. to-
 tas diuitias 2, 18, 24. tota
 ministeria 2, 27, 6. Ecclesia
 tota 2, 28, 13. saeculo toto
 2, 1, 16. toto tempore 2, 3,
 7. 2, 18, 8. — totum (*adu.*)

- 1, 26, 15. — in totum erratis 1, 37, 22. saecularia in totum fugienda 2, 16. in totum ne facias 2, 38, 6. sub totis (= *omnino*) 1, 30, 18.
- tractare**: sidera poli tractavit 1, 7, 5. impie tractas 1, 30, 4.
- traditio** nouella legis 2, 1, 6.
- traiectum** clauis Dominum cognoscere nolunt 1, 36, 14.
- tramite** uos rectum ducite 2, 22, 10.
- transferre**: translatis Iudaeis 1, 2, 8. translati lauacro magis caritatem habete 2, 7, 12.
- transfluuiat** hostis 2, 9, 10.
- transgrederis** Legem 2, 17, 12.
- transigere** sese = *uires suas recuperare* 2, 30, 16.
- transitus**: exspecta requiem transitu mortis 2, 17, 20.
- transmittere**: transmittat animus in Deum 1, 36, 9.
- tremere**: tremebit undique terra 1, 41, 10.
- tremescere**: terra tremescat 2, 2, 3.
- tribuere**: omnipotens tribuit ut talis euadat 1, 41, 18.
- tricesimae** (*dies*) 1, 40, 3.
- tridens**: tridentem regit 1, 10, 2.
- tritrus**: binio* triti* 1, 11, 17.
- tundere**: tundis pectus 2, 32, 8.
- turba** ciuica 1, 1, 7. t. choraulica 1, 32, 7. t. pronata* (= *prona*) 2, 32, 13.
- turbare**: ex sua sede turba pauperem 2, 20, 22.
- tutantur** *pass.* 2, 1, 28.
- tutores*** eronis 1, 12, 12.
- tutus**: tuti latronibus* 1, 33, 6.
- typus**: inspice Liam typum Synagogae fuisse 1, 39, 1.
- u pro y**: marturium 2, 21, 2, 21, 1.
- uber**: intrabunt sancti ad antiquae ubera matris 2, 1, 44.
- ulcus**: ulceribus corpus uexatur 1, 26, 12.
- ulnus**: aurum...ulnis refertur 1, 34, 11.
- ululatur** 2, 2, 7.
- Unctus** (*i. e. Christus*) 2, 16, 8*. 2, 31, 5.
- unus**, *dat.* uno 1, 33, 9.
- urgere**: urgunt 2, 34, 8.
- uritur** ab imis terra 2, 4, 7.
- usura**: usuris oppressus deplorat factus egenus 2, 24, 12.
- ut c. ind. pro con.**: ut adornat 1, 19, 8. ut ipsi te saluant 1, 21, 5.
- ut ne sacrificia faceretis** 1, 40, 5.
- ut pro acc. c. inf.**: credis ut incipias 1, 34, 19.
- ut quid nunc agis** 2, 17, 2.
- uterque**, *dat.* utroque 2, 11, 3.
- uti c. acc.**: me uera dicentem si uteris* 2, 16, 17.
- uacare** 1, 33, 1,
- uacillare** 2, 28 9*.
- uacuus**, in uacuum: mors in uacuum (= *uana*) non est 1, 27, 13. *praeterea cf.* 2, 8, 4.
- uagari**: sine freno u. 1, 26, 2. u. quaeris 1, 29, 14. uagatur mors immatura 1, 16, 4.
- uagus**: uult u. errare 2, 13, 6. daemones uagi 1, 38, 10.
- uanitas** uera 2, 33, 4. fugite uanitatis decorem 2, 18, 21.
- uanus**: idola uana 1, 2, 7. 1, 2, 13. Nemesiaci uani 1, 19. res uanas adfectas 2, 18, 4. responsa uana 1, 22, 4. gaudia uana 1, 26, 5. — in uano

- timentes 1, 19, 14. in uano res de uetustate processit 1, 17, 15. — uani reuerentia* 2, 16, 23.
- uasculum**: solueritis eos (deos fusos) in uascula 1, 20, 7.
- uates** inanes 1, 17, 1.
- uena**: erumpebat uenis 1, 18, 11.
- uenalem** emisti dominum 1, 14, 4.
- uenire**: dispositum tempus uenit nostris 2, 25, 1. subdola pax nobis uenit 2, 25, 7. — *c. inf.*: uenisti fundere preces 2, 35, 3. Helias ueniet signare 1, 41, 8. — credere crucem uenit in horrorem 1, 36, 10. uentum est ad finem 2, 1, 47. uentum est ad summum ut 1, 18, 6.
- uenter**: uentri seruire 1, 23, 1. uentrem implere 1, 23, 7.
- uentus**: terrorem Legis ex auribus uento remittis 2, 18, 3.
- uerba et coniugatio**: adhaerere 1, 29, 2. abosus* *passiue* 2, 30, 7, *cf. Neue* II 342. abscondere: absconsus 2, 1, 1. absconso 2, 1. (in)absconsum 2, 25, 9, *cf. N.* II 572. (bellor) bellaris 1, 33, 8. *sed* bellatur *passiue* 1, 34, 12, *cf. N.* II 276. (blandio) blandire 2, 12, 7, *cf. N.* II 276. bullire 2, 28, 8, *cf. N.* II 432. consulti sunt *depon.* 1, 22, 5 (*cf. Roensch. Ital.* p. 302 *consultari*). *sed ibid. u.* 14 *consulite*. cupire 2, 7, 15, *cf. N.* II 415. (dedomare) dedomata 1, 34, 4, *cf. N.* II 552, *sed* indomita 1, 34, 1. deduat 2, 12, 14. duat* 1, 14, 7. 1, 35, 21, *cf. N.* II 442. (demergere) demergunt *intr.* 2, 39, 21. (emere) empseris 1, 14, 4, *sed* emisti *ibid.* (esse) erint 2, 3, 4, *cf. N.* II 596, erimus 1, 35, 6, eritis 1, 6, 3. 1, 38, 2. 2, 32, 11, *cf. Luc. Muell. d. r. m. p.* 365. (excordare) excordaris 1, 21, 5, *cf. N.* II 269 (*recordare*). — (exercere) exercite 2, 27, 1, *cf. R. Ital.* p. 283. (experire) experitis 1, 7, 2, *cf. N.* II 279. fabricantur *passiue* 1, 16, 7. (facere) feceritis 2, 39, 5. (faenerare) faeneras 2, 37, 6. faenerasti 2, 24, 7, *cf. N.* II 285. (fari) fatus *passiue* 1, 34, 18, *cf. N.* II 614. (ferre) feritis 2, 26, 7, *cf. R. Ital.* p. 286. (feruere) feruent (*future*) 2, 2, 16. feruunt* 2, 2, 17, *cf. N.* II 422. (fidere, *fut. ex.*) fideris 2, 15, 10. (fieri) fiendus 2, 35, 15, *cf. N.* II 610. (fugire) fugite 2, 18, 21, *cf. N.* II 415, *R. Ital.* p. 285. (intuere) intuite 1, 31, 1. 1, 39, 5. intuis 2, 20, 13, *cf. N.* II 425. (laetare) laetandas aras 1, 15, 6, *cf. N.* II 264. (lauare) lotus 2, 6, 6. 9*. lugere 2, 32, 10, *cf. N.* II 428. (luxari) luxaris 2, 35, 7, *cf. N.* II 295. (medicare, 2 *pl. ind. pr.*) medicatis 2, 19, 14, *cf. N.* II 296. (merere) merunt 2, 4, 11. (obliuisci) obliuitus *passiue* 1, 27, 8, *cf. R. Ital.* p. 388; *sed depon.* 2, 32, 5. (occidere) occisit 1, 36, 6, *cf. N.* II 545. (paeniteo) paenitentibus 2, 8. paenitens es 2, 8, 1, *cf. N.* II 624. (pendere *hängen*,

- praes.*) pendit 1, 35, 9. 2, 20, 9. (profari) profatus *passiue* 2, 15, 5. (posse) poterint 1, 27, 18, *cf. N. II* 596. (refugire) refugite 1, 33, 7. (respondere) respondis 2, 35, 16, *cf. N. II* 427. sapire* 2, 36, 5, *cf. N. II* 415. (sorbo) sorbitis 2, 29, 9, *cf. N. II* 427. sorpsit 1, 4, 7, *cf. N. II* 481. tutantur *passiue* 2, 1, 28, *cf. N. II* 325. (urgere) urgunt 2, 34, 8.
- uerbum**: uerba contra Deum misere 1, 3, 6. uerba geris tanta uana 2, 22, 16.
- uerbus** 2, 30, 14*.
- ueritas** odium tollat 2, 29, 5.
- uersus extremis syllabis consonantes**: uocatur — curatur 1, 12, 9. 10; alter — alter 1, 22, 1. 2; maligno* — benigno 1, 24, 18. 19; putatis — colatis 1, 37, 21. 22; require — lenire 2, 8, 6. 7; uicisti — peristi 2, 9, 8. 9; habere — uidere 2, 33, 7. 8; *cf. praeterea carminis* 2, 39 *uerba finalia omnia in o desinentia.*
- uertere**: uertis te in faciem (Dei) 1, 24, 4. uertite uos Christo 1, 35, 20. tu te in fabulis uertis 2, 35, 18. uertitur caelum 2, 39, 9.
- uesanus** 1, 26, 39.
- uestimenta** diducere 2, 32, 8.
- uestire**: in pace te uesti bonis 2, 21, 16.
- uetare**: deos adorat uetitos 1, 35, 16.
- uetustas**: de uetustate 1, 17, 15.
- uictoriae** palma donatur 2, 17, 18.
- nictualia** 2, 30, 10. u. collo portare 2, 39, 16.
- uictus**: suggeret Dominus uictum* diurnum 2, 23, 14.
- uigere**: uiges corde 1, 19, 15.
- uigilare**: pro die tuo uigilas 2, 23, 18.
- uigilanter** age 2, 9, 13.
- uigor**: sub uigore uiuere 2, 33, 14
- uincla** rumpere 2, 38, 2.
- uindemiare**: uindemia uina 1, 25, 8.
- uiniuorax**: uiniuoraces 1, 18, 17.
- uinus** *masc.* 2, 22, 5 (*sed cf. uarr. lectt.*).
- uiolare** (*stupro*) puellam 1, 11, 13.
- uirgineus** pudor 2, 5, 6.
- uis**: uim ultro non facere nec factam reddere contra 2, 7, 17.
- uisitare** terram 1, 3, 2. infirmum u. 2, 30. uerbis opus non est uisitare sed benefactis 2, 30, 12.
- uisco** (auis) maeret* improuida 2, 23, 19.
- uita** ferina 2, 10, 9.
- uitalis**: uitalia poma 1, 35, 10. lignum uitale 1, 35, 13.
- uitare** Dei praecepta 1, 35, 1. daemonum fata uitate 1, 35, 19. zabolicam legem uitate 1, 35, 23.
- uitrea** uita moralis 1, 26, 17.
- uiuere**: uiuebat furto 1, 13, 5. uiuere non poterat de suo? 1, 10, 7. inter utrumque uiuere 1, 24, 1. 14. morte uiuentes 1, 36, 5.
- uorago** 2, 29, 11.
- uorauit** natos 1, 4, 2.
- Xanta** (= *sancta*) Dei lex est 1, 35, 21.

- xenium:** xenia corrumpunt iudices 1, 31, 3.
- Ymnum** proferre 1, 35, 22.
- ymnificato** choro Christo placete 2, 19, 22.
- za** = *dia in:*
- zabolicus:** zabolica lex 1, 35, 23. germine zabolico 2, 32, 12.
- Zabulus** 2, 16, 7. Zabuli pompa 2, 18, 4. 19, 16.
- zacones** 2, 27, 1.
- zelando** 2, 21, 13. zelarum alium 2, 23, 3. zelantes fauore Christi offerte odorem 2, 19, 23.
- zelus:** zelo maritali 1, 7, 8. sincero prae zelo* 2, 22, 10. de zelo concupiscenciae 2, 23. ardes proximi zelo 2, 23, 1.
- zona:** de circulo zonae 1, 7, 1.

COMMODIANI CARMINA

RECOGNOVIT

ERNESTVS LVDWIG

PARTICVLA ALTERA

CARMEN APOLOGETICVM

COMPLECTENS

LIPSIAE

IN AEDIBVS B. G. TEVBNERI

MDCCCLXXVII

LIPSIAE, TYPIS B. G. TEUBNERI.

HERMANNO ROENSCHIO

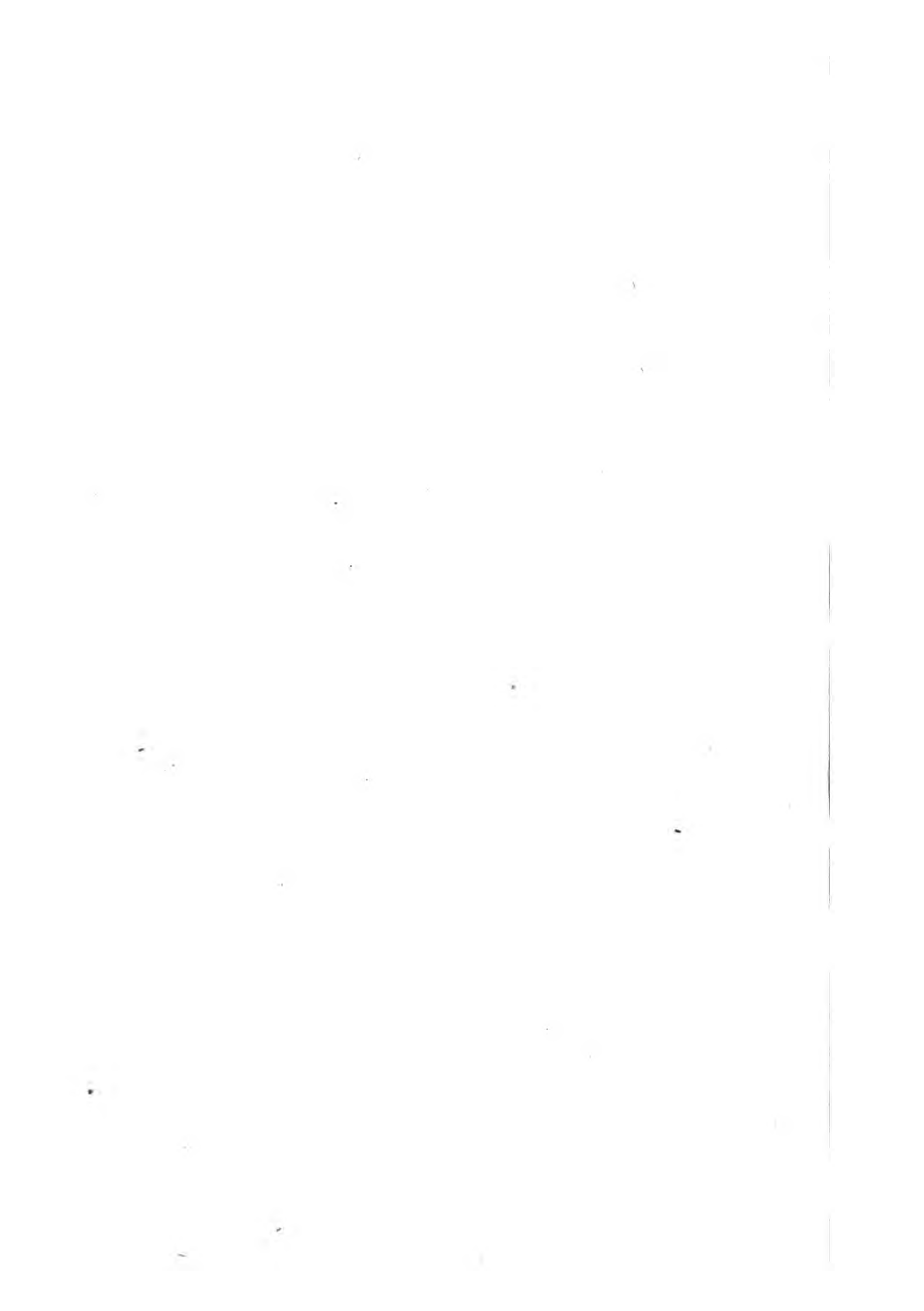
ARCHIDIACONO LOBENSTENIENSI

VIRO DOCTISSIMO

DE COMMODIANO OPTIME MERITO

D. D. D.

ERNESTVS LVDWIG

PRAEFATIO.

In adnotatione critica subiecta, ut de codicis lectionibus et de emendationibus a me receptis lectores monerem, his notis usus sum:

M	=	cod. Mediomontanus (<i>Middlehill</i>).
P	=	Pitra.
D	=	Duebner.
Eb	=	Ebert.
Lbch	=	Leimbach.
R	=	Roensch.
H	=	Hilgenfeld.
L	=	Ludwig.

Egregium Roenschii librum saepe laudatum, qui inscribitur: *Itala und Vulgata. Das Sprachidiom der urchristlichen Itala und der katholischen Vulgata etc. ed. II* his litteris indicaui: *Ital.* —

COMMODIANVS. EPISCOPVS AFRICANVS.
CARMEN APOLOGETICVM ADVERSVS IVDAEOS
ET GENTES P carmini inscripsit; in codice neque
poetae neque operis inscriptio exstat. Sed subscriptio-
nis fragmina superstita haec emicant:

. . . PLIC. TRACTAT. SCI. EPISC.

. C . . O

Iam vero Martinus Houth Oxoniensis, vir 'tam mente quam sensu acerrimus', quem Thomas Philipps de eruenda subscriptione consuluit, cum ei codicem accuratius inspicienti Pitrae de Commodiano coniectura obiecta esset, hoc poetae nomen legisse sibi visus

est. cf. Spicileg. Solesm. t. IV praef. p. II. Roenschius collatis Gennadii (cf. De vir. ill. c. 15) verbis *scripsit . . . librum adversus Paganos* inscriptionem dedit hanc: CARMEN APOLOGETICVM *adversus Iudaeos et Paganos*; sed cf. Ebert, Allgemeine Geschichte der Literatur des Mittelalters im Abendlande I p. 87, adn. 3. Equidem nomen carminis *apologetici* cum argumento minime convenire censeo, sed retinui, quippe quod apud omnes pervulgatum est.

v. 2. *Quis nisi quem sustulerit* L, *Nisi quem is tulerit* M, *quis ex initio v. 1, is tulerit* scriptura codicis correcta in *sustulerit*, repetii. P in exc. post *tulerit* maluit *longe* vel *procul* inserere, Lbch *prius v. primo; nisi quem is ipse abstulerit* R, cum respiceret Instr. 1, 1, 6 (abstulit); *n. q. is abstulerit* H. — v. 3 sqq. *inani. Dum . . . auras, Plus . . . R, inani, Dum . . . auras. Plus. P.* — v. 5. *plus levior*, haud raro in sermone plebeio *plus* comparativo iungitur, cf. et *magis* insequitur *plenius* ostendere, v. 478; *plus* humidior, in Oribasii versione Lat. Bernensi (ed. Hagen) 1, 1. *calidior plus*, ibid. 17, 11. *plus superius* 7, 30; *magis durior*, Epist. Anthimi 43 (ed. Rose in anecdot. Gr. et Graecolat. p. 84). Alia R (Ital. p. 279) collegit. Luculenter de hac comparationis ratione J. N. Ott disputavit in dissertatione, quae inscr.: die Doppelgradation des lat. Adjectivs etc. (in Jahnni annall. 1875 p. 788 sqq.) — *adessent* pro *essent*, cf. 34, 43 etc., cf. indic. Latinitat. — v. 8. *incantando* *incantans*: gerundium pro participio praesentis positum, cf. dicendo 178, transeundo 186, vivendo 303, amando 505, precando etc., cf. indic. Latinitat. De quo usu cf. R Ital. p. 432 sqq. et exempla ex Oribas. vers. sumpta in praefat. Hag. p. XXII, praeterea Diezii Gramm. linguarum Romanensium III p. 247 (ed. II). — *malignas* M, restitui interpunctione post *mersus* deleta; *malignus*

v. etiam rerum nominibus iunctum est: v. 182 opera maligna, Instr. 1, 24, 19 duceris in loco maligno. Roenschius *mersus*, *Paene . . . malignus* scripsit. — v. 9. *Domino* P in exc., *Deo* M. — v. 11. *tradita in codice legis* propter sequens *ibi* scripsi, cf. cetera legis 30 universa legis 949, legis narrata Instr. 1, 42, 21. partita locorum C. A. 919; forte *traditas in c. leges*; *traditor in c. legis* M, quam lectionem P etiam in exc. comprobavit, nam „rythmo convenit et cum Tertulliano facit de Coron. Mil. 4 et Arnobio III 13: ‘Neque traditor alicuius scientiae potis est, etc.’“; *traditorum* D, *traditorem* Lbch, *traditores* (i. e. scriptores Scripturae Sacrae) R. Idem in commentar. haec coniecit: *Adgressumque fecit traditorum* (gen. pl. neutr. ‘tradita’) *in c. legis*; *Adgressusque fui tradito in c. leges* H. — v. 12. *lampada*, nom. sing. I^{ae} decl.; locis Ital. p. 258 haec exempla addo: quos solis lampada tostata, Iuvene. Exod. 303 (ed. Pitr.); quos lampada solis torreat, ibid. 606; stateram, Tabul. cod. Mutin. in Huschkii Metrolog. Scr. Rom. rell. p. 132, staterae, ibid. p. 132. — v. 13. *cognovi Deum unum* L, *cognovi Deum* M; addidi *unum* collato v. primo (unum proprie Deum nosse), ad quem, cum praefationis prima pars concludatur atque definiatur, oratio revertitur. — *vere agnovi caelis Deum* P in exc., *vere Dominum cognovi* R. — v. 15. *passus vulnera victor* L, *p. vulneris auctor* M, *p. vulneris ictus* D, quod P in praef. p. XVIII retinuit. — v. 17. *nihil sibi proponunt cognoscere*, cf. datur scire v. 136. intellegi datum est Gargil. Mart. 25. — v. 18. *sanguinem bibant* M, *sanguine vivant* P in adnot. proposuit. — v. 19. *saginati* P, *sanguinati* M. — v. 20 sq. *Ingenunt ad tumulum sepulcri; tum diviti plaudent | Mutabuntque pauperes vestes et fastidientur* L. Commo-dianus invehitur in parasitos, qui exsequias funeris

alicuius prosecuti paullo post ad vestitum suum redeunt. *Ingerunt ut tumultum sepulchrum dum plaudens diviti| Mutabuntur paupere veste et fastidiis M, Ingerunt ad t. se pulchros: dum diviti plaudent, Mutabuntur fastidiis et paupere veste P, Inferuntur tumulo sepulchri, dum gaudent divitiis: Mutabuntur et f. etc. R.* Idem, cum mecum per litteras ea communicaret, quae secundis curis intellexisset nonnullis locis emendanda esse, coniecturam sic censuit esse corrigendam: *dum plaudent diviti;* ‘plaudent’ enim formam indic. praes. verbi II^{ae} coniug. sibi agnovisse videtur, quae firmaretur hoc loco: ‘plaudet’, manus percutit Gl. Paris. ed. Hildebr. p. 242, 251. Sed finitur versus Commo-
diani voce „utique accentu insignitam habente paenulti-
mam“, cf. Luc. Muell. de re m. p. 448. — v. 23. *Si quis est opibus sibi visus Caesare dignus L, Si pinguis est opibus, sibi [cibus P] sit si C. d. M, Si p. e. o. sive sit is C. d. Lbch,* qui nunc seu quis est forsitan praestare putat. — v. 24. *praeponit P, praeponunt M — fragilis M, fragili P in exc. „ac si dixisset inopi, pauperi“.* — *ullum M, urnam R; ollam id. in com- ment. coniecit.* — v. 26. *Summus divitias . . . altos P, summa divitias . . . altos M, summam dedit iam . . . Altus Lbch.* — v. 29. *Suadeo altos,* cf. suademur v. 297, erravimus suasi v. 758, quos ille suasit Instr. 1, 42, 45. vid. Neue II 261 sqq., Ital. 441 sqq. — *ego altos sic M, ego sic altos Lbch.* — v. 31. *aspicite P,* (cf. discite 32) *aspice M.* — v. 34. *belluarum adesse M, b. instar ad. P in adnot. coniecit.* — v. 36. *nos P in exc., deest in M.* — *illas Lbch, illos M.* — v. 37. *praebere* cf. merunt 56 (coniect.) augere 602. lugunt 942, fervunt 1018. exercite (pr. exercete) Instr. 2, 26, 1; intuite 1, 31, 1. 1, 39, 5. cf. Neue II p. 422 sqq., Ital. p. 283 sqq. — v. 38. *divinos M, Divinus P.* — v. 39. *verba tonavit L, cum sententia gravissimam*

locutionem flagitet. cf. ore tonare v. 593. De pfecto tonavi cf. Neue II 479; *verbo sanavit* M, *verba sonavit* R. — v. 40. *demonstravit* M, *monstravit* P in exc. — *Pharaone decepto* M, *Pharaoni decepto* R. — v. 41. *et* M, *sed* P in exc. — v. 45. *paene*; *pene* M. — *annorum* M, *annûm* P in exc.; versus hac numerorum notatione legendus est: *Iám p. médietás | annórum sex míl.* etc. — v. 46. *vivebant* Lbch, *viventes* M. — v. 47. *Sed Deus, ut pectora vidit hominum nimis clausa* M, edd. sic transposuerunt: *S. D. ut vidit h. n. p. cl.* — v. 48 sq. *Abraham. Quem . . . ipsum, Ipse* etc. R, *Abraham; quem . . . ipsum.* P, *Abraham, quem . . . ipsum.* Lbch — *Moyse* M, *Moses* P in exc. — v. 49. *Pharaone necato* P in exc., *Ph. negato* M. — v. 50. *ipse se* M, *se* R delevit. — v. 51. *promittit* L, *se promittit* M, *se promit* P. Manifestum est, *se* pronomen e finalibus litteris v. 'voce' errore librarii repetitum esse, quo deleto nihil iam desideramus. cf. Plaut. Stich. 4, 2, 16: ad cenam pomisi; Cic. de or. 2, 7, 27 ad fratrem promisi etc. — v. 52. *illud declamant* L, *de illo clamant* M, quam lectionem nunc Lbch probavit, *de illo proclamant* R, qui contulit Instr. 1, 25, 14. 1, 29, 19. 2, 14, 5. — v. 53. *Hunc ergo cum legitis multórum praeconia vatú* verbo 'vatú' a P recepto scripsi. *Hunc e. c. leg. m. pr.* M, *Haec e. c. legeritis pr. multa* P, *Hunc e. c. legitis multúm p. vat.* P in exc. — v. 54. *Invenietis eum in carnem venisse* L, *I. eum carnem invenisse* M, *adsumpsisse* P in adnot. coniecerat, sed in exc. ad codicem rediit. *includisse* R, qui nunc Mediomontanam lectionem praefert. Librarius, ut *carnem invenisse* scriberet pro genuina lectione *in carnem venisse* inductus est proximo *invenietis*. — v. 55. Mutata interpunctione servavimus libri manuscripti versum: *Unde nunc erratur? Ordinasse talia Summum [56] Quare subsannant?*

merunt [*nerunt* M], *quod ab ipso ridentur* L, *Unde n. erratur ord. t. S., Et quare subsannant? meminere* etc. P. Idem in adnot. *nec erunt*, in exc. *norunt* (pro *nerunt*); *merent* Lbch, ex qua coniectura lectio nostra profecta est; cf. v. 37: *praebere, fervunt* 1018 alia. — *Unde n. probatur ord. t. S., Id quare s.? norunt* etc. R hac constructione usus: 'Q. subsannant id, unde (i. e. de quo) nunc probatur'. — v. 59. *Quid fecit, Moys. docuit*. Alia exempla indicativi in oratione obliqua positi vide in indice Latinitatis. cf. Holtzii syntax. prisc. script. Latt. II p. 110, Haasii ad Reisig. p. 597 adnot. 504, Ital. 428 seqq. — v. 60. *Moyses* M, *Moses* aut *Mose* P in exc. — *docuit* R, *edocuit* M — *docemus* M, *docemur* P in exc. — v. 61. *nec doctor iussus ut essem* cf. Ital. 427 sqq. — v. 62. *canto* L, *quando* M, *pando* P — In eodem versu libri manuscripti *oberrantibus* scripturam retinui, quam contra sententiam pugnare mihi non persuasi; *oberrantes* enim *austos* etiam *obstrepentes* esse facile concludi potest. Ac ne *obstrepenti* quidem significationem nos premere oportet, quia iam *oberrantes* venti huc atque illuc verba vatum rapiunt, ut non audiantur. *oblatrantibus* R; idem in comment. *obloquentibus, obstrepentibus, obturbantibus*. — Pitrae hoc loco nonnulla deesse videbantur, cf. exc. ad v. 62. — v. 65. revocavi *Mediomontanam* lectionem *tempestitiva*, quam puto *compendiarium* serm. pleb. formam esse *nominis tempestativa*. cf. quae de hac re Paucker in libro de latinit. script. hist. Aug. p. 76 sqq. disseruit; *tempestitiva* *Commodianus* scripsit pro *tempestativa*, ut 'legitima' pro 'lex' Instr. 1, 27, 3; cf. *legitimorum custodia* Hilar. in epist. ad Gal. (78) p. 95 ed. Pitr. (Spicileg. t. I). — v. 66. *sese* P in exc., *se* M — v. 69. *Ignavia pueris opus est, non certe robustis* M. Significat 'opus est' hoc

loco 'negotium, res est'; ait igitur poeta: 'pueri solent ignavi esse, non viri'. Firmantur autem *pueris* et *robustis* formae pl. sequentibus vv. *rudibus* et *aevo maturis*, quae illis respondent. — *pueri* et *robusti* R, *Ignosci pueris robustis* Lbch. — v. 70. *si licet* R, *si decet* M. — v. 71 sqq. *Quae* [*Quam* M] *quidem pars hominum non sit moderata, vetusta* [*vetustas* M] | *Sic erit ut perna salfacta* [*minime sal facta* M]: *petrascit* [*puerascit* M]. *N. p. s., nisi solus ignis adescat* [*ad escam* M] etc. L. Poeta haec dicturus est: Si homines ignari et rudes non erunt correcti, sero punientur, quia saxei sunt, in gehenna. Iamque Commodianus doceat necesse est illos homines saxeos esse, saxa vero (vel. hom. saxeos) non domari ('subici', 'mollescere') nisi igne. Quae cum ita sint, apparet neque puerascendi verbum neque putrescendi ferri posse. Subvenit laboranti sententiae vox *petra*, quae flagitat verbum ab eodem nomine derivatum, ne continuitas orationis turbetur; itaque deperditam scripturam *puerascit* mutavi in simillimam *petrascit*. Ea autem restituta adverbium *minime*, cum sententiae repugnet, in *nimis* corrigendum est. De verbo adescandi cf. adescatus Cael. Aurel. acut. 1, 11, escandi gratia Solin. 40. — *Quum q. pars h. n. sit moderata, vetusta Sic salfacta; putrescet* P, *Quam partem . . . moderata vetustas, Haec sic salfacta*; id. in exc., *putrescit . . solius* Lbch, *Quam . . partem non si moderat vetustas, . . Nemo pernam subicit nisi solidus ignis* H. — de v. composito *salfacta* cf. *incinefacta* Instr. 1, 41, 12. — v. 75. *procellis* M, *processis* H. — v. 76. *missam* R, *missa* M, *iussa* P in exc., *iussa (unus, audit)* Lbch. — v. 78. *accepit* M, *accipit* R. — *easdem monitas* L, quamquam nova lectio a specie scripturae codicis *eosde munita* non propius abest quam Roenschii *eosdem monitus*. Neque vero Com-

modianus neque alii scriptores, qui vulgari sermone student, nomina subst. IV^{ae} decl. adamant, cf. Neue I 362 et Ital. 261. Qua de causa dubitavi poetae vocabulum eiusmodi vindicare, pro quo *monitas*, accusativum nominis 'monita' (monitio) conieci; cf. *missa*, ae v. 77 et quae R eo loco adnotavit. Adde: *lamenta* (lamentatio), *caesa*, *collecta*, *lucta*, *clusa*, *defensa*, *deprensa*, *dispensa*, *expensa* etc., v. Paucker l. l. p. 70 sqq. — *eadem monita* P, *eos monitus* P in exc., *eadem minus* Lbch. — v. 79. *modo* M, *modum* P, sed in exc. *modo* retinuit. — *delinquet* Lbch, *relinquet* M, *deliquit* P in exc., *delinquit* R. — v. 80. *monetur* L, *monet* M, *paret* Lbch, qui nunc *monet* praefert; *movet* R. — v. 81. *dictos obaudit* M. cf. ea, quae ad v. 78 de flexione nominum IV^{ae} decl. dixi. *dictus obaudit* P in adnot. coniecit, *dicto subaudit* Lbch. — *spero reus non est*. In sermone vulgari verbis sentiendi et dicendi paratactica ratione enunciata adiunguntur, quae in oratione urbana structura acc. c. inf. adhibita subiungi solent, cf. Petron. 38: scito, olla fervet. 57 spero sic moriar. — v. 82. *Contrarios autem perdit sua vita superbos* P in exc. *dedit, contrarius autem perdit sua vita superbus* M, *Contrarius . . perdit suam vitam superbus* Lbch. — v. 83. *qui prius rescivi* Lbch, *q. pr. es scivi* M, *q. pr. et scivi* R. — v. 86. *Quis* M, *Qui* R. — v. 87. *post factum approbetur* P in exc., *post facit appr.* M, *prout facit, appr.* P in contextu dederat, *post facta appr.* Lbch in dissertat., sed nunc *post facta* (ex factis) *probetur* scribendum censet. — v. 90. *nomine* M, *nominis* P. — v. 93. *sibi solo* M, *sibi soli* P, *solo* dat. etiam 106 legitur: solo Deo nota; cf. Uno crede Deo Instr. 1, 33, 9; vid. Neue II p. 253, Ital. p. 276. — v. 95 sq. *componere, signis Ignem* R, *comp. signis, Ignem* P, *componere, dignis Ignem* H. „Excidisse

videtur unus versiculus ex Apostolo, ni fallor excipiendus, I Timoth. VI 6 'Qui solus habet immortalitatem et lucem inhabitat inaccessibilem', ignem nempe interpositum, metuendum angelis ipsis". P — *interposuit* P in adnot., *interpositum* M. — v. 97. *minoris potentiae ipso* L; versus, cui *ipso* de propria coniectura addidi, lenius vix redintegrandus est, cum librarium verisimile sit superscripto *ipsis* pronomine (v. 96) iteratam voculam fugisse. *minori potentiae* M, *minoris potentiae* P, *minoribus esse potentes* D, 'quasi maiores minoribus praeesse'; *minoris potentiae deos* Lbch, *minoris potentiae a se* R. cf. Ital. p. 452 sq.; idem in comm. *minores potentiae a se*. — v. 102. *sibi conscia sola est* D, *sibi sola conscia est* M, *sibi conscia solo est* R. — v. 104. *Aureaque totum quod est quasi flammea virtus* L; duas tantum litterulas scripturae cod. Mediomontani *aureve* inserui, ut nullo fere negotio versum concinnarem. 'Aurea' est 'splendida ut aurum', id quod verbis his 'quod est quasi flammea virtus' illustratur. 'Totum' autem adverbium ad aurea pertinet; neutrum enim adiectivorum II^{ae} decl. Commodiano nonnunquam pro adverbio est. cf. diurnum 594. 604. fortunatum Instr. 1, 2, 12. v. Oehlerii adnot. — (103) *et sine fine* (104) *Aut aevo. Totum quod est, quasi flammea virtus* P, *Sine fine | Aut requie totum torquet quasi fl. v.* D, coll. Verg. Aen. 9, 95, Cic. Acad. 4, 39, Ovid. Met. 2, 70. — v. 105. *Illic* M, *Illis* Lbch — *vita* P, *vita vel via* M 'caractere fere evanido', *via* Lbch. — v. 106. *Illa sunt* M, *Illa sed* D — *solo Deo* M, *soli Deo* P. — v. 108. *Hic . . hic* L, *Hoc . . hoc* M, *Hinc . . hinc* R. — v. 110. *Sed transfiguratus* D, *Detransfiguratus* M, *Sed transfiguratur* P, *Deus transfiguratus* Lbch — *vult ostendere* P, *vultus tendere* M. — v. 111. *angelis* P in exc., *angelus* M. — v. 112. *probatur* P, *probat* M. —

v. 114 sqq. M et editores in hac orationis continuitate dederunt: *Quidquid est, unum est* [unus est, R] *immenso lumine* [in imm. lumine (numine?) P in exc.] *solus*. | *Ubi facies, aut oculi aut os aut membra notantur*, M *Ubi* vel *Cui facies, oculi aut o. a. m. n.?* P in exc.; *potens*, (pro codicis lectione *solus* 114) *Ubi f., oc. aut o. a. m. notantur* Lbch, qui *concludere* infinitivum *potens* verbo iungit. | *Inde pugillo etc. orbis*. | *Attamen etc. esset*, | *Nomine* [Numine P in exc.] *de etc. capacem*. Aegre fero, quod vv. 117 et 118 (*Attamen* fecit se videri *capacem*) post v. 115 (*facies* aut *oc. notantur*) collocati sunt, quo ordine servato Commodianum facimus pugnancia loquentem; ea enim, quae sunt eiusdem generis, illo 'attamen' seiunguntur atque inter se opponuntur. Praeterea enuntiatio versus 115 (*Ubi facies etc.*) versui 116 (*Inde pugillo etc.*) non respondet; tum vero *concludere* infinitivus verbo caret, ex quo pendeat; denique v. 115, qui est in codice, metri causa suspectum habemus neque eum censemus a Commodiano profectum esse. Iam cum singulorum verborum emendatione sententia loci persanari non potuerit, acrius atque audacius transponendi remedium his incommodis adhibere non vereor. Ac versum 115 (pristini ordinis) in archetypo post v. 118 (*Numine etc.*) opinor perscriptum fuisse, postea autem a librario ante v. 116 (*Inde etc.*) collocatum esse, ita ut 'concludere' infinitivus a suo verbo *solet* (114) [solus M] amoveretur. Iam alia extitit quaestio subdifficilis, quo 'inde' adverbium interposito versu spectaret; itaque librarius nulla ratione *ubi* versui antecedenti, qui novo loco positus erat, primam vocem praescripsit. Comparantibus vero nobis has enuntiationes, quae ex *ubi* et *inde* pendent, non dubium est, quin res contrariae atque inter se discrepantes consutae sint. Remoto

igitur versu 115 (prist. ord.) *inde* spectat ad locutionem *lumen immensum* proximae enuntiationis, quae post *lumine* maiore interpunctione finita est. Reliquum est, ut v. 115 (prist. o.) suo loco expulsum post v. 118 (*Numine* etc.) aut post v. 120 (*Sumtus* etc.) inseramus. En igitur versus 114 ad 120 ut nunc scriptos velim: *Quidquid est, unus est in immenso lumine; solet* || *Inde* etc. || *Attamen* etc. || *Numine de* etc. || *Facies aut oculi aut os aut membra notantur.* || *Sunt quibus* etc. || *Sumptus est* etc. || aut si quis alterum ordinem velit: *Attamen* etc. || *Numine* etc. || *Sunt* etc. || *Sumptus est* etc. || *Facies aut oculi* etc. — v. 120. *capebat* defenditur haec c. Mediomontani scriptura metro. — v. 121. *Sic* L, *Hic* M. — v. 122. *fecit se videri quibusdam* Lbch, *faciet se v. q.* M. — v. 123. *Qui formatus modo sese diffudit* P in exc., *se diffudit* M, *Qui formatus modo, modo se diff.* Lbch; idem nunc: *formatus m. sese d.* mavult. *Q. formam induerat modo se d.* R. — v. 124. *finem quaerere fas est* P, *quaerere finem fas est* M — *est, Hic* Lbch, *est. Hic* P. — v. 127. *Quique* R, *Quidquid* M. — v. 129. *mundo teneri* P, *mundi tenorem* M. — v. 132 sqq. *illis. Cum . . tangere tota, Quis* etc. L, *illis, Cum* etc. *tota. Quis* R. — v. 142. *Quod veniet tempus defunctorum v. r.* M, ne littera quidem mutanda est, cf. vv. 45 et 447. *'defuncto melius quam defunctos'* P in exc., *defunctum* Lbch. — v. 143. *Sint licet* L, *Scilicet* M, *Sit licet* Lbch. — v. 144. *Integratur homo, fuerat qui* etc. L, *Integratur homo ut fuerat, qui* M, *Integratur h. ut erat, qui* Lbch. — v. 145. *Et gratia maior huic aderit* L, *aderit pro erit*, cf. ind. verb. s. v. *adesse. hinc erit* M, *dehinc erit* P in exc., *E. gr. m. hinc gratia erit* R. — v. 148. *instituet* M, *instituit* P. — v. 151. *Propter quae quaestorias* R, nunc propius a libri M memoria scripsit (cf. circatoria, messoria, natatoria, strictoria);

‘quaestoriās’ i. e. quaestiones (Heimsuchungen). *Propter quaestorias* M, *Pr. quae scorias* D, respic. Vergil. Cir. 247. *Propterea scrupeas* R in edit., *Propter quae curas tantas Deus sibi paravit* Lbch; idem secundis curis: *Propter grassationes* (sc. diaboli cf. v. 183) *tantas Deus ipse paravit.* — v. 152. *Ut inventiones diaboli detergeret* M, ‘diaboli’ anapaestum complet; nam i litera in consonam mutata est, cf. ‘iudaeidiant’ pro ‘iudaeizant’ Instr. 1, 37. circumvéniamús C. Apol. 479. superánt cui fílii legándi 725. maniféste fílii Iudaéi 728. proflúvio sanáta est 645. Éxcluditúr diutiús 779. Babylónii veníbunt 900. Túc aliud átque aliúd 1000. indignátio meá Instr. 1, 2, 4. saépe bifárius 1, 24, 11. v. Luc. Muell. d. re metr. p. 243. — *Ut adinventiones zaboli detegeret* R. — v. 153. *Rectorem* M, *Actorem* R. — v. 154. *dum invidetur homini* M, cf. huic invisae (sunt) Parcae solemnem celebrare diem, C. Inscr. Rh. Bramb. 1052 et Becker Inscr. Moguntiac. 247. — *d. insidiatur h.* R, *d. invidet h.* Lbch. — v. 155. *per ipsum* P, *per ipsas* M — *cernit abactos* P in exc., *c. adactos* M — *abactos, Et.* Lbch, *abactos. Et* R. — v. 156. *facinerosum* P in exc., *facinerosa* M, *facinora* P in contextu scripserat. — v. 157. *gens omnis humana* Lbch. cf. 1003, *omnis gens h.* M. — v. 159. *pertulit; illam . . . universam paene — creatam* R, *pertulit illud; . . . universum pene creatum* M, P. — v. 160. *Icere* L. Non placent *demere* (R) vel *delere* (P) coniecturae, quae a codicis similitudine discedunt, quare Mediomontani *dicere* lenissime correxi; nam d litteram verbo genuino *icere* ascripsisse librarius videtur, qui sequentis versus (*Dicitur* etc.) primam vocem cum scriptura *icere* confudit. ‘Icere’ intellege ‘tollere’ vel ‘perdere’. — v. 164. *prius* P in exc., *prior* M — *altera clades* P, *aliter clades* M — *accessit* L, *adhaesit* M. — v. 165. *sub astris* P, *sub austris* M. — v. 166.

possent ascendere caelos P, *ascendere caelos possent* M, c. a. p. Lbch. — v. 169. *Quos dispersit per insulas t. semotos* M, *semotas* R. — v. 175. *dolos illis infandos* L, *dolo citius infandos* M, *dolos c. i.* P. — v. 176. *Vivere — in gaudio* M, V. — *in gaudia* P in exc. — v. 178. *Quos* P. in exc., *Quo* M, *Quod* Lbch. — v. 181. *Errabant inducti* R, *E. indocti* M, *E. ducti* P in exc. — v. 184. *partito, miseratus est tandem, ablato* L, *partito, m. e. tandem ablato* R. — v. 187. *unum in Deum esse* M, *unum Deum nosse* R. — v. 188. *fieri populus* Lbch, *f. populum* M, *f. in populum* R. — v. 189. *ex se Rebecca* R, *esse Rebecca* M, 'forte in Rebecca' Lbch. — v. 191. *primum Israel* P, *primum in Israel* M. — *alumnus* R, *alumnis* M. — v. 192. *duce Moyse* Lbch, *duce Moysi* M. — v. 193. *in monte Sinai* P, *in monte Sina* M. — v. 196. *Deus in hominem depretiatur* M, de consecutione temp. cf. indicem Latinitatis, *depretiaretur* Lbch. — v. 200. *florebat* M, *furebat* P in adnot. coniecit, sed in exc. lectionem codicis retinuit. — v. 201. *Nec unquam desinuit* M, *Nunquam d.* P; formam 'desinuit' R firmavit, qui perfectum 'sinuerunt' ex Sulpic. Sever. Epist. I 5 (ed. Halm) attulit. cf. praeterea 'desini' Hermae Past. 23, 8 ed. Hilgenf. et 'desinisset' ibid. 26, 17. — v. 205. *Si filios dixit* R, *Si filii d.* M. — v. 206. *Quid foris egredimur* M, 'Forsan respectu ad Gen. 4, 8 (Egrediamur foras). Quod innueret esse legendum: *Quidni foras egredimur*' P in exc. — *pompam sequentes* P, *pompa sequentes* M. — v. 208. *Immittit luxurias* R, *Immutat l.* M. — *perdat filios* P (in exc. *deperdat*); *perdat filius* M. — v. 209. *Agonia immittit* L, *agoniam mittit* M, *agoniae immittit* P in adnot. coniecit, *agonia mittit* R. — *spectaculis ire cruentis*: de constructionis ratione cf. v. 670. — v. 210. *Aut nimis obscenis* M, *A. mimis obsc.* R. — v. 211. in-

cestus P, *incertus* M. — v. 213. *In istis luxuriis* M, *In his* l. P, sed in exc. lect. Med. probavit. — *primitivus* P, *primitibus* M. — v. 214. *aeterni* L, *inermis* M. — v. 215. *Ad quos emundandos* M, *emendandos* R. — v. 216. *Denuo Summi* P, *d. Summo* M. — v. 217. *nunquam noluerunt* M, *nunquam voluerunt* P in exc. — v. 218. *Sed voluntate sua servierunt semper ineptis* L, *voluntate sua* — *inepti* M, *voluntati suae* — *inepti* R. — v. 220. *Dum nolent accipere frenum disciplinae caelestis* M, *D. n. caelestis disciplinae accipere frenum* P; in exc. cum codice scripsit. — v. 221. *lapidant Ieremiam* R, *l. Hieremiam* M. — v. 223. *Atque venit ipse* L, *Et veniet ipse* M, *Et venit et ipse* P, idem in exc.: *Et venit i.*; *Advenit en i.* R. — v. 226. *hunc D. novissimum esse prophetis* M, *prophetes* Lbch. — v. 229. *Improvidi semper* P in exc., *improvidis semper* M, *improbi* s. P in contextu scripserat. — *formam, sacramenta* P in exc., *forma, sacramenta* M, *formas, sacr.* Lbch. — v. 231. *Non illos iustitia humiles, caro nata* Lbch, *humiles, non c. nata* M, *c. nota* P, sed in exc. *c. nata*; *iustitia, humilis c. nata* R. — v. 234. *profecit!* P, *proficit* M. — v. 235. *Non ille de f.* P, *Non illius de f.* M. — v. 237. *Turbabantur mente* P, *turbabuntur m.* M. — v. 238. *malis invidiae ducti sunt* L, *magis invidiae d. s.* M, *magis invidia s. d.* Lbch. — v. 238 sqq. *in zelo livoris* Non etc. Lbch, (*d. s.*) *in z. livoris*; *Non etc.* P. — v. 239. *dicta seducti* L, *dicta sepulti* M, *d. sepulta* Lbch. — v. 240. *dispergeret* M, *disperderet* forte esse legendum Roenschio videbatur. — v. 245. *ab Esaiam prophetam* M, cf. Ital. p. 409, *ab Esaia propheta* P. — v. 246. *Et Danielem simul iter, quo perderent terram* L, *Et Danieli [Daniele P] similiter pendere [perdere P] terram* M, *Et Danieli similiter illos perdere t.* R. — v. 247. *Quae non* R, *Quam n.* M. — v. 252. *tolleret ille* M, *t. illi* R. —

v. 254. *de suo privata* L, 'de suo' i. e. auctoritate; de constructione cf. Instr. 1, 5, 2: patrem de regno privavit. *de suo privato* M, *d. s. primatu* R. — *nam pro autem, vero* cf. Epist. Anthim. (in Rose anecdot. Gr. et Graecolat.) 14. 16. 35. 50. 58. 84. 75. 86. — v. 256. *non me* M, *me non* R. — v. 257. *Inventum est* L, *ventum est* M. Ea, quae v. 258 afferuntur (secundum *scripturas non est computatus* ab ipsis) flagitant oppositam sententiam hanc: *forte dominus venit*. — *scripturas non* R, *scripturas; non* P. — v. 259. *Praescius hoc fuerat*, cf. *murmurabundus* c. acc. Apulei Met. XI 1054, 18. *periclitabundus* Met. V 364, 23. — *quippe cuncta qui novit* L, cum codicis lectio *quasi cunct.* etc. Dei summam potentiam impugnet. — v. 261. *cervicosa*. In comment. p. 241 R hoc vocabulum ἄπαξ εἰρημένον esse censuerat, sed nunc hos mihi locos suggestit: lexic. Cyrill. col. 403, 59 (ed. Vulcan. Lugd. 1600): ἀρχενίας, cervicosus, Gl. Labb. I p. 215: cervicosus σκληροτραχῆλος. Bene idem l. l. cervicatus σκληροτραχῆλος Sirac. 16, 11 Vulg. attulerat. — v. 262. *causa resecta est* M, h. e. causa Iudaeorum iudicata et damnata est; exemplum poeta de foro ac iudiciis sumpsit. *e casa reiecta est* R, cum *reiecta est* subiecto gens iungeret. — v. 263. *In quorum stadia esse* M, *stadio* P, de ratione syntactica cf. indicem Latinitatis. — v. 265. *in fundamenta* P in exc., *in fundamenta* M. — *Sion* M, *Sionis* P. — v. 266. *Crederet in quo qui, is* L, *Crederet in quo quis* M, *In quo quisquis crederet* R. — v. 267. *Hunc sanctum sanctorum* M — *sanctorum* P in exc. delevit, *Hunc sanctum sanctum* Lbch. — *perungi* M, *perungi* P. — v. 273. *Ieremias* R, *Hieremias* M. — v. 275. *vita necata* P in exc., *v. negata* M. — v. 277. *N. p. esset dictus* R, *est d.* M, *d. esset* Lbch. — v. 278. *relinquit perfectum est*, cf. It. 287. — v. 280. *Iam*

caro descenderat, in qua L, *I. c. deserat* etc. M, . . *Deus erat* etc. P, *desierat* P in exc., *deseratur* Lbch, cum sic verteret: „Nunmehr wird das Fleisch erschlossen, d. h. der Leib der Maria“; eidem in mentem venerat: *sed erat; verbus erat, in quo* R. Ea autem. lectione abiecta postea aut *desierat in qua* cum Pitra esse legendum putavit aut *desuerat* (pro desueverat) *in qua*. — v. 281. R in parenthesi dedit, ut laboranti sententiae subveniret; *agebat. Quid* etc. *videndum*, ed. princeps. — v. 282. *Ut caritas tanta* P in exc., *Ut alacritas tanto* M, *Ut claritas tanta* R. — v. 283. *prosilisset in nova lege* M, ad ‘prosilisset’ vide Neue II p. 482—484; *in novam legem* P in exc., sed cf. indic. s. v. ‘in’. — v. 286. *Credidere omnes. Quid propheta dixit Esaias?* L, *credidere; omnino quod pr. d. Esaias* M, *Crediderunt omnino quod* etc. P, *crediderent* idem coniecit. — v. 289. *Et ait terrarum testem* L, *Et alter . . . testem* M, *Et alter cecinit t.* P, *Et aliter [vel alibi] cecinit t.* R. — v. 293. *Sic et patriarchae Iacob* R, *Sic et patriarcha I.* M, *Sic patriarcha I.* P. — v. 295. *praelatum* H, *nomen nisi Christi praelator* M, *n. est n. C. prolatum* P, qui in exc. cum codice *praelator* maluit „quasi *praeferatur* aut *proferatur*“! *praestatum* R. — v. 297. *pro tempore casso* R, *quasso* M. — v. 299. *Haec speranda n. spes* M, *H. quaerenda* Lbch. — *sempiterno frunisci* P in exc. et praef. p. XIX, *fruenda* idem in adnot. coniecerat. *sempiterna frunisci* R; de adv. *sempiterno* cf. Neue II 645; de *frunisci* cf. *frunitus est* Petron. 43, *fruniscar* ibid. 44, *fruniscaris* ibid. 75. — v. 300. *fragilis cito* P, *fragili c.* M. — *gaudia nostra* P in exc., *g. nra.* M, *g. vita* P in ed. — v. 301. *divitiae prae oculis lautae fruendae* L, *laute fr.* M. — v. 302. *substituta morte caducus* L, *caduca* M, *caduco* R. — v. 303. *Si perseveraveris, horrescis ipse vivendo* L, *Ut*

si perseveraveris h. ipse v. M, Aut coniunctionem, quae in hunc versum e proximo irrepserat, librarius in Ut mutavit. Aut si perseveraris, torpescis ipso v. R. — v. 304. quo tibi vita? M, quid t. v.? R. — vita | Tormentum P. — v. 305. totum, quod R, t., quo M, t., qua P. — v. 311. plasmae cf. Neue I 334. — v. 319. degustato pomo P, d. homo M, cf. gustato pomi ligno Instr. 1, 35, 7. — abivit L, cf. v. 1048: in umbra mortis abibunt. abiit M, obiit P, obivit P in exc. — v. 320. morimur stirpis eius omnes L, morimur sic eius omnis M, morimur; sic vivus et omnis P, morimur: sic est iussus omnis (sc. mori) Lbch, moritur filius eius omnis R. — v. 321. Domini R, Dominus M, donum Lbch. — v. 322. ille M, illum P, inde R. — vivet P in exc., vivat M, Pitra post iterum et illum distinxit, R post sumpserit. — v. 323. et in ligno R, in M omisit. — v. 325. ipse P, iste M. — v. 326. credit et scit, is quasi L, credit et sic sit q. M, credit et sitit q. P, crediderit sic sit q. id. in exc., creditet sic sit q. E. — v. 327. gustat suavia . . . praecepta R, g. suaviter . . . pr. M. — v. 328. resurgit, a morte R, resurgit a m. P. — v. 330. suspensus (forte appensus) M. — a Moyse praedicto; — Moyse praedicto M, Moyse praedictus P, a Mose praedicto Lbch, a Moyse praedictus R. — v. 333 figurae P, fulgure M. — v. 334. In plaga depositus P in exc., Impleta depositus M, In plaga positus P, neque plane eam lectionem in exc. abiecit. In plaga sed positus R. — v. 335. pro nostris M, pro nobis M. — v. 336. pro facinore nostro M, cf. Cyprian. Testim. II 13: Et Deus tradidit illum pro peccatis nostris. propter facinora nostra R. — v. 338. iam non M, non delevit R. — sed erat Deus curans L, sed erat D. cura M, s. e. D. caro P, s. D. e. caro R. — v. 339. Quo [Quod M] palam adparet hoc Dei nomen oriri,

L *erat* post *hoc* M praebet, quod adparet ex eodem versus superscripti loco propter repetitum 'Dei' vocabulum in hunc v. transiisse. *nobis*. | *Quod palam adparet, hoc erat, Dei nomen oriri*; P *Quae p. adparebat, factus. Dei numen oriri* R. — v. 340 sq. *habetur*. | *Hoc* L, *habetur*, | *Hoc* R. — v. 341. *qui et* M, *qui* P in exc. — v. 344 sq. *gentes, Apud quos* M, *quas* R. cf. v. 346: *qui*; 679: *gentes puros*. Instr. 1, 26, 24: *gens et ego fui perversa mente moratus*. — v. 346. *Qui* M, *Quae* R. — v. 352. *nec faciém avérti spútis eorum* M. Aliae versiones loci Iesaeiae (50, 5—6) eandem eiusdem dictionis vocem 'sputum' (non 'sputamentum') praebent: *faciem meam non averti a foeditate sputorum* cf. Cypr. Testim. II 13 et Epist. XIII 4; Lactant. Inst. IV 18, 13 et Epit. 46, 1. vid. comment. Roenschii p. 249; quamquam ille *n. f. a. sputamentis eorum* scripsit. — v. 354. *ut enuntietur*; de consecutione temporum, qua Commo-dianus usus est, cf. indicem Latinitatis. — v. 355 sqq. *complacuit: Consilium neminis usus*, | (*Nec . . . venire*) *pro nobis* | *Mortem* R, *complacuit, cons. n. usus*, | *Nec . . . nobis*. | *Mortem* P. — v. 363. *premit* R in comm. coniecit, in editione cum codice *fremit* scripsit. — v. 371. *Et quis in occasum prophetarum lege veniret?* L, *Et qui (quis M), . . . veniret, cantate* etc. R, cum 'qui' ad v. 'Domino' referret. Eidem placeret *vehiret* (cf. It. p. 284 sqq.) pro *veniret*, quo propius a Graeca locutione τῷ ἐπιβεβηκότι (cf. Ps. 67, 5) abesset. — v. 373. *quartus quadragesimus* (sic) M. — v. 380. *imperet gentibus ipse* P, *imperent g. i.* M. — v. 381. *Quid pluribus opus est* L, *Q. plurimis o. e. M.* — v. 382. *probatur* M, prima manu; *laetatur* supr. lin. corr. — v. 384. *magum infamant* P, *magnum inf.* M. — v. 386. *exsulatus* P in exc., *exolatos* M, *exsulatos* P in text. — *nec ipsa senectus* L, *in se*

nectas ipsos M, *ense necat ipsos* P, *sed incitat ipsos* id. in exc. — *ensis necat ipsos* R. — v. 389. *sic erit et falsum* R, *sic erit et falsa* M, *sic erunt et falsa* P. — v. 391. *rebellant magum dicentes* L, *rebellant dicere magnus* M, *r. d. magum* P. 'Aliis placuit retinere *magnum* i. e.: Hi prae sua in Deum protervia, illi magni nomen detrectant.' P in exc. — v. 393. *fine sub ipsa* M, cf. Instr. 2, 3, 3. v. Neue I p. 703, It. 269. *f. s. ipso* P. — v. 394. *pectore cluso* M, cf. 47. 406. 936, *p. cluso* R, qui a se discessit, cum v. 47 *pectora clusa* scriberet et v. 936 *clausi*. Commodianus utramque formam 'cludere' (cf. *clusissent* 384) et 'claudere' usurpat. — v. 397. *meo verbo sanescant* P in adn. coniecit, sed in contextu cum codice scripsit: *mea verba senescant*. — v. 402. *iusserat illos* M, *i. illis* R. — v. 405. *Et Samariám* M. Samariam trisyllabum est, cf. v. 152 adnotat.; *Et* R delevit. — *priusquam loqueretur* P, *priusque l.* M. — v. 406. *clusa* M cf. 394, *clusa* R. — v. 407. *praedas teneret* L, *pr. intre* M, *pr. iniret* P. Offenditur dicto 'praedas inire', quae Latina est nulla; neque cum verbis Graecis (Ies. 8, 4) *λήψεται τὰ σκῦλα* lectio vulgata convenit, sed capiendi vel obtinendi vox sententia postulatur, quam e codicis scriptura eruisse mihi videor. — v. 414. *Quem et potaverunt s. s. acetum* M, *aceto* Lbch. — v. 415. *Et in vest.* R, *Ut in vest.* M — *sortem miserunt* Lbch, *sortemque m.* M. Nonnulla excidisse vel interturbari Pitrae (in exc.) videbantur. — v. 416. *legimus.* In R, *legimus in* P. — In illo omnia gesta (417) *Fúerunt ét tenebraé factaé tribus hórís ad sextam* L. Verbum 'fuerunt' viri doctissimi, qui huic loco corrigendo operam dederunt, in fine v. 416 collocaverunt, ad quam rationem fulciendam facere non potuerunt, quin nonnulla mutarent, transponerent, adderent. Sed si 'fuerunt' v. 417 ascripserimus,

nihil causae erit, cur ab unius libri memoria recedamus; supersedeo igitur pluribus verbis emendationem nostram commendare. (416) *gesta fuerunt* P, Lbch, R. (v. 417) *Et tenebrae factae tribus horis ad sextam* M, *E. t. f. ad s. tr. h.* P, . . *factae ad s. in t. h.* P in exc., . . . *f. t. sunt h. ad s.* Lbch, . . . *f. tr. in h. a sextam* R. — v. 419. *per prophetam Amosum* P in exc., *p. p. Amos* M. — v. 420. *ut tegeter subito sese* L, *ut legeret subitos esse* M, *ut legeret sublato esse* P, *ut lugeret subito terra* Lbch, *ut lugeretur sublato die* R. — v. 421. *post progenies* P *inquit* interposuit, R *audi*, metri causa, ut videtur; sed cf. Instr. 2, 1, 1. 2, 32, 3 etc. — *O subdola fronte | Generavi* etc. L, *o subdola fronte! | Generavi* etc. R. — v. 425. *Uno volo titulo* M, *Hoc v. t.* P in exc. — *Deuteronomii* M cf. v. 152 adn., *Deuteronomi* R. — v. 426. *In caput eritis* R, *In caput: Eritis* P, *Id [In M] caput: Eritis* Lbch. — v. 427. *Respiciunt, certe* P (*contra pro certe id. in exc.*), *Id resp., certe* M, *Respiciunt. Certe* R. — v. 428. *Scite quid opp.* P, *Si te quia opp.* M. — v. 429. *dubii qui nunc usque nutatis* P, *natatis* M. — v. 430. *gentes in Domini fuerint scriptura priores* R, *in domino* M. — v. 431. *fas ei credere* L, *fas est credere* M, *f. e. ei cr.* R. — v. 432. *idolis vanis, quae* R, *id. v. qui* M. — v. 435. *satis iis una, qui* L, *satis una qui* M, *satis una quia* R. — v. 439. *Dimissum in puteum vere surgere* L, *Si missum in puteum se resurgere* M, *Sic miss.* P in adn. coniecit, *posse surgere* Lbch, *non resurgere* R. — v. 438. *blasphematur in gentibus* R, *blasphematur gentibus* M. — v. 446. *dicam* M, *dicat* P. — *pro miseris* P, *p. miseria* M. — v. 447. *in libro psalmoreum* M, *in l. psalmum* Lbch. — *de Domini morte* P in exc., *de Domino morte* M, *Domini de morte* P in textu dederat. — v. 448. *Non id illi putant* Lbch, *non ut il. p.* M — *de se ipso* P in

exc., de ipso M. — v. 449. congruunt universa quae dixit? L, cum gravi universa quae d. M, cum qua vi universa etc. P in adnot., migrant (i. e. negligunt et subvertunt) univ. D, tum prave conversant Lbch, tum gravant universa R. — v. 451 sqq. Quid? Vaticinantur Iudaei more Saturni? | In fabulas coeunt, cum iam declinetur in illo (i. e. David; illos M)? | Non etc. (M) L, Quid vaticinantur Iudaei, m. Saturni? | In f. c. cum i. d. i. illos (illum i. e. Saturnum D), | Non... levatum P, Quid v. Iudaei? More S. | in f. c., c. i. d. in illum. | Lbch, Quod vaticinatur (Iudaei m. S. In f. c.) cum i. d. i. illum, Non... levatum? R. — v. 455. cruci fiximus R, cruce f. M, cf. v. 1041. — v. 458. talis edictus P in exc., tali se dictus M. — v. 461. confusio vestra R, confessio v. M. — v. 463. Esaias R, Isaias M. — v. 465. poterit R, potuit M. — v. 466. eam pono ex meo decreto P in exc., eam p. eam meo d. M. — v. 467. potestatem habeo de illa ponendi M, p. h. illam deponendi R. — v. 470. pateat magis P; p. maius M. — v. 472. erit in pacem M, erit in pace P. — v. 473. dimissum M, demissum P in exc. — v. 478 sq. ostendere: Iustum | Circumveniamus, si quî nobis gravis esse videtur L, ostendere iustum circumveniamus iusto si qui [iustum si qua P in exc.] nobis gravis esse videtur M, ostendere iustum: | Circ. iustum, si quidem nobis gravis videtur R. Leimbachius, qui post si qui nonnulla excidisse putat, hunc locum coll. Sap. 2, 12 sqq. sic scripsit: Circumveniamus iusto si qui inutilis nobis, | Dissimilis et iam nobis gravis est ad videndum. — v. 481. nil nostra lege teneri M, n. nostrae legis teneri Lbch. — v. 482. Adhuc et aff. M, de omisso accusativo subiecti cf. vv. 756. 762. 781; adhuc se aff. R. — v. 483. nugaces Lbch, nuta caesa M, muta caesa P in text., muta, caeca P in adn., ruta caesa D. — nos aestimat R, aestimat M. —

v. 485. *novissima altari iusti* L, *innovat altera iusta* M, *inovat ultima iusti* R. — v. 486. *laetatur Dominum* M, *gloriatur Deum* R. — v. 488. *hunc Deum* M, *hunc Dominum* Lbch, *hinc Dominum* R — *quid sit in illum* M, *quid sit in illo* P in exc., *quis sit in illum* R. — v. 490 sq. *Movebant — dicentes* Lbch, *dicentes — movebant* M, *dicentem — movebant* P in exc., *Dicebant — moventes* R. — v. 492. *Salvum illum faciat pater* Lbch, *S. f. i. p.* M, *S. p. f. i.* R. — v. 494. *et fecisse* M, *et delevit* R. — v. 495. *Dum ista cogitant, ducti sunt in errore nefando* M, *D. i. c., sunt ducti err.* etc. Lbch, *D. i. recogitant, sunt inducti err.* etc. R. — v. 496. *seu irae* P in adn., *seu ira* P ibid.; idem *saevire* in textu scripsit et in exc. comprobavit; *sevire* M. — v. 497. *aiunt* M, *agunt* (cf. ὁδηγοὶ εἰσὶν Mt. 15, 14) R nunc mavult. — v. 501. *si cupiunt* M, *si cupiant* P in exc. — *frustrantes* M, *frustrantem* R. — v. 502. *subsannent: videant completum in illo* L, *subsannent videant cum plebem in illo* M, *s., v. cum impletum* etc. P in exc., *s., v. qui impletum* etc. Lbch. — v. 506. *et tandem* R, *et tamen* M. — v. 507. *insigni reges* M, *insignes r.* P; cf. hilarus, a, um, sublimus, inermus alia, v. Neue II 87 sqq., It. p. 274. — *iustum . . bearunt* L, *isti . . eorum* M, *isti . . peccarunt* vel *peccarint* Lbch. — v. 508. *iusti ipsi, sed* R, *iusti, sed ipsi* M. — v. 509. *Esaias* R, *Isaias* M. — v. 510. *secatus* cf. Neue II p. 555. — v. 513. *iusti* M forte *missi* vel *prisci* R. — v. 514. *voce Moyses* L, *voce Moysis* M, *hac voce Moyses* R. — v. 519. *At ego* Lbch, *Ad ego* M, *Ast ego* P. — v. 521. *iniqui, qui subdole* L, *iniqui subdole* M, *iniqui, quia subdole* P in exc. — v. 522. *fingere vana* P, *finiere v.* M. — v. 523. *stultos magis* P in exc., *stultos magus* M, *stultos magis* P, *stultos magum* Lbch. — v. 524. *crucifixus oporteret*, de v. 'oporteo' cf.

Neue II p. 625. — v. 526. *pro illis sed* R, *pro illo et* M, *pro illo sed* P. — v. 527. *populum novum* P, *populus novum* M. — v. 528. *iuxta prophetias* P, *iuxta propheticas* M, *iuxtaque prophetias* R. — v. 529. *nova facio* L, *nova facio omnia* M. — v. 531. *profecta* P, *propheta* M. — v. 532. *credimus ex dicto* R, *credimus dicto* M. — v. 536. *data lex* P in exc., *lex omis.* M. — v. 537 sq. *patet et resistere istos* | *Summo qui voluit nobis bonus esse.* L, Pitra e codice haec dedit: *putant et resistere Summo,* | *Qui voluit nobis bonus esse.* Leimbachius, qui recte *Summo* v. in v. 538 collocavit, post *resistere posse* coniecit, sed ex proximo 'resistere' vel ex superscripto 'venistis' facilius *istos* pronomine addito versum 537 supplementum. *reputent se resistere Summo,* | *Qui voluit n. b. omnibus esse* R. — v. 539. *servi cervicosi setis erectis* L, *cervicosis et is rectis* M, *cervicosi, caeci et erecti* P, *ipsi, cervicosi, caeci et erecti* Lbch. — v. 540. *Qui semper innocuos cruciarunt, lege vetati* P, *quid s. in novos cr. lege vitata* M; de forma 'vetatus' cf. It. p. 296. — v. 543. *qualiter iterum resurrexit* L, de locutione 'iterum resurrexit' cf. retro respiciunt 426, redit iterum 822, rursus remeavit 555, resistere contra 966. *qualiter resurrexit* M, *qual. ille res.* P in exc., *qual. Dominus resurrexerit* Lbch. — v. 548. *ipse Deus* L, *ipsu det* M, *ipse dein* P. — v. 558. *accede propius* P, *acc. proprius* M — *contange*, cf. *contenere*, *dispargere* alia ap. R. It. p. 466; *recadere*, *tradare*, *reiacere*, *infrangere* alia e scriptoribus med. Latinitatis Diezius in Gr. II p. 390 (ed. II) attulit. — v. 561. *Extendit palmas et* L, *Extendit p. ast* M, *Extende palmas!* At R. — v. 562. *fuerat quod . . fixum* P, *f. q. . . fixa* M. v. 563. *sese* P in adn., *se* M. — v. 567. *quae saeculo venirent* P, *q. saeculo v.* M. — v. 577. *venerint* M, *venient* R, qui nunc *venerint* praefert. — v. 578. *Ver-*

gilius M, *Virg.* P — *Terentius* P, *Terrentius* M —
item P, *idem* M. — v. 579. *hos* L, *eos* M, *os* faciunt,
i. e. fingunt tantum eloquium, sed de vita recte in-
stituenda silent D, *hoc* Lbch. — v. 580. *insanos* L,
in vano M. — *terris* M, *terrae* R. — v. 581. *Scire*
Lbch, *Et scire* M. — v. 582 sq. *cognoscere*, *iure*
peritum, *Quod iure vacillant* MP, .. *iure periti* ... P
in adn., *cogn. iure peritum?* *Quot iura v.* R. — *ne*
forte regantur M, *n. f. rogantur* P, *ni f. reg.* id. in
exc. — v. 584. *Sit licet defensor*, *sit licet* L, cf. 143:
sit licet .. *iaceant licet.* *Sic, licet defensor sit, licet*
MP. — v. 591. *illi victoriam* Lbch, *illi victoria* M,
ille victoriam R. — v. 592. *qui* R, *cui* M. — v. 595.
pluscula D, *plus cali* M, *plus alii* P. — v. 596. *pretium*
quaerit (vel *quaesit*) D, *pretiumque* M. — v. 599. *sua*
posterga [*post terga* P] M, *suam post terga* Lbch. —
remittit P, *remittiet* M. — v. 600. *saeculi silva* M, *in*
s. silva R. — v. 601. *gaudent in brevia* M, cf. *gaudet*
in illum 717; *g. i. brevi* Eb, *eumque secutus* R, *qui*
postea brevia restituit. — v. 602. *augere*, cf. adn. v. 37.
— v. 604. *satagit vir* R, *satagitur* M, *satagit* Lbch.
— v. 606. *Quisque si* L, *Quisque quasi* M, *Quisque*
casso R. — v. 607. *copria* i. e. *scurrilis homuncio.* —
v. 610. *Ipsa spes tota Deo* L, *Ipsa spes est tota Deo*
M, *Ipse spes* vel *Spes est tota Deo* P in exc. — *Spes*
est t. Domino Lbch. — v. 612. *filius dicitur* L, *filium*
dixit eum M, *filium se dixit* P — *sit Deus* M, *cum*
sit Deus P in exc., *erat Deus* Eb, *Deus sit* R. —
v. 613. *praeibat Deus* L, *pr. eos* M, *pr. Iudaeos* R. —
v. 617. *qui refecit* M, *qui se fecit* Lbch. — v. 618.
muta P, *multa* M, *muti* aut *muli* P in exc. — v. 619.
Balaam L, *Et Balaam* P, *Sic Bal.* R, *Et Balaam*
caedenti asinam (?) M. 'Haec in margine reiecta ita
resecuit infelix bibliopegus, ut vix remaneant ima
apicum vestigia' P. — v. 620. *clamavi de Petro* L,

clamavit a Petro M, *damnavit te Petrus* Jacobi, *clamat* a Petro H, *clamaris a P.*; *clamari a P.*; *clamat* a P.; *clamat tibi* (vel *ibi*) Petrus R proposuerat, sed nunc codicis lectionem comprobat. — v. 621. *muti* P in praefat. p. XXII; eandem coniecturam H affert, *multi* M. — v. 625. *commixto sanguine* M, *commixtus sanguine* R. — v. 631. *centriam* M, ‘forsan legendum graece κέντρον aut quid simile, i. e. stimulus, apex cf. Psalm. 74, 5, 6. Luc. 1, 64’ P. Centria significat ‘spiculum’, cf. R ad h. l.; de formatione nominis ‘centria (gr. κέντρον)’ Roenschius ‘episcopia’ vocem contulit, quae Numer. 4, 16 in cod. Ashburn. legitur: episcopia (LXX ἡ ἐπισκοπή) totius tabernaculi et quaecumque insunt in eo in sancto omnibus operibus. — v. 635. *legem tartaream* P in exc., *lege tartarea* M, forte *vectem tartareum*, cf. Ps. 106 (107), 16. Ies. 45, 2. Thren. 2, 9. Amos 1, 5 R. — *derupit* M, *disrupit* R. In vulgari sermone saepissime ‘de’ praepositionis verbis compositis notio vv. simplicc. remanet, cf. deperire 694, degustare 319. 329, denuntiare 331, deponere 334, devenire 243, devitare 989; praeterea cf. delaborare, defraudare, delenire, deluctare, derogitare, depostulare etc. Script. Histor. Aug., v. Paucker l. l. p. 55 et Woelfflin: ‘Bemerkungen über das Vulgärlatein’ in Philol. 34, I p. 161 et Diezii lexic. (ed. II) p. 153 s. v. ‘desinare’. — v. 636. *Et levat de tumultis* M, *Elevat e tum.* P in exc. — v. 638. *Et surrexit ille feretro* L, *et resurrexit ille de fer.* M, *surrexit ille de fer.* P in exc., *Resurrexit ille de f.* R. — v. 639. *Archisynagogi* R, *Archisynagogae* M. — *deprecatus* passive, cf. Neue II p. 315. — v. 645. *profluvio*, cf. adnot. v. 152. — v. 651. *Quod* M, *Quando* P, *Cum* id. in exc. — v. 655. *insanierant* P in exc., *insani erant* P in text. — *perdere morte* L, *perdere morti* M, *pendere morti* P in

exc. — *Dei digni*, de constr. cf. It. p. 412. — v. 668. *sunt recordati* passive, cf. excordare 770 et Instr. I 21, 5; vid. Neue II p. 269. — v. 669. *perseverant*: en L, *perseverantes* M, *perseverant* Lbch. — v. 670. *balneis ire* P, *balneis ira* M. 'De dativo loci cf. Orest. tragoed. v. 46. 287. 157. 242. 362 etc.; Pass. Maximiliani c. 3 p. 302 Ruinart. (regressus est domi suae); vid. Haase ad Gregor. Turon. libr. De Cursu stellarum p. 32 sq. Miscell. philol. III p. 35' R. — v. 671. *faciant* P, *facient* M. — v. 673. *curata* M, *peccata* R. — v. 674 sq. *malignis*. *Est locus Ieremiae* L, *malignis*, *Et locus iterum* MP, *malignis*, *Et lex sanctorum* D, *malignis*, *Sed lex ipsorum* R. — v. 677. *Nunquam et idolis* L, *Nam et illis idolis* M. Versum et sententiam Pitra *unquam* adverbio post *idolis* addito explevit, quod Roenschius in *nunquam* mutavit. De voce ipsa nemo est, quin consentiat, sed cum *nam* coniunctio h. l. vix ferenda sit, equidem illius vocis litteris puto fragmina genuini *nunquam* superstita contineri. — v. 678. *Si Deus* M, *Sic Deus* P. — v. 679. *puros esse lavacris* D, *puro sese lavacris* M, *puros sese lavari* P, *puro sese lavari* id. in exc. — v. 680. *cum recipient* M, *cum receperint* R. — v. 683. *valvas passim* M, *passim valvas* P in exc. — v. 686. *colit in vano* M, cf. in vano venire 774; *colit in fano* R. — v. 688. *servit, iterum* P in exc., *servit iterum*; P in text. — *tricesimam quaerit* L, *tricesima quaer.* M, *tricesimas quaer.* R. — v. 689. *castus aderat* L, *castum esse* significat h. l. 'a quibusdam cibus temperare'; forte *castus ederat*, h. e. non quoslibet cibos ceperat, sed tempore constituto quibusdam se abstinuerat. *castum sederat* M, *castus sed erat* vel *castum caederat* P in adn., *caseos ederat* Eb, *Castori caederat* R. — v. 692. *propositae duae viae* P, *propositus duas vias* M. — v. 696. *qui quaerit hostiam*

nullam R, *qui quaerit ostia nulla* M, *q. quaeris hostiam nullam* P, *si quaeris ostia nulla (ut possis caelitus assurgere)* P in exc. — v. 697. *abolitus resurgere* Lbch, *abolitus surgere* M, *caelitus assurgere* P in exc. cf. v. 696. — v. 698. *Quid* P, *Quod* M. — v. 701. *de suo* P in exc., quod pro *de se* poeta usurpavit, cf. v. 335: pro nostris; *de sua* M, *de se sua* P. in text. — v. 702. *manibusque semper cr.* R, *semper manibusque cr.* M. — v. 708. *eorum ait* P in exc., *ait* M. — v. 714 sqq. *esse. Excludit omnis se caritas [omnis caritas M] crudele de nato, Nec facit heredem illum ex asse suorum. Quem si prius poterit consumere, gaudet in illum [illam M] Impium et saevum sobolem reisve [rei suae M] tyrannum; Nec obvium patitur genitor commotus ab illo.* Ex dictione *omnis* (patria) *caritas* repetas subiectum ‘pater’, quo verbum faciendi (v. 716) caret; ac v. 717 sq. velim sic veritas: Wenn er sein Vermögen wird früher aufbrauchen können, so ist es ihm dem Sohne gegenüber, der selbst hart und gegen Schuldner ein Tyrann ist, eine Genugthuung. *esse*: (v. 715) *Excludit . . . nato*, (v. 716) *Nec . . . suorum*. (v. 717) *Quem . . . illum* (v. 718) *Impiam et saevam sobolem rei suae tyrannum*, (v. 719) *Nec obviam . . ab illa?* P; idem v. 715: *Excludit omne caritas*, v. 718: *reisve tyrannum* in adn. coniecit et v. 716 sq. *suorum*, *Quae* in exc. scripsit. *Excludit omnia . . . suae rei tyrannus* Lbch proposuit. Roenschius denique v. 715 in parenthesi collocato v. 714 cum v. 716 coniunxit; praeterea v. 715 *Excluditur*, v. 716 sq. *suorum*, *Quem . . . gaudet in illis. Impium . . . tyrannum Nec obvium . . ab illo?* scripsit. — v. 720. *sint adhortati* M, *sint indurati* R; ‘adhortati’ formae notio passiva inest, cf. exhortavit Petron. 76 etc., v. Neue II p. 290 sq., It. p. 297. — v. 725. *fili* (M) disyllabum est, cf. ea, quae ad

v. 152 adnotavimus; *fili* R. — *legandi* Lbch, *legendi* M. — v. 727. *Dividuntur, quae bona*, intell. 'sunt' L, *Dividunturque b. M, Dividuntur bona* R. — v. 728. *fili* M, cf. v. 725, *fili* R. — v. 733. *Fecissent si bonum* L, *fecissentque bonum* M. — v. 734. *Nec* P in exc., *Nunc* M. — v. 737. *Deum* R, *Dominum* M. — v. 739. *peccata pristina donans* L, *peccata [peccataque R] pristina donat* M. — v. 740. *comminatur* P, *comminator* M. — v. 741. *periet*, cf. Neue II. 450 et It. p. 292 sq. — v. 742. *quisque pro quicumque* cf. It. 336. — *deos . . . fabricatos* P, *deus . . . fabricatus* M. — v. 744. *in igne proiectus* P in exc., *in igne reiectus* id. in text., *in igne praefectus* M. — v. 745. *cruciatus ignitos* L; *cr. iniquos* M, *cr. iniquus* R, utrumque nimis languidum et frigidum. — v. 746. *equorum* L, *pecorum* M; cf. *fraenum accipiunt* v. 747; de correpta penultima v. *equorum* cf. psalmorum v. 747 — 748. *durant* M, *ducant* H. — v. 749. *discidunt sanguine* M, *descidunt sanguinem* P in adn., *Deum incendunt sanguine* i. e. diris in mancipia saevitiis iram Dei instigant et exacuunt. P in exc., *descidunt sanguine* Lbch. — v. 754. *clementiam Dei refugant* M, *cl. D. refusant* Lbch, *cl. D. refutant* R. — v. 755. *Strenui sectantes* L: nullo temporis puncto intermisso luxuriam sectantur, 'quasi sola vita sit'. *Strenia sect.* M, *Strenam* (cibum?) *sect.* Lbch. *Strenuam*, deam strenuitatis atque industriae R coniecit. Sed isti, qui unam salutem in luxuria positam esse profitentur, fugiunt hanc deam, non colunt! — *sit, istam* (luxuriam) L, *sit ipsa* MP, *sit ista* R. — v. 756. *Sic redeunt a Deo* L. Ait Commodianus: luxuriam quasi vitam assidue sectantur, sed Deum, vitam aeternam, fugiunt. *Si credunt a Deo* M, *Si credunt Deo* P, *Sic credunt Domino* Lbch, *Discredunt Domino* R. — v. 757. *cum sit* P, *cum sint* M. — v. 758. *saeculo suasi* cf.

v. 29. — *omnes manifesto, saeculo* R; Pitra post 'omnes' comma posuit. — v. 768. *Diaboli* M, *anapaestum complet*, cf. v. 152; *Zaboli* R. — v. 773. *Commodo sit nobis facultas data credendi* M, *Commoda* etc. Lbch; elocutio 'commodo alicui alqd. dare' in suspicionem revocanda non est. — v. 777. *Perit et quod vixit in poena sero se damnat* L (Er geht unter und zu spät, wenn er schon die Strafe leidet, verwirft er sein (früheres) Leben); forte *in gehenna* pro *in poena* scribendum erat, cf. v. 74: *mollescunt sero gehenna*. *Perdit et quod vixit et in poenas erode damat* vel *clamat* M, *Perdit et quod v., et in poenas Herodis se damnat* P, *Perdit et quod v., et in poena sero declamat* Lbch, *Perdit et quo vixit et in poena sero reclamat* R. — v. 778. *exspectans crescere canos*, id est, vivere ad seram usque senectutem P in exc., *spectans credere canos* M. — v. 779. *diutius* M, trisyllabum est, cf. v. 152; *diu* R. — v. 784. *sex milibus annis*; ne quid mutemus prohibemur his Comediani locutionibus: milia gentes 806, milia homines 853, *sex milibus annis* Instr. 2, 38, 8. 1, 35, 7. — *repletis, Quo t.* L, *repletis; Quo t.* P. — v. 785. *portus* P, *portans* M; — hunc versum maiore interpunctione finivi, cum dictionum *quo tempore* et *tunc* altera supervacanea esset. *Quo tempore (nos ipsos spero iam in litore portus) Tunc* etc. P. — v. 486. *solis in agone reductus* quasi 'in nova vita' P, *solis in argonere eductus* M. — v. 793. *ecce videmus* P, *ecce vidimus* M. — v. 794. *vulnus* L, *vulgus* M, *ulcus* P. — v. 796. *credit* M, *credidit* R scripsit, ni fallor respiciens *sensit* formam; sed temporum ratio Comediani non ea est, quae in optimorum grammaticorum praecepta cadat, cf. v. 533 sq.: Ille praedixerat . . et dixit; v. 633 sq.: Hic super fluctus maris inibat et ventis imperat, ut redderet; v. 635 sq.:

Hic derupit et levat etc.; v. 654 sq.: Nec sic potuerunt cognoscere sed insanierant; v. 744 sq.: mittetur nec ibi permoritur sed dat. — v. 800. *fient* P, *fieri* M. — *tantae termini pestis* L, *tantae termini pesti* M, *teterrimae pestis* Bunsen. — v. 801. *Et* L, *Sed* M. — v. 802. *Ecce iam ianuam pulsatur* Eb, *Ecce ianua pulsatur* M, *Ecce ianua pulsatur* P, *En ianuam pulsatur* id. in exc. *Ecce ianuam pulsatur* Lipsius, cf. lit. Centralbl. 1869, 4. — *et cogitur ense* L. Explicat poeta haec: persecutio, vel Gothi irrumpentes pulsant ianuam, ipsi autem aliis gentibus a tergo instantibus premuntur et vexantur, ut amnem — Danubium — traiciant. *ēse* (ense) scriptura opinor genuina fuit, quae postea in *ēse* vel *esse* corrupta est; *et cogitur esse* M, *et cogitur adesse* P in exc., *et iam cognoscitur esse* Bunsen, *et cogitur ipsa* (ianua) Lbch, *ecce cogitur adesse* R, qui *et* (forte *ecce*) *recognoscitur esse* secundis curis dedit; *et cognoscitur esse* H. — v. 802. *Quae cito traiciet* P in exc., *Quae cito traieci*. *Et* MP, *Qui cito traiciet* Bunsen, *Quae cito traicitur* Lbch. — v. 806. *milia gentes* M cf. v. 784, *milia gentis* P. — *cum multa milia*, cf. It. p. 409. — v. 811 sqq. *pleni*, *Quam . . . colentes*. *Persequuntur* L, *pleni*. *Nam . . . colentes Persequuntur* MP. — v. 812. *idola vana* P, cf. Instr. 1, 2, 7. 1, 2, 13. *idola varia* M. — v. 813. *enim* M, *illi* Lbch. — v. 815. *trucidantur isti sub hoste* P, *tr. ista s. h.* M. — v. 818. *praefectus* L, *praeceptus* M, *praereptus* P. — v. 820. *Discimus* aut *Diximus* P in exc., *Dicimus* M. — v. 824. *ipse senatus* Lbch, *ipse natus* M, *ipsis notis* P, *ipsis natis* id. in exc. *ipsi senatui* R. — *esse mirantur* M, *adesse mirantur* Lbch. — Pluralem numerum recte monuit idem firmari locutione: *senatus exorant* v. 844. — v. 831. *caede* P, *crede* M, *clade* Eb. — *cum rege Nerone* Eb, *cum nece Nerone*

M, *nece cum Nerone* P in adn., *cum nece Neronis* „sensu activo: quasi cum caede iussu ipsius peracta“ P in exc. — v. 833. *proprium populum* L, forte: *dilectum populum*, cf. Instr. 1, 41, 8: Helias veniet prius signare ‘dilectos’. *populum* M, *populum in nomine Christi*; *de quibus* (834) *Quam* etc. P, *populum venturum in nomine Christi*; (834) *De quibus quam* etc. P in exc.; *signo populum* R. — v. 836. *clausum* M, *clusum* R, cf. v. 396. — v. 837. *Et flumina quoque* L, ‘et’ inserui, quod excidisse puto ‘madescet’ verbo proxime ascripto; *flumina quoque* M, *flumina quoque ille* P in exc. — v. 839. *famis* nominativus, cf. Neue I p. 180 et It. p. 263. — v. 843. *Heliam* R, *Helyam* M. — v. 844. *confestim* Lbch, *confertim* M. — v. 845. *Exorant Neronem precibus* M, *Exorant precibus Neronem* P in exc. — v. 847. *dii nostri* M, *di nostri* R. — v. 848. *Et ille* P in exc., *Est ille* M. — *suppletus* M, *oppletus* R. — v. 852. *Sub quorum martyrio* M, *Sub quarum m.* R. — v. 855. *sepultura* L, *sepulturae* M. — v. 856. *immortales factos* Lbch, *immortales facti* M. — v. 857. *Quos inimici sui* Eb, *Quos inimicis vi* M, *Quos inimici vix* P. — v. 859. *odio toto* M, *odio totos* R; cf. in extremo versu: *tempore toto* 878, Instr. 1, 25, 16. 1, 26, 4; *aethere toto* 998, *saeculo toto* Instr. 1, 42, 16. — v. 864. *duo sibi Caesares addit* P, *duo sibi Caesaris audit* M. — v. 870. *In histrionica* (scil. corona, cf. coronati v. 864) L. Fideles iubentur coronam capiti imponere more histrionum, qui coronati prodeunt. *In ista historia* M, *In ista scoria* D, cf. v. 151; *In loca histrica* Lbch, *In ista histricosa* R; idem nunc *In ista histrionica* (pro *histrionica*, cf. *stronicis* = *histrionicis* Gl. Maii VI p. 546 et Gl. Paris. ed. Hildebr. p. 276, adn. 283) legendum esse censet, quae coniectura proxime a nostra abest. — v. 878 sq. *tum* codicis restitui et

verba *statuta tempora complet* in parenthesi perscripsi, ut legentium commodo subveniretur; *cum Eb, dum R*, qui maiore interpunctione post 'complet' cum P enuntiationem finiunt. — v. 882. *inique repletum M, iniquo repletum R*. — v. 883. *maceraverat P in exc., macerabat M*. — v. 884. *ista L, in histis M, hostis P, istis R*. — v. 885. *ab orientem R*, cf. It. 409; *ad orientem M*. — v. 888. *implebitque mare Eb, implevitque mare M*. — *navibus cum milia multa M, naves cum milia multa Lbch* — v. 890. *Tyrum et Sidona Eb, Cyrum et Sidona M*. — *subactos M, subactas Lbch*. Nomina quarundam urbium in us vel in on desinentia interdum generis fem. sunt, ut non dubitemus Commodo 'Tyrum et Sidona subactos' concedere; cf. Corintho deleto C. I. L 541, Pharsalo excepto Liv. 33, 34, 7, Brauron masc. Stat. Theb. 12, 615, Sicyon Cic. Att. 1, 13, 1. v. Neue I p. 654 sqq. — v. 891. *finitimae P, finitimas M*. — v. 896. *ignea quadriga Lbch, igne quadr. M, igneus quadr. P, igne vel ignis quadr. id. in exc.* — v. 897. *nuntiabit Lbch, nuntiet M, quae nuntiet Eb*. — v. 899 sq. *regi cum gentibus illis. Persae R, regi. Cum g. illis Persi MP*. — v. 900. *Babylónii venibunt* cf. v. 152. — *venibunt*, cf. Neue II 448 et It. 291. — v. 901. *ullum dolorem L, ulli dolore M, ulli dolore P, ulli dolorem R*. — v. 903. *proximo visu L, proxime visum P, proxime viso R*. — v. 904. *Exibunt illi Eb, Exhibit ille M*. — v. 907. *intus in urbe M, intus in urbem P in exc.* — v. 910. *Novissime nudam adigunt incendio factam D, novissima enudam adigunt incendio facta M, Novissima inundant, adigunt incendio fracta P, Novissima („die letzte Habe“) nudae abigunt incendio facto R*. — v. 913. *se adinveniunt, in quo sint tempore ruti L, se adinveniunt, in quos in tempore bruti M, se adinveniunt iniquos in tempore br. P; idem in exc. haec dedit:*

iniquo in t., i. e.: 'Usque adeo tabescant corda potentum, ut prae angustia amentes, nec semet adinveniant, stolidis similes et attonitis, in illo aerumoso tempore.' *sed intereunt iniquorum tempore br.* Lbch, qui *brutos* sibi persuasit esse Christianos. Roenschius secundam Pitrae coniecturam secutus alia interpretatione usus est; hunc enim locum originem ratus duxisse ex apoc. 17, 16 sqq. concludit *bruti* idem esse ac *τοῦ θηρίου* („Und sie können sich nicht darein finden in die unheilvolle Zeit des Thieres“). — v. 914. *Haec . . gaudebat* M, *Hi . . gaudebant* Lbch. — v. 915. *invenitur* L, *adinvenitur* M. Paucorum verborum spatium distat 'adinveniunt' (v. 913), quo v. composito librarius h. l. in errorem inductus est: metri ratione impedimur, ne *adinv.* recipiamus. — v. 916. *aeternam* L, *aeterna* M. — v. 918 sq. *maturum*, *Sed* L, *maturus et* M. — v. 919. *merces advenient* M, 'merces' pluralis n. forma est, cf. Claudian. VI cons. Honor. 678: *mercem*; Orell. inscr. n. 4379: *herem*; Commodiani Instr. 2, 11, 14 *satellem*; cf. praeterea exempla, quae Neue I p. 143 attulit. — *merces adveniet* P. — *partita locorum* poeta dixit pro 'partita loca', cf. *universa legis* 949, *omnia legis* Instr. 1, 42, 28, *legis narrata* 1, 42, 21. — v. 921. *Quem* M, *Cum* P in exc. — *spectarant* L, *spectant* M, *spectabant* Lbch. — v. 925. *de Persida* (abl. sing.) M; eandem declinationis rationem agnoscimus in his formis: *Palladam*, *Iliadam*, *Briseidam*, *Tritonidam* aliis, v. Neue I p. 329—34 et It. p. 258—59. — v. 926. *factus Antichristus, ille* Eb; P post *factus* comma posuit. — v. 933. *Ut Deus* M, *Ut Deus tandem* P in exc., *Ut Dominus* Lbch. — v. 924. *dixi* M, *dixit* R. — v. 938 sq. *redegit ut essent, Ex duodena tribu novem* [nove M] *semis ibi morantur* Eb, *redegit, ut essent* *Ex d. tr. novissimi: ibi mor.* P. — v. 940.

sed neque L, *sed neme* M, *sed nec* P, *sed nemesis* vel *sed neve* id. in adn., *sed nemini* D. — v. 941. *filius suos* [suus M] *ante parentes* Eb. — v. 942. *lugunt* M, *lugent* P, sed in exc. *lugunt* probavit; cf. *lugitis*, *lugite* Firmic. Mat. err. prof. r. 8, 3. 4. cod. Vatic., v. Neue II 428 et It. 283. — v. 943. *Expectantque vitam resurrectionemque* Lbch, *Exp. quoniam resurrectionemque* M, *Exp. vitam resurrectionemque* P, *Exsp. quoniam resurrectionem* R. — v. 944. *animal ullum vescuntur additis escis* P, *animam ullam v. additam escis* R. — v. 945. *olera...sint* R, *olera...sit* M. — v. 946. *inlibato* P, *inlivato* M. — v. 949. *Obtemperant quoniam universa* L, *obtemperantque universa* M, *Obtemperantque Dei un.* Lbch, *Observant quoniam un.* R; 'que' et 'quoniam' vocibus eandem compendiarium scripturam fuisse recte R monuit, cf. etiam v. 943, quo loco 'que' eruendum erat. *Obtemperant* autem retinui, nam et hoc verbum et similia accusativo pronominis vel adiectivi gen. neutr. iunguntur. — v. 951. *aderat* M, *aderit* P. — v. 952. *Hic erit* P, *Hic erat* M — *est extra repostus* P, *est extra repositus* M, *repositus extra* Lbch.; cf. *repostus* Iuven. sel. fragm. v. 514 ed. Pitr., *postos* ibid. v. 938, *composita* Exod. v. 1314. Ios. vv. 64. 212. — v. 955. *exsultant* R, *exultat* M. — v. 958. *fontes exsurgunt e se parati* L, *f. exs. escae parati* MP, *f. exs. escae paratae* R. — v. 960. *umbram illis* L, *umbraculum illis* M. Clamitant numeri hunc v. codicis non eum esse, qui a Commodiano compositus sit. Adparet deperditam libri lectionem profectam esse e scriptura repetita *illis* (*umbrāillis illis*). — v. 966. *Neque gens* L, *Nec legis* M, *Nec gens* P. — v. 969. *viduant* M, *que addidit* Lbch. — v. 970. *locupletanturque praedando* M, *locupletantur praed.* Lbch. — v. 971. *per iter Deo cantant* Lbch, *pariterque decantant* M; forte

parodiasque decantant. — v. 972. *adproperant* R, *properant* M. — v. 973. *Expavescit* P in exc., *Expavescet* M. — Inde a v. 974 ad finem ea, quae coniectata sunt, ut versus et sententia supplerentur, uncis [] seclusi. *Et fug[it in B]oreae [partem ab exer]citu magno* L, cf. Instr. 1, 42, 37 sq.: Rex autem iniquus . . . In partem Boreae fugit etc. *Et fug[iet in rub]ore, ac v[eniet cum exer]citu magno* M [P], *Et fugit in Bore, ac venit cum ex. m.* id. in exc., *Et fugit in Boream, victus ab ex. m.* R. — v. 975. *quasi [pro suis] pugnans* L, *quasi [vir unus] pugnans* M [P], *q. fortiter pugn.* R. — v. 976. *exerc[itus]* M [P]. — v. 977. *Sternunt [ubi-]que* L, *Sternunt[ur]que* M [P], *Sternuntur* R, qui etiam de *prosternuntur* cogitavit respiciens Instr. 1, 42, 40: Terrore caelesti prosternuntur milites illi. — v. 976 sq. *autem, exerc. D. reb.* L, P non post 'autem' sed post 'Dei' comma posuit. — v. 978. [*Rex autem (Rex ille R) iniquus et [pseudo]propheta mittunt[ur]* Lbch, [*Unus et] alter ipsius et [ambo vel pseudo-]prophetae mittunt[ur]* M [P]. — v. 979. [*Comprehensi simul, in gehennae] poena viventes* Lbch., cf. Instr. l. l. 41: Ipse (tyrannus) cum infando comprehenditur pseudopropheta. [*Qui mercede bonos moneant, male] poena viventes* M [P]. — v. 980. *Quorum* R, *Quorumque* M. — *primores* Eb, *priores* M. — *praeposi[ti]* M [P], *et praepositi* R. — v. 981. *statim* L, *Sancti* lectio codicis (*Sanctum* Lbch) e sequenti versu irrepsit. — v. 982. *Interea [sancti] intrant* Lbch, cf. Instr. l. l.: *Intrabunt sancti. Interea [sed et hi] intrant* M [P]. — v. 983. *Ut eam promissam capiant* L, *Quod ex promissa capiant* M, *Quod [Quam R] ex promisso capiunt* P, *Quod ea promissa capiant* id. in exc. — *capiant sine fine laetantes;* P, *capiunt. Sine f. laetantes,* R. — v. 984. *Deum pro mortuis ut* M, *Dominum pro m. uti* Lbch. — v. 985.

ipse Lbch, *ipsi* M. — v. 986. *Deus* M, *Dominus* R. — v. 987. *Statutusque dies quondam* L, *Statutusque dies quoniam* M, *Statutus quoniam dies* R. — v. 994. *rauca tuba* P, *rauca sed* M. — v. 995. *pavitat totum* P, *pavida totum* M. — v. 997. *putasti* M, *putastis* R coll. Instr. 2, 1, 4 sq. — v. 999. *tonitrus* Lbch, *tonitruum* M. — v. 1000. *aliud*, cf. adn. v. 152. — v. 1001. *furit* P, *fugit* M. — v. 1003. *qua se avertat* M, *q. se vertat* P; forte *q. se auferat*. — v. 1004. [*iudi*]cantur astra M [P], mutantur Roenschio in mentem venit, coll. Instr. 2, 5, 9: et astra vel ipsa mutantur. — v. 1006. *suppetium* pro *suppetiae*; eadem forma legitur Instr. 2, 1, 15. 2, 28, 12, v. Neue I 569 sqq. et It. p. 270 sqq. — v. 1008. *Nec illis subveniunt, quos ante pro magno colebant* M. Caveamus, ne quid mutemus; locutio enim ‘pro magno’ adverbialis est, non praedicativa. Dixit igitur poeta ‘pro magno colere’ pro ‘magni aestimare’, cf. v. 432: pro vita colere, — *Nec illi subveniunt quem ante pro magno colebant* R. — v. 1010. *qui fuerint* M, *fuerint qui* R. — v. 1011. *Quorum salus erit* P in exc., *Quos ad illos erit* M, *Pax ad illos erit* P in adn. — Inde a v. 1014 incipit altera Pitrae recensio, cf. Spicileg. Solesm. IV p. 222—224. — v. 1015. *E se* (aes e codice emicat; aer P ed. pr.) *ipse mundus* (mundi M), *qui* (cui P ed. alt.) *placebat ante, crematur* L; forte *praecerat* pro *placebat* esse scribendum P in ed. Verecund. ad v. 161 carminis de satisfactione poenitentiae (Spicil. Solesm. t. IV) coniecit; distinxit post ‘placebat’ P, post ‘ante’ Lbch. — v. 1016. *Quot crepitus* L, cf. tot crepitus v. 1026. *Quod strepitus* M, *Quos strepitus* P. — *ingruente* P ed. II, *incruentes* M, *ingruentes* P ed. I. — v. 1018. *hinc tonitrus* L, *hinc tonitrua* M, *tonitrua* (omisso hinc) Lbch. — *tot mala* M, *tota mala* P ed. I. —

ferunt, cf. Instr. 2, 1, 16; vid. Neue II p. 422. — v. 1019. *Rapietur* R, *rapitur* P ed. I, *rapiatur* P in ed. II (ex M?) dedit — *subitaneae* P in exc., *subitae* (?) vel *subtus* (?) M, *subeuntis* P in adn. proposuit, *subiturae* R. — v. 1020. [*funebria claustra*] P supplevit. v. 1021. [*par*]tim P, ... tim M. — *moenia ima* L, *moenia . . . yma* M, *moenia [mundi]* P ed. I, *moenia prima* Philippsius. — v. 1022. [*Et fundamenta mundi*] P supplevit, [*Et rumpunt montes ru-*]turi Lbch, . . . ri sicut pulvis in auras M teste Philippsio, *ituri sicut pulvis in auras* M ex apogr. Pitr. — v. 1023. [*scissis rupibus et*] P suppl., *saxa volant . . . tecta domorum* M. — *domorum* (1024) *Vastantur, patr.* R, *domorum: Vastantur patriae*, P. — v. 1024. *Prosternitur* P, *sternitur* M ex apogr. Pitr., *prosternit* M teste Ph., *contremet* P ed. I dederat. — v. 1025. [*Ut vix, ubi*] P suppl.; [*fuerit pl*]usculum L, . . . osculum M, [*sit, pulvis*]culum P, [*fuerat frust*]ulum R. — v. 1026. *Tantos fragores [tantasque]* R, *tantus fragor est* M, *tantum fragorem*, [*totque*] P. — v. 1027. [*tueri*] L, [*deflere*] P, [*telluris*] Lbch, [*durare*] R. — v. 1029. *Aut si* M Pitra auctore, *Etsi* in codice Philippsius legit. — *nat[um ra-]piet* P, *na . . . iet* M ex apogr. P, . . . *piet* M Philippi. — *quid proficiet* R, *quid proficet* M Phil., *qui proficiet* P scripsit. — v. 1030. *Vae refugis* R, . . . *refugis* M a P coll., *vae refuges* M Phil. teste; *Quid refuges* P. — *Domini* M, *Domino* Lbch. — [*discordes*] P, [*docentes*] R. — v. 1031. *Quorum et laeta sors iudicabitur* Lbch, *Quor. e. l. s. iudicantur [iudicabatur P]* M, *Quorum iudicabatur et laeta sors* R. — [*nunc*] *pro se flentes* P, *pie flentes* M. — v. 1032. *Plang[unt] ex mugitibus* P, *pla . . ter . . mugitibus* M ex apogr. Pitr., *pla[ngen?]tes ex mugitibus* M Phil. — [*seseque prosternunt in ter*]ra R, [*prostratique ter*]ra P. — v. 1033. *Dum [illuces]cet [frat]ri[bus aula] laeta*

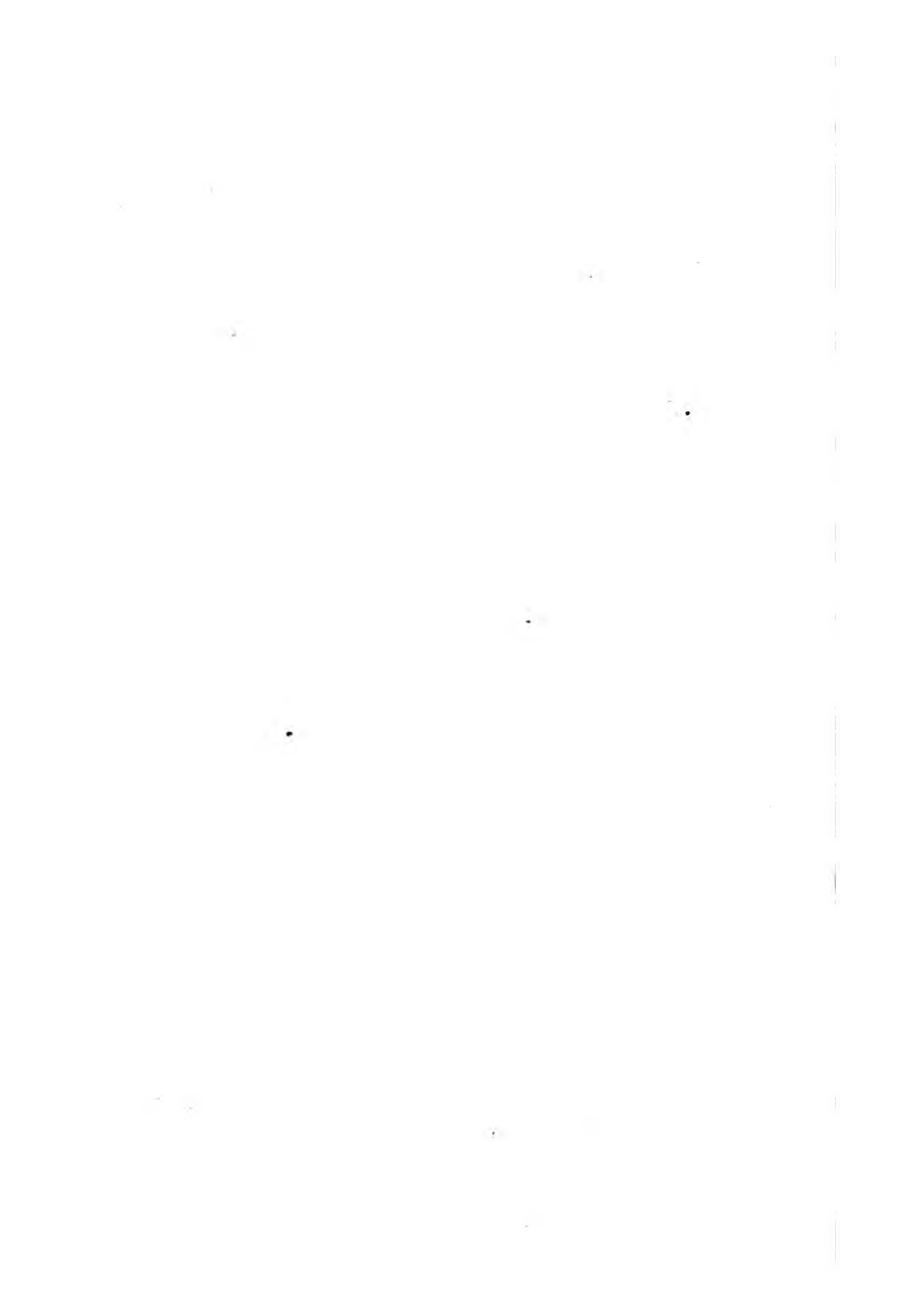
caelestis P, ... *laeta caelestia* M ex apogr. P, *Donet c . . et f . . ri . . laeta caelestis* M Phil. — v. 1034. *Tunc [lux vitae] virum mundabit aet[er]na [super]nae* P, *Tum . . . mundabit . . .* M Pitr. auct., *Tunc [mentes] virum mundabit aet[er]na . . . ne* Philippsius coniecit. — v. 1035. *Et qui [fuit] humilis, [Deus nunc] de caelo videtur* P, .. *humiliter . . . de caelo videtur* M apogr. P, *Et quis [quis] humilis . . de caelo videtur* Phil. ex altera collatione supplevit. — v. 1036. *descendent angeli [cl]aritatis aeternae* P, *descendunt angeli . . .* apogr. P, *descend[an]t angeli [c]aritatis aet[er]nae* Mediomontana Philippsii lectio. — v. 1037. *Rumpentur et tumuli, exsurgent corpora* P, *Rumpuntur et tumuli, exsurgent corpora* M apogr. Pitr., *Rumpe[n]t et tumuli exsurge[n]t corp[or]a* M Phil. — *lu[to] R, lurda (lurida) vel lura* idem in comment. coniecit, *lu . . , a* M Phil., *lu[te]a* P. — v. 1038. *Quae [maculata]bes* R, *Quos . . . bes* M, *Quae maculant ta]bes* P — *[in tartara saevi]* P. — v. 1039. *In[ferni custodes. Hic erunt Iudaei] viventes* P . . . *viventes* apogr. Pitr., *In (?) . . .* M Phil. — v. 1040. *Suscitab[it] illos, ut videant gloriam eius* ex M Phil. dedit, *suscitati . . .* P e codice legerat. — v. 1041. *crucifixerunt* M apogr. Pitr., *cruce fixerunt* P (ex Philippi collatione?). — *denuo [surgit ab] imis* P, *denuo mundus* M apogr. Pitr., *denuo . . . humis* M Phil. — v. 1042. *Ut e[xs]tet miseris illis testis, necatus ab illis* ex altera collatione P dedit, *miser . . Illis testis est . . negatus ab illis* apogr. Pitr. — v. 1043. *pen[detis nummos, qui stulto]* P, *pen[detis nummos, qui impio]* R. — v. 1044. *Promisisti[s custodibus]* P, . . . *misisti* apogr. Pitr., *Promisisti . . .* M Phil. — v. 1045. *[de te Iudaea]* P. — *[v]incemus* R, *[v]incimus* P ex altera coll. — v. 1046. *[et]* P intexuit. — v. 1047. *Da[mnati]: illis D[eus] di[cet]: [R]eced[ite] ill[uc]!* P ex coll. II. — v. 1048. *Et*

qui non crediderint, in umbra mortis abibunt M iterum coll., . . . *in umbra mortis abibit* apogr. Pitr. — v. 1049. *Sic uti qui poterant pl[us] vell[e]* P, *Hic utique poterat* apogr. Pitr., *Sicuti que poterat pl. vela* M Phil. — *et mort[alia] tant[um]* P ex alt. coll. — v. 1050. [*Elegerunt proni*] P. — *descendent* P, *descendant* M Phil., *ducenda* apogr. Pitr. — v. 1051. *Ceteri qui fueri[nt] in adversis Christi. De sanctis* M Phil., *Ceteri qui . . . in adversis . . .* apogr. Pitr. — v. 1052. [*erit una plebs] agia [semper]* P, . . . *gias . . .* apogr. Pitr., . . . *igias* M Phil. — v. 1053. *Heic maior* M Phil., . . . *et maius est* apogr. Pitr. — [*finis*] P. — [*ne*] P, [*si*] R. — [*ipse iuravit*] P.

Addenda: v. 939 *nove* Roenschio suasore restitui: cf. Rossi Inscr. Christ. U. R. I 108 et 530. — v. 983. scribendum est *Quam ex promissa capiunt*, h. e. ex promissione, cf. ea, quae ad. v. 78 adnotavimus. — v. 995. bene I. N. Ott (in Iahnii annall. CIX p. 836. 1874) *pavidat* restituit, quod recepi.

Scribebam Rendsburgii mense Septembri 1876.

E. L.

COMMODIANI EPISCOPI AFRICANI
CARMEN APOLOGETICVM
ADVERSVS IVDAEOS ET GENTES.

Quis poterit unum proprie Deum nosse caelorum,
Quis nisi quem sustulerit ab errore nefando?
Errabam ignarus spatians, spe captus inani.
Dum furor aetatis primae me portabat in auras,
5 Plus eram quam palea levior; quasi centum adessent
In humeris capita, sic praeceps quocumque ferebar.
Non satis: his rebus criminose denique mersus
Paene fui factus herbas incantando malignas.
Sed gratias Domino — nec sufficit vox mea tantum
10 Reddere — qui misero vacillanti tandem adluxit!
Adgressusque fui tradita in codice legis,
Quid ibi rescirem. Statim mihi lampada fulsit;
Tunc vere cognovi Deum unum summum in altis,
Et ideo tales hortor ab errore recedant.
15 Quis melior medicus nisi passus vulnera victor?
Multi quidem bruti et ignoti, corde sopiti,
Nil sibi proponunt cognoscere; more ferino
Quaerunt, quod rapiant aut quorum sanguinem bibant,
Dummodo laetentur saginati vivere porci.
20 Ingemunt ad tumulum sepulcri, tum diviti plaudent
Mutabuntque pauperes vestes et fastidientur.
Sufficeret illis utique, quod promptius edunt;
Si quis est opibus sibi visus Caesare dignus,
Quid sua praeponit fragilis nec respicit ullum?

- 25 Communicet immo talis bonitatem in omnes,
 Cui Summus divitias, honores addidit altos.
 Nec enim vitupero divitias datas a Summo,
 Sed culpandus erit, qui superextollitur illis.
 Suadeo nunc ego altos sic et humiles omnes,
 30 Ut legant assidue vel ista vel cetera legis.
 Aspiciate, quoniam brevis est nobis credita vita,
 Discite, quapropter moriamur. Nati prudentes,
 Qui hebetes morimur, quid profuit lucem vidisse?
 Si nihil inquiras, hoc est belluarum adesse.
 35 Certe Deus summus hominem praeposuit orbi,
 Non feram nec pecudem. Cur nos similemus ad
 illas?
 Omnipotens voluit hominem sibi praebere laudes;
 Idcirco futura docuit nos ipse divinos.
 Quem ut crederemus, non tantum verba tonavit,
 40 Sed et demonstravit fortia Pharaone decepto.
 Non solum hoc fecit: et Noe sub tempora quoque
 Ostendit, quae poterat, quoniam Deum nemo quae-
 rebat.
 Mitior exinde paulatim coepit adesse
 Diluvio facto, quo posset terra repleri.
 45 Iam paene medietas annorum sex milibus ibat,
 Et nemo sciebat Dominum, passimque vivebant.
 Sed Deus, ut pectora vidit hominum nimis clausa,
 Adloquitur Abraham. Quem Moyses enuntiat ipsum,
 Ipse dedit legem populo Pharaone necato;
 50 Et quis esset Dominus, ipse se praedixit ab illo.
 Nec una contentus prophetica voce promittit,
 Sed multos adhibuit testes qui illud declamant.
 Hunc ergo, cum legitis multorum praeconia vatium,
 Invenietis eum in carnem venisse pro nobis.
 55 Unde nunc erratur? Ordinasse talia Summum
 Quare subsannant? merunt, quod ab ipso ridentur!
 Interdum subicio, qualiter praelegi prophetas,

Et rudes edoceo, ubi sit spes vitae ponenda.

Quid Deus in primis vel qualiter singula fecit,

60 Iam Moyses docuit; nos autem de Christo docemus.

Non sum ego vates nec doctor iussus ut essem,

Sed canto praedicta vatium oberrantibus austris.

Ergo mei similes, quos raptim aura deportat,

Quaerite iam portum, ubi sunt pericula nulla.

65 Agricola doctus tempestiva longe dinoscit

Et, priusquam veniant, recolligit sese sub antrum.

Estote prudentes, quod imminet ante videte

Et, priusquam veniant clades, providete salutem.

Ignavia pueris opus est, non certe robustis:

70 Si licet hoc rudibus, non convenit aevo maturis.

Quae quidem pars hominum non sit moderata, ve-
tusta

Sic erit ut perna nimis salfacta: petrascit.

Nemo petram subicit, nisi solus ignis adescat:

Saxeii sic homines mollescunt sero gehenna.

75 Clamamus in vacuum surdis referenda procellis

Et lumen offerimus caecis sine causa praebentes.

Stat miles ad missam: unus audit, et excutit alter

Nec accepit easdem monitas, sed perditus errat.

Quis modo delinquet (iudices estote de istis!),

80 Qui monetur aut ille, qui non vult dicto parere?

Spero, reus non est, qui Caesaris dictos obaudit,

Contrarios autem perdit sua vita superbos.

Interdum quod meum est, qui prius rescivi, de-
monstro

Rectum iter vobis, qui adhuc erratis inanes.

85 Vos tamen eligite, arbitrio vestro placentes,

Quis velit venenum aut suavia pocula vitae!

Bonum et malum est in ista natura creatum,

Ut homo post factum approbetur quis Deo dignus.

- Adgredere iam nunc, quisquis es, perennia nosse:
- 90 Disce, Deus quis sit vel cuius nominè adsit!
 Est Deus omnipotens, unus, a semetipso creatus,
 Quem infra reperies magnum et humilem ipsum.
 Is erat in verbo positus, sibi solo notatus,
 Qui pater et filius dicitur et spiritus sanctus. —
- 95 Sed ex quo decrevit mundum componere, signis
 Ignem interposuit metuendum angelis ipsis,
 Quos tamen distribuit minoris potentiae ipso,
 Ut regerent caelos et terram et subdita terrae.
 Hunc ergo nec ipsi nuntii dinoscere possunt,
- 100 Qualis sit aut quantus, nisi quod praecepta sequuntur.
 Est honor absconsus nobis et angelis ipsis,
 Quod Dei maiestas, quid sit, sibi conscia sola est.
 Relucet immensa super caelos et sine fine
 Aureaque totum, quod est quasi flammea virtus.
- 105 Illic Dei vita est, tantum sine cognita forma,
 Illa sunt secreta solo Deo nota caelorum:
 Haec gloria Dei est unica super angelos omnes,
 Hic Deus est lucis aeternae, hic spiritus aevi.
 In primitiva sua qualis sit, a nullo videtur,
- 110 Sed transfiguratus, sicut vult ostendere sese.
 Praebet se visibilem angelis iuxta formam eorum
 Et homini fit homo, ceterum Deus verbo probatur.
 Idcirco nec poterit tanti Dei forma dinosci:
 Quidquid est, unus est in immenso lumine; solet
- 115 Inde pugillo suo concludere circulum orbis. (116)
 Attamen cum voluit sciri de se ipso quid esset, (117)
 Numine de tanto fecit se videri capacem: (118)
 Facies aut oculi aut os aut membra notantur. (115)
- 120 Sumptus est in carnem, quem regio nulla capebat.
 Sic Deus omnipotens, Dominus suae conditionis,
 Cum sit invisibilis, fecit se videri quibusdam.

In scelere coepit versari gens omnis humana,
 Nec respicientes, quis esset creator eorum.
 Quod Deus excelsus indigne pertulit; illam
 160 Icere proposuit universam paene creatam.
 Dicitur et legitur Noe liberatus ab aqua,
 Ceteri diluvio perierunt ira caelesti.

Hinc, sicut initio, paulatim terra repletur.
 Cessit prius facinus, sed altera clades accessit.
 165 Adgressi sunt stulti turrim fabricare sub astris,
 Ut quasi per illam possent ascendere caelos.
 Quod Deus ut vidit fieri sub una loquela,
 Descendit et fecit loquerentur lingua diversa.
 Quos inde dispersit per insulas terrae semotos,
 170 Ut fierent gentes vario sermone loquentes.
 Tum, genus indocile, vitam feritatis agebant;
 Nemo Deum sciebat, disputabat nemo de vita.
 Irrepserat quoniam rudibus temerarius ille
 Per latices animae, depravavit mentes acerbis
 175 Persuasitque dolos illis infandos amare,
 Vivere rapinis in gaudio sanguine fuso.
 Hanc gloriam stulti prosequantur tempore parvo,
 Quos nulla venia liberat, se dicendo seductos.
 Si suadet adulter, culpa est tua prosequi talem;
 180 Non ille te damnat, sed tu tua sponte te damnas.

Errabant inducti veteris fallacia hostis,
 Obliti Dominum, opera maligna sequentes.
 Quod, diu ne fieret grassatio tanta latronis,
 Tempore partito, miseratus est tandem, ablato,
 185 Complacuit illi conloqui cum uno de multis,
 Ut faceret populum ad se transeundo dilectum.
 Ex eo coeperunt unum in Deum esse profani
 Et fieri populus secundum Dei decreta.
 Duos enim populos distinxerat ex se Rebecca:
 190 Hic prior est factus; alter, ut succederet illi.
 In Aegypto primum Israel concrevit alumnus.

Inde Deus illos eiecit duce Moyse,
Per quem dedit illis legem in monte Sinai,
Ut nostra posteritas Dominum cognosceret unum.
195 Deinde prophetas ex ipsis dicere iussit,
Quod Deus in hominem depretiatur ab illis.
Induxerat eos Dominus in terra promissa,
Ut ibi sub lege viverent, donec ipse veniret.
Gens ingrata bonis noluit iugum ferre praeceptis,
200 Sed magis in scelere prisco revoluta florebat;
Nec unquam desinuit: hodie quoque talis habetur.
Praetermisso Deo luxurias saeculi mavult,
Quod maxime Dominus cogit evitare dilectos;
Abscisos in totum a saeculo praemonet esse.
205 Si filios dixit, in illius sancta moremur.
Quid foris egredimur adulteri pompam sequentes?
Seductor antiquus per talia decipit omnes:
Immittit luxurias, per quas perdat filios Alti;
Agonia immittit, spectaculis ire cruentis
210 Aut nimis obscenis, impudica nosse pudicis;
Si fuerat castus, incestus proficit inde
Et placens arridet, quae hinc mala gaudia tentant.
In istis luxuriis populus primitivus agebat
Et a lege Dei semper recedebat aeterni.
215 Ad quos emundandos saepe Deus misit alumnos,
Ut illos corrigerent depravatos. Denuo Summi
Excipere nunquam noluerunt dicta divina,
Sed voluntate sua servierunt semper ineptis.
Mactabant iustos redarguentes illos inique,
220 Dum nollent accipere frenum disciplinae caelestis:
Esaiam serrant, lapidant Ieremiam erecti,
Iohannem decollant, iugulant Zachariam ad aras.
Atque venit ipse, fuerat qui praedictus ab illis,
Et patitur, quomodo voluit, sub imagine nostra;
225 Cuius in exitio omnis prophetia repleta est.
Dixerat hunc Daniel novissimum esse prophetis;

- Is erat, quem propter vates de tuba canebant,
 In sua venturum propria, quem sui negarent;
 Improvidi semper et dura cervice recalces,
 230 Dum respuunt formam, sacramenta legis amittunt.
 Non illos iustitia humiles, caro nata, refregit,
 Nec bonitas tanta aut aegrorum cura de verbo.
 O pia religio, o tam veneranda maiestas,
 Cuius medicina taliter in terra profecit!
 235 Non ille de ferro secuit, non emplastro curavit,
 Sed sine tormento statim suo dicto sanavit.
 Talia videntes turbabantur mente Iudaei,
 Qui malis invidiae ducti sunt, in zelo livoris
 Non respicientes prophetarum dicta seducti,
 240 Quod veniret homo talis, qui dispergeret illos.
 Quousque veniret Dominus, prophetae canebant:
 Ex eo, quo venit, tacuit prophetia Iudaeis.
 Post quem in exilium devenerunt corde durato
 Nec modo dinoscunt, quapropter sint talia passi.
 245 Praedictum fuerat illis ab Esaiam prophetam
 Et Daniele simul iter, quo perderent terram,
 Quae non ante tamen, nisi dux civitatis in ipsa
 Penderet in ligno, fieret deserta deinde.
 Desubito qualis obfulsit gloria genti,
 250 Ut fieret populus, populus qui non erat ante!
 Non fuit attonitus Esau, dilectus a patre,
 Iunior quod frater primitiva tolleret ille.
 Sic nec synagoga potuit cognoscere tempus,
 Quando et quo duce caderet de suo privata;
 255 Sicut erat scriptum, quod aves sua tempora norunt,
 Nam populus iste non me intellexit adesse.
 Inventum est, ut ipse dominator caeli veniret:
 Secundum scripturas non est computatus ab ipsis.
 Praescius hoc fuerat Dominus, quippe cuncta qui
 novit;
 260 Idcirco per ora prophetarum ista praedixit.

Gens cervicosa nimis semperque rebellans!
 Dum sibi primatum vindicaret, causa resecta est.
 In quorum stadia gentiles esse praefecit;
 Dixerat hoc ante: Gentes sperabunt in ipsum.
 265 Nam lapis immissus ipse est in fundamina Sion,
 Crederet in quo qui, is haberet vitam aeternam.
 Hunc sanctum sanctorum Daniel perungui designat
 Et exterminari post illum chrisma regale.
 David illud dixit, clavis configi silentem:
 270 Effoderunt, inquit, manus meas et pedes ipsi.
 Salomon quoque tam aperte te illo prophetat,
 Occidamus iustum! dicturos esse Iudaeos.
 Ieremias totidem crucem figurate demonstrans:
 Venite, mittamus lignum in pane! dicentes.
 275 Ante tuos oculos pendebit vita necata.

Hic pater in filio venit, Deus unus ubique:
 Nec pater esset dictus, nisi factus filius esset.
 Nec enim relinquit caelum, ut in terra pareret,
 Sed, sicut disposuit, visa est in terra maiestas:
 280 Iam caro descenderat, in qua Dei virtus agebat,
 — Quid quod prophetae canunt, invisibilem esse vi-
 dendum? —

Ut caritas tanta fieret homo quoque pro nobis.
 Nec populus noster prosilisset in nova lege,
 Si non Omnipotens ordinasset ante de nobis.
 285 Hic erat Omnipotens, cuius in nomine gentes
 Credidere omnes. Quid propheta dixit Esaias?
 Exsurget in Israel homo de radice Iesse,
 In illum sperabunt gentes, cuius signa tuentur.
 Et ait terrarum testem illum esse per orbem,
 290 Manifestari eum principem nationibus ipsum.
 In psalmis canitur: Dominus regnavit a ligno;

- Quo Deus pependit Dominus, vitae nostrae repertor.
 325 Hoc lignum vitae Dominus praedixerat ipse,
 Ut qui credit et scit, is quasi sumat abinde.
 Et sumit et gustat suavia Dei summi praecepta
 Et discedit, quoniam potior resurgit, a morte.
 Qui credit in Christo, de ligno vitae degustat,
 330 Quo fuit suspensus Dominus a Moyse praedicto.
 Hunc ipsum Esaias humilem denuntiat esse
 Et nimis deiectum, fuerit quasi servi figura:
 Et vidimus eum, nec erat praeclarae figurae,
 In plaga depositus homo, sciens omnia ferre.
 335 Hic dolet pro nostris et peccata nostra reportat,
 Et pro facinore nostro Deus tradidit illum,
 Qui, cum vexaretur, tacuit sicut agnus ad aram.
 Hic homo iam non erat, sed erat Deus curans pro
 nobis,
 Quo palam adparet hoc Dei nomen oriri,
 340 Quod modo praeclarum nomen apud gentes habetur.
 Hoc Malachiel canit propheta, qui et angelus ipse,
 Cum et Iudaeorum reprobet sacrificia dicens:
 Non erit acceptum mihi sacrificium vestrum,
 Sed in omni loco offerunt meo nomini gentes,
 345 Apud quos eximium nomen meum magnificatur,
 Qui sine cruore offerunt meo nomini munde. —
 Nam fuit is ipse humilis, latens nomine magno,
 Qui de semetipso per ora prophetica clamat:
 Contumax non sum, ait, neque contradico nocenti,
 350 Dorsum quoque meum posui ad flagella caedendum
 Maxillasque meas palmis feriendas iniquis
 Praebui nec faciem averti sputis eorum.
 Stultitia subiit multis, Deum talia passum,
 Ut enuntietur crucifixus conditor orbis.
 355 Sic illi complacuit: Consilium neminis usus,
 — Nec alius poterat taliter venire — pro nobis
 Mortem adinvenit, cum esset invidus hostis,

- Quam ebibit Dominus passus, ex inferno resurgens.
 Idcirco nec voluit se manifestare, quid esset,
 360 Sed filium dixit se missum fuisse a patre.
 Sic ipse tradiderat semetipsum dici prophetis,
 Ut Deus in terris Altissimi filius esset.
 Hoc et ipse premit, humilis in carne cum esset,
 Testaturque patrem, ut ora prophetica firmet.
 365 Ex Israel legimus hominem resurgere talem:
 Et homo est, inquit, et quis eum novit in ipsis?
 Hieremias ait. Hic Deus est noster aequalis,
 Post haec et in terris visus est conversatus humanis.
 Esaias autem: Tu es Deus, et nesciebamus:
 370 Et Deus in te est, et praeter te non alter habetur.
 Et quis in occasum prophetarum lege veniret?
 Cantate Domino, nomen est Deus illi, qui venit!
 Et psalmus de ipso quartus quadragesimus inquit:
 Exaltabor ego in gentibus nomine magno.
 375 Et alibi legimus: Hodie te genui, fili;
 Pete, et dabo tibi, et habebis gentes heredes.
 Certe iam adparet, quis sit Deus et quis in ipso,
 Et cuius in nomine crederemus gentes ubique:
 Dictum est Christo meo, teneo cuius dexteram, illud:
 380 Exaudiant gentes, et imperet gentibus ipse.
 Quid pluribus opus est, cum res tam aperte pro-
 batur,
 Cum is, qui taxatur, populus iam in illo laetatur?
 Illi autem miseri, qui fabulas vanas adornant
 Et magum infamant, canentibus rostra clusissent.
 385 Quales eos dicam? antequam dispersi fuissent,
 Quos nec exsulatus fregit nec ipsa senectus.
 Si magus adfuerat, cur ergo prophetae canebant?
 Si false de ipsis pronuntiant perdere terram,
 Quod provenit de eis, sic erit et falsum de illo.
 390 Sed quia sunt sprete semper, quod cruenti fuerunt,
 Contra suum Dominum rebellant magum dicentes,

Nec volunt audire, quae dixerunt vates in illos,
 Quod non intellegerent in totum fine sub ipsa.
 Ipse Deus illos descripsit pectore clauso,
 395 Ne videant oculis nec intellegant corde durato;
 Incrassavit enim cor populi huius iniqui,
 Ut nihil agnoscant, donec meo verbo sanescant.
 Praedictus est Deus carnaliter nasci pro nobis,
 Ut fieret illis merito cruciatio maior:
 400 Ecce dabit Deus ipse vobis signum ab alto;
 Concipiet virgo et pariet terra caelestem;
 Emmanuel autem vocetur, iusserat illos:
 Quod lingua Latina 'Deus nobiscum' evolvit.
 Audite, quod ipse nutriretur melle, butyro,
 405 Et Samariam caperet, verbum priusquam loqueretur.
 Sed haec est historia clausa, de qua docti revolvunt,
 Ut parvulus lactans sine pugna praedas teneret,
 Passio cuius praedicta est taliter ante,
 Ut Deus passibilis fieret profuso cruore.
 410 Esaias ait: Tanquam ovis ductus ad aram,
 Nec voce clamavit, patienter omnia gessit, —
 Tu Deus et Dominus vere meus! contra quem ille
 Suffigitur clavis, quod David praedixerat olim;
 Quem et potaverunt secundum scripturas acetum:
 415 Et in vestimentis meis, dixit, sortem miserunt,
 Quod factum et legimus. In illo omnia gesta
 Fuerunt et tenebrae factae tribus horis ad sextam
 Festinavitque dies obducere sidera noctis,
 — Praedictum hoc fuerat fieri per prophetam Amosum —
 420 Ut tegeter subito sese per solemnia sancta.
 O mala progenies! O subdola fronte
 Generavi soboles, dixit Deus, qui me negarent.
 Et dixit: Audite vocem tubae. — Nolumus, aiunt.
 Hoc dicit Ezechiel: Audient ergo gentes a longe.
 425 Uno volo titulo tangere librum Deuteronomii:
 In caput eritis, gentes, nam increduli retro

Respiciunt. Certe omnia supra dicta rebelles.
 Scite quid opponunt, cum res tam aperte dicatur?
 Videte iam ergo, dubii qui nunc usque nutatis,
 430 Quod gentes in Domini fuerint scriptura priores.
 Nunc ergo fas ei credere, quem libri designant,
 Non idolis vanis, quae frustra pro vita coluntur,
 Nec istis adiungi voluptuosis et sine freno,
 Qui magis luxurias diligunt quam Summi praecepta.
 435 Non est culpa satis iis una, qui credere nolunt,
 Sed magis infamant: In puteum misimus illum.
 Quapropter et Dominus indignatus iurgiat illos:
 Propter vos nomen meum blasphematur in gentibus,
 inquit.

Dimissum in puteum vere surgere quare clamatur?
 440 Inferis, Domine, animam meam imposuisti:
 Ego dormivi, ait, et somnum cepi securus;
 Auxilio Domini surrexi, nil mali passus.
 Et iterum dicit: In infernum non derelinques
 Nec dabis sanctum tuum interitum quoque videre.
 445 Hic personans ait: Fili prophetae, ascendo.
 Ut Dominum dicam passum pro miseris summum,
 Et in libro psalmorum de Domini morte clamatur.
 Non id illi putant David de se ipso referre,
 Aut si putant illud, congruunt universa, quae dixit?
 450 Non est flagellatus David nec cruce levatus.
 Quid? Vaticinantur Iudaei more Saturni?
 In fabulas coeunt, cum iam declinetur in illo?
 Non quasi maleficum alapantur cruce levatum?
 Insciis, indoctis, ignorantibus talia fingunt:
 455 Quis Deus est ille, quem nos cruci fiximus? aiunt
 Nolentes respicere scripturas, corde caecati.

Ecce canit alius repetens iterumque propheta,
 Cuius voce tamen titulatur talis edictus:
 Nunc exurgam, ait Dominus, nunc clarificabor,
 460 Nunc exaltabor, humilem quem ante vidistis;

Nunc intelletis, nunc erit confusio vestra:
 Vana cogitatis, ideo vos ignis habebit.
 Haec Esaias ait. Tunc sic et ipsa maiestas,
 Cum esset in carne, profitetur ipse quis esset:
 465 Nemo meam animam poterit auferre conatus,
 Sed ego sponte eam pono ex meo decreto.
 Ipse potestatem habeo de illa ponendi
 Et sumendi iterum habeo potestatem in illam.
 Apertius autem de iusti morte clamatur,
 470 Ut pateat magis induratos esse Iudaeos:
 Ecce perit iustus, nec quidem intellegit ullus;
 Sed erit in pacem huius sepultura dilecti.
 Quid illi infamant in puteum esse dimissum,
 Cum legimus illum sepulturae traditum esse?
 475 Ignominiosi, crudeles, caeci, superbi!
 Qui magis de facto deberent gemere, plaudunt!
 Inspiratus enim Salomon de ipso prophetat
 Et magis insequitur plenius ostendere: Iustum
 Circumveniamus, si qui nobis gravis videtur,
 480 Qui nostris operibus contrarius valde resistit.
 Exprobrat in totum nihil nostra lege teneri,
 Adhuc et adfirmat filium Altissimi esse.
 Omnimodo reprobatur et nugaces nos aestimat esse;
 Abstinet et sese a nobis et in altera vadit,
 485 Nos immundos ait et novissima altari iusti,
 Et sibi laetatur Dominum patrem esse caelorum.
 Ergo, si sermones illius sunt veri, probemus;
 Tentemus hunc Deum videntes, quid sit in illum,
 Interrogemus eum omni cum tormento quietum,
 490 Condemnemus eum turpissima morte. Movebant,
 Haec cum fecissent, capita suspensa dicentes:
 Salvum illum faciat pater, aut descendat abinde!
 Ut eos caecos Salomon ostendat aperte,
 Sic, quasi nunc referat, et fecisse talia culpat:
 495 Dum ista cogitant, ducti sunt in errore nefando;

Excaecavit illos malitia sua seu irae.

Ecce quia caeci ipsi sunt et alteros aiunt,

Dixit illis Salomon: Nescierunt Dei secreta.

Quaecumque dixerunt testes universi priores,
500 In Christo fuerunt facta? aut in altero? Dicant.

Quod ipsum si cupiunt facere frustrantes in ore,

Ipsi se subsannent: videant completum in illo.

Quis fuit is iustus, de quo prophetae canebant,

Cum nemo sit iustus in terris, nisi e caelo venisset?

505 David enim princeps peccavit amando puellam,

Peccavit Salomon, et tandem paenituit illos.

Cum iustum tam clari et insigni reges bearunt,

Non fuerunt iusti ipsi, sed de iusto canebant.

Nec quidem Esaias vates de se talia dixit,

510 Qui fuit a rege Manasse de serra secatus.

Alter lapidatus, alter est mactatus ad aras,

Alterum Herodes iussit decollari reclusum:

Omnes iusti vates alia sunt morte perempti.

Quod Dominus ligno pependit, voce Moyses:

515 Non quasi homo Deus suspenditur, intimat ante;

Aut non ceu filius hominis minas patitur, inquit.

Sic Dominus ipse cum venisset, ista sequutus:

Oportet me, inquit, reprobari voce Moysis.

At ego non tota, sed summa fastigia carpo,
520 Quo possint facilius ignorantes discere vera.

Hi autem iniqui, qui subdole vivere quaerunt,

Iam semel cruenti perseverant fingere vana;

Infatuant stultos magis evanescere dictis.

Cum crucifixus enim sic oporteret, — eundem

525 Sic enim disposuit propter primitivi ruinam —

Non solum pro illis, sed pro nobis venit e caelo;

Constituit populum novum suo nomine firmum,

Iuxta prophetias complevit omnia Christus.

Ecce nova facio, Esaias clamat in ipso,

530 Et nemo priora reputet nec antiqua sequatur.

- Haec nova sunt hodie sub nostra lege profecta,
 Quod gentes in Christo credimus ex dicto Moysis.
 Ille duos populos praedixerat esse futuros,
 Et quidem minorem populum praecellere dixit.
- 535 Sed isti nequitiæ pleni iam desperato furore:
 Haec nobis est data lex, dicunt, vos unde venistis?
 *Si nobis obsistunt, patet et resistere istos
 Summo, qui voluit nobis bonus esse. Nec illud
 Respiciunt servi cervicosi, setis erectis;
- 540 Qui semper innocuos cruciarunt, lege vetati,
 Sic Deo fecerunt, quod erant consueti, crudeles,
 Et filios sese audent adhuc dicere Summi.
 Iam qualiter iterum resurrexit, supra notavi,
 Non de voce mea, sed dicta prophetica dixi.
- 545 Praedixerat autem discipulis cuncta de sese,
 Qualiter a populo pateretur Petro negante
 Et quia de tumulis resurgeret tertio die.
 Dixerat, et ipse Deus complevit omnia dicta.
 At ubi surrexit, venit ad apostolos ipse
- 550 Et stetit illis in medio: Pax vobis, inquit.
 Inter discipulos non adfuit unus orantes;
 Cui cum referrent, discredere coepit et addit:
 Si prius non digitum misero, ubi clavi fuerunt
 Aut ubi percussus de lancea, non ego credo.
- 555 Tunc die Dominica rursus remeavit ad illos
 Et stetit illis in medio: Pax vobis, inquit.
 Et statim adgreditur Thomam incredulum illum:
 Accede propius et contange corpus ut ante.
 Non ego sum umbra, mortuorum qualis habetur:
- 560 Vestigium umbra non facit; considera vulnus.
 Extendit palmas et ille tangere coepit
 Et manum in latere, fuerat quod lancea fixum,
 Misit et exinde prostravit sese precando.
 Haec quia vidisti, credidisti; sed illi felices
- 565 Posterì, qui credunt audito nomine tantum.

Quadraginta dies cum illis ex ordine fecit
 Et docuit illis multa, quae saeculo venirent.
 Post cuius ascensum miracula multa fuerunt,
 De verbo curabant infirmos in nomine Christi.
 570 Qui si talis erat, qualem isti perfidi dicunt,
 Fortia non fierent testium de verbo per illum.
 Ascendit in caelos, sicut et Scriptura canebat:
 Excipite regem, principes caelorum, in altis!

Quid amplius opus est recitare cuncta de lege?
 575 Sufficiunt ista rudibus, bono corde tuenda.
 Quod si nec ipsi volunt scire Deum ista legendo,
 Ipsi sibi reputent, quod venerint illo, quo nolunt.
 Vergilius legitur, Cicero aut Terentius item;
 Nil nisi hos faciunt, ceterum de vita siletur.
 580 Quid iuvat insanos saecularia prosequi terris,
 Scire de divitiis regum, de bellis eorum?
 Insanumque forum cognoscere iure peritum?
 Quod iura vacillant? praemio ne forte regantur?
 Sit licet defensor, sit licet divinus orator,
 585 Nil morte proficiet, si vivus in Christo negavit.
 Immo prius quaerat, ubi sit sua vita redacta,
 Si fuerit sapiens, si ceterum vituperatus.
 Illi legunt iura et discunt proloquia mira,
 Sed superant miseros, pro quibus loquuntur, agendo.
 590 Infelix est ille, qui venerit illis in ore.
 Illi ferunt laudes et illi victoriam damnis:
 Stat miser in medio mutus, qui plus dolet intus.
 Illi tonant ore et ille silentio nummis.
 Obstrepit interea vox adornata diurnum,
 595 Et saepe fit causa melior mala pluscula dando.
 Hinc pretium quaerit sapiens, hinc vincere gaudet,
 Etsi prave gerat, dum sit modo victor; aegrotat,

Nil sua de causa tractat, cum lucra conatur;
Spem subit alterius et sua posterga remittit.
600 Multi de successu rapiuntur saeculi silva;
Dum gaudent in brevia, remanent a gratia Christi,
Dum cupiunt multa oculo, dum augere quaerunt;
Nec Deus est illis aliquid, nisi saeculi vita.
Provenire satagit vir, agon est pro ipso diurnum;
605 Et verum agonem spernit pro aeterna salute.
Quisque, si vigilat saeculo, laudatur acutus:
Nam qui Deum sequitur, copria iudicatur ab ipsis.
O nimium felix, saecularia si quis evitet!
Sit stultus aliis, sapiens dum sit Deo summo.
610 Ipsa spes tota, Deo credere, qui ligno pependit;
Foeda licet res est, sed utilis vitae futurae.

Quod filius dicitur, sit Deus pristinus ipse.
Hic praeibat Deus in columna nubis et ignis,
Quando de Aegypto liberavit illos ad unum.
615 Hic crudele nefas imperat de unico nato,
Ut probaret Abraham, cui dixit: Parce! e caelo
Angelus. Et Deus est, hominem totidem qui refecit,
Et quidquid voluerit, faciet ut muta loquantur.
Balaam caedenti asinam suam colloqui fecit
620 Et canem, ut Simoni diceret: Clamavi de Petro!
Paulo praedicanti dicerent ut muti de illo;
Leonem populo fecit loqui voce divina.
Deinde, quod ipsa non patitur nostra natura,
Infantem fecit quinto mense proloqui vulgo.
625 Hic erat venturus, commixto sanguine nostro,
Ut videretur homo, sed Deus in carne latebat;
Non senior veniet nec angelus, dixit Esaias,
Sed Dominus ipse veniet se ostendere nobis.
Hunc mare pertimuit, hunc venti, hunc tartarus ipse;

- 630 Agnovit Dominum omnis creatura latentem.
Solus nequam populus centriam erexit ad illum:
Absit, ut sic Dominus venerit in tali figura!
Hic, sicut in terra, super fluctus maris inibat
Et ventis imperat, placidum ut redderet aequor;
- 635 Hic legem tartaream derupit verbo praesenti
Et levat de tumulis Lazarum die quarta foetentem.
Nam qui ferebatur, cum fuisset obvius illi:
Surge, inquit, iuvenis! Et surrexit ille feretro.
Archisynagogi filiam deprecatus a patre
- 640 Iam exanimatam plangentibus suscitatur illam.
Mutum loqui fecit et surdum audire, praesertim
Et caecum ex utero natum, ut videret in auras.
Post triginta octo annis paralyticum surgere iussit,
Quem admirarentur grabatum in collo ferentem.
- 645 Cuius vestimento tacta profluvio sanata est;
Quinque panes fregit hominum in milia quinque
Et quattuor milia iterum de septem refecit.
Plenius ut sese Dominus demonstraret adesse,
Commutavit aquas, fierent ut optima vina.
- 650 In nuptias fuerat invitatus matre cum ipsa;
Quod fuit rogatus subveniret vino defecto,
Tum iussit implere hydrias velocius aqua,
Quod prius gustavit et sic ministrari praecepit.
Nec sic potuerunt Dominum cognoscere factis,
- 655 Sed insanierant, quasi nequam perdere morte:
Quod ipsum concedit, quoniam sic pati decrevit.
Si tamen crediderint, veniam tunc demum habebunt.
Hic est primogenitus per prophetas ante praedictus,
Ut vocitaretur in terris Altissimi proles.
- 660 Felices hominum spem suam in isto qui ponunt,
Nam insipientes tamquam maledictum evitant.
Aeternitas illi praeparatur, Christo qui credit,
Ut socius Dei sit homo post funera vivens.
Lex et prophetae dicent, qui sunt Dei digni caelorum

- 665 Et quibus absconsa revelantur aurea saecla.
Per tot vates numero de filio Dei clamatur,
Et cluserunt oculos filii Dei primi vocati;
Qui scelere facto non sunt recordati legendo,
Sed perseverant: En nos sumus electi! dicentes.
- 670 Adhuc infatuant profanos balneis ire,
Quos faciant mundos ipsi Deo summo placere.
Aqua lavat sordes, non intima cordis iniqua.
Nec sacra sacrilega poterunt lavare curata,
Nec ita praecepit Dominus sacra ferre malignis.
- 675 Est locus Ieremiae, ab idolis mundos haberi:
Nemo sibi faciat simulacrum daemonis, inquit,
Nunquam et illis idolis servire nolite.
Si Deus praecepit ab idolis valde caveri,
Quid illi decipiunt gentes puros esse lavacris?
- 680 Immo cum recipient tales, docere deberent
Servire non aliis, nisi tantum Summo placere.
Dum facinus quaerunt obumbrare Christi de morte,
Aperiunt valvas passim, ut intretur ad illos.
Hinc ergo depereunt, qui se putant puros ab aqua
- 685 Posse Dei fieri, conscientes ante latroni.
Nunc colit in vano quodlibet, nunc sancta requirit,
Nescit ubi primum occurrat inscius ille:
Ac idolis servit, iterum tricesimam quaerit;
Nunc azyma sequitur, qui castus aderat ante.
- 690 Hoc Deo non placuit participes daemonum esse,
Qui legem instituit, fieret quo transitus inde.
Sunt tibi propositae duae viae: elige, quam vis,
Nec enim te findes, ut possis ire per ambas,
Sed tamen ex ipsis opportunam quaerere debes.
- 695 Ne cadas in fauces latronum, cautior esto:
Unum quaere Deum, qui quaerit hostiam nullam,
Ut possis abolitus resurgere saeclo novato.
Quid malos attendis et iudicas sanctos iniquos,
Qui tibi nullum verbum de lege demonstrant?

- 700 De virtute Dei refertur, quam fecit in illos,
 Nam de suo facta scelerata dicere nolunt,
 Semper homicidae manibusque semper cruentis,
 Quos Dominus numquam potuit domare monendo.
 Suffecerat illis per ignaviam tanta fecisse
- 705 Et dicere: Scriptum sic erat, modo credere fas est.
 Sed Dominus ipse obscuravit sensus eorum,
 Induravit eos sicut Pharaonem in ipsis;
 Nec preces eorum ait exaudire se velle
 Et de terra sua proiecit illos iratus.
- 710 Cum filios illos utique iam dixerat ante,
 Necesse voluerat bono corde vivere natos,
 Quando pater gaudet, cum sit bonus filius illi.
 Quod si malus fuerit, exsecretur odio natum.
 Contrarium nullus patitur sibi filium esse.
- 715 Excludit omnis se caritas crudele de nato
 Nec facit heredem illum ex asse suorum.
 Quem si prius poterit consumere, gaudet in illum
 Impium et saevum sobolem reisve tyrannum;
 Nec obvium patitur genitor commotus ab illo.
- 720 Quid isti praesumunt, cum sint adhortati, dicentes:
 Ex omni populo nos sumus carissimi Summo?
 Parricida patris semper est superbus in illo:
 Carus esse potest aut heres iure vocari?
 Si patres carnales tales detestantur alumnos,
- 725 Quanto magis Dominus, superant cui filii legandi!
 Mansuetis, humilibus, obsequio plenis alumnos
 Dividuntur, quae bona, non impiis neque tyrannis.
 Adoptati fuerant manifeste filii Iudaei,
 Sed in testamento consecuti sunt impii nomen.
- 730 Ipsi sibi reputent: scelere commisso cruenti,
 Qui poterant utique participes esse bonorum,
 Qui nobis strident, qui nos aemulantur heredes?
 Fecissent si bonum, et erant in parte legati.
 Nec hodie tacent et Christo credere nolunt,

- 735 Qui fuerat illis salutaris lege praedictus,
 De quo iam audistis qualiter prophetae canebant,
 Venturum in terras Deum, quem gentes adorabunt.
 Hunc ante nos ipsum admonent cognoscere Summum,
 Qui renovat hominem peccata pristina donans.
- 740 Nam et comminatur deorum cultoribus ipse:
 Sacrificans idolis periet in morte secunda.
 Quisque deos ergo sequitur fabricatos in auro,
 Argento vel lapide, ligno vel aeramine fusos,
 Cum ipsis infelix mittetur in igne proiectus,
- 745 Nec ibi permoritur, sed dat cruciatus ignitos.
 Sunt homines equorum similes in ista natura,
 Qui nolunt accipere frenum Dei summi vagantes.
 Cum ipsi non durant servorum talia ferre,
 In quorum saepe discendunt sanguine diri,
- 750 Dicentes adiciunt: Nihil est post funera nostra.
 Dum vivimus, — hoc est, incumbunt more suillo —
 Nulla sit luxuria, quae nos pertranseat aevo:
 Dum tempus est vitae, perfruamur omnia saeculi.
 Indisciplinati clementiam Dei refugant
- 755 Strenui sectantes, quasi sola vita sit, istam.
 Sic redeunt a Deo, qui promittit vivere semper:
 Contra bonum pugnant, cum sit repugnandum iniquo.
 Erravimus omnes manifesto, saeculo suasi,
 Sed gratia Domini provocamur credere legi.
- 760 Propterea venit et fecit trophaea latenter
 Et fuit homo Deus, ut nos in futuro haberet.
 Sed plurimi pereunt, qui putant utrisque placere,
 Idolis atque Deo, placeat cum nemo duobus.
 Unus est in caelo Deus caeli, terrae marisque,
- 765 Quem Moyses docuit ligno pendere pro nobis.
 Unde quidam errant ignari talia passum,
 Non satis intenti mysterio Dei secreto.
 Invidia Diaboli mors introivit in orbem,
 Quam Deus occulte destruxit virgine natus.

- 770 Qua nativitate excordantur caeci Iudaei,
 Stultos infatuant scelere commisso cruenti.
 Nemo potest ullum excusamen dicere, postquam
 Commodo sit nobis facultas data credendi.
 Non venit in vano Dominus in terris e caelo,
 775 Sed venit, ut faceret populum suo nomine dictum.
 Quem si quis confessus non erit in ista natura,
 Perit et, quod vixit, in poena sero se damnat,
 Aut certe, dum sperat exspectans crescere canos,
 Excluditur diutius ab aeterna vita defunctus.
 780 Ergo iam ad illum citius recordari debemus,
 Qui nobis post obitum pollicetur reddere vitam.
 Insuper hoc addit, immortales esse futuros
 Et frui quod oculus non viderat ante videndo.

-
- Sex milibus annis pervenient ista repletis,
 785 Quo tempore nos ipsos spero iam in litore portus.
 Tunc homo resurget solis in agone reductus
 Et gaudet in Deo reminiscens, quid fuit ante;
 Qui, sicut audivit fragilis in pristina carne,
 Cum sit incorruptus, recognoscit ante promissa.
 790 Quam gloriam mirans homini provenisse sic inquit:
 Qualiter audivi prius, sic singula cerno.
 Haec pariter omnes clamant ab inferno levati:
 Quemadmodum ante audivimus, ecce videmus!
 Cedet dolor omnis a corpore, cedet et vulnus,
 795 Nec erit anxietas ulla, nisi gaudia semper.
 Quisque tribus credit et sensit unum adesse,
 Hic erit perpetuus in aeterna saecula renatus.
 Sed quidam: Haec, aiunt, quando haec ventura
 putamus?
 Accipite paucis, quibus actis illa sequentur.
 800 Multa quidem signa fient tantae termini pestis,

Et erit initium septima persecutio nostra:
Ecce iam ianuam pulsat et cogitur ense, -
Quae cito traiciet Gothis inrumpentibus amnem.
Rex Apolion erit cum ipsis nomine dirus,
805 Qui persecutionem dissipet sanctorum in armis.
Pergit ad Romam cum multa milia gentes
Decretoque Dei captivat ex parte subactos.
Multi senatorum tunc enim captivi deflebunt
Et Deum caelorum blasphemant a barbaro victi.
810 Hi tamen gentiles pascunt Christianos ubique,
Quos magis ut fratres requirunt gaudio pleni,
Quam luxuriosos et idola vana colentes.
Persequuntur enim et senatum sub iugo mittunt.
Haec mala percipiunt, qui sunt persecuti dilectos:
815 Mensibus in quinque trucidantur isti sub hoste.
Exsurgit interea sub ipso tempore Cyrus,
Qui terreat hostes et liberet inde senatum.
Ex infero redit, qui fuerat regno praefectus
Et diu servatus cum pristino corpore notus.
820 Discimus hunc autem Neronem esse vetustum,
Qui Petrum et Paulum prius punivit in urbe:
Ipse redit iterum sub ipso saeculi fine
Ex locis apocryphis, qui fuit reservatus in ista.
Hunc ipse senatus invisum esse mirantur;
825 Qui cum adparuerit, quasi deum esse putabunt.
Sed priusquam ille veniat, prophetabit Helias
Tempore partito, medio hebdomadis axe.
Completo spatio succedit ille nefandus,
Quem et Iudaei tunc simul cum Romanis adorant,
830 Quamquam erit alius, quem exspectant ab oriente;
In nostra caede tamen saevient cum rege Nerone.
Ergo cum Helias in Iudaea terra prophetat,
Et signat proprium populum in nomine Christi;
De quibus quam multi quoniam illi credere nolunt,
835 Supplicat iratus Altissimum, ne pluat; inde

- Clausum erit caelum, ex eo nec rore madescet:
 Et flumina quoque iratus in sanguine vertit.
 Fit sterilis terra nec sudant fontibus aquae,
 Ut famis invadat: erit tunc et lues in orbe.
 840 *Ista quia faciet, cruciati nempe Iudaei*
Multa adversus eum conflant in crimina falsa,
Incendantque prius senatum consurgere in ira
Et dicunt Heliam inimicum esse Romanis.
Tunc inde confestim motus senatus ab illis
 845 *Exorant Neronem precibus et donis iniquis:*
Tolle inimicos populi de rebus humanis,
Per quos et dii nostri conculcantur neque coluntur.
Et ille suppletus furia precibusque senatus
Vehiculo publico rapit ab oriente prophetas.
 850 *Qui satis ut faciat illis vel certe Iudaeis,*
Immolat hos primum et sic ad ecclesias exit,
Sub quorum martyrio decima pars corruiit urbis
Et pereunt ibi homines septem milia plena.
Illos autem Dominus quarto die tollit in auras,
 855 *Quos illi vetuerunt sepultura condi iacentes,*
Suscitatque solo immortales factos de morte,
Quos inimici sui suspiciunt ire per auras.
Territi nec sic sunt, sed magis intra crudescunt
Ad populum Christi exsecrantes odio toto.
 860 *Induravit enim Altissimus corde nefandos,*
Sicut Pharaoni prius induraverat aures.
Hic ergo rex durus et iniquus Nero fugatus
Pelli iubet populum Christianum ipsa de urbe,
Participes autem duo sibi Caesares addit,
 865 *Cum quibus hunc populum persequatur diro furore.*
Mittunt et edicta per iudices omnes ubique,
Ut genus hoc hominum faciant sine nomine Christi;
Praecipiant quoque simulacris thura ponenda
Et, ne quis lateat, omnes coronati procedant.
 870 *In histrionica si fidelis ire negavit,*

Feliciter exit: sin vero, de turba fit unus.
 Nulla dies pacis tunc erit nec oblatio Christo,
 Sed cruor ubique manat, quem describere vincor,
 Vincunt enim lacrimae, deficit manus, corda tremiscunt:

⁸⁷⁵ Quamquam sit martyribus aptum tot funera ferre;
 Per mare, per terras, per insulas atque latebras
 Scrutanturque diu, exsecratas victimas ducunt.

Haec Nero tum faciet triennii tempore toto
 Et anno dimidio — statuta tempora complet —

⁸⁸⁰ Pro cuius facinore veniet vindicta letalis,
 Ut urbs et populus ille cum ipso tradatur,
 Tollatur imperium, quod fuit inique repletum,
 Quod per tributa mala diu maceraverat omnes.
 Exsurget iterum ista in clade Neronis

⁸⁸⁵ Rex ab orientem cum quattuor gentibus inde
 Invitatque sibi quam multas gentes ad urbem,
 Quae ferant auxilium, licet sit fortissimus ipse,
 Implebitque mare navibus cum milia multa:
 Et si quis occurrerit illi, mactabitur ense;

⁸⁹⁰ Captivatque prius Tyrum et Sidona subactos,
 Nam inde finitimae gentes terrore fatiscunt.
 Hinc lues, hinc bella, hinc fames, hinc nuntia dura,
 Miscenturque simul, quo fiat turbatio mentis.

Interea fremitum dat tuba de caelo repente,

⁸⁹⁵ Cuius omni loco sonitus praecordia turbat.
 Videbitur et tunc ignea quadriga per astra
 Et facula currens nuntiabit gentibus ignem.
 Siccatur fluvius Euphrates denique totus,
 Ut via paretur regi cum gentibus illis.

⁹⁰⁰ Persae, Medi, simul Chaldaei, Babylonii venibunt,
 Immites et agiles, qui nesciant ullum dolorem.
 Hic ergo exoriens cum coeperit inde venire,
 Turbaturque Nero et senatus proximo visu.
 Exhibunt illi tres Caesares resistere contra:

⁹⁰⁵ Quos ille mactatos volucris donat in escam,

Exercitus quorum necesse est victorem adorent.
 Cumque redeuntes in urbe mente mutata
 Spoliant templa et, quidquid est intus in urbe,
 Diripiunt mactantque viros ingenti cruore,
 910 Novissime nudam adigunt incendio factam,
 Ut neque vestigium eius adpareat ultra.
 Cuius in exitio tabescunt corda potentum
 Nec se adinveniunt, in quo sint tempore ruti.
 Haec quidem gaudebat, sed tota terra gemebat.
 915 Vix tamen invenitur illi retributio digna.
 Luget in aeternum, quae se iactabat aeternam,
 Cuius et tyranni iam tunc iudicantur a Summo.
 Stat tempus in finem fumante Roma maturum,
 Sed merces advenient meritis partita locorum.
 920 Inde tamen pergit victor in terra Iudaea,
 Quem ipsi Iudaei spectarant vincere Romam.
 Multa signa facit, ut illi credere possint,
 Ad seducendos eos quoniam est missus iniquus;
 Quem tamen e caelo increpat vox credita Summi.
 925 De Persida homo immortalem esse se dicit:
 Nobis Nero factus Antichristus, ille Iudaeis.
 Isti duo semper prophetae sunt in ultimo fine;
 Urbis perditio Nero est, hic terrae totius:
 De quo pauca tamen suggero, quae legi secreta.
 930 Displicet interea iam sero Iudaeis et ipsis,
 Susurrantque simul, quoniam sunt fraude decepti,
 Et clamant pariter ad caelum voce deflentes,
 Ut Deus illis subveniat verus ab alto.
 Tum Deus omnipotens, ut terminet cuncta, quae dixi,
 935 Producet populum celatum tempore multo:
 Sunt autem Iudaei, trans Persida flumine clausi,
 Quos usque in finem voluit Deus ibi morari.
 Captivitas illos ibidem redegit ut essent,
 Ex duodena tribu nove semis ibi morantur.
 940 Mendacium ibi non est, sed neque odium ullum;

Idcirco nec moritur filius suos ante parentes,
Nec mortuos plangunt nec lugunt more de nostro,
Expectantque vitam resurrectionemque futuram.
Non animal ullum vescuntur additam escis,
945 Sed olera tantum, quod sint sine sanguine fuso.
Iustitia pleni inlibato corpore vivunt:
In illis nec genesis exercet impia vires
Nec febres accedunt in illis, non frigora saeva,
Obtemperant quoniam universa candide legis,
950 Quae nos et ipsi sequemur pure viventes.
Mors tantum aderat et labor, nam cetera surda.
Hic erit populus, qui nunc est extra repostus;
Siccato fluvio repetet in terra Iudaea;
Cum ipsis et Dominus veniet implere promissa,
955 Qui per totum iter exsultant Deo praesente.
Omnia virescunt ante illos, omnia gaudent,
Excipere sanctos ipsa creatura laetatur:
Omni loco fontes exsurgunt e se parati,
Qua graditur populus Summi cum terrore caelesti.
960 Umbram illis faciunt nubes, ne vexentur a sole,
Et ne fatigentur, substernunt se montes et ipsi;
Praemittitur enim ante illos angelus Alti,
Qui ducatum eis pacificum praestet eundo.
Hi sine labore leviter gradiuntur euntes
965 Et quasi leones, qui transeunt, omnia vastant.
Neque gens ulla quidem poterit resistere contra,
Si bellum intulerit, cum sit Deus ipse cum illis.
Expugnant gentes civitatesque deponunt:
Permissione Dei viduant colonias omnes
970 Auro vel argento, locupletanturque praedando.
Et sic honestati hymnos per iter Deo cantant.
Mox autem adproperant sanctae civitati paternae,
Expavescit enim terribilis ille tyrannus
Et fug[it in B]oreae [partem ab exer]citu magno.
975 Unde rapit populum, ut stet quasi [pro suis] pugnans

Cum properant autem, exerc[itus] Dei rebelles
 Sternunt [ubi]que solo ab angelis proelio facto.
 [Rex autem iniqu]us et [pseudo]propheta mittunt[ur],
 [Comprehensi simul, in gehennae] poena viventes,
 980 Quorum primores praeposi[ti] sive legati
 In loco servorum statim rediguntur iniqui.
 Interea [sancti] intrant in colonia sancta,
 Quam ex promissa capiunt sine fine laetantes;
 Exorant Deum pro mortuis ut resurgant,
 985 Quod ipse promisit olim de anastasi prima.
 Incipiet Deus iam tunc inimicis irasci,
 Statutusque dies quondam advenit iniquis.
 Cum coeperit autem mundum iudicare per ignem,
 Devitatque pios et cadet super impios ignis.
 990 Vix remanent pauci, qui referant talia facta,
 Et qui reservantur, ut serviant iustis evadunt.
 Post persecutionem sanctorum et funera tanta
 Imminet ut veniat dies detestabilis, ardens.
 Ecce canit caelo rauca tuba ubique resultans,
 995 Quae pavidat totum orbem in ruina cadentem.
 Sol fugit incaute, subito fit noctis imago,
 Et Deus exclamat: Quamdiu me ferre putasti?
 Cuius signo dato pestis ruet aethere toto,
 Cum strepitu tonitrus descendit impetus ignis.
 1000 Tunc aliud atque aliud fulmen iactatur ab astris,
 Ignea tempestas furit reservata tot annis;
 Rugit pestifera clades, tremit excita tellus,
 Nec, qua se avertat, providet gens omnis humana.
 Stellae cadunt caeli, [iudi]cantur astra nobiscum:
 1005 Turbantur caelicolae, agitur dum saeculi ruina.
 Suppetium tunc nullum erit, et clamor inanis:
 Non navis accipiet hominem nec ulla latebra,
 Nec illis subveniunt, quos ante pro magno colebant:
 Quisque sibi satagit, sed nihil proficiet illi,
 1010 His tantum proficiet, qui fuerint Christo notati,

Quorum salus erit, nam ceteris poena letalis.
 Pars incredulorum servatur molliter usta,
 Ut genus ipsorum iterum se in ultimo plangat. —
 Quocumque se vertunt homines, vis ignea fervet;
 1015 E se ipse mundus, qui placebat ante, crematur.
 Quot strepitus caeli ingruente fulmine dicam,
 Cum ira tot annis collecta funditur omnis?
 Hinc ignis, hinc tonitrus, hinc turbinis tot mala fervunt,
 Rapieturque polus subitaneae mortis in umbra.
 1020 Partim terra tremens laxat [funebria claustra],
 [Par]tim tonitrua dirumpunt moenia ima
 [Et fundamenta mundi] ituri sicut pulvis in auras.
 Saxa volant [scissis rupibus et] tecta domorum
 Vastantur, patriae prosternitur civitas omnis,
 1025 [Ut vix, ubi fuerit, pl]usculum vestigio tradat.
 Tot crepitus, tantos fragores [tantasque] ruinas
 Quis poterit ferre aut naufragia tanta [tueri]?
 Quid misera mater faciet tunc parvulo dulci?
 Aut si pater nat[um ra]piet, quid proficiet illi?
 1030 Vae refugis Domini! Vates sine Christo [discordes],
 Quorum et laeta sors iudicabitur, [nunc] pro se flentes
 Plang[unt] ex mugitibus [seseque prosternunt in
 ter]ra,
 Dum [illuces]cet [frat]ri[bus aula] laeta caelestis.
 Tunc [lux vitae] virum mundabit aet[er]na [super]nae,
 1035 Et qui [fuit] humilis, [Deus nunc] de caelo videtur:
 Cum illo descendunt angeli [cl]aritatis aeternae,
 Rumpentur et tumuli, exsurgent corpora lu[to],
 Quae [maculat ta]bes, et portant [in tartara saevi]
 In[ferni custodes]. [Hic erunt Iudaei] viventes:
 1040 Suscitab[it] illos, ut videant gloriam eius
 Quem cruci fixerunt. Sed denuo [surgit ab] imis,
 Ut e[xs]tet miseris illis testis, necatus ab illis.
 Quot pen[detis nummos, qui stulto] providi dolo
 Promisisti[s custodibus] lucra silentibus? De te,

1045 Invidia, canimus; [de te, Iudaea, v]incemus,
 Cum iusti laetantur, [et] in inferno cremantur
 Da[mnati]; illis D[eus] di[cet: R]eced[ite] ill[uc]!
 Et qui non crediderint, in umbra mortis abibunt;
 Sicuti qui poterant pl[us] vell[e,] et mort[alia] tant[um]
 1050 [Elegerunt, proni] descendunt illi deorsum
 Ceteri, qui fuerint in adversis Christi. De sanctis,
 De duobus populis [erit una plebs] agia [semper].
 Heic maior [finis; ne] mutetur enim, [ipse iuravit].

Index I.

Nominum.

- Abraham 48. 616.
Adam 310. 319.
Aegyptus 191. 614.
Amosus 419. *cf. praef. crit.*
Apolion 804.

Babylonii 900.
Balaam (?) *cf. praef. crit.* 619.

Cain 156.
Chaldaei 900.
Christus 60. 295. 307. 329. 379.
500. 528. 532. 569. 585. 662.
682. 734. 833. 859. 867. 872.
1030. 1051.
Christiani 810. 863.
Cicero 578.
Cyrus 816.

Daniel 226. 245. 413.
David 269. 458. 505.

Emmanuel 402.
Esaias 221. 245. 286. 331. 369.
410. 463. 509. 529. 627.
Esau 251.
Euphrates 898.
Ezechiel 424.

Gothi 803.

Helias 826. 832. 843.
Herodes 512.
Commodiani Carm. apol.
- Iacob 293.
Ieremias 221. 273. (Hieremias
367.)
Iesse 287.
Iohannes 222.
Israel 191. 287. 365.
Iudaea terra 832. 920. 953.
Iudaei 237. 272. 342. 451. 470.
728. 770. 829. 840. 850. 921.
926. 930. 936.

Lazarus 636.

Malachiel (Malachias) 341.
Manasse 510.
Medi 900.
Moyses 48. 60. 192. 330. 514.
518. 532. 765.

Nero 820. 831. 845. 862. 878.
884. 903. 926. 928.
Noe 42. 161.

Paulus 621. 821.
Persae *cf. praef.* 900.
Persida, 'ae, *cf. praef.* 925.
936.
Petrus 546. 620. 821.
Pharao 40. 49. 707. 861.

Salomon 271. 477. 493. 498.
506.

Samaria 405.
Saturnus 451.
Sidon *masc.* 890.
Simon 620.
Sinai (Sina) 193.
Sion 265.

Terentius 528.
Thomas 557.
Tyrus *masc.* cf. praef. 890.
Vergilius 578.
Zacharias 222.

I n d e x II.

Verborum.

(Asterisco notata sunt verba coniectura restituta.)

- ab** *c. accusativo*: ab Esaiam prophetam 245 ab orientem* 885.
abinde 326. 492.
abolere, abolitus *mortuus* 697.
abscondere, absconsus 101. absconsa 665. *cf. Instr.* 1, 42, 1.
acerbus, mentes acerbas 174.
addere *dare* 26.
adescare* (*comedere*) 73.
adesse esse 5*. 34. 43. 90. 145*. 256. 387. 648. 689*. 796. *cf. Instr.* 1, 29, 13. 2, 7, 8 *etc.*
adgredi *c. infinitivo*: 89. 165.
adiectivi declinatio: solus *dat.* solo 93. 106. insignus, a, um, insigni reges 507. dexter, dexteram 379.
adinvenire 357. 913.
adlucere 10.
admonere *c. infinit.* 738: hunc nos admonent cognoscere.
adornare 382.
adulter *diabolus* 179. 206.
aemulari alqm, *invidere* 732.
aeramen 743. *cf. Instr.* 2, 8, 19.
agere, in luxuriis 213. — ruina agitur 1005.
agius*, agia (?) 1052.
agon 604. 605. 786*.
agonium, agonia* 209.
alapari 453.
Altus Deus 208. 309. 962. *cf. Instr.* 1, 27, 1. 40, 3. *etc.*
Altissimus 362. 482. 659. 835. 860. *cf. Instr.* 1, 3, 7. 2, 7, 3. *etc.*
altare* *verbum* 485.
alumnus 191*. 215.
anastasis 985.
aperte dicere 428. *apertius de iusti morte clamatur.* 469. ostendere 493.
apocryphus 823: *redit ex locis apocryphis.*
apostolus 549.
archisynagogus* 639.
augere 602.
axis hebdomadis 827.
azymus (ἄζυμος) *n. pl.* azyma 689: azyma sequi.
benedictio 239.
blasphemare 438. 809.
brutus, bruti et ignoti 16.
butyrum 404.

- caecare**, caecatus 456.
capere, *impf.* capebat 120.
captivare 807. 890.
captivitas 938.
carnalis 129. *carnales* alumnos 724.
carnaliter nasci 398.
caro, in carnem venire 54. sumptus est in carnem 120 in carne esse 464.
cassus*, pro tempore casso 297.
causam resecare 262. *cf. praef.*
centria, ae, centriam erigere *ad alqm* 631. *cf. praef.*
cervicosus 261. *cf. praef.* 539.
cervix, dura cervice recalces 229.
chrisma regale 268.
clamare, *vaticinari, canere; cl. de aliqua re* 447, 469 *etc.*; clamare per ora prophetica 348.
clarificare 460.
claudere, clausa 47, 406. clauso 394. clausum 836. clausi 936. *sed*
cludere, clusissent 384. cluserunt 667.
codex legis, *i. e. scriptura sacra* 11.
columna nubis et ignis 613.
comminari* 714.
communicare *alqd in alqm* 25: *communicet bonitatem in omnes.*
comparatio: plus levior 5, *cf. praef.*, magis plenius 748.
computare 258.
conflare *alqd adversus alqm* in crimina falsa 841.
confusio pudor 461, *cf. It. p.* 309. *et (confundere) p. 354 sqq.*
consciis *alicui (particeps)* 685.
- consecutio temporum*: profite-
 tur, quis esset 464. subiit ut
 enuntietur 354. premit cum
 esset 363. iusserat vocetur 402.
 audite quod nutrireretur 404.
 cum legitis invenietis 53. 54.
 iussit, quod depretiatur 196.
 adparet, cuius in nomine cre-
 deremus 378. incrassavit, ut
 agnoscant 396. imperat, ut
 probaret 616.
contangere 558.
contra resistere 966.
contumax 349.
conversari *alicui* 368: est con-
 versatus humanis.
copria scurra 607. *cf. inco-*
priare Instr. 1, 9, 6.
cor. corde sopiti 16. corde
 durato 395. cor incrassavit
 396. corde caecati 456.
credere *alqm* 39; *in aliquo*
 266. 285. 296. 329. 378; *alicui*
 662. 734. 759. 834.
criminose 7.
cruciatio 858.
cruciatus dare 745.
crux. cruce levatus 450. 453.
 crucifigere* 455. 1041. cruci-
 fixus 354. 524.
crudescere 858.
culpare 28. 494.
cultor 714.
cum causale c. indic. 381. 382.
 474. 888. *saepe.*
cum praepos. c. acc. 806: cum
 multa milia gentes; 888 cum
 milia multa.
curare emplastro 235.
- dare**
 datur scire 136. (*vid. propo-*
nere) cf. Gargil. Mart. 25. et
Hagen praef. vers. Oribas.

- p. XXII.* — dabis sanctum tuum interitum videre 444.
- daemon** 676. 690.
- de**, *pro abl. instr.*: de tanto numine 117. de tuba canebant 227. cura de verbo 232. de ferro secare 235. de serra secatus 510. de voce mea dixi 544. de lancea percussus 554. de verbo curabant 569. — *pro acc. obiect.* degustare de ligno 329. historia, de qua docti revolvunt 406. scire de divitiis *cf. edere de fructibus Herm. Past. 116, 7 ed. Hilgenf.*
- declamare*** 52.
- decollare** 222. 512.
- degustare** *gustare* 319. 329. *deg.* de ligno vitae 329.
- deiectus**, humilem et nimis deiectum 332.
- denuntiare** *nuntiare* 331. *cf. praef. ad v. 635.*
- deorsum** 1050.
- deperire** *perire* 684. *cf. praef. ad v. 635.*
- deponere**, *ponere* 334. — *dep. (tollere)* civitates 968.
- deportare** 63.
- deprecari**, *deprecatus pass.* 639.
- depretiare** *alqm in alqd.* 196: Deus in hominem depretiatur.
- derumpere** *rumpere, cf. praef.* 635.
- desinere**, *pf.* desinuit 201.
- destruere**, mortem 769.
- desubito** 249.
- detergere**; *inventiones diaboli d.* 152.
- detestari** 724.
- detestabilis** 993.
- devenire** *venire* 243.
- devitare** *vitare* 989.
- devovere**, tota mente devoti 138.
- dexter**, *dexteram* 379.
- diabolus** 152. 768.
- dicto** *parere* 80.
- dictus***, *i, pro dictum* 81, *cf. var. lect.*
- dies** *masc.* 545. 854. 987. *fem.* 555. 635. 872.
- dies** *Dominica* 555.
- dignus** *c. gen.* 664: qui sunt Dei digni caelorum; *sed*: quis Deo dignus 88.
- diluvium** 44. 162.
- dinoscere** 65. 99. 113. 244.
- discendere** in sanguine alicuius 749.
- disciplina** *caelestis* 220.
- discredere** 557. *cf. Instr. 1, 1, 3. 23, 10. 25, 17 etc.*
- distinguere**, duos populos e se distinxerat Rebecca 189.
- diurnum** *adv.* 594. 604.
- docere** *alqm alqd.* 38. — docuit illis multa 567. *d. de Christo* 60.
- dominator** 257.
- Dominicus** 555.
- donare** *dare* 905: quos volucris donat in escam.
- ducatus**, *ducatum praestare* ὀδηγεῖν 963. *cf. It. p. 89 sq.*
- dum** *während c. coni.* 262.
- durare** *c. inf.* 748: non durant talia ferre. — *cor durare* 395.
- edictus** *masc., pro edictum* 458.
- edocere** *alqm* 58.
- effodere**, manus meas effoderunt 270.
- emplastrum** 235: *emplastro curavit.*
- eicere** *deducere* 192.
- esca**, in escam donare 905.

- evolvere** *interpretari* 403.
exaltare 130. 374.
excaecare 496.
excordare 770 *cf. Instr. 1, 21, 5.*
excusamen 772.
exemplum dat surgere posse
pro ex. d. surgendi 140.
exire (feliciter) *mori* 871.
exprobrare 481.
expugnare gentes 968.
exsulatus* 386.
exterminare 268.
exsultare 292.

fabricare 165. deos fabricatos
in auro 742*.
fabula, in fabulas coire 452.
— fabulas vanas adornare 383.
facere *c. inf.* fecit se videri
capacem 117. 122. asinam
colloqui fecit 619. infantem
fecit proloqui 624. leonem
fecit loqui 622. mutum fecit
loqui et surdum audire 641.
— *c. coni.* fecit loquerentur 168.
facere *degere*: quadraginta
dies cum illis fecit 566. *facere*
alqd operam dare: hos faci-
unt 579. virtute quam fecit
in illos 700.
facinerosus 156.
facula 897.
famis *nom. sing.* 839 *sed* fames
892.
fastidiri* *depon.* 21.
fastigium, fastigia summa
carpere 519.
faticere 891.
feretrum 638.
fervere, fervunt 1018.
festinare *c. inf.* 418.
figurate, *crucem f. demonstrans*
273.
finis *masc.* 822. 927. *fem.* 393.
cf. Instr. 1, 3, 3.
flagellare 450.
foris 206.
fortis, *n. pl.* fortia = vis, *frg.*
la force 40. 312. 571.
fragilis homo 24. 788. spes
fragilis 300.
frenum disciplinae caelestis
220.
frons subdola 421.
frunisci* 299 *cf. praef.*
frustro(r), frustrantes 501.
fundamen, fundamina* 265.
furor, *f. aetatis primae* 6.

gaudere *in alqd* 601. 717*. —
c. inf. vincere gaudet 596.
gehenna 74. 156.
genesis 947.
gentes *masc.*: *g.* apud quos
345. *g.* qui 346. *g.* puros 679.
gentiles 263. 810.
grabatus 644.
grassatio 183.
gerundium pro participio prae-
sentis positum: incantando 8.
dicendo 178. transeundo 186.
vivendo 303. amando 505.
precando 563. legendo 576.
668. monendo 703. videndo
783. eundo 963. praedando 970.
gustare, gustat praecepta 327.

hebdoma 827.
heic 1053.
heres, heredem ex asse *alqm*
facere 716.
histrionicus* 870.
honestare *locupletare* 971. *cf.*
It. 367.
hortor *c. coni.* 14.
humanus homo 368.
hydria 652.

- icere*** *tollere* 160.
ignitus* 745: cruciatus ignitos.
ignotus *inscius* 16.
imago, sub imagine alcs pati 224.
imponere inferis animam 440.
in cum accusativo pro ablativo: unum in Deum esse 187. erit in pacem 472. sit in illum 488. in stadia esse 263. in ignem adparuit 119. in infernum non derelinques 443.
in c. abl. pro accusativo: induxerat in terra promissa 197. prosilisset in nova lege 283. ducti sunt in errore nefando 495. manum in latere misit 562. venerit in ore 590. mittetur in igne proiectus* 744. in terris venit 774. descendere in sanguine 749. in sanguine vertere 837. in urbe redire 907. in loco rediguntur 981. intrans in colonia sancta 982. in umbra rapi* 1019. in umbra abire 1048. pergat in terra Iudaea 920. repetere in terra Iudaea 953.
inanire 312.
incantare herbas 8.
incendere *c. inf.* 842.
incrassare 396, *cf. Instr.* 1, 38, 3.
incredulus 426.
indicativus in sermone obliquo positus: Quid Deus fecit Moses docuit 59. si sunt veri probemus 487. qualiter resurrexit notavi 545. reminiscens quid fuit ante 787. prophetae dicent, qui sunt Dei digni caelorum etc. 664. accipite quibus actis illa sequentur 799.
indigne perferre 159.
indisciplinatus 754 *cf. Instr.* 1, 30, 11. 2, 15, 21. 3, 34, 20.
indocilis, genus indocile 171.
indurare 470. 707. 860. 861. *cf. Instr.* 1, 40, 11.
infamare 384. 436. 473.
infatuare 523. 670. 771.
infernus *diabolus* 310. — ex inferno resurgens 358. in infernum derelinques 443. ab inferno levati 792. in inferno cremantur 1046.
inferus, ex infero redire 818.
infinitivus pro ut: agonia immitit spectaculis ire 209. gentibus esse praefecit 263. incendunt senatum consurgere 842. provocamur credere 759. *praeterea vid. facere c. inf.*
infinitivus pro accusativo c. inf. promittit vivere semper 756. putant placere 762. pollicetur reddere 781. adfirmat filium esse 482. ire negavit 870.
infinitivus praesentis pro infinitivo futuri: promittit vivere 756. exspectans crescere 779. pollicetur reddere 781 *etc.*
inlibatus, inlibato corpore vivere 946.
innocuus* 540.
inquit *orat. antepositum* 373. 790.
insanire *c. inf.* 655.
insiguus, a, um, *pro insignis*, e: insigni reges 707 *cf. praef.*
inspiratus 477.
intimare, *nuntiare* 515 *cf. It.* 173.
invideri *depon.* 154: qui, dum invidetur homini, perit.
invisibilis 122. 281.

- iocundari** 292. *cf. Instr.* 2, 16, 6.
- ipse pro idem** 92. 477. 804 *etc.*
- ire cum dativo pro in c. acc.:** spectaculis ire cruentis 209. balneis ire 670, *cf. praef.*
- iubere ut:** iussus ut essem 61.
- iubere alqm c. coni.** 402. Emmanuel vocetur iusserat illos.
- iugulare** 222.
- iure peritus** 582.
- iurgiare pro iurgare** 437. *cf. alleviare, angustiare confortiare alia, v. It. p. 466.*
- lactans parvulus** 407.
- laetari c. inf.** 19. 957. *c. acc. c. inf.* 486. *in aliquo* 382.
- lampada, ae,** 12. *cf. praef.*
- lancea** 554. 562.
- lapidare** 221. 511.
- latenter** 760.
- latro diabolus** 183. 685. **latro** vetus 313.
- latex, latices (rivi) animae** 174.
- lavacrum** 679.
- levare, levaretur a morte** 310. cruce levatus 450. 453.
- lex Scriptura sacra** 11. *saepe.* lex tartarea 635. — sacramenta legis 230.
- licet c. indic.** 611: foeda licet res est.
- lignum, l. vitae** 325. 329. de ligno vitae degustare 329. — lignum vitale 321, *cf. Instr.* 1, 35, 13. — a ligno regnare 291.
- locutiones pleonastice dictae:** nunquam noluerunt 217. retro respiciunt 426. iterum* resurrexit 543. rursus remeavit 555. resistere contra 966. redit iterum 822. — tunc inde confestim* 844. *cf. Namque enim Instr.* 2, 7, 8.
- a longe** 424. *cf. ab intus Instr.* 2, 22, 2. a sursum *Herm. Past. ed. Hilgenf.* 63, 5.
- loquela** 167.
- loqui, alcui** 622: populo loqui, *cf. Herm. Past.* 12, 17 *ed. Hilgenf., ibid.* 114, 13; loquerentur lingua diversa 168. vario sermone loquentes 170.
- lucra conari** 598.
- lugere, lugunt** 972.
- magis plenius** 478.
- magnificare** 345.
- pro magno colere magni aestimare** 1008: quos ante pro magno colebant.
- magus** 384*. 387. 391*.
- malignus diabolus** 317; herbas malignas 8. opera maligna 182.
- martyr** 875.
- martyrium** 852.
- maxilla** 351.
- medietas dimidium** 45.
- mens, mentes acerbas** 174. mente turbari 237. mentis turbatio 893.
- merces nom. pl.** 919. *cf. praef.*
- merere, merunt*** 56. *cf. praef.*
- milia.** sex milibus annis 784. multa milia gentes 806. homines septem milia 853. *cf. Instr.* 1, 35, 7. 2, 38, 8.
- misereri, suae plasmae miseratus** 311.
- missa*, ae** 77. *cf. praef.*
- mollescere** 74.
- monita*, ae** 78. *cf. praef.*
- mors; mortem adinvire** 357. mortem ebibere 358. in mortem ruere 150.

- mundus** *ab aliqua re* 675: ab idolis mundos haberi.
mysterium secretum 767.
- nam autem** 256. *cf. praef.*
- nativitas** 770. *cf. Instr. 1, 35, 4.*
- nemo, neminis** 355.
- nisi** = nisi non 795.
- noscere, nosse** 1. 89. 137. 210. norunt 255.
- nomina et declinatio.** anastasi 985. dies *masc.* 545. 854. 987. *fem.* 555. 635. 872. edictus, *i masc.* 458. famis *nom. sing.* 839. finis *masc.* 822. 927. *fem.* 393. gentes *masc.* (quos) 345. qui 346. g. puros 679. lampada, *ae* 12. merces, *nom. plur.* 919. nuntia *nom. pl.* 892. plasma, *ae f.* 31. Persida, *ae* 925. 936. Sidon *masc.* 890. soboles *masc.* 422. 717. suppetium 1006. tonitrus* *n. sing.* 1018 *sed* tonitrua (*pl.*) 1021. turrim 165. Tyrus* *masc.* 890.
- notatus notus** 93. 1010.
- novare** 697.
- nove novem, cf. praef. s. fin.** 939.
- novus; novissima*** τὰ ἔσχατα 485.
- nugax*** 483.
- nunquam noluerunt amplificata negatione** 217.
- nuntius; nom. pl. nuntia** 892.
- nutare*** 429.
- obaudire, dictos obaudit*** 81.
- oberrare.** oberrantibus austris praedicta canto 62.
- obfulgere** 249.
- oblatio** 872.
- obtemperare c. accus.** 949: obtemperant universa.
- obumbrare** 682.
- oculo cupere** 602.
- oportere personaliter** 524.
- ordinare alqd.** 55. o. de 284.
- pacificus** 963.
- palea** 5.
- palma Backenstreich** 351.
- paralyticus** 643.
- parare c. inf.** 151.
- particeps, socius** 690. 864.
- passibilis** leidensfähig παθητός 411. *cf. It.* 113.
- passio** 307.
- patriarcha** 293.
- pavidare*** 995.
- pectus, pectora clausa** 47. pectore clauso 394.
- perditio** 928.
- perfrui c. acc.** 753: perfruamur omnia saeculi. *cf. Instr. 1, 26, 9.*
- perire, futur.** periet 741.
- permori** 745, *cf. Instr. 1, 27, 1.*
- perna** 72.
- persecutio** 801. 805. 992.
- pertransire** 752: nulla sit luxuria, quae nos pertranseat.
- petra** 73.
- petrascere*** 72.
- Phoenix avis** 139.
- placere, arbitrio vestro placentes** 85.
- plaga***, in plaga depositus 334.
- plasma, ae** 31.
- pluralis num. pro singulari:** senatus* mirantur 824. senatus exorant 844.
- plus levior** 5, *cf. praef.*
- poculum:** suavia pocula vitae 86.
- polus** 1019.

- pompa adulteri** 206.
ponere: dorsum posui ad flagella caedendum 350.
posterga 599.
posteritas posterī 194.
postquam *c. coni. perf.* 773: nemo potest dicere, postquam facultas data sit.
potare alqm alqd 414: quem potaverunt acetum.
potestatem sumendi habeo in illam 468.
praebere 42.
praecepta gustare 327.
praeconium 53.
praeferre rühmend preisen: praelatum* 295.
praemonere *c. inf.* 204: abs-cisos a saeculo praemonet esse.
praescius *c. accus.* 259: praescius hoc fuerat.
praesumere 720, *cf. It.* 376.
primatus 262. primatum sibi vindicare.
primitivus 109. 213. 525. — primitiva τὰ πρωτοτόνια 252 *cf. R. adn.*
primogenitus 658.
privare alqm de 254 synagoga de suo privata*.
profanus 187.
profluvium 645.
proloquium 588.
promissa (= promissio) 983.
pronomina
 heic 1053. — ipse = *idem* 92. 477. 804 *etc.* — quisque = *quicumque* 742. 796. *cf. It.* 336.
prophetare 271. 477. 826. 832.
prophetia 225. 242.
propheticus, v. prophetica 51.
 ora prophetica 348. 364. dicta pr. 544.
propono 17: nihil sibi proponunt cognoscere. *cf. dare.*
proprie adiectivo adpositum: proprie unum 1.
prosequi saecularia 580, *cf. sequi.*
prosilire: in nova lege prosilisset 283.
provocare *c. inf.* 759: provocamur credere.
pugillus: pugillo circulum orbis concludere 115.
pustula 147.
quaestoria* 151.
quamquam *c. coni.* 875.
quia pro acc. c. infinit.: praedixerat quia resurgeret 547.
quisque = *quicumque* 742. 796.
quod pro acc. c. infinit.: scriptum erat quod 255. videte quod 430. prophetas dicere iussit quod 195. credere quod veniet tempus 141.
quoniam pro acc. c. infinit. aspiciat q. brevis est nobis credita vita 31. *cf. Instr.* 2, 30, 4: polliceor, quoniam vivis.
raptim 63.
rebellis 427.
recalces reluctantes dura cer-vice 229. *cf. Instr.* 1, 38, 1.
recolligere (se) 66.
recordare 668.
recordari 780: ad illum recordari debemus.
refugare repellere, fugare 754: clementiam Dei refugant.
relinquere, perf.: relinquit 278.

- renasci** 139.
repertor vitae 324.
repetere *c. in c. abl.* 953.
reponere, repostus* 952.
reporto = *porto* 335: peccata reportat.
rescire 12. 83*.
resurrectio 943.
retributio 915.
retro respiciunt 426, *cf. contra resistere.*
revolvere de aliqua re 406: historia, de qua revolvunt.
robustus opp. puer 69.
rostrum os 384.
rudis Heide 58. 173. 575; *opp. aevo maturus*: 70.
rugire 1002.
rursus remeare 555, *cf. contra resistere.*

sacrificare 741.
saeculum 308. 567. 1005 etc.
saeculi silva 600.
saginare*, **saginati*** porci 19.
salfacere, salfacta 72.
sanare alqm aliqua re, 645
profluvio sanata est.
sancta sanctitas 206.
sanescere* 397: verbo sanescant.
satagere 604*. 1009.
saxeus, saxei homines 74.
secare, secatus 510.
seducere 178. 239*.
seductor antiquus 207, *cf. veteris fallacia hostis* 181.
semovere 169.
sempiterno 299.
sepultura, sepulturae tradere 474.
sequi, opera maligna s. 182.
azyma sequi 689. *antiqua s.* 530, *cf. prosequi.*

si num 487.
simulare (*se**) *ad alqm* 36: *cur nos simulemus ad ill.* —
sin vero = *sin minus* 871.
soboles masc. 422. 717.
solus, dat. solo 93. 106.
sors, sortem in vestimentis miserunt 415.
spatiari 3.
sperare, sequente enuntiatione coordinata: *spero reus non est* 81; *sp. in alqm* 264. 288.
spes speranda est 299.
sputum, faciem averti sputis eorum 352.
stare ad missam* 77.
stare = esse (*cf. Fuchs: Roman. Spr. p. 252*): *stat tempus maturum in finem* 918. *cf. Instr. 2, 27, 10: plebs paene perdita stat.*
stridere alicui 732: *qui nobis strident.*
suadere alqm 29. *suademur* 297. *suasus* 758.
sub: *trucidantur sub hoste* 815.
sub c. abl. pro accus.: *turrim fabricare sub astris* 165. *sub iugo mittere* 813.
subdole vivere 521.
subdolosus 421.
subsannare 56. 502. *cf. Instr. 1, 40, 11.*
Summus Deus 26*. 27. 56. 316. 434. 537. 542. 721. 738. 917. 924. 959.
sunt qui c. indic.: *sunt quibus in ignem adparuit* 119.
superextollere 28.
suppetium 1006. *cf. Instr. 2, 1, 15. 2, 28, 12.*
susurrare 931.
synagoga 258.

- taxare** 382.
temerarius, *epith. diaboli* 173.
tempestivum = *tempestativum* (*tempestatas*) 65.
titulare 458.
tollere primitiva 252.
tonare, *pf.* tonavit* 40.
tonitrus* 1018. tonitrua (*pl.*) 1021.
totidem itidem 273, *cf. R. adn.*
totus.
toti omnes 133. *cf. It.* 338;
tota omnia 519. — *totum adv.* 104; *in totum* 204. 481.
trans praep. c. ablat. 936 (?).
transfiguratus* 110.
tremiscere 874.
tricesima (*dies*) 688.
turris, *turrim* 165.

umbra; *in umbra mortis abibunt* 1048.
uti c. accus. *consilium usus* 355.

vacillare 10. 583.
vanus: *in vano* 774.
vehiculum publicum 849.
venire, *fut.* venibunt 900.
verbum: *is erat in verbo positus* 93.
verba et coniugatio: *abivit** 319. (*abscondere*.) *absconsus* 101. *absconsa* 665. *augere* 602. (*capere*.) *capebat* 120. *cluserunt* 667. *clusissent* 384. *contangere* 558. *deprecatus passive* 639. *desinere pfct.* *desinuit* 201. *detergeret* 152. *excordantur passive* 770. *exsecratus pass.* 877. *fastidentur* depon.* 21. (*fervere*) *fervunt* 1018. *introivit* 768. *invideri depon.* 154. (*lugere*) *lugunt* 942. (*merere*) *merunt** 56. (*misereor*) *misertus* 311. (*perire*) *periet* 741. *praebere* 37. *prosilisset* 283. *recordati passive* 668. *relinquere pfct.* *relinquit* 278. *repostus** 952. *salfacta* 72. *secatus* 510. *suademur* 297. *suasus* 758. *tonavit** 40. *venibunt* 900. *vetatus** 540.
vesci c. acc. *animal vescuntur.* 944.
videre quod pro acc. c. inf. 430.
viduare alqm aliqua re 969: *viduant colonias auro.*
vigilare saeculo 666.
vincere, *vincor describere i. e. v. ut non possim descr.*
virtus flammea 104.
visibilis 111.
vita; *vitam feritatis agere* 171. *idola pro vita coluntur* 432.
vocitare vocare 659.
zelus livoris 238.

Addenda et corrigenda:

- praef. p. VI, 10 lege *his* pro *is*, cf. Spicil. I praef. p. XVII.
" " X ad versum 65 non indicavi Roenschium *tempestates*
scripsisse. —
" " XI, 8 lege *perna nimis salf.* —
" " XXXV: R. ad v. 860 adnotavit forte *corda nefandis*
scribendum esse. —
" " XXXVIII adde suo loco eundem editorem v. 953
repedet (coni. verb. *repedandi*) pro *repetet* proposuisse. —
p. 10 v. 292 lege *exsultent* pro *exultent.* —
-

